मुलुकी ऐन, २०२०

विषय-सूची

	पृष्ठ
प्रस्तावना	१
भाग १	
प्रारम्भिक कथनको	१
भाग २	
महल १	
अदालती बन्दोवस्तको	३
महल २	
दण्ड सजायको	९६
भाग ३	
महल १	
कागज जाँचको	१२७
महल २	
जमानी गर्नेको	१३५
महल ३	
कल्याण धनको	१३९
महल ४	
ज्याला मजुरीको	१४०
महल ५	
करीब कंगालको	१४२
महल ६	
चौपाया हराउनेको र पाउनेको	१४६

नेपाल कानून आयोग

महल ७
गुठीको १४८
महल ८
जग्गा आवाद गर्नेको १५३
महल ९
जग्गा पनजीको १५७
महल १०
जग्गा मिच्नेको १६१
महल ११
घर बनाउनेको १६८
महल १२
लोग्ने स्वास्नीको १७०
महल १३
अंश बण्डाको १७२
महल १४
स्त्री अंश धनको १८१
महल १५
धर्मपुत्रको १८३
महल १६
अपुतालीको १८६
महल १७
लेनदेन व्यवहारको १९१
महल १८
नासो धरौटको २०४
महल १९

नेपाल कानून आयोग

दान बकसको २०५
महल २०
दामासाहीको २०७
महल २१
रजिष्ट्रेशनको २१३
महल २२
बाँकी नतिर्नेको २२५

भाग ४

महल १
किर्ते कागतको २२८
महल २
लुटपिटको २३२
महल ३
ठगीको २३४
महल ४
चोरीको २३६
महल ५
आगो लगाउनेको २४३
महल ६
खोटा चलनको २४५
महल ७
चौपायाको २५०
महल ८
बेरितसँग थुन्दाको २५४
महल ९
कुटपिटको २५६

नेपाल कानून आयोग

महल १०
ज्यान सम्बन्धीको २६३
महल ११
जीउ मास्ने बेच्नेको २७४
महल १२
इलाज गर्नेको २७५
महल १३
आशय करणीको २७८
महल १४
जवरजस्ती करणीको २७९
महल १५
हाडनातामा करणी गर्नेको २८१
महल १६
पशु करणीको २८४
महल १७
बिहावरीको २८५
महल १८
जारीको २८९
महल १९
अदलको २९१

भाग ५

खारेजीको २९४

नेपाल कानून आयोग

स्वस्तिश्री गिरिराज चक्रचुडामणि नरनारायणेत्यादि विविध विरुदावली विराजमान मानोन्नत महेन्द्रमाला ओजस्विराजन्य अति तेजस्वी त्रिभुवन प्रजातन्त्रश्रीपद अति कीर्तिमय नेपालश्रीपद प्रोज्ज्वल नेपालतारा ॐरामपट्ट अतुलज्योतिर्मय त्रिशक्तिपट्ट अतिप्रवल गोरखादक्षिणबाहु महाधिपति अतिरथी परम सेनाधिपति श्री श्री श्री श्री श्रीमन्महाराजाधिराज महेन्द्र वीर विक्रम शाहदेव देवानाम् सदा समर विजयिनाम् ।

प्रस्तावना

शास्त्रबाट मात्र कालका प्रभावले सबै व्यवहार चल्न नसक्दा छोटा बडा सबैलाई कसूर अनुसार एकै सजाय होस् घटी बढी नपरोस् भन्ना निमित्त हाम्रा महान् पूर्वज तत्कालिन श्री ५ बाट उसबखतका प्राइममिनिष्टरलाई हुकुम बक्सदा बनी तयार भई सम्बत् १९१० साल पौष बदी ७ रोजका दिनदेखि चली आइरहेको मुलुकी ऐनमा देश काल परिस्थिति अनुसार बेला बेलामा थपघट संशोधन हुँदै आएको सबै एकत्रित गरी मिलाई वर्तमान राजनैतिक, आर्थिक र सामाजिक व्यवस्थाको विचारबाट आवश्यक देखिएको अरु पनि संशोधन गरी नेपाल अधिराज्यमा चिरकालसम्म शान्ति र व्यवस्था कायम राख्ने र विभिन्न वर्ग, जात, जाति र क्षेत्रका जनताको सुसम्बन्ध बनाई राख्ने समेतको महान् उद्देश्यले हामी श्री ५ महाराजाधिराज महेन्द्र बीर विक्रम शाहदेवबाट नेपालको संविधानको धारा ९३ अनुसार यो ऐन बनाई जारी गरिबक्सेका छौं ।

नेपाल कानून आयोग

भाग १

<u>प्रारम्भिक कथनको</u>

१ नं. ॥ ॥ यस ऐनलाई " मुलुकी ऐन" भनिने छ ।

२ नं. ॥ ॥ यो मुलुकी ऐन नेपाल अधिराज्यभर सम्वत् २०२० साल भाद्र १ गतेदेखि प्रारम्भ हुनेछ ।

३ नं. ॥ ॥ विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यो मुलुकी ऐनमा -

(क) "नेपाल" भन्नाले नेपाल अधिराज्य सम्झनु पर्छ ।

(ख) "कानून" भन्नाले तत्काल प्रचलित नेपाल कानून सम्झनु पर्छ ।

(ग) "अड्डा" भन्नाले अदातलसमेत सम्झनु पर्छ ।

(घ) "हाकिम" भन्नाले न्यायाधीशसमेत सम्झनु पर्छ; र

(ङ) "नालिश" भन्नाले उजूरसमेत सम्झनु पर्छ र सो शब्दले फौज्दारी मुद्दामा पुलिस रिपोर्टलाई समेत जनाउँछ ।

४ नं. ॥॥ विषय विषयमा छुट्टाछुट्टै बनेका कानूनमा लेखिएजतिमा सोही कानून बमोजिम र सो कानूनमा नलेखिएकोमा यही मुलुकी ऐन बमोजिम गर्नुपर्छ ।

नेपाल कानून आयोग

भाग २

महल १

<u>अदालती बन्दोवस्तको</u>

१ नं. ॥ ॥ अधिकार प्राप्त गैह्र अड्डाबाट मुद्दाको कारवाई र फैसला गर्दा देहायमा लेखिए कारवाई बमोजिम गर्नु पर्छ --

इन्साफ् गर्दा हाकिम र उ मनिका अरु हाजिर रहेका असिष्टेण्ट तहरीर र मुद्दा हेर्ने मुखिया वा बिचारीसम्मका फाँटवाला भए ती समेत बसी झगडियासमेत राखी छलफल गरी ठहराई फैसला गर्नुपर्छ १

माथि १ दफामा लेखिएका सबैको राय नमिली बाझिन गयो भने उसै दिन आफ्ना रायको फैसला लेखी सहिछाप गरी मिसिल सामेल राखी तल ३ दफामा लेखिए बमोजिम गर्नुपर्छ । फैसलागर्दा हाकिमले फैसला गरी नसकी ऊ मनिका अरुले फैसला गर्न हुँदैन २

राय बाझी फैसला भएका मुद्दामा दण्ड सजाय बिगो इत्यादिको लगत कस्दा र असूल तहसील गर्दा हाकिमको फैसला बमोजिम लगत कसी असूल तहसिलसमेत जो गर्नुपर्ने गर्नुपर्छ । अरु राय बझाउनेको फैसला सदर भई नआएसम्म सो फैसला बमोजिम केही गर्नु र लगत कस्नुसमेत पर्दैन । तल ४ दफा बमोजिम इन्साफ जाँचिनेमा जाँची आएपछि सदर भएका फैसला बमोजिम गर्नुपर्छ ३

इन्साफमा राय बझाई फैसला गरेको मुद्दामा देहाय बमोजिम हुन्छ ४

हाकिमको रायमा ऊ मनिका असिष्टेण्ट मुकरर भएको अड्डामा असिष्टेण्टले राय बाझी गरेकोमा र हाकिम मुनि असिष्टेण्ट नभै तहरीर भएका अड्डामा तहरीरले रायबाझी गरेकोमा मात्र इन्साफ जँचाउनु पर्छ...१

नेपाल कानून आयोग

इन्साफमा राय नमिली बाझिएको इन्साफ जँचाउँदा राय बाझी फैसला भएकोमा अपिलको हद म्याद नाघेका सात दिनभित्र आफ्नो अपील सुन्ने अड्डामा पठाउनु पर्छ.......२

इन्साफ जँचाउनालाई पठाएमा अपील सुन्ने अड्डाले अपील परेकोमा अपील फैसला गर्ने म्यादभित्र र अपील नपरेकोमा मिसिल दाखिल भएका मितिले पैतीस दिनभित्र जाँची फैसला गरी पठाइदिनुपर्छ ३

इन्साफ बाहेक पुर्पक्षलाई थुन्ने जमानी तारेखमा राख्ने छाड्ने कुरामा हाकिमको र असिष्टेण्ट भएका अड्डामा असिष्टेण्टको र असिष्टेण्ट नभै तहरीर भएका अड्डामा तहरीरको राय नमिली बाझिन गएमा हाकिमकै राय बमोजिम गरी सो रायमा चित्त नबुझ्नेले आफ्नो राय लेखी मिसिल राखी अपील सुन्ने अड्डामा पनि जाहेर गरी पठाउनु पर्छ । त्यस्तो जाहेरी आएमा अपील सुन्ने अड्डाले पनि तुरुन्त मिसिल तलब गरी बुझी ठहराई कानून बमोजिम गर्न लगाउनु...५

कारवाई गर्दा हाकिम भएका बखत उसैको र उ नभएका बखतमा उ मनिका अरु हाजिर रहेका फैसलामा सहिछाप गर्न पाउने दर्जामा ठूलो दर्जाको जो छ उसको इजलास कायम गरी कारवाई गर्नुपर्छ ६

२ नं. ॥ ॥ जुन कागतमा जुन ठाउँमा अड्डाको छाप र हाकिमको सहीछाप गर्नु भन्ने कानूनमा लेखिएको छ सो कागतमा जसको इजलास वा फैसला हो उसैले सो बमोजिम गर्नुपर्छ । कानूनमा नखुलेकोमा भने अड्डाको छाप र हाकिमको सहीछाप गर्नु पर्दा सोही कागतको शिरमा गर्नुपर्छ ।

३ नं. ॥ ॥ अड्डा बसेदेखि बन्द नभएसम्म अड्डामा आफूले गर्नुपर्ने अड्डा सम्बन्धी काम कुरा बाहेक अरु कुनै काम कुरा वा ठट्टा मस्करी गर्न र गर्न दिन समेत हुंदैन।

४ नं. ॥ ॥ मुद्दामा र अड्डाबाट गर्नुपर्ने अरु काम कुराको छलफल गर्दा इमान धर्म सम्झी आफ्ना चित्तले देखेको मनासिब माफिकको कुरा बोल्न हुन्छ । सो बोल्दा पालो पालोसित बोल्नुपर्छ ।

नेपाल कानून आयोग

अघिबाट बोल्नेले बोली नसकी कुरा काटी उछिना उछिन गर्न वा एउटा मुद्दा वा काम कुरा छलफल गरिरहेको मानिसले सो काम छाडी अरु कुराको बकबक गर्न हुंदैन। गरे सो गर्नेलाई सो अड्डाका हाकिमको तजबीजले बीस रुपैयाँसम्म जरिवाना हुन सक्तछ।

५ नं. ॥ ॥ अड्डाका कामको निमित्त चाहिने वा प्रमाणको निमित्त दाखिल हुने हतियार बाहेक कसैले पनि अड्डामा हतियार लिई आउन हुँदैन। मनाही गर्दा जबरजस्ती गरी ल्याए सो अड्डाका हाकिमका तजबीजले बीस रुपैयाँसम्म जरिवाना हुन सक्तछ। जरिवाना गर्दा पनि जबरजस्ती गरी ल्याए सो हतियार जफत हुनेछ।

६ नं. ॥ ॥ अड्डाले मुद्दाको कारबाही र फैसला गर्दा खुला इजलासमा गर्नुपर्छ। कसैले अड्डामा आई बेमनासिब काम कुरा गरेमा निजलाई इजलासबाट बाहिर पठाउन सकिने छ। सो मानिसले फेरि पनि सोही कुरा गरेमा निजलाई सो अड्डाका हाकिमका तजबीजले पचास रुपैयाँसम्म जरिवाना हुन सक्तछ।

७ नं. ॥ ॥ यो मानिसले मेरो मुद्दाको सबै व्यहोरा जानेको हुनाले मेरो मुद्दा छलफल गर्दा र साक्षी बकाउँदासमेत यसलाई राखिपाऊँ भनी दरखास्तसाथ आफ्नो मानिस ल्यायो भने सो मानिस त्यस मुद्दाको बेसरोकारको रहेछ भने पनि त्यसको मुद्दा छलफल गर्दा र साक्षी बकाउँदासमेत सो मानिससमेत राखी गरिदिनुपर्छ।

८ नं. ॥ ॥ सरकारी कर्मचारीले कानून बमोजिम आफूले सहिछाप गर्नुपर्ने साधक, रिपोर्ट, तोक वा फैसलामा सहिछाप नगरी वा राय फटाइ पर्चा खडा गर्न पाउनेमा आफ्ना रायको पर्चा खडा पनि नगरी राय फाटेको पर्चा खडा गर्न नपाउनेमा चित्त नबुझेको कारण लेखी मिसिल सामेल पनि नराखी धिङ्न्याई गरी अडी बस्न हुंदैन। सहिछाप गर्नुपर्ने कर्मचारी केही कारणले हाजिर नभएका बखतमा भए त्यस्ता कागतमा हाजिर नभएको कारणसमेत जनाई राख्नु पर्छ।

९ नं. ॥ ॥ देहायका मुद्दाहरु फौज्दारी र सो बाहेक अरु मुद्दा देवानी हुन् -

नेपाल कानून आयोग

राजकाजसम्बम्धी मुद्दा ……………………………………………………… …………१

ज्यानसम्बन्धीका महलले सजाय हुने मुद्दा ………………………………………… १

इजाल गर्नेको महलले सजाय हुने मुद्दा …………………………………………….१

चोरीको महलले सजाय हुने मुद्दा …………………………………………………..१

ठगीको महलले सजाय हुने मुद्दा …………………………………………………….१

गौवध सम्बन्धी मुद्दा ………………………………………………………………. १

आगो लगाएको मुद्दा ………………………………………………………………. १

गाली बेइज्जतीको मुद्दा …………………………………………………………… १

इजलासको बेइज्जती मुद्दा ………………………………………………………… १

सरकारी धनमाल मासेको मुद्दा …………………………………………………… १

बाँकी नतिर्नेको महलको ९ नम्बरले सजाय हुने मुद्दा ……………………………… १

नपाएको पगरी पाएँ भनी भनेको वा सो भनी पर पजनी गरेको वा मानिस जम्मा गरेको मुद्दा ..१

जुवा सम्बन्धी मुद्दा ………………………………………………………………… १

बिहावरी सम्बन्धी मुद्दा …………………………………………………………… १

करणी सम्बन्धी मुद्दा ……………………………………………………………… १

कुटपिट सम्बन्धी मुद्दा ……………………………………………………………… १

लुटपिट मुद्दा ……………………………………………………………………… १

हुलदङ्गा सम्बन्धी मुद्दा …………………………………………………………… १

जिउ मास्ने बेच्नेको महलले सजाय हुने मुद्दा ……………………………………. १

हतियार खजाना सम्बन्धी मुद्दा ……………………………………………………. १

सरकारी कागजपत्र हराए, दवाए वा कैफियत गरेको मुद्दा ……………………. १

नेपाल कानून आयोग

आशौच बार्ने सम्बन्धी मुद्दा १

फकिर सित मुडिएको मुद्दा १

खोटा टक मारेको वा चलन गरेको मुद्दा १

घूस मुद्दा १

कीर्ते जालसाजी मुद्दा १

सवारी सम्बन्धी मुद्दा १

बेरीतसँग थुन्दाको महलले सजाय हुने मुद्दा १

वन सम्बन्धी कानूनले सजाय हुने मुद्दा १

पशु, पंक्षी वा जलचरको संरक्षण सम्बन्धी कानूनले सजाय हुने मुद्दा १

माथि लेखिएका अतिरिक्त सम्पत्ति वा पदको हक सम्बन्धी झगडा बाहेकको अरु मुद्दा - १

१०. नं. ॥ ॥ देहायमा लेखिएका मुद्दाहरु श्री ५ को सरकारबादी हुने मुद्दा हुन्-

राजगद्दी वा राजपरिवारको गाथ सम्बन्धी मुद्दा..१

राजकाज सम्बन्धी मुद्दा १

ज्यान सम्बन्धीका महलले सजाय हुने मुद्दा १

चोरीको महलले सजाय हुने मुद्दा १

गौवध सम्बन्धी मुद्दा १

जबरजस्ती करणी सम्बन्धी मुद्दा १

हाडनाता करणीका महलको १।२।३ नम्बरले सजाय हुने मुद्दा १

जुवा सम्बन्धी मुद्दा १

नपाएको पगरी पाएँ भनी परपजनी गरेको वा मानिस जम्मा गरेको मुद्दा १

अठार वर्ष मनिकालाई मुडिभेष गराएको मुद्दा १

नेपाल कानून आयोग

वारिस नभएको चौध वर्ष मुनिकी कन्या चोरी मुद्दा १

जिउ मास्ने बेच्नेको महलले सजाय हुने मुद्दा १

सरकारी काजमा खटी जानेको स्वास्नी पोइल गई धनमाल हिनामिना गरेको मुद्दा...१

सरकारी कागतपत्र हरायो भन्ने मुद्दा १

घरमा वा सरकारी कागतपत्रमा आगो लगाएको मुद्दा १

सरकारी वा अरु सार्वजनिक धनमाल नोक्सान वा हिनामिना गरेको मुद्दा..............१

हतियार खजाना सम्बन्धी मुद्दा १

खोटा टक मारेको वा खोटा चलन गरेको मुद्दा.. ....१

सरकारी छाप दस्तखत वा सो छाप दस्तखत भएको कागत वा सरकारी काममा कुनै कर्मचारीको छाप दस्तखत भएको कागत कीर्ते गरेको मुद्दा....................................१

अदलको महलको १।२।३ नम्बर बमोजिमको मुद्दा.. १

सरकारी जग्गा वा तिरो दपोट मुद्दा १

लेनदेन व्यवहारको महलको ३५ नम्बर बमोजिमको मुद्दा १

जग्गा आवाद गर्नेको महलको १२ नम्बर बमोजिमको मुद्दा १

जग्गा पजनीको महलको १६ नम्बर बमोजिमको मुद्दा १

अपुतालीको महलको १७ नम्बर बमोजिमको मुद्दा १

कल्याण धनको महलको १ नम्बर बमोजिमको मुद्दा १

चौपायाको महलको ८ नम्बर बमोजिमको मुद्दा १

सरकारी रकम कलम दवाएको वा सरकारी हकदैया लाग्ने कुरा कायम गर्ने विषयको मुद्दा ..१

अरु ऐनमा श्री ५ को सरकार वादी हुने भनी किटी लेखिएको मुद्दा १

नेपाल कानून आयोग

११ नं. ॥ ॥ मुद्दा हेर्दा पहिले बेवारिसी नाबालक र पचहत्तर वर्षदेखि माथिका बूढाबूढीको त्यसपछि पुर्पक्षमा थुनिएका मानिसको र त्यसपछि अरुको नम्बरसँग हेरी कारबाई गर्नुपर्छ । सो कारबाई गर्दा गर्दै जसको मुद्दामा छिन्न अङ्ग पुगेको हुन्छ उसको मुद्दा पहिले फैसला गर्नुपर्छ ।

१२ नं. ॥ ॥ वारिस राखेमा बाहेक एक जना मानिसको चार कोशभन्दा टाढाका अरु अड्डामा मुद्दा परेकोमा मेरो यस मितिमा यस्तो मुद्दा फलाना अड्डामा परेको छ कानून बमोजिम मुलतबी राखी पाऊँ भनी दरखास्त लेखी मुद्दा परेका अड्डामा दिएमा सो अड्डाबाट पनि सो दरखास्त बुझी झगडियालाई त्यसको निस्सा दिई देहायमा लेखिए बमोजिम गर्नुपर्छ --------------------------

सो दरखास्त परेपछि जुन अड्डामा मुद्दा परेको छ सो अड्डालाई फलानाको फलाना मुद्दा यस अड्डामा परेको छ भनी लेखी उसै अड्डामा परेको मुलतबी राखी आफ्नो अड्डामा परेको मुद्दा छिन्न पर्ने भएमा यस अड्डामा परेको मुद्दा यति दिनसम्ममा छिनिने छ सो नछिनिएसम्म त्यस अड्डामा परेको मुद्दा मुलतबी राखिदिनु भन्ने र आफ्ना अड्डामा परेको मुद्दा मुलतबी राखी उस अड्डामा परेको मुद्दा छिनाउन पर्ने भए यस अड्डामा परेको मुद्दा मुलतबी रहेको छ त्यस अड्डामा परेको मुद्दा छिनी छिनिएपछि जनाउ दिनु भन्ने व्यहोरा लेखी पठाई भरपाई लिनु पर्छ । लेखिए बमोजिम मुलतबी रहेपछि मुलतबी राख्ने अड्डाले अर्को अड्डामा परेको मुद्दा छिनिएपछि कारवाई गर्ने भनी पर्चा खडा गरी दुबै थरिको तारीख खिची राख्नुपर्छ । मुलतबी रहिसकेपछि अघिबाट छिनिने मुद्दामा सो मुतलबी राख्ने मानिसले वारिस गरी पठायो भने यस अड्डामा कारबाई भएको मुद्दामा वारिस पठाएकोले त्यस अड्डामा परेको मुद्दा ऐन बमोजिम कारबाई गर्नु भनी वारिस दर्ता हुनासाथ जनाउ दिनुपर्छ १

पहिले छिन्ने अड्डाले मुद्दा छिनिएपछि यस मितिमा छिनिएको भनी मुलतबी राख्ने अड्डालाई जनाउ र झगडियालाई बाटाका म्याद बाहेक पन्ध्र दिनभित्र मुलतबी राख्ने अड्डामा हाजिर हुन जानू भनी तारीख तोकी सो तारीख भरपाई जनाउ दिने लेखोटसाथ मुद्दा परेका अड्डामा पठाउनुपर्छ । मुद्दा फैसला हुँदा झगडिया हाजिर नभै गैर हाजिर भएको वा थुनिएको भए झगडियालाई तारीख तोक्न पर्दैन । गैर

नेपाल कानून आयोग

हाजिर भएमा म्याद तारीख गुज्रेका मितिले डिसमिस वा एकतर्फी फैसला गर्ने म्याद नाघेपछि यस अड्डाको म्याद तारीखमा गैर हाजिर भयो भनी र थुनिएकोमा यस मितिदेखि यस कुराले थुनियो भनी लेखी पठाउनु पर्छ २

अघि छिनिने मुद्दामा म्याद तारीख गुजार्नेले गुज्रेको थमाई पाउने म्याद नाघेका मितिले, थुनिएकाले छुटेका मितिले र वारेस राख्नेले वारेस राखेका मितिले बाटाका म्याद बाहेक पन्ध्र दिनभित्र मुलतबी रहेका अड्डामा हाजिर हुन जानु पर्छ । त्यस्तो म्याद तारेख गुजार्ने झगडिया मुद्दा मुलतबी रहेका अड्डामा लेखिएका म्यादभित्र हाजिर हुन आएमा जो गर्नुपर्ने गरी मुद्दा छिनिदिनुपर्छ.................. ३

झगडिया थुनिए कैद परेको जनाउ आएपछि मुलतबी राख्ने अड्डाले झगडिया हाजिर भएपछि मात्र कारबाई गरुँला भनी पर्खिरहनु पर्दैन । छुटे नछुटेको बुझ्दै रही नछुटेको वा नछुट्ने अवस्था परेकोमा समेत ऐन बमोजिम झिकाउनु पर्ने भए झिकाई जो गर्नुपर्ने कारबाई गरी मुद्दा छिनी ऐन बमोजिम गर्नुपर्छ ४

म्याद तारीख गुजारी हाजिर हुन आउने मुद्दा बाहेक अघिबाट छिन्ने मुद्दा छिनी नसकी झगडिया सामेल नभए पनि तारीख गुजारी कारवाई गर्न हुंदैन। अघि छिन्ने मुद्दा नछिनिएसम्म मुलतबी राख्नुपर्छ । आफूलाई लेखी पठाएका म्यादभित्र मुद्दा नछिनी राखेको भए अघि छिन्ने अड्डालाई ताकिता गरी छिन्न लगाई आफ्ना अड्डामा परेको मुद्दा हेरी छिनिदिनुपर्छ ५

१३ नं. ॥ ॥ अड्डाले कानून बमोजिम आफूले गर्नुपर्ने काम कारबाई तोकिएको समयमा गर्नुपर्छ । ढिला गर्नु हुंदैन। अपील साधक सुन्दा वा अड्डा जाँचबुझ गर्दा बेमुनासिब गरेको देखियो भने कानून बमोजिम गर्नु गराउनु पर्छ ।

१४ नं. ॥ ॥ शुरु मुद्दा फैसला गर्दा देहायमा लेखिएका म्यादभित्र फैसला गर्नुपर्छ --------

आफ्ना पालामा परेको मुद्दा फैसला गर्दा प्रतिवादी परेको वा पर्ने अवस्था पुगेका मितिदेखि वा सरी आएको मुद्दामा झगडिया हाजिर भएका वा हुने अवस्था पुगेका मितिदेखि अर्जी लाग्ने म्याद बाहेक

नेपाल कानून आयोग

आफ्ना इलाकाको झगडियाको छ महीना, आफ्ना अड्डाको इलाकादेखि एक सय कोशसम्म टाढाका इलाकाको झगडियाको नौ महीना र त्यसभन्दा टाढाका झगडियाको एक वर्षसम्ममा फैसला गर्नुपर्छ १

हाल साबिक भएकोमा साबिकले बुझाएको मुद्दा फैसला गर्दा अर्जी लाग्ने म्याद बाहेक बहाल गरेका मितिले प्रमाण बुझी सकी छिन्न अङ्ग पुगिसकेको भए दुई महीना भित्र, वादी प्रतिवादीको साथैमा दाखिल भएको बाहेक अरु केही प्रमाण बुझी केही बुझ्न बाँकी नै रहेकोमा चार महीनाभित्र र अरु प्रमाण केही नबुझेकालाई भए माथि १ दफा बमोजिमको म्यादभित्र फैसला गर्नुपर्छ २

माथि दफा दफामा लेखिए बमोजिम म्यादभित्रै पनि बुझ्नुपर्ने साक्षी प्रमाण बुझिसकिएपछि मुद्दा फैसला गर्नालाई एक्काइस दिनदेखि बढ्ता ढिला गर्न हुदैन.. ३

१५ नं. ॥ ॥ तोकिएको म्याद तारीखमा फैसला गर्न र कारवाई गर्न अड्कने मुनासिब माफिकको कारण परी आएमा अड्काउको व्यहोरा लेखी आफ्नो अपील सुन्ने अड्डामा म्यादभित्रै जाहेर गर्नुपर्छ । सो अड्डाले जाँच्दा पनि अड्काउ मुनासिब ठहरी एक महीनासम्म म्याद थप दिनुपर्ने देखिएमा एक पटकलाई आफैंले दिई र त्यसभन्दा बढी म्याद थप दिनुपर्नेमा तोक बोली आफूभन्दा माथिल्लो तहमा जाहेर गर्नुपर्छ । त्यस्तो जाहेरी आएमा सो माथिल्लो तहबाट जाँच्दा पनि अड्काउ मुनासिब ठहरी बढी म्याद थप दिनुपर्ने देखिएमा मुनासिब माफिकको अरु म्याद थप दिई सो म्याद तारीखमा कारबाई फैसला गर्न लाउनु पर्छ ।

१६ नं. ॥ ॥ आफ्ना मुलुकका अर्को इलाकामा पूर्जी पठाई ताकिता गर्नुपर्नेमा सो पनि नगरेको वा आफ्नै इलाकामा भएकोमा खोजतलास गर्नुपर्नेमा सो पनि गर्न नपठाएको वा विदेशमा पठाउनुपर्नेमा जो लेखी पठाउनु पर्छ कानून बमोजिम सो पनि नपठाएको रहेछ भने कारबाई गरिरहेको मानिने छैन ।

नेपाल कानून आयोग

१७. नं. ॥ ॥ अपील सुन्ने अड्डाले आफ्ना मातहतका अड्डामा परेका मुद्दाको काम कारवाइमा म्याद नाघेको वा बेरीत भएको छ भन्ने कुरा झगडियाका निवेदनबाट वा अरु कुनै किसिमसँग थाहा पाएमा आवश्यकतानुसार सो मुद्दाको मिसिल समेत झिकी पन्ध्र दिनसम्ममा कैफियत तलब गरी बुझ्दा म्याद नघाएको वा बेरीत भएको देखिएमा कानून बमोजिम गर्नु गर्न लाउनु पर्छ ।

१८ नं. ॥ ॥ कानून बमोजिम रीत पुगेको आफ्ना अड्डामा दर्ता हुने फिरादपत्र, प्रतिउत्तरपत्र, अपीलपत्र, निवेदनपत्र इत्यादि अड्डामा दाखिल हुनासाथ तुरुन्त दर्ता गरिदिनुपर्छ । अड्डामा दाखिल भएपछि रीत पुऱ्याई स्रेस्तामा नदरिएको कारणले मात्र म्याद जान सक्तैन ।

१९ नं. ॥ ॥ आफ्ना अड्डामा आएका कागतहरुको तुरुन्त मजबुन बुझी कानून बमोजिम जो गर्नुपर्ने हो सो कुरा खोली लेखी र स्रेस्तामा दर्ता भएको मितिसमेत जनाई हाकिमले दस्तखत गर्नुपर्छ ।

२० नं. ॥ ॥ नालिश परी वा अरु अड्डाबाट सरी आएका मुद्दामा समेत फलाना र फलानाको मुद्दा भन्ने पोस्तीमा लेखी मिसिल खडा गरी क्रमैसँग नम्बर चढाई सो नम्बर र वादी फलाना प्रतिवादी फलानाको फलाना मितिमा दाखिल भएको फलाना मुद्दा भन्नेसमेत जनाई किताबमा नम्बरैसँग दर्ने गर्नुपर्छ । फैसला भएपछि फलाना मितिमा फैसला भएको भन्नेसमेत जनाई सो मिसिललाई मिति र नम्बरको क्रमैसँग राख्नुपर्छ ।

२१ नं. ॥ ॥ मुद्दा दायर भएपछि मुद्दै पिच्छे यसै नम्बरमा लेखिएका नमूना बमोजिमको तायदाती फाराम खडा गरी दाखिला मितिका नम्बरसँग कागत पिच्छे नम्बर चढाई फाराममा दर्ता गरी सहिछाप गरी मिसिल सामेल राख्नुपर्छ । मुद्दा छिनिएपछि मुलतबी काम बाँकी मिसिल र पहिला खण्डको कागत बाहेक अरु दोस्रो खण्डमा लेखिएका कागतजति मुद्दा फैसला भई झगडियाले अपील दिने म्याद नाघेको पाँच वर्ष पछि र तेस्रो खण्डमा लेखिएको कागतजति एक वर्ष पछि रद्दी गरी कानून बमोजिम लिलाम बिक्री गर्नुपर्छ । झगडियाले दाखिल गरेको सक्कल कागतजति लिन आएका बखत फिर्ता दिई भरपाई लिई तायदाती फाराममा समेत कैफियत जनाई राख्नुपर्छ । ऐनका हद म्यादभित्र

नेपाल कानून आयोग

मुद्दा दायर नभएको घा जाँचको कागत र निवेदन आदेश वर्षको एक पटक तायदाती गरी माथि लेखिए बमोजिम रद्दी गरी लिलाम बिक्री गर्नुपर्छ ।

तायदाती फारामको नमूना-

फलाना सालको मुद्दा नम्बर फलाना

फलाना मितिमा फलाना अड्डामा परे वा सरेको फलानाको र फलानाको फलाना मुद्दाको मिसिलको तायदाती --					
कहिल्यै नसडाउने - - - - -		पाँच वर्ष पुगेपछि सडाउने - -		एक वर्ष पुगेपछि सडाउने - -	
नम्बर	कागज	नम्बर	कागज	नम्बर	कागज
१	फलानाको फलाना मितिको फिरादपत्र वा उजूरी आदेश बयान	६	फलानाको फलाना मितिको बन्दसवाल	२	फलाना फलाना झगडियाको नाउँको तारिख पर्चा
३	कारणीको नाउँको फलाना मितिमा तामेल भएको म्याद समन वा इतलायनामा - -	७	फलानाको साक्षी फलानाको फलाना मितिको बकपत्र -	५	फलाना साक्षीका नाउँको तामेली समन -
४	फालनाको फलाना मितिको प्रतिउत्तरपत्र वा बयान - - -	८	फलाना समेतको फलाना मितिको मुचुलका -		
९	फलानाले दाखिल गरेको फलाना मितिको यो यस्तो सक्कल लिखत -	११	फलाना मितिको आदेश		
१०	फलाना समेत यति जनाको सहिछाप परेको नक्सा कागत - -				
१२	फलाना फलानाको				

नेपाल कानून आयोग

	फलाना मितिको			
१३	मिलापत्र			
	फलाना अड्डाको			
	फलाना मितिको			
	फैसला वा अन्तिम			
	आदेश - -			
	दस्तखत फलाना			
१	अपिलबाट थप		दस्तखत फलाना	दस्तखत फलाना
	फलाना मितिको		अपीलबाट थप	अपीलबाट थप
	फलानाको अपील पत्र -			
४	जग्गाको नक्सा		२	फलानाको फलाना
५	फलाना मितिको			मितिको धनजमानीपत्र
	डिसमिस वा फैसला -		३	
				तारिख पर्चाको भरपाई
				-
	दस्तखत फलाना		दस्तखत फलाना	दस्तखत फलाना

नेपाल कानून आयोग

२२ नं. ॥ ॥ यसै महलको २१ नम्बरमा मिसिल कागज रद्दी गरी लिलाम बिक्री गर्ने विषयमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि देहायमा लेखिएका किसिमका मुद्दाहरु बाहेक अरु किसिमका मुद्दाको मिसिलका हकमा सो मुद्दा छिनिए पछि अपीलको म्याद नाघी अपील नलाग्ने अवस्था पुगेको मितिले बिगो भरी भराउ गर्नुपर्ने मुद्दाको मिसिल बाह्र वर्ष नाघेपछि र बिगो भरी भराउ गर्नु नपर्ने मुद्दाको मिसिल पाँच वर्ष नाघेपछि किताब खडा गरी सो किताबमा वादी प्रतिवादीहरु सबैको पूरा नाम, वतन, मुद्दाको विषय नाम र परे छिनिएको मिति र छिन्ने अड्डाको नाम लेखी हाकिम र हाकिमभन्दा मुनिका सबैभन्दा ठूलो दर्ताको कर्मचारीले दस्तखत गरी तायदाती फारामको पहिला खण्डको कागतमध्ये झगडियालाई फिर्ता दिनुपर्ने कागत बाहेक सो मिसिलका अरु

सबै कागत रद्दी गरी कानून बमोजिम लिलाम बिक्री गर्नुपर्छ र सो किताब बर बुझारथमा चलाउनु पर्छ ....

राजगद्दी वा राजपरिवारको गाथ सम्बन्धी मुद्दा १

राजकाज सम्बन्धी मुद्दा १

ज्यान सम्बन्धी मुद्दा १

चोरीको महलले सजाय हुने मुद्दा १

गौबध सम्बन्धी मुद्दा १

हाडनाता करणी सम्बन्धी मुद्दा १

जुवा सम्बन्धी मुद्दा १

कीर्ते जालसाजी र करकाप सम्बन्धी मुद्दा १

विहावरी मुद्दा १

मनाही भएको माल खरीद बिक्री गऱ्यो वा बनायो भन्ने मुद्दा १

न्वाराना गरिपाउँ भन्ने मुद्दा १

सरकारी ठेक बाँकी मुद्दा १

जग्गा वा बाली विषयको मुद्दा १

अपुताली सम्बन्धी मुद्दा १

अंश वा अंश दपोट सम्बन्धी मुद्दा १

ज्यूनी वा माना चामल विषयको मुद्दा १

दान बकस सम्बन्धी मुद्दा १

धर्मपुत्र सम्बन्धी मुद्दा १

गुठी वा गुठी दपोट मुद्दा १

नेपाल कानून आयोग

घर पसल सम्बन्धी मुद्दा १

दामासाही विषयको मुद्दा १

अचल सम्पत्ति बन्धक लेखिएको लेनदेन मुद्दा १

कुलो वा बाटो निकास सम्बन्धी मुद्दा १

जिमिदारी तालुकदारी मुद्दा १

२३ नं. ॥ । अड्डामा रहेका कागत मिसिलहरु कसैले हराउन, नास्न वा चोर्न हुंदैन। कारवाई गर्नुपर्ने चल्ती मिसिल र प्रमाण लाग्नेसमेत कागतहरुमा कानून बमोजिम रीत पुगेको नक्कल रहेको वा प्रमाणलाई हानि नहुने कागत मिसिल हराउने नास्नेलाई र बेचल्ती कागत वा फैसला मिसिल सक्कल हराउने नास्नेलाई मिसिलै हराएमा पचास रुपैयाँ, प्रमाण लाग्ने कागज हराएमा पच्चीस रुपैयाँ र अरु सानातिना कागत हराएमा पाँच रुपैयाँ जरिवाना हुनेछ । कानून बमोजिम रीत पुगेको प्रमाण लाग्न सक्ने नक्कल नभएको चल्ती सक्कल कागत मिसिल हराउनेलाई मिसिलै हराएमा एक सय रुपैयाँ, प्रमाण लाग्ने कागत हराएमा पचास रुपैयाँ र अरु सानातिना कागत हराएमा दश रुपैयाँ जरिवाना हुनेछ । कैफियत गरी गरेको रहेछ भने चल्ती बेचल्ती जस्तो किसिमको कागत मिसिल हराए नासेको भएपनि सो गर्ने गराउनेलाई हराएकोबाट श्री ५ को सरकारको वा दुनियाँको बिगो नोक्सान भएको रहेछ भने सो नोक्सानी बिगो उपरगरी लिई वा भराई बिगो बमोजिम जरिवाना गरी सो जरिवाना बापतमा कैद र बिगो नोक्सान नभएको र बिगो नोक्सान नहुने रहेछ भने एक वर्ष कैद हुनेछ । चोरी गरेको रहेछ भने माथि लेखिका सजायमा थप दुई सय रुपैयाँ जरिवाना समेत हुनेछ ।

२४ नं. ॥ ॥ जुनसुकै कुरामा भए पनि सोह्र वर्ष नपुगेका नाबालकको र उमेर पुगेका भए पनि कुनै किसिमको रोगले होश ठेगानामा नभएका वा बौलाएका मानिस समेतको कागत लिनु वा गराउनु पर्दा उसको संरक्षक वा हकवाला नराखी कुनै कागत लिनु गराउनु हुंदैन। सोह्र वर्ष नपुगेको भए पनि ज्यानमारा, चोरी वा करणी गर्ने गर्न लाउने मानिसको अड्डाबाट कागत गराउनु पर्दा भने

नेपाल कानून आयोग

संरक्षक वा हकवाला भए निजलाई राखी र नभए उसैको मात्र कागत गराउन पनि हुन्छ । संरक्षक वा हकवाला राखी कागत गराएकोमा यो मेरो यस किसिमको मानिसले मेरो सामुन्नेमा भने बमोजिम लेखी सहिछाप गरेको साँचो हो भनी सो कागतको किनारामा सो संरक्षक वा हकवालाको पनि सहीछाप गराउनु पर्छ । कागत गराउँदा कसैलाई पनि जोर जुलुम करकाप गरी कागत गराउनु हुंदैन। गरे बदर हुन्छ । लेखिए बमोजिम बाहेक आफ्ना खुशी राजीले जानी बुझी सहिछाप हालेपछि सो कागत सदर हुन्छ ।

२५ नं. ॥ ॥ अन्धा अन्धी र वक्क लाटा लाटीको कागत गराउनु पर्दा उनीहरुको संरक्षक वा हकवाला भए निजलाई र नभए निजै अन्धा अन्धी, लाटा लाटीले रोजेका सरजमीनका मानिस राखी अन्धा अन्धीले भने बमोजिम र लाटा लाटीले इशारा गरे बमोजिम राम्रो तवरबाट इशारा बुझी कागत गराई लेखिए बमोजिम कागत भएको हो भन्ने सरजमीन वा संरक्षक वा हकवालाको पनि सोही कागजमा सहिछाप गराई राख्नुपर्छ ।

नेपाल कानून आयोग

२६ नं. ॥ ॥ अड्डामा दर्ता हुन वा अड्डाबाट गर्ने गराउने गैह्र कागतमा कागत गरी दिनेको यति वर्षको भन्ने उमेर खुलाई लिनु पर्छ । सो उमेर लेखिएकोमा कारणी नै अड्डामा हाजिर भएकोमा उमेर दुरुस्त भए दुरुस्त छ भन्ने र दुरुस्त नभएमा यसको उमेर यति होला भन्ने सोही कागजको शिरमा लेखी हाकिमको दस्तखत गरी राख्नु पर्छ । कारणी हाजिर नभै वारिसद्वारा परेकोमा भए यो लेखिएको उमेर दुरुस्त छ भन्ने वारिसलाई लेखाई सहिछाप गराई राख्नु पर्छ । उमेर ढाँटी लेखी दिनेलाई बीस रुपैयाँसम्म सोही अड्डाका हाकिमका तजबीजले जरिवाना हुनेछ ।

२७ नं. ॥ ॥ अड्डामा दर्ता गर्न ल्याएका कागतपत्रमा अक्षर बुझिने गरी थपी केरी दर्ता गर्न ल्याएमा सहिछाप गराई लिंदा यो यो पंक्तिमा यो यो अक्षर थपे केरेको छ भनी सोही कागतको फड्के किनारामा अड्डैबाट लेखी सो फडकेमा दर्ता गर्न ल्याउने झगडिया वा वारिसको सहिछाप गराई अड्डाका हाकिमले समेत दस्तखत गरी दर्ता गर्ने गर्नुपर्छ ।

२८ नं. ॥ ॥ जुनसुकै कागत भएपनि रीत पुगी अड्डामा दाखिल दर्ता भएपछि फिर्ता दिई अर्को साटी दिन लिन र अंक अक्षर थपी मेटीकेरी घटी बढी पार्न हुंदैन ।

२९ नं. ॥ ॥ मुद्दा हेर्दा देहायमा लेखिए बमोजिमको मुद्दा देहाय बमोजिमको इलाकाको अड्डाबाट मात्र हेर्नुपर्छ ---

देवानी मुद्दामा देहायमा लेखिए बमोजिम गर्नुपर्छ १

जग्गा दपोट, तिरो दपोट र कुलो साँध बाटो निकास सन्धिसर्पनको मुद्दा र फिरादपत्रको रुपबाट जग्गा, घर वा ठाउँ जाँच्नुपर्ने देखिएको वा फिरादपत्रमा लेखिएको रुपले जग्गा घर जाँच्नु नपर्नेदेखी मुद्दा दायर भएकोमा प्रतिउत्तरका रुपबाट जग्गा वा घरै जाँची मात्र फैसला हुने देखिएकोसमेत मुद्दामा सो घर जग्गाहरु रहेको ठाउँको इलाकाको अड्डाबाट हेर्नुपर्छ १

यसै दफाको देहाय दफा १ मा लेखीएको बाहेक अरु सबै मुद्दामा जुन ठाउँमा काम भएको छ सो ठाउँको इलाकाको अड्डा वा प्रतिवादी रहेको इलाकाको अड्डामध्ये जहाँ फिरादपत्र दिन्छ सोही ठाउँको अड्डाबाट हेर्नुपर्छ २

वादी प्रतिवादी दुवै थरले तल ३ दफामा लेखिए बाहेक नेपाल सरहदभित्र अरु ठाउँमा लेनदेन कारवार गरेकोमा सो कारवार गरेको इलाका वा वादी रहेको इलाकाको अड्डामध्ये जहाँ फिरादपत्र दिन्छ सोही अड्डाबाट हेर्नुपर्छ ३

विदेशमा लेनदेन कारवार गरेकोमा लेनदेन व्यवहारको महल बमोजिम नालिश लाग्नेमा प्रतिवादी रहेको वा वादी रहेको इलाकाको अड्डामध्ये जहाँ फिरादपत्र दिन्छ सोही अड्डाबाट हेर्नुपर्छ ४

यसै दफाका देहाय दफा २।३।४ मा लेखिएका कुरामा दुबै थर झगडिया अन्यत्र बेइलाकामा गई बसेका रहेछन् भने सो बसेकै इलाकाको अड्डाबाट पनि नालिस लिई कारबाई गर्नुहुन्छ । प्रतिउत्तर नपर्दै प्रतिवादीले वा प्रतिउत्तर परेपछि दुवै थरले इलाकाको अड्डामा सारी पाऊँ भनी दरखास्त दिएकोमा र दुवै थर झगडिया सो बसेको ठाउँ छाडी गएपछि भने इलाकाको अड्डामै पठाइ दिनुपर्छ ५

नेपाल कानून आयोग

फौज्दारी मुद्दामा देहायमा लेखिए बमोजिम गर्नुपर्छ २
राजगद्दी वा राजपरिवारको गाथ सम्बन्धी वा राजकाज सम्बन्धी मुद्दा श्री ५ को सरकारले तोकिदिएको अड्डाबाट हेर्नुपर्छ १
देहायका मुद्दा अपराध भएको इलाकाको अड्डाबाट हेर्नुपर्छ २
ज्यान सम्बन्धीको महलले सजाय हुने मुद्दा १
जबरजस्ती करणी मुद्दा १
चोरीको महलले सजाय हुने मुद्दा १
आगो लगाएको मुद्दा १
गौबध सम्बन्धी मुद्दा १
सरकारी वा अरु सार्वजनिक धनमाल नोक्सान वा हिनामिना गरेको मुद्दा १
हतियार खजाना सम्बन्धी मुद्दा १
खोटा टक मारेको वा खोटा चलन गरेको मुद्दा १
सरकारी छाप दस्तखत वा सो छाप दस्तखत भएको कागत वा सरकारी काममा कुनै सरकारी कर्मचारीको छाप दस्तखत भएको कागत कीर्ते गरेको मुद्दा १
अदलको महलको १ नम्बरले सजाय हुने मुद्दा १
जुवा सम्बन्धी मुद्दा १
यसै दफाको देहाय दफा २ मा लेखिए बाहेक अरु फौज्दारी मुद्दा अपराध भएका इलाका वा प्रतिवादी रहेको इलाकाको अड्डामध्ये जहाँ फिरादपत्र दिन्छ सोही अड्डाबाट हेर्नुपर्छ ३
माथि दफा दफामा प्रतिवादी रहेको ठाउँ भन्नाले प्रतिवादी घरद्वार गरी बसेको वा सरकारी जागिर खाई बसेको ठाउँ सम्झनु पर्छ ३

नेपाल कानून आयोग

माथि दफा दफामा लेखिए बमोजिम प्रतिवादी रहेका इलाकाको अड्डामा नालिश दिंदा प्रतिवादी बेग्ला बेग्लै इलाकाका धेरै जना भएकोमा जुन इलाकामा धेरै जना प्रतिवादी रहेका छन् सोही इलाकाका अड्डामा नालिश दिनु पर्छ । इलाका पिच्छे प्रतिवादी बराबर रहेको भए जुन इलाकाको अड्डामा दिए पनि हुन्छ ४

कुनै सरकारी कर्मचारीले नालिश वा प्रतिउत्तर पत्र दिनुपर्दा निज बहाल रहेको वा काज खटिएको इलाकाको नजिकमा त्यस किसिमको मुद्दा हेर्ने अड्डा भए सोही अड्डामा र त्यस्तो अड्डा नभए त्यस्तो अड्डाको अपील सुन्ने अड्डा भए सो अड्डामा र सो पनि भए नजिकको अरु अड्डामा दिन हुन्छ । सो बमोजिम नालिश वा प्रतिउत्तरपत्र दिन ल्याएकोमा लिई निजलाई सोही अड्डामा तारीखमा राखी नालिश वा प्रतिउत्तरपत्र इलाकाको सम्बन्धित अड्डामा चलान गरी पठाइ दिनुपर्छ । सो मुद्दा कारवाई गर्ने अड्डाले जागिर भएका इलाकामा तारीखमा रहने झगडियालाई सक्कल कागज देखाई कारवाईगर्नुपर्ने भएमा झिकाई बयान गराउन हुन्छ । त्यसरी झिकाइएमा मुद्दा कारवाई हुने अड्डामा आफैं जानुपर्छ वा ऐन बमोजिम वारिस पठाउनुपर्छ । जागिरे भएका इलाकाको अड्डाको तारीखमा रहेकोमा तारीख छोडेमा सो कुराको जनाउ सम्बन्धित अड्डाले मुद्दा परेको अड्डालाई दिनुपर्छ । सो कर्मचारी तारीखमा रहेको अड्डाको इलाकाबाट अर्को इलाकामा काजमा खटी गएमा सो अड्डाले निज काजमा खटिएको इलाको अड्डामा तारीख सारी दिई मुद्दा परेको अड्डालाई सो कुराको जनाउ दिनुपर्छ ५

वादी प्रतिवादी जागिरे भएका इलाकाको अड्डाबाट मुद्दा हेरिएकोमा यो मुद्दा हाम्रा घरद्वार भएका इलाकैको अड्डाबाट हेरी पाऊँ भनी दुवै थरले दरखास्त दिए भने प्रमाण बुझिसकी छिनिने अवस्था पुगेकोमा बाहेक अरुमा सो मुद्दामा माथि १।२ दफा बमोजिमको जुन इलाकामा पठाउन दुवै थर मञ्जूर हुन्छन् सोही इलाकाको अड्डामा पठाई दिनुपर्छ ६

नेपाल कानून आयोग

इलाका बाहेक बेइलाकाको अड्डामा फिरादपत्र दिन ल्याएमा इलाका पर्ने फलाना अड्डामा जानु भनी सो फिरादपत्रको पीठमा लेखी छाप लगाई तुरुन्त फिर्ता दिनुपर्छ। ऐन बमोजिमको म्यादभित्र दिन ल्याएमा इलाकाका अड्डाबाट सो दरपीठ भएकै फिरादपत्र दिए पनि लिई मुद्दा हेरिदिनुपर्छ। फिरादपत्र दर्ता भईसकेपछि माथि दफा दफामा लेखिए बमोजिम अरु अड्डामा पठाउँदा पनि तारीखमा रहने झगडियालाई तारीख तोकी जुन अड्डाबाट सो मुद्दा हेर्नुपर्ने हो सो अड्डाबाट बुझी कानून बमोजिम गर्नुभनी अड्डाको लेखोट साथ पठाउनु पर्छ। अड्डाले पनि सो आएको मुद्दा बुझी आफुले हेर्नु नपर्ने भए तापनि फिर्ता गर्न हुंदैन। बाधा परे आफ्नो अपील सुन्ने अड्डा मार्फत् जाहेरगरी निकासा भई आए बमोजिम गर्नुपर्छ। निकासा दिने अड्डाबाट पनि ऐन बमोजिम जो मनासिब हो तोकी पठाइदिनुपर्छ ..७

अड्डा सम्बन्धी काम कुरामा सरकारी कर्मचारी उपर नालिश दिनुपर्दा वादी रहेको वा सो काम कुरा भए गरेको इलाकाको जिल्ला अदालतमा दिनुपर्छ र सो बमोजिमको मुद्दामा त्यस्तो कर्मचारीलाई तारीखमा राख्नु पर्दैन ८

इलाका नपर्ने ठाउँलाई इलाका हो भनी ढाँटी नालिश दिनेलाई र इलाका ढाँटेको भनी झुट्टा उजूर गर्नेलाई पाँच रुपैयाँ जरिवाना गर्नुपर्छ। इलाका ढाँटी नालिस दिएकोमा नालिश दिने हद म्यादमा सो ढाँटी दर्ता गराएका अड्डाबाट नालिश दिनु पर्ने अड्डामा हुलाकद्वारा कागज पुग्ने बाटाका म्यादका दिन बाँकी राखी नालिश दर्ता गराएको रहेछ भने सो ढाँटेको ठहर्नासाथ माथि दफा दफामा लेखिए बमोजिम जुन इलाकाको अड्डाबाट हेर्नुपर्ने हो सोही इलाकाको अड्डामा मिसिल झगडिया पठाई हेर्न लगाउनु पर्छ। बाटाको म्यादको दिन बाँकी नभै नालिश दर्ता भएको भए सो मिसिलबाट कारवाई हुन सक्तैन खारीज गरिदिनुपर्छ। सो लेखिएको पाँच रुपैयाँ बाहेक खारीज भए वापतको सजाय गर्नु पर्दैन ९

३० नं. ॥ ॥ मुद्दा हेर्न पाउने अधिकारी गैह्रले मुद्दा हेर्दा देहाय बमोजिम गर्नुपर्छ ---------

नेपाल कानून आयोग

आफ्ना हाडमा अपुताली परे खान पाउने नाता र मामा माइज्यू, सानी ठूली आमा, सानु ठूलो बाबु, सासु ससुरा, फुपू फुपाज्यू, जेठु, साला, मीत, आफ्ना दिदी बहिनी, छोरी र यिनै दिएका जुवाई, भानिज भाञ्जी भाञ्जीबुहारी, आमाका बाबु वा आमा, मन्त्र सुनाउने गुरु गुरुमा, मन्त्र सुनाएका शिष्य शिष्यनी, आफूले लेनदेन कारवार गरेका र नोकर चाकर र लेखिएका मानिसको एकाघरसँग बसेका जहानको र झगडिया मानिसको मुद्दा पर्न आएमा आफूले हेर्न हुंदैन.. १

माथि १ दफामा लेखिए बमोजिम हेर्न नहुने मुद्दा पर्न आएमा सोही अड्डामा समान अधिकारको अन्य अधिकारी भए निजले हेर्नुपर्छ र त्यस्तो अधिकारी नभए समान अधिकारको सबैभन्दा नजिकको अर्को अड्डामा यस अड्डाबाट यति कारणले हेर्न नहुने हुनाले त्यस अड्डाबाट हेरी कानून बमोजिम गरिदिनु भन्ने कारणसमेत खोली लेखोट साथ पठाई झगडियालाई पनि सोही अड्डामा जानु भनी सुनाई तारीख तोकी मिसिलसमेत सोही अड्डामा पठाइ दिनुपर्छ र सो अड्डाले पनि बुझिलिई आफ्नो अधिकार क्षेत्रभित्रको नभए पनि कानून बमोजिम हेरिदिनुपर्छ..२

३१ नं. ॥ ॥ अड्डाका कुनै कर्मचारीको नाउँमा घूस खायो भनी नालिश दिंदा सो अड्डाको अपील सुन्ने अड्डामा दिनुपर्छ । सो अड्डाले पनि कानून बमोजिम कारवाई किनारा गर्नुपर्छ । घूसको नालिश परे पनि सोभन्दा अगावै अड्डामा परेको मुद्दा भने फैसला नभई सर्न सक्तैन । जुन मुद्दामा घूस खायो भनेको हो सो मुद्दा फैसला भएपछि अपील नदिए पनि फैसला र मिसिलसमेत पठाई दिनु भनी अपील सुन्ने अड्डाले लेखिपठाई झिकाई सो मिसिल आएपछि इन्साफ जाँची कानून बमोजिम गर्नुपर्छ ।

३२ नं. ॥ ॥ साक्षी सरजमीन बाहेक अरुका नाउँमा घूसको नालिश दिंदा मुद्दामा भए जुन अड्डामा परेको मुद्दामा घूस खायो भनेको हो सो अड्डाबाट सो मुद्दा फैसला भएको मितिले र अरु कुरामा भए सो कुरा गरे भएको मितिले छ महीनाभित्र नालिश नदिए लाग्न सक्तैन ।

३३ नं. ॥ । साक्षी वा सरजमीनले घूस खाई बक्यो भन्ने नालिश दिंदा बकेका बखत झगडिया हाजिर रहेकोमा सो बकेको मितिले पन्ध्र दिनभित्र र झगडिया हाजिर नरहेकोमा वा

नेपाल कानून आयोग

बन्दसवाल तामेल भई आएकोमा सो बकपत्र बन्दसवाल झगडियालाई सुनाई सुनाएका मितिले पन्ध्र दिनभित्र सो मुद्दा परेको पहिले शुरुमा छिन्ने अड्डामा नालिश दिए मात्र लाग्छ । बन्दसवाल पठाउँदा तामेल गर्ने अड्डामा जान मञ्जूर गरे झगडियालाई समेत सो अड्डामा हाजिर हुन जानू भनी तारीख तोकी दिनुपर्छ ।

३४ नं. ॥ ॥ मुद्दामा विदेशमा रहे बसेका मानिससँग केही कुरा सोध्नु बुझ्नु पर्दा श्री ५ को सरकारले तत्सम्बन्धमा निर्धारित गरेको तरीकाले सोध्नु बुझ्नुपर्छ ।

३५ नं. ॥ ॥ गैह्र अड्डाले कानून बमोजिम आफूले हेर्न हुने मुद्दा बाहेक अरु मुद्दा हेर्न हुंदैन। हेरे छिनेको भए पनि बदर हुन्छ ।

३६ नं. ॥ ॥ ऐनमा हद म्याद नलेखिएको कुरामा जैलेसुकै नालिश दिए पनि लाग्न सक्छ ।

३७ नं. राजगद्दी वा राजपरिवारको साथ सम्बन्धी वा राजकाज सम्बन्धी वा सरकारी धनमाल चोरी मुद्दामा नालिश दिनालाई हदम्याद हुंदैन।

३८ नं. ॥ ॥ जोर जुलुम करकाप गरी कागत गरे गराएमा आफूलाई फुर्सत भएका मितिले पैतीस दिनभित्र नालिश नदिए लाग्न सक्तैन ।

३९ नं. ॥ ॥। ऐनमा हद म्याद लेखिएकोमा सो हद म्यादभित्र नालिश दिए हेर्नुपर्छ । सो हद म्याद नाघेपछि अड्डामा ल्याएकोमा भए लाग्दैन हद म्यादभित्र दिन नपाएको ऐन बमोजिमको कारण भए प्रमाणसमेत पुऱ्याई आजको पन्ध्र दिनभित्र ल्याउनु भनी पीठमा लेखी छाप लगाई यस कारणले फिर्ता बुझिलिएको भनी बुझिलिनेको भरपाई गराई फिर्ता दिनुपर्छ । सो पन्ध्र दिनभित्र नल्याए नालिश लाग्दैन । हद म्यादभित्र नालिश दिन नपाएको कारण लेखी सो १५ दिन भित्र ल्यायो र बुझ्दा ऐन बमोजिमको कारण ठहरे दर्ता हुने भनी पर्चा खडा गरी राखी पहिले कारणको प्रमाण बुझी ठहऱ्यो भने नालिस गरी हेर्नु पर्छ । ऐन बमोजिमको कारण रहेनछ भने नालिश लाग्दैन भनी पीठमा लेखी सहिछाप गरी भरपाई गराई नालिस फिर्ता गरिदिनुपर्छ ।

नेपाल कानून आयोग

४० नं. ॥ ॥ हद म्यादभित्र नालिश गर्नुपर्ने मानिस सोह्र वर्ष नाघेको रहेनछ भने सोह्र वर्ष नाघेका दिनदेखि हद म्यादसम्म नालिश दिए लाग्छ । सो नाबालक सोह्र वर्ष नपुग्दै मऱ्यो भने सो मरेको दिनदेखि हदम्यादसम्म मर्नेको हकवालाले नालिस गरे लाग्छ ।

४१ नं. ॥ ॥ हद म्यादभित्र नालिश गर्नुपर्ने मानिस हद म्याद शुरु हुने बखतमा होस् ठेगान नभै बेहोस भएको वा बौलाएको रहेछ भने सो निको भई सद्दे भएका दिनदेखि ऐनको हद म्यादसम्म नालिस दिए लाग्छ । हदम्याद शुरु भइसकेपछि मात्र होस् ठेगाना नभै बेहोस् भएको वा बौलाएको रहेछ भने जति दिन सो भएको छ सो निको भई सद्दे भएपछि ऐनको हद म्याद पुगेका त्यति दिनसम्ममा नालिस दिए लाग्छ ।

४२. नं. ॥ ॥ हद म्यादभित्र नालिश गर्नुपर्ने मानिस हद म्याद शुरु हुने बखतमा होस् ठेगान नभई बेहोस् भएको वा बौलाएको सद्दे नभई मऱ्यो भने सो मरेका दिनदेखि हद म्यादसम्म मर्नेको हकवालाले नालिश दिए लाग्छ । हद म्याद शुरु भईसकेपछि मात्र होस् ठेगान नभई बेहोस भएको वा बौलाएको मरेको रहेछ भने जति दिन सो भई मरेको छ हद म्याद पुगेको त्यति दिनसम्म मर्नेको हकवालाले नालिश दिए लाग्छ ।

नेपाल कानून आयोग

४३ नं. ॥ ॥ हद म्यादभित्र नालिश गर्नुपर्ने मानिस सरकारी काजमा खटिई अन्त कहीं जाँदा वा आफू असाध्य भई थलिंदा वा केही बेहोराले कहीं थुनिंदा हद म्याद नाघेछ भने काजबाट फर्की आइपुगेका वा निको भएका वा फुर्सत भएका पैंतीस दिनभित्र नालिश दिए लाग्छ ।

४४ नं. ॥ ॥ हद म्याद भित्र नालिश गर्नुपर्ने मानिसको सो म्यादभित्र नालिस दिन नपाउने पेंच गर्दा हद म्याद नाघेको रहेछ भने आफूलाई फुर्सद भएको पैंतीस दिनभित्र नालिश दिए लाग्छ ।

४५ नं. ॥ ॥ हद म्याद पुग्ने वा म्याद तारेखमा हाजिर हुनुपर्ने वा कुनै कागत दाखिल गर्नुपर्ने दिन अड्डाको तातिल परे अड्डा खुलेका दिनमा हाजिर हुने दाखिल गर्नेको हद म्याद वा म्याद तारेख गुज्रन सक्दैन ।

४६ नं. ॥ ॥ हद म्याद वा म्याद तारीखको वा अरु कुनै किसिमले दिनको हिसाब गर्नु पर्दा यति दिन भनी दिन तोकिएको जतिमा दिन गन्ती र यति महीना वर्ष भन्ने तोकिएकोमा जति दिनको महीना भए पनि संक्रान्तीले हिसाब गर्नुपर्छ ।

४७ नं. ॥ ॥ ऐनले थुनी पुर्पक्ष गर्नुपर्नेलाई वा तारीख लाग्दैन भन्ने लेखिएकालाई बाहेक अरु झगडियालाई हाजिर हुन आउनासाथ तारीखमा राखी पुर्पक्ष गर्नुपर्छ ।

४८ नं. ॥ ॥ तारीख दिनुपर्नेलाई तारीख दिंदा यसै महलको ४९ नम्बरको नमूना बमोजिमको तारीख पर्चा लेखी शिरमा अड्डाको छाप लगाई यो काम गर्नालाई यस टायममा यस अड्डामा वा फलाना ठाउँमा हाजिर हुन आउनु भनी तारीख तोकी तारीख पिच्छे सो तारीख तोक्ने कर्मचारीले दस्तखत गरी तारीख पाउनेलाई दिई सो बेहोराको भरपाई गराई मिसिल सामेल राख्नुपर्छ ।

४९ नं. ॥ ॥ तारीख दिने पर्चाको नमूना

फलाना अड्डाबाट जारी भएको

तारीखको पर्चा - - -

वादी फलाना प्रतिवादी फलाना

<u>मुद्दा फलाना</u>

फलानाका नाउँको तारीख

फलाना मितिमा

फलाना काम गर्नालाई फलाना दिन यति बजे हाजिर हुन आउनू ।

५० नं. ॥ ॥ तारीख तोक्दा अड्डाखानाको ठेकिएको तारिखको दिन पर्ने गरी तोक्न हुंदैन।

५१ नं. ॥ ॥ फिरादपत्र दर्ता भएपछि प्रतिवादीले पाउने दिन पन्ध्र र बाटाको म्यादसमेत अञ्जाम गरी वादीलाई भरसक प्रतिवादी पर्ने दिनको तारीख तोक्नुपर्छ । सो तारीख र प्रतिउत्तर परेको तारीख मिलेन भने प्रतिउत्तर परेपछि वादीले जुन दिनको तारीख लिएको छ प्रतिवादीलाई पनि सोही दिनको तारीख तोकी त्यसपछि दुबै थरलाई एकै दिनको तारीख मिलाई तोक्नु पर्छ ।

नेपाल कानून आयोग

५२ नं. ॥ वारेस दिएमा बाहेक एकै मानिसको मुद्दा परेको अड्डादेखि चार कोश भित्रको अरु अड्डामा पनि मुद्दा परेको रहेछ र सो कुरा झगडियाले भन्यो भने त्यस्तालाई तारीख तोक्दा अरु अड्डाको एकै दिनको तारेख पर्ने गरी तोक्न हुँदैन ।

५३ नं. ॥ ॥ तारीख तोक्दा यसै नम्बरमा लेखिएका नमूना बमोजिम किताब खडा गरी जुन दिन जे काम गर्नालाई तारीख तोकिन्छ तारीख भरपाईमा र झगडियालाई दिने तारीख पर्चामा समेत सो व्यहोरा जनाई तारीख दिई जुन काम कारवाईलाई तारीख तोकिएको छ सो काम कारबाईको तारीख किताबको कोठामा मुद्दाको नम्बर लेखी अरु आवश्यक बेहोरा जनाई तोकिएको तारीखको दिन झगडिया हाजिर भएपछि तोकिए बमोजिमको काम कारवाई गर्नुपर्छ । केही मनासिब माफिकको कारणले तोकिएको तारीखको दिन कारवाई गर्न नपाउने वा नभ्याउने भयो भने सोही व्यहोरा जनाई जुन दिन काम हुन्छ उस दिनेको तारीख तोकी तारीख किताबमा तारीख सरेको व्यहोरा कैफियत लेखी हाकिम हाजिर भए हाकिमले र हाकिम हाजिर नभए उ मनिको सबैभन्दा ठूला दर्जाको कर्मचारीले दस्तखतसमेत गरी तोकिदिने गर्नुपर्छ ।

नेपाल कानून आयोग

सुरु कारवाई गर्नु पर्ने मुद्दाको

तारीख किताब

साल	प्रतिवादीलाई	प्रतिवादी	प्रमाण	प्रमाण बुझ्नाके	छलफल फैसला	कैफियत

महिना		समन वा इतलायनामा जारी गर्नाके	पर्ने	मुकरर गर्ने	कागज	साछी	नापी नक्सा सरजमीन बुझ्नाके	गर्नाके गर्नाके	
गते	बार								

Formatted: Font: 12 pt, Complex Script Font: 12 pt, (Complex) Hindi

Formatted: Font: 12 pt, Complex Script Font: 12 pt, (Complex) Hindi

Formatted: Font: 12 pt, Complex Script Font: 12 pt, (Complex) Hindi

Formatted: Font: 12 pt, Complex Script Font: 12 pt, Not Small caps, Not Expanded by / Condensed by

अपील साधक परेका मुद्दाको

तारीख किताब

साल महिना		मिसिल झिकाउने	प्रमाण बुझ्नाके				छलफल गर्नाके फैसला गर्नाके	कैफियत
गते	बार		कागज	साक्षी	नापी नक्सा सरजमीन बुझ्नाके	झगडिया झिकाउने		

नेपाल कानून आयोग

५४ नं. ।।। ।। म्याद वा समन इतलायनामा जारी भएका वा तारीख लिएका झगडियाको देहायमा लेखिए बमोजिमको कारण परेमा देहायमा लेखिए बमोजिम गर्नुपर्छ । सो बमोजिम नगरे म्याद तारीख थामिन सक्तैन --

आफ्ना एकाघरका जहानमा कोही असाध्य गरी थलिएको वा देसांद पसी जहान थलिएको भई वा आफैं बेरामी परी मुद्दा परेका अड्डामा हाजिर हुन नसक्ने भएमा यसै नम्बरका तल ६ दफामा लेखिए बमोजिम बाटाको म्याद राखी शुरु कारवाई गर्ने अड्डामा परेका मुद्दामा पैंतालीस दिन, पहिला अपील सुन्ने अड्डामा परेका मुद्दामा पैंतीस दिन, दोस्रो अपील सुन्ने अड्डामा परेको मुद्दामा पच्चीस दिन र त्यसपछि दोहोरिएको मुद्दामा बीस दिनसम्मको म्याद दिई अर्जी गर्न पाउँछ । सो अर्जी गर्दा एकै पटक लेखिएको जम्मै दिन वा लेखिएको दिन सम्मलाई तीन पटक गराई लिए पनि हुन्छ । सो अर्जी पठाउँदा फलाना तारीखमा फलाना कारणपरी हाजिर हुन आउन सकिन फलाना दिन हाजिर हुन आउने छु भनी लेखी सहिछाप गरी हुलाक टेलिफोन वा आकाशवाणीद्वारा म्यादैमा मुद्दा परेका अड्डामा पठाई निस्सा लिने गर्नु पर्छ । त्यसरी नपठाई अर्जीपत्र र आफ्ना तारीख पर्चा यस तारीख पर्चा समेत तारीखमा दिन मुद्दा परेका अड्डामा मानिसद्वारा पठाई तारीख लिए पनि हुन्छ १

म्याद तारीखमा हाजिर हुन जानेलाई बाटामा आउँदा खोला जङ्गार बढी वा नाउ, पुल, सांघुहरु बिग्री तरी जान अरु कुनै कारणले बाटो रोकिन गई म्याद तारीख भित्र तारीख दिने अड्डामा पुग्न नसक्ने भए त्यस ठाउँबाट नजिकमा सरकारी अड्डा भए सरकारी अड्डामा नभए पञ्चायतमा र पञ्चायत पनि नखुलेको ठाउँमा भए गाउँ मौजाको निजमदिार तालुकदार कहां रोकिएकै दिन जंचाई माग्न जानुपर्छ । जंचाउन आएमा निजहरुले पनि जाँची माथि लेखिए बमोजिम भई रोकिई जान नसक्ने भएको सांचो रहेछ भने फलाना दिनदेखि फलाना दिनसम्म यस परिबन्दबाट जान नसकी रोकिएको फलाना दिन खुलेको हो भनी लेखी सहिछाप गरी जंचाउन आउने झगडियालाई निस्सा दिई पठाउनु पर्छ । लेखिदिएको निस्सा लिई ऐन बमोजिम बाटाका म्यादभित्र तारीख दिने अड्डामा हाजिर हुन आए तारीख गुज्रन सक्तैन थामिदिनु पर्छ २

माथि १।२ दफामा लेखिएको कारण बाहेक आफैले क्रिया गर्नुपर्ने भई क्रिया बसेकोमा र आफ्ना एकाघरका जहान मरेकोमा समेत कर्म नचलेका केटाकेटी मरेको वा त्यस्ताको क्रिया गर्नुपरेको भए

नेपाल कानून आयोग

दिन पाँच र कर्म चलेका मानिस मरेको वा त्यस्ताको क्रिया गर्नु परेको भए दिन पन्ध्र र तारीख लिने स्वास्नीमानिस सुत्केरी भएमा पैंतालीस दिनसम्मको म्याद पाउँछ । लेखिएका कारण देखाई म्यादभित्र अर्जी पठाएकोमा सो कारण परेको सांचो हो भन्ने उसै ठाउँका सरजमीन भलाद्मीहरुले गरिदिएको मुचुल्का लिई क्रियामा लाग्ने लेखिएको दिन र ऐन बमोजिम बाटाको म्याद बाहेक पाँच दिनसम्ममा र सुत्केरी भएकोमा तोकिएको म्यादमा मुद्दा परेको अड्डामा हाजिर भए सो मुचुल्का लिई म्याद भित्र हाजिर भए नभएको हिसाब गरी म्यादभित्र हाजिर भएको रहेछ भने ऐन बमोजिम तारीख तोकी कारवाई गर्ने गर्नुपर्छ ३

लेखिए बमोजिम झगडियाले अर्जीपत्र लेखी पठाएकोमा मुद्दा परेको अड्डाबाट पनि म्यादभित्र पठाए नपठाएको जाँची मानिसद्वारा पठाएकोमा अर्जी ल्याउनेको हस्तेबारी जनाई अर्जी मिसिल सामेल राखी झगडियाले लेखी पठाए बमोजिमको तारीख लिन आउनेको सहिछाप गराई तोकी जिम्मा दिनुपर्छ । माथि ३ दफामा लेखिएको कारण पर्‍यो भनी अर्जी पठाएकोमा भने सरजमीनको मुचुल्का झगडियाले दाखिल नगरी तारीख तोक्न नहुने हुनाले पठाएको अर्जी बुझी अर्जी ल्याउनेलाई भरपाई दिई त्यस्तोमा र हुलाक टेलिफोन वा आकाशवाणीद्वारा पठाएको अर्जीमा समेत माथि १।२।३ दफाका म्यादभित्र झगडिया हाजिर भएपछि ऐन बमोजिम तारीख तोक्ने गर्नुपर्छ ४

सो हाजिर हुने मानिस अड्डाबाट थुनिए कैद परेको रहेछ भने म यस अड्डाबाट फलानासँगका फलाना मुद्दामा थुनिए कैद परेको छु भनी मुद्दा परेकै अड्डामा लेखी पठाएको भए के व्यहोराले कैद परे थुनिएको कहिले सम्ममा छुट्ने रहेछ सबै कुरा बुझी र कैद गर्ने अड्डामा दरखास्त दिएको भए यस व्यहोराले यस अड्डाबाट थुनिए कैद परेको छ यस बखतसम्ममा छुट्छ भनी छुट्ने देखिए मिति खोली र छुट्ने अवस्था खुल्न नसके सोही व्यहोरा लेखी निजको दरखास्त मुद्दा परेको अड्डामा पठाईदिनुपर्छ । सो व्यहोरा लेखी आएपछि मुद्दा परेका अड्डाबाट पनि एक महीनासम्ममा छुट्ने रहेछ भने छुटेका मितिले म्याद बाहेक पाँच दिनसम्ममा थुनिने कैद हुने मानिस हाजिर भए ऐन बमोजिम तारीख तोकी कारवाई

नेपाल कानून आयोग

गर्नुपर्छ। एक महीनाभन्दा बढी कैद परे थुनिएको वा यो अवस्था सम्ममा छुट्ने भन्ने अञ्जाम नभएमा र नछुट्ने अवस्था परी थुनिए कैद परेमा भने कारवाई नगरी पर्खिरहन हुँदैन। निजलाई झिकाउनै परे कानूनको रीत पुऱ्याई वा जो बुझ्नेपर्ने बुझी कारवाई गर्नु छिन्नू पर्छ । कारवाई गर्दा गर्दै छुटेकोमा भए छुटेका मितिले बाटाका म्याद बाहेक पाँच दिनभित्र हाजिर भए तारीखमा राखी कारवाई गर्नुपर्छ ५

माथि दफा दफामा लेखिए बमोजिमको कारण परी अर्जी खबर पठाउँदा रेलको बाटो गरी आउन हुनेमा सोसमेतको हिसाब भई काठमाडौं उपत्यकाबाट अरु इलाका इलाकामा र अरु इलाका इलाकाबाट काठमाडौं उपत्यकामा पठाउने देहाय बमोजिमको वा सोभन्दा बढी म्याद बाँकी राखी र एक इलाकाबाट अर्को इलाकामा हाजिर हुनु पर्नेले रेल चढी हिड्न हुनेमा रेलमा लाग्ने दिन र पैदल हिंड्ने बाटोको ऐन बमोजिम लाग्ने दिनसम्म बाँकी हुने गरी वा बाटाको म्याद नचाहिनेमा उसै दिन पठाए पनि हुन्छ । केही कारणले बाटाको म्याद बाँकी राखी पठाउन नसकी घटी बाटाको म्याद बांकी राखी अर्जी खबर पठाएकोमा तारीखको दिनसम्ममा अर्जी खबर सो तारीख दिने अड्डामा दाखिल भए तारीख थामिन सक्तछ ६

इलाका	तोकिएको दिन	इलाका	तोकिएको दिन
पूर्व १ नम्बर गोस्वाराको इलाका के	- २	डडेलधुरा गौंडाको इलाका के	- ११
पूर्व २ नम्बर गोस्वाराको इलाका के	- ४	बैतडी गौंडाको इलाका के	- १२
पूर्व ३ नम्बर गोस्वाराको इलाका के	- ६	डोटी गौंडाको इलाका के	- ११
पूर्व ४ नम्बर गोस्वाराको इलाका के	- ८	दैलेख गौंडाको इलाका के	- १०
धनकुटा गौंडाको इलाका के	- १०	जुम्ला गौंडाको इलाका के	- १६
इलाम गौंडाको इलाका के	- १२	सल्यान गौंडाको इलाका के	- १०
झापा गोस्वाराको इलाका के	- १०	प्यूठान गौंडाको इलाका के	- ९

नेपाल कानून आयोग

मोरङ विराटनगर गोस्वाराको इलाका के	- ९	गुल्मी गौंडाको इलाका के	- ङ
सप्तरी गोस्वाराको इलाका के	- ८	पाल्पा गौंडाको इलाका के	- ९
उदयपुर गढीको इलाका के	- ८	बाग्लुङ्ग गौंडाको इलाका के	- ८
महोत्तरी सर्लाही गोस्वाराको इलाका के	- ७	पश्चिम ४ नम्बर गोस्वाराको इलाकको के-	८
वीरगञ्ज गोस्वाराको इलाका के	- ५	पश्चिम ३ नम्बर गोस्वाराको इलाका के	- ६
चिसापानी गढीको इलाका के	-२	पश्चिम २ नम्बर गोस्वाराको इलाका के	- ४
पाल्ही माझखण्ड गोस्वाराको इलाका के-	९	पश्चिम १ नम्बर गोस्वाराको इलाका के	- २
स्यूराज तौलिहवा गोस्वाराको इलाका के	- ९		
दाङ देउखुरी गोस्वाराको इलाका के	- १०		
बांके बर्दिया गोस्वाराको इलाका के	- ९		
कैलाली कञ्चनपुर गोस्वाराको इलाका के	- १०		

नेपाल कानून आयोग

५५ नं. ॥ ॥ ऐनले डिसमिस हुन सक्ने मुद्दामा झगडियाले म्याद तारीख गुजारेमा पनि यसै महलको ५९ नम्बर बमोजिम थमाई पाउने म्यादसम्म डिसमिस गर्नु र प्रतिवादी नपर्दा एकतर्फी प्रमाण बुझिएको मुद्दा सो म्यादसम्म फैसला गर्न हुंदैन। सो म्याद नाघेका पन्ध्र दिनसम्ममा पनि म्याद तारीख थाम्न निवेदनपत्र पठाएको निस्सा लिई झगडिया हाजिर हुन आएन भने तुरुन्त डिसमिस वा एकतर्फी फैसला गरिदिनु पर्छ । सो बमोजिम निस्सा लिई आएकोमा डिसमिस एकतर्फी फैसला नगरी निजलाई धरौटी तारीखमा राखी बुझी कानून बमोजिम गर्नुपर्छ । प्रतिवादी परी प्रमाण बुझी मुद्दा छिन्ने अंग पुगिसकेकोमा भने पर्खिरहनु पर्दैन मुद्दा फैसला गरिदिनु हुन्छ ।

५६ नं. ॥ ॥ धेरै जना झगडिया भएका प्रमाण बुझिसकेको मुद्दा फैसला गर्दा दुबै तर्फका एक एक जना वा एक जनादेखि बढी झगडिया अड्डामा हाजिर रही अरु झगडियाले ऐन बमोजिम अर्जी खबर लेखी पठायो भने मुद्दा छिन्नालाई सो अर्जी लेखिपठाउने झगडिया अड्डामा हाजिर

नभएसम्म पर्खिरहनु पर्दैन । हाजिर रहेका र अर्जी लेखी पठाउनेको हकमा समेत ऐन बमोजिम मुद्दा छिनिदिनुपर्छ । मुद्दा फैसला गर्न भनी तारीख तोकिदिएकोमा बाहेक एक तर्फका वा दुबै तर्फका झगडियामा कुनै पनि हाजिर नरहेकोमा र एकजना वादी एकजना प्रतिवादी वा एकै जना अपिलाट् मात्र भएको मुद्दामा भने लेखिएको रीतसँग छिन्न हुंदैन ।

५७ नं. ॥ ॥ मुद्दा परी तोकिएको म्याद तारीखमा हाजिर हुनुपर्ने सरकारी कर्मचारीले घर बिदा पाई जानलाई घर बिदाको निकासाको सूचना दिने अधिकारीबाट यति दिन घरबिदा पाएका छन् भन्ने मुद्दा परेका अड्डाका नाउँमा पूर्जी गराई लिई जानुपर्छ र मुद्दा परेका अड्डाले पनि घर बिदाको पुर्जी ल्याउनासाथ उसले पाएका घर बिदाको दिनमा सात दिन थपी तारीख तोकिदिने गर्नुपर्छ । घर बिदा पाई गैसकेको अवस्थामा सो मानिसका नाउँमा नालिश परी घर बिदाको दिनभित्र अड्डामा हाजिर हुनुपर्ने म्याद तारीख परी सो म्याद तारीख गुज्रन गएमा पनि घर बिदाका दिन पुगी हाजिर हुनुपर्ने दिनदेखि सात दिनभित्र मुद्दा परेका अड्डामा हाजिर भई घर बिदा गएको भनी दरखास्त दियो भने बुझी पाएका घर बिदाका दिनभित्रमा म्याद गुज्रन गएको रहेछ भने म्याद तारीख थामिदिनुपर्छ ।

५८ नं. ॥ ॥ म्याद तारीखमा हाजिर हुनुपर्ने सरकारी कर्मचारी सरकारी काजमा खटिएमा देहाय बमोजिम गर्नुपर्छ ---

जुन अड्डाको आदेश पुर्जीले काज खटिने भएको छ उसै अड्डामा गै काजमा खटिएको जनाउ मुद्दा परेका अड्डालाई गरी पाऊँ भनी दरखास्त गर्नु पर्छ । त्यस्तो दरखास्त गर्न आएमा अड्डाबाट पनि म्याद तोकी काज खटिएकोमा म्याद तोकी र म्याद नतोकिएकोमा खटिई गएका कामको अन्दाजले हाकिमको तजबीजले यति दिन वा महिनासम्म लागला भनी तुरुन्त पुर्जी लेखी मुद्दा परेको अड्डामा पठाई दिनुपर्छ । सो जनाउ आए पछि मुद्दा परेको अड्डाले तारीखका दिन नपरे पनि काजमा लाग्ने दिन र ऐन बमोजिम आउँदा जाँदा बाटोमा लाग्ने दिन समेतमा सात दिन थप तारीख तोकी दिनु पर्छ । सो

नेपाल कानून आयोग

मुद्दाको अड्डामा हाजिर रहेका अरु झगडियालाई तारीखको दिन तारीख तोक्दा पनि सोही काजमा जानेले लगेको मिति पारी तारीख तोक्नु पर्छ १

आदेश पुर्जी हुनासाथ तुरुन्त जानु परेमा वा खटाउने अड्डादेखि टाढा बसेको कर्मचारी टाढैबाट जानु परेमा वा काजैबाट अर्को काजमा खटिई जानु परेमा वा खटिएको काज मै बस्नु पर्ने भएमा भने यस्तो कारण परी तोकिएको म्याद तारीखमा हाजिर हुन सकिन भनी मुद्दा परेका अड्डामा र खटिएको जनाउ मुद्दा परेका अड्डालाई गरी पाउँ भनी खटाउने अड्डामा दरखास्त पठाए पनि हुन्छ । त्यस्तो दरखास्त आएमा सो अड्डहरुले पनि माथि १ दफा बमोजिम गरी जनाउ दिने र तारीख तोक्ने गर्नुपर्छ । काजमा जाने झगडियालाई तोकेको तारीख काजैमा पाउने गरी पठाई भरपाई लिनुपर्छ २

५९ नं. ॥ ॥ नालिस गर्ने वा अपील दिने हद म्याद वा मुद्दामा जारी गरिएको म्याद पूर्जी समन इतलायनामाको मयाद वा तोकिएको तारीख गुजार्ने झगडियाले गुज्रिएको हद म्याद तारीख थामी पाऊँ भनी गुज्रेको कारण देखाई देहायका म्यादभित्र दरखास्त वा निवेदनपत्र दिन आए वा हुलाक, टेलिफोन वा आकाशवाणीद्वारा पठाएमा कारण मुनासिब देखिए देहाय बमोजिम गरी थाम्ने आदेश दिनु पर्छ --------

हद म्याद वा म्याद तारीख गुज्रेकोमा गुज्रेको कारण देखाई हद म्याद गुज्रेकोमा सो गुज्रेको मितिले नालिस दिने हद म्याद गुज्रेकोमा पैंतीस दिनभित्र र अपील दिने हद म्याद गुज्रेकोमा साठी दिनभित्र र म्याद तारीख गुज्रेकोमा सो गुज्रेको मितिले पहिला पटककोमा साठी दिनभित्र र दोस्रो पटककोमा तीस दिनभित्र निवेदनपत्र दिएमा सो मुद्दा हेर्ने अड्डाको हाकिमले थामी दिनुपर्छ १

मुद्दा छिन्ने अड्डैमा अपील दाखिल गर्ना निमित्त अपील दिने हद म्याद गुज्रेको साठी दिनभित्र थामी माग्न निवेदनपत्र दिएमा मुद्दा छिन्ने अड्डाका हाकिमले पनि थामी दिनु पर्छ २

दोस्रो तहको अपील सुन्ने अड्डाले गरेको इन्साफमा चित्त बुझेन भनी उजूर गर्दा इन्साफ जाँचिने भएको मुद्दामा गुज्रेको म्याद तारीख थामी माग्नलाई गुज्रेको मितिले पहिला पटकको गुज्रेकोमा तीस

नेपाल कानून आयोग

दिन भित्र र दोस्रा पटकको गुज्रेकोमा पन्ध्र दिन भित्र सो मुद्दा हेर्ने अड्डामा निवेदन पर्न दिएमा थामि दिनु पर्छ ३

माथि दफा उपदफामा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि कानूनले तोकेको म्याद भित्र फैसला हुन नसकेको कुराको कुनै झगडियालाई तारीख त्यस्तो कानूनले तोकेको म्याद नाघी सकेपछि गुज्रेकोमा पहिला दोस्रा पटकको थाम्ने म्याद बांकी नभए गुज्रेको मितिले पैंतिस दिन भित्रसम्ममा थामी माग्न आएमा त्यस अघि जति पटक गुज्रे थमाएको भएपनि सो मुद्दा हेर्ने अड्डाको हाकिमले थामिदिन हुन्छ। सो बमोजिम तारेख थाम्दा बाह्र महिनाको एक पटक भन्दा बढी थामिन सक्तैन ४

गुज्रेको हद म्याद वा म्याद तारीख थाम्दा हद म्यादकोमा एक रुपैयाँ, म्याद तारीखकोमा पहिला पटकको एक रुपैयाँ, दोस्रा पटकको दुइ रुपैयाँ र त्यस पछिको जति पटक भएपनि पटकै पिच्छे एक एक रुपैया बढाई जति जनाले जति मुद्दामा थमाई मागेको हो उति जनालाई मुद्दै पिच्छे जरिवाना गरी लिई थामी दिनुपर्छ ५

माथि २ दफामा लेखिए देखि बाहेक हद म्याद वा म्याद तारिख थाम्ने निवेदनपत्र दिंदा वा पठाउदा सो मुद्दा हेर्ने अड्डामा दिनु वा पठाउनु पर्छ। सो अड्डा बाहेक अरु अड्डामा दिए पठाएकोबाट हद म्याद वा म्याद तारेख थामीन सक्तैन २

६० नं. ॥ ॥ नालिस अपील दिने हदम्याद गुज्रेको थमाई मुद्दा दायर गरी तारीख लिई सकेपछि तारीख गुजारेकोमा पटक कायम गर्दा तारीख लिई गुजारेको मितिदेखि मात्र पटकको हिसाब गरी पटक कायम गर्नु पर्छ। समन इतलायनामाको म्याद गुजारी वा सो म्याद भित्र पठाएको अर्जीको म्यादमा हाजिर नभई गुजारी थमाई सकेपछि फेरि गुजारी थमाई मागेमा गुजारेको पटकको हिसाब गर्दा समन इतलायनामाको म्याद गुजारेको र तारीख गुजारेको समेत दुबै कलमको पटक हिसाब गरी पटक कायम गर्नु पर्छ।

नेपाल कानून आयोग

६१ नं. ॥ ॥ मुद्दा फैसला गर्दा किनारा लगाउनु पर्ने जति जम्मै कुराको एकै पटक किनारा नलगाई वा खारेज नहुने खारिज गरी फैसला गरेको भै उसै अड्डामा इन्साफ गर्न पठाएको मुद्दामा वा यसै महलको १२ नम्बर बमोजिम मुलतबी रहेको बाहेक अरु कुने प्रकारले मुलतबी रहेका मुद्दामा कारवाई गरी फैसला गर्ना निमित्त अघि तारीखमा रहेकालाई फेरि तारीखमा राखी पुर्पक्ष गर्नु पर्ने हुन आएमा अघि तारीखमा रहेका बखत लिई सकेको अर्जी म्याद तारीख गुज्रेका पटकको हिसाब गर्न हुंदैन ।

६२. नं. ॥ ॥ म्याद तारीखमा हाजिर हुनु पर्ने मानिसको कोही मरी क्रिया बस्नु पर्दा वा म्याद तारीख लिने मानिसै सो म्याद तारीख भन्दा पहिले नै मरी वा बौलाहा वा बेपत्ता भै म्याद तारीख गुज्रेकोमा उसको दैयादारले मुद्दा सकार गर्न आएकोमा वा सरकारी काजमा खटिई जांदा गुज्रेकोमा समेत सो म्याद तारीख गुज्रेको मितिले पैंतीस दिनभित्र मुद्दा परेका अड्डामा हाजिर भएको भए वा सरकारी काजमा खटिएकोमा खबर पठाएको भए बुझी सो कारण परेको ठहऱ्यो भने अड्डैबाट पर्चा खडा गरी तारीख थामी दिई मुद्दा सकार गराउनु पर्नेमा सकार गराई दिनुपर्छ ।

६३ नं. ॥ ॥ नालिस अपील गर्ने गुज्रेको हदम्याद थामी दिने आदेश भएकोमा सो आदेश भएका मितिले पन्ध्र दिनभित्र अड्डामा हाजिर भए मात्र सो हद म्याद थामिन्छ ।

६४ नं. ॥ ॥ तारीख पाउनेले तोकिएको तारीखका दिन तोकिएको ठाउँमा तोकिएको टाइमदेखि तारीख तोकी लिन नसकुञ्ज्यालसम्म हाजिर भई रहनु पर्छ । तोकिएको टायममा वा त्यस देखि पछि सो मुद्दामा अड्डाबाट खोजिएका बखत हाजिर हुन नआई त्यसपछि हाजिर हुन आउने तारीखवालालाई पहिलो पटक एक रुपैयाँ र दोस्रो पटकदेखि पटकै पिच्छे पाँच रुपैयाँ जरिवाना हुन्छ । खोजी भएका बखत हाजिर नहुनेको तारिखको दिन तारीखमा लेखिएको काम भएन भन्ने कुराको उजूर लाग्न र अड्डा उठ्ने टायम नाघी अड्डा उठिसकेपछि आउनेको तारीख थामिन सक्तैन ।

६५ नं. ॥ ॥ मुद्दामा वारिस दिंदा लिंदा देहायमा लेखिए बमोजिम गर्नुपर्छ --------------

नेपाल कानून आयोग

कानून बमोजिम पुर्पक्षकालागि थुनामा बस्नु पर्ने वा जमानत लाग्ने अवस्थामा जमानत दिन नसकी थुनामा बस्नु पर्ने भएको व्यक्तिले वारिस राख्न पाउँदैन । सो बाहेक जमानत लाग्ने अवस्थामा कानून बमोजिम जमानत दिने व्यक्तिले अड्डाबाट वारिस राख्न दिन मनासिब ठहराई इजाजत दिएमा वारिस राख्न पाउँछ ---१

माथि १ दफामा लेखिए देखि बाहेक अन्य अवस्थाको व्यक्तिको हकमा पर्याप्त कारणबाट अड्डाले वारिस राख्न दिन मनासिब नठहराई अन्यथा आदेश दिएमा बाहेक साधारणतः वारिस राख्न हुन्छ । देवानी मुद्दामा भने वारिस राख्न नपाउने गरी अड्डाले आदेश दिने छैन २

वारिस दिन हुने मुद्दामा ऐनले वारिस दिन हुने मानिसलाई वारिस दिंदा मेरो फलाना सँगको फलाना मुद्दामा पुर्पक्ष गर्नालाई मेरो सट्टामा ऐनले दिन हुने फलानालाई वारिस गरी पठाएको छु निजले हारे जितेमा मेरो मञ्जूर छ मुद्दा फैसला हुंदा म आफैं हाजिर भै जो परेको बुझाउँला भन्ने वारिस दिनेको अखत्यारनामा र वारिस हुनेको पनि म फलानाको फलाना मुद्दामा ऐन बमोजिम वारिस भएं भन्ने सकारनामा कागत गराई लिई सो वारिसबाट कुरा बुझी अड्डाका रोहले सो मुद्दामा जुन कागत गराउन परे पनि सोही वारिसको कागत गराई मुद्दा हेर्नुपर्छ ३

वारिस राखेका मुद्दामा मिलापत्र गर्दा झगडिया आफैं हाजिर भई गर्नुपर्छ । आफू हाजिर हुन जान नसक्नेले मेरो यस्तो जिकिर भएको फलानासँगको फलाना मुद्दामा यस हिसाबसँग मिलापत्र गर्नामा मेरो मञ्जूर छ मेरो वारिस फलानाद्वारा मिलापत्र होस् त्यसमा मेरो मञ्जुर छ भन्ने समेत व्यहोराको मञ्जूरीको लिखत लेखी ऐन बमोजिमको रीत पुऱ्याई कागत भएको ठाउँ समेत किटी आफ्नु र सो कागतमा आफूले सहिछाप गरेको देख्ने कम्तीमा दुइजना साक्षी र कागत लेख्ने लेखकको समेत फड्के किनारामा सहिछाप गराई सो मञ्जूरीको कागत र ऐनले लाग्ने बक्सौनी समेत मुद्दा परेको अड्डामा वारिसद्वारा पठाई दिनु पर्छ । लेखिए बमोजिम मञ्जुरीको लिखत गरी पठाई दिएकोमा अड्डाबाट पनि सो मञ्जुरीको लिखत बमोजिम गरी मिली जानामा अरु झगडियाको पनि मञ्जूर गऱ्यो भने ऐन

नेपाल कानून आयोग

बमोजिम रीत पुऱ्याई ऐनले लाग्ने बक्सौनी लिई मिलापत्र गराई दिनु पर्छ । लेखिए बमोजिम वारिस राख्ने झगडियाको मञ्जूरीको लिखत नभई त्यसै वारिसद्वारा मिलापत्र गरे गराएको सदर हुंदैन......४

बिगो खोलिएको देवानी मुद्दामा ऐन बमोजिम वारिस दिंदा बाबु आमाले छोरालाई र स्वास्नीले लोग्नेलाई र अंश मानु नछुट्टिई सँग बसेका जहानलाई वारिस दिंदा बाहेक सो वारिस दिने वादी वा प्रतिवादी दुबै थरीले वादीले पक्रेको बिगोको सयकडा पांच रुपैयाँको दरले नगद धरौट राखे मात्र वारिस लाग्न सक्तछ । सो धरौट नराखे आफैं हाजिर रही पुर्पक्ष गर्नुपर्छ । सो माथि लेखिएकालाई वारिस दिंदा र बिगो नखोलिएको देवानी मुद्दामा र अरु वारिस लाग्ने फौज्दारी मुद्दामा र बिगो खुलेकै मुद्दामा पनि अपील दिनालाई वारिस दिंदा भने धरौट राख्न पर्दैन । सो मुद्दा डिसमिस खारेजसमेत गैह्र किसिमबाट फैसला हुँदा ऐन बमोजिम लाग्ने ठहरेको सजायसमेत जो लिनुपर्छ सो धरौट रहेकोबाट असूल गरी बढ्ता भए फिर्ता दिनुपर्छ । धरौट रहेकोले नपुग्ने भए ऐन बमोजिम झगडियाबाटै असूल गर्नुपर्छ ५

वारिस रहेको मुद्दा डिसमिस खारेजसमेत गैह्र किसिमबाट फैसला हुँदा झगडियालाई लागेको बिगो, जरिवाना, कैदसमेत गैह्रमा झगडियालाई नै पक्री ऐन बमोजिम गर्नुपर्छ । वारिसलाई पक्रन हुंदैन ..६

६६ नं ॥ ॥ नेपाल सरहदमा अचल सम्पत्ति ज्यथा नभएका विदेशी मानिसको नेपालका अड्डामा परेको ऐनले वारिस दिन पाउने मुद्दामा वारिस दिंदा आफूले दावी गरेको नठहरेमा वा आफू उपर पोल उजूर परेको कुरा ठहरे लाग्ने ऐन बमोजिम सजाय धरौट राखेमा वा त्यस वापत नेपाल सरहदमा अचल सम्पत्ति ज्यथा भएका मानिसलाई जमानी दिए मात्र वारिस लाग्न सक्छ ।

६७ नं.॥ ॥ अड्डामा दाखिल गर्न ल्याएको अख्त्यारनामा ऐन बमोजिमको रीत पुगेको नभए यो यति रीत पुगेको छैन यति रीत पुऱ्याई ल्याए लाग्नेछ भनी तिन दिनको म्याद दिई सो अख्त्यारनामाकै पीठमा लेखि अड्डाको छाप लगाइ भरपाई लिई फिर्ता दिनुपर्छ । रीत पुऱ्याई ल्याएकोमा अत्तो लगाई फिर्ता दिन हुंदैन।

नेपाल कानून आयोग

६८ नं. ॥ ॥ ऐनले वारिस लाग्ने मुद्दामा वारिस अखत्यार दिंदा लिंदा सोह्र वर्ष उमेर पुगेका देहायका व्यक्तिलाई वारिस दिन लिन हुन्छ ---

एकाघरसँग रहेको बसेका नातेदारहरुमध्ये जोसुकैलाई १

अरु अवस्थामा नैतिक पतन देखिने फैजदारी अपराधमा सजाय पाएको व्यक्ति बाहेक जो सुकैलाई ...२

६९ . नं. ॥ ॥ ऐनले वारिस दिन पाउने चार कोश भित्रका अड्डामा परिरहेको वा पर्ने मुद्दामा ऐनले वारिस दिन हुने मानिसलाई देहाय बमोजिम वारिस दिन लिन हुन्छ । चार कोशभन्दा टाढाका अड्डामा परेका मुद्दामा वारिस भैरहेकालाई अर्को अड्डामा परेको मुद्दामा वारिस दिन लिन हुंदैन। वारिस भइरहेको मानिस कुनै मुद्दामा थुनियो कैद भयो भने थुनामा रही अर्काको मुद्दा गर्न पनि पाउँदैन-----

एकै मानिसको एक अड्डामा जतिसुकै मुद्दा परे पनि सबै मुद्दामा एउटै मानिसलाई वारिस लिन दिन हुन्छ १

धेरै मानिसको एउटै अड्डामा परेको एउटै मुद्दामा सबै मानिसले एउटैलाई वा पृथक् पृथक्ले पृथक् पृथक्लाई भएपनि वारिस लिन दिन हुन्छ २

एकै अड्डामा परेको एउटै मुद्दामा वादीहरुले वादीहरुमध्येकै र प्रतिवादीहरुले प्रतिवादीहरुमध्येकै मानिसलाई वारिस दिन लिन हुन्छ ३

एकै अड्डामा एउटाको मुद्दामा वारिस भैरहेकालाई वारिस भैरहेका मुद्दा फैसला नहुँदै वा वारिस कायम छँदै त्यसै अड्डामा परिरहेका वा पर्ने अरुहरु मुद्दाको झगडियाले पनि वारिस लिन दिन हुन्छ ४

एका अड्डामा परिरहेका मुद्दामा राखेका वारिसलाई वारिस कायम छँदै सोही वारिसलाई सो वारिस दिई राख्ने झगडियाले वा त्यसका एकाघरका जहानले चार कोशभित्रका अड्डामा परेका वा पर्ने अरु मुद्दामा वारिस दिन लिन हुन्छ ५

७० नं ॥ ॥ अख्त्यारनामा लेखी अर्कालाई वारिस दिएकोमा जसको झगडा हो उसैले वा उ मरेपछि उसका दैयादारले आफै सकार गर्न वा पहिलेको वारिस बदली अर्को वारिस राख्न पाउँछ ।

नेपाल कानून आयोग

७१ नं. ॥ ॥ अख्त्यारनामा दिएको वारिस बदली अर्को वारिस राख्न पर्दा मेरो फलानासँगको फलाना मुद्दामा फलाना ठाउँ बस्ने फलानालाई वारिस दिइराखेकोमा निज वारिसलाई यो कारण परी बदल्नु परेकोले निजलाई बदला गरी फलानालाई अख्त्यारनामा गरी पठाएको छु भन्नेसमेत ऐन बमोजिमको व्यहोरा लेखी वारिस हुनेलाई दिई मुद्दा परेको अड्डामा पठाउनु पर्छ। मुद्दा परेको अड्डाबाट पनि सो बमोजिम वारिस गरी पठाएमा सो अत्त्यारनामा मिसिल सामेल राखी ऐन बमोजिम अघि राखेको वारिस बदली पछिको वारिस कायम गरी काम कारवाई गर्ने गर्नुपर्छ।

७२ नं. ॥ ॥ फिरादपत्र लिंदा देवानी फौज्दारी मुद्दाको छुट्टाछुट्टै लिनुपर्छ। सो बाहेक एउटै फिरादपत्रमा एउटै मानिसले एउटै मानिस उपर जतिसुकै झगडाका विषयको कुरा लेखी ल्याएको र जतिसुकै मानिसले जतिसुकै मानिस उपर एउटै झगडाका विषयको कुरा लेखी ल्याएको भए पनि लिई सो बमोजिम सबै कुराको सोही फिरादपत्रबाट इन्साफ गर्नुपर्छ। लेखिएभन्दा बढ्ता कुरा एउटै फिरादपत्रमा लेखी ल्याएको रहेछ भने फिरादपत्र फिर्ता गर्न भने हुंदैन। बढी जति लेखी ल्याएको कुराको यस फिरादपत्रबाट इन्साफ गर्न नपर्ने अरु अड्डा वा यसै अड्डाबाट अर्को फिरादपत्र दिए मात्र इन्साफ गर्नुपर्ने भनी सो फिरादपत्रबाट जति कुराको इन्साफ गर्नु नपर्ने हो उति कुरा सोही फिरादपत्रका शिरमा लेखी हाकिमले दस्तखत गरी सो इन्साफ गर्नु नपर्ने भएको जति कुरा फिरादपत्रवालालाई थाहा हुना निमित्त सोही फिरादपत्रको भरपाईमा लेखी दिनुपर्छ।

७३ नं. ॥ ॥ फिरादपत्र दिंदा उही मानिसको नाउँमा एकै पटक एउटै नालिश दिए हुने मुद्दामा सो नगरी पहिले दिएका नालिशको रुप विचार गरी मात्र सो मुद्दाका सो रुपले अरु कुरामा पछि नालिश दिने नियत लिई यति कुरा मात्र यस नालिशबाट दिलाई भराई वा सजाय गरिपाऊँ भनी वादी दिन र सो वादीमा छुटेको त्यस्तो किसिमको बाँकी रहेको मुद्दामा पछि वादी दिनसमेत पाउँदैन।

नेपाल कानून आयोग

७४ नं. ॥ ॥ नालिश गरेको कुरा सावित वा झुट्टा ठहरे घटी बढी भने पक्रेमा समेत ऐनले मोल बिगो तिरोसमेतका हिसाबबाट सजाय हुने मोल बिगो किटी नालिश दिनुपर्ने मुद्दामा मोल बिगो कसी नालिश दिंदा लिंदा सरकारी वा दुनियाँहरुको हक्मा समेत घटीमा देहाय बमोजिम वादीबाट मोल बिगो किटी किटाई नालिश लिनु दिनु पर्छ । अंश बण्डा गरिपाऊँ भन्नेसमेत ऐनले पछि फांटवारी लिई मोल बिगो खुलाई दिनुपर्ने मुद्दा जतिमा ऐन बमोजिम फांटवारी दिएका बखतमा घटीमा देहाय बमोजिम मोल बिगो कायम गरी ऐन बमोजिम गर्नुपर्छ --------------------------

जग्गा पक्रेकोमा सो जग्गामा ठेकिएको तिरोको अंकले र तिरो नठेकिएको पर्ति बांझो जग्गा वा अरु कुनै किसिमका जग्गा पक्रेमा आंठा सरहको तिरो कायम गरी छ रुपैयाँ तिरोको एक सय रुपैयाँका दरले १

सरकारी जग्गा जमीन तिरो दबाई खाए खुवाए नोक्सान पारेको समेत श्री ५ को सरकारले भराई असूल गरी लिनुपर्ने वा बांकी बक्यौतासमेत बाली तिरो जिन्सी माल जतिको नगद लिनुपर्दा इलाकाको सरकारी माल गुठीसमेत तहसील गर्ने अड्डामा बुझाउनुपर्नेमा सो अड्डाबाट जिन्सीको नगद तहसील गरी लिन दरबन्दी भएका जतिको जुन अड्डामा बुझाउने पर्ने हो सोही अड्डाका दरबन्दी बमोजिमको दरले र दरबन्दी नभएका जतिको शहर गाउँ बजारमा चलेका दरले २

घर, पसल र त्यसले चर्चेको सन्धी सर्पन जग्गाको सो पाताल भएका ठाउँमा चलेका दरले ३

श्री ५ को सरकारले दुनियाँसँग, दुनियाँले श्री ५ को सरकारसँग र दुनियांले दुनियांसँग लिनुपर्ने गैह्र जिन्सी मालहरुको शहर गाउँ बजारमा चलेको दरले ४

ज्याला मजुरी नोक्सानीको मोल बिगो जुन ठाउँको ज्यला मजुरी नोक्सानी हो उसै ठाउँमा चलेका दरले ५

बुझाउने बखत यस दरले दिने लिन भन्ने लिखत भएकोमा लिखतैमा लेखिएका दरले ६

७५ नं. ॥ ॥ फिरादपत्र वा प्रतिउत्तरपत्र दिंदा एक रुपैयाँ दस्तूर लाग्छ ।

नेपाल कानून आयोग

७६ नं. ॥ ॥ फिरादपत्र दिंदा यसै नम्बरका नमूना बमोजिमको लिनु पर्छ ।

फिरादपत्र

आगे फालना जिल्ला, मौजा, ठाउँ बस्ने अन्दाजी यति वर्षको फलानाले यो यो व्यहोरा गरेको हुनाले यस कुराको मेरो भएको तपसीलमा लेखिएको साक्षी प्रमाण बुझी ऐन बमोजिम इन्साफ भई सजाय मिलोस् वा यो यति परिबन्दले यो चीज यति भराई दिलाई पाऊँ । जो भएको व्यहोरा प्रकरण छुट्याई लेख्नु देखाई लिनु पर्छ ।)

तपसील

यस कुराको प्रमाण साक्षी ....

साक्षी ....

देखी जान्ने

फलाना जिल्ला, मौजा, ठाउँ बस्ने अन्दाजी वर्ष यतिको फलाना

वा नाउँ नजानेको चिन्हेको ....

सुनी जान्ने

फलाना जिल्ला, मौजा, ठाउँ बस्ने अन्दाजी वर्ष यतिको फलाना

वा नाउँ नजानेको चिन्हेको ... .

कागत ....

फलानो मितिको फलाना व्यहोराको कागत फलाना ठाउँमा छ ....

नेपाल कानून आयोग

फलाना जिल्ला, मौजा, ठाउँमा जन्म भै हाल फलाना जिल्ला, मौजा, ठाउँ बस्ने फलानाको छोरा, छोरी वा पत्नी यति वर्षको फलानाले अड्डामा चढाएँ । (दिनेको सहिछाप गर्नु गराउनु पर्छ)

इति सम्बत् २० …………… साल ………. गते रोज……………………… शुभम् ……………

७७ नं. ॥ ॥ फिरादपत्र प्रतिउत्तरपत्रमा कागतको प्रमाण लेख्दा आफ्ना साथमा रहेको जति मसँग रहेको छ भनी र आफूसँग नभई अरुसँग रहेको वा सो मुद्दा परेको बखत आफू बसेका घर बाहेक अरु आफ्ना टाढा घरमा रहेको जतिलाई जससँग वा जहां रहेको हो सोही व्यहोरा सोही फिरादपत्र, प्रतिउत्तरपत्रमा लेखी आफ्नै साथमा रहेको कागत सक्कल जति र त्यसको एक प्रति नक्कलसमेत वादीले फिरादपत्रका साथमा र प्रतिवादीले प्रतिउत्तरपत्रका साथमा दाखिल गर्नुपर्छ सरकारी अड्डामा रहेको वा सरकारी छाप लागेको बाहेक दाखिल गर्न नसकेको जति अरु कागत पछि अड्डाबाट बुझिन सक्तैन । टाढाका घरमा रहेको वा अरुसँग रहेको भनी प्रमाण दिएका हकमा अरुसँगै रहेको आफू दाखिल गर्छ भने सोही व्यहोराको र अड्डाबाट झिकाईपाउँ भन्छ भने सोही व्यहोराको उसै बखत दरखास्त गराई लिई वा अड्डाबाट कागत गराई अड्डाबाट झिकाई पाऊँ भनेकोमा सो कागत राख्ने मानिसको नाउँमा अड्डैबाट पूर्जी गरी झिकाई र आफैं ल्याउँछु भनी कागत गरिदिएकोमा र टाढाका घरमा रहेको जतिलाई बाटाको म्याद बाहेक सात दिनभित्र ल्याउनु भनी तारीख तोकी म्यादभित्र ल्याए बुझिदिनुपर्छ ।

नेपाल कानून आयोग

७८ नं. ॥ ॥ यसै महलको ७७ नम्बर बमोजिम मुकरर भएका तारीखमा वादी प्रतिवादीले दाखिल गरेजति सक्कल कागतहरु सोही मितिमा र झगडियासँग साथैमा नगई अड्डाबाट तोकिएका तारीखमा दाखिल भएको कागतजति दाखिल हुनासाथ सो वादीका प्रमाणको कागत प्रतिवादीलाई र प्रतिवादीको प्रमाणको कागत वादीलाई सक्कलै देखाई सुनाई सद्दे भन्छ भने सोही व्यहोराको र कीर्ते भन्छ भने कीर्ते हो भन्ने झगडियाको वा वारिस रहेकोमा वारिसको उसै बखत बयान लिनुपर्छ । उसै

बखत सद्दे कीर्ते छुट्याई बयान दिन नसक्दा म्याद नदिई नहुने हाकिमका तजबीजले ठहऱ्याएकोमा तीन दिनसम्मको म्याद दिन पनि हुन्छ । झगडिया बाहेक उसको बाबुबाजे समेत अरुको सहिछाप भएको कागत पेश भएकोमा निज झगडियाहरुले उसै बखत सद्दे कीर्ते छुट्याई बयान दिन नसकी म्याद पाऊँ भनेमा भने सात दिनको म्याद दिनुपर्छ । म्याद दिंदा सो म्याद पाउनेको सो कागत देखे सुनें भन्ने कागत गराउनु पर्छ । सो म्यादभित्र सद्दे वा कीर्ते जे भन्छ बयान गराई लिनुपर्छ । कीर्ते हो भन्नेले बयान गरेका दिन निजका झगडियाहरु हाजिर रहेको भए हाजिर रहेका जतिको उसै दिन र मुनासिब कारणले सो दिन हाजिर नरहेको जतिलाई ऐन बमोजिम हाजिर भएकै दिन बयान गराई लिनुपर्छ । वारिस रहेकोमा झगडिया झिकाउन पर्ने कारण परेमा झगडिया झिकाई झगडियाको बयान गराउन पनि हुन्छ । सो कीर्ते मुद्दाको सबूद प्रमाण दाखिल गर्नलाई मुद्दा र अवस्था हेरी हाकिमका तजबीजले सात दिनदेखि पैंतीस दिनसम्मको म्याद दी दाखिल गरेजति सबूदको सोही दिन अकर्ण गराई लिनुपर्छ । सो म्यादभित्र नल्याउ लाग्न सक्दैन ।

७९ नं. ॥ ॥ फिरादपत्र, प्रतिउत्तरपत्रमा प्रमाण लेखिएका कागतपत्रहरु दाखिल गरेपछि नक्कल सारी वा सराई सक्कल बमोजिम नक्कल दुरुस्त छ भन्ने त्यसै कागतमा दाखिल गर्ने झगडियाको र अड्डाका कम्तीमा मुखिया बिचारी दर्जासम्मकाले सक्कलसँग नक्कल रुजू गरी दुरुस्त छ भन्ने सहिछाप गरी हामिकको र अड्डाको छाप लगाई मिसिलसाथ राख्नुपर्छ । सो बखत सक्कलै कागतहरु लिनु पर्दैन । सो सक्कल कागतहरुमा क्रमैसँग नम्बर चढाई पीठमा अड्डाको छाप लगाई फिर्ता दिनु पर्छ । पछि सक्कल हेर्नुपरेमा झगडियाबाट लिई हेरी फिर्ता दिनु पर्छ । कीर्ते भनी नालिश उजूर परेमा जुन कागतलाई कीर्ते भनेको छ सोही सक्कलै लिई हिफाजतसँग मिसिला साथ साखी तुरुन्त झगडियालाई भरपाई दिनुपर्छ । त्यस्तो सक्कल कागत लिंदा लालमोहर वा अड्डाखानाबाट गरिदिएको कागत बाहेक अरु सक्कल कागतका पीठमा दाखिल गर्नेको मैले दाखिल गरेको हुँदा भन्ने

नेपाल कानून आयोग

लेखी लेखाई निजको र कीर्ते हो भनी बयान गर्नेको बयान गर्दा सो कागत देखाएका बखत दुबै औंठाको ल्याप्चे र लेख्न जान्ने भए हस्ताक्षर समेत गराई मिसिल सामेल राख्नुपर्छ ।

८० नं. ॥ ॥ अड्डामा परिरहेको देवानी मुद्दामा प्रतिवादीका लेखबाट उठेको ऐनले फौज्दारी कायम हुने मुद्दा सो देवानी मुद्दा हेर्ने अड्डाले नै त्यसै मिसिबाट ठाडो बयान लिई यसै महलका ७८ नम्बर समेतको कानून बमोजिम कारवाई किनारा गर्नुपर्छ ।

८१ नं. ॥ ॥ वारेण्ट जारी हुने मुद्दा बाहेक अरु मुद्दामा फिरादपत्र दिनेले एकाघरसँग बसेका जहान बाहेक अरु पांच जनासम्मका नाउँमा दिंदा जति जनाका नाउँमा दिनु परेको छ त्यति प्रति, पाँच जनादेखि बढीको नाउँमा दिंदा जतिसुकैजना भए पनि पाँचै प्रति र एकाघरसँग बसेका जहानका नाउँमा दिंदा जति जना भए पनि सो जहान जतिलाई एक प्रति फिरादपत्रको नक्कल टिकटवाला लिफामा लेखी सक्कल फिरादपत्रकै साथमा वादीले सक्कल बमोजिम नक्कल दुरुस्त छ भन्नेलेखी सहिछाप समेत गरी अड्डाले पनि सो नक्कललाई सक्कलसँग रुजु गरी लिनुपर्छ ।

८२ नं. ॥ ॥ श्री ५ को सरकारवादी हुने मुद्दा र घूस खाने माग्ने सरकारी कर्मचारी कै हस्ताक्षरको लिखतको सबूद दिई नालिश गरेको घूस मुद्दामा जोसुकैले नालिश गरे पनि हुन्छ । सो बाहेक अरु गैह्र मुद्दामा जसको जुन कुरामा हक पुग्छ उसले सो कुरामा दावी गरी नालिश दिए मात्र लाग्छ ।

८३ नं. ॥ पचहत्तर वर्ष नाघेका र सोह्र वर्ष नपुगेका नाबालक वा उमेर पुगेको भएपनि कुनै किसिमको रोगले होस ठेगानामा नभएको वा बौलाएका वा दुबै आंखा नदेख्ने अन्धा अन्धी वा वक्क लाटा लाटी मानिसहरुको हक पुग्ने जुनसुकै कुरामा पनि नालिश उजूर गर्नुपर्ने भएमा ती मानिसको एकाघरसँग बसेका सोह्र वर्ष नाघेका हकदार कोही रहेनछन् भने तिनको संरक्षक वा हकवालाले सो कारणसमेत देखाई हदम्यादभित्र नालिस गर्न पाउँछन् । त्यस्तो नालिश पर्न आएमा

नेपाल कानून आयोग

कारण परेको हो होइन पहिले त्यसको सबूद बुझी हो रहेछ भने वारिस अख्त्यारनामा नभए पनि सो संरक्षक वा हकवालाको नालिशबाट मुद्दा हेर्न हुन्छ ।

८४ नं. ॥ ॥ दुई थरीले कुटपिट हात हालाहाल गाली गोफ्ता गरी झगडा गरेमा दुवै थरीले वादी दिए भने लिई कानून बमोजिम कारवाई किराना गर्नुपर्छ ।

८५ नं. ॥ ॥ अड्डामा मुद्दा परी फैसला भएपछि सो फैसला उपर ऐन बमोजिमको अपील नभई सोही मुद्दामा उसै झगडियाका नाउँको फिरादपत्र लिई सुन्नु हुंदैन। लिएको भएपनि खारिज गरिदिनुपर्छ ।

८६ नं. ॥ ॥ फैसला डिसमिस मिलापत्र खारेज भएका मुद्दामा सो फैसला डिसमिस मिलापत्र खारिज भएकाले अर्काको हकसमेत जाने भएको रहेछ भने जसको हक जानेछ त्यसले थाहा पाएका पैंतीस दिनभित्र यसमा हाम्रो पनि हक लाग्छ यसले मात्र हारी वा डिसमिस खारेज मिलापत्र गराएकोले हाम्रो हक जाने होइन भनी आफ्नो हक जतिमा झगडियाका नाउँमा नालिश दिए इन्साफ गरिदिनुपर्छ ।

८७ नं. ॥ ॥ फिरादपत्र दिन ल्याएमा ऐन बमोजिमको ढांचा नमिलेकोमा यति रीत पुऱ्याई ल्याउनु भनी जति कुरको रीत पुऱ्याई ल्याउनुपर्ने हो सो सबै व्यहोरा एकै पटक पीठमा लेखी मितिसमेत हाली अड्डाको छाप लगाई भरपाई गराई फिर्ता दिनुपर्छ । रीत पुगेकोमा अत्तो थापी फिर्ता दिनु हुंदैन ।

८८ नं. ॥ ॥ श्री ५ को सरकार वादी हुने फौज्दारी मुद्दामा फिरादपत्र, प्रतिउत्तरपत्र वा बयान सो मुद्दा हेर्ने अड्डामा एक पटक दिइसकेपछि अरु पनि अभियुक्त हुन् वा छन् भनी उसै मानिसले पछि थपी लेखिदिएको सदर हुंदैन। पुलिस रिपोर्टको हकमा भने यो बन्देज रहने छैन ।

नेपाल कानून आयोग

८९ नं. ॥ ॥ एकै मुद्दामा एक जनाले एक अड्डामा वादी र अर्को चाहिले उसै मुद्दामा अर्को ठाउँमा वादी दिए वा वा एकै जनाले एकै मुद्दामा दुवै अड्डामा वादी दिएछ भने अघि जहाँ जसको वादी परेको छ सो सदर हुन्छ । पछिको वातिल गरी मुद्दा छिन्नुपर्छ ।

९० नं. ॥ ॥ श्री ५ को सरकार वादी हुने मुद्दाको कसैको निवेदनपत्र वा दरखास्त हुलाकद्वारा मुद्दा हेर्ने अड्डामा आयो भने सो निवेदनपत्र वा दरखास्त दिने मानिसलाई तुरुन्त बाटाका म्याद बाहेक सात दिनको म्याद टांसी झिकाई बुझ्दा निजले सो पठाएको मैले हो साबित गर्न सक्छु भन्यो भने सोही व्यहोराको प्रमाण खुलाउनुपर्ने भए खुलाई बयान दिई कानून बमोजिम रीत पुऱ्याई मात्र वात लागि माग्नेलाई पक्रन र कारवाई गर्न हुन्छ । सो मानिसले मैले पठाएको होइन भन्यो वा बेनामी रहेछ वा टांसिएको म्याद भित्र कारवाई गराउन आएन भने त्यस्ता कागतले मुद्दा हेरिन वा मानिस पक्राउ र कारवाई हुन सक्तैन ।

९१ नं. ॥ ॥ श्री ५ को सरकारवादी नहुने ऐनले ठाडो बुझ्नुपर्ने कुराको निवेदन पत्रमा ठाडो बुझ्ने आदेश भै आएमा सो दाखिल भएका तीन दिनभित्र निवेदन पठाउनेका नाउँमा आदेशको व्यहोरा उल्लेख गरी सात दिने म्याद पठाउनु पर्छ । सो म्यादभित्र हाजिर हुन आए आदेश बमोजिम गर्नुपर्छ । म्यादभित्र हाजिर हुन आएन वा हाजिर भै मैले निवेदनपत्र पठाएकै होइन भनेमा सो आदेश बमोजिम गर्नुपर्दैन ।

९२ नं. ॥ ॥ श्री ५ को सरकार वादी हुने मुद्दा बाहेक अरु मुद्दामा कसैले कसैका नाउँमा अड्डामा नालिश उजूर दिएकोमा प्रतिवादी दिने म्यादसम्म प्रतिवादी नपर्दै यो कुरो म सावित गर्न सक्तिन भनी कागत लेखिदियो भयो निजलाई बीस रुपैयाँसम्म जरिवाना गरी सो नालिश खारेज गरिदिनुपर्छ ।

९३ नं. ॥ ॥ ऐनले झिकाउनुपर्ने झगडिया र प्रमाणको मानिसहरुलाई वारेण्ट, समन, इतलायनामा र म्याद पुर्जी जारी गरी झिकाउनु पर्दा अन्यथा लेखिएकोमा बाहेक मुनासिब माफिकको

नेपाल कानून आयोग

कारणले बाहेक प्रतिउत्तरवालालाई नालिश परी पहिले झिकाउनु पर्नेमा मुद्दा दायर भएका मितिले, अरु तारीखमा नहरेका झगडियालाई पछि झिकाउनुपरेमा झिकाउने पर्चा खडा भएका मितिले र साक्षी प्रमाणको मानिस झिकाउनुपर्नेमा तलबाना दाखिल भएका वा झिकाउनुपर्ने यकिन भएका मितिले आफ्नै अड्डाबाट तामेल गर्नु पर्नेमा दशदिन भित्र जारी गरी तामेल समेत गरी र अरु अड्डाबाट तामेल गराउनु पर्नेमा तीन दिनभित्र पठाइसक्नुपर्छ ।

९४ नं. ॥ ॥ राजगद्दी वा राजपरिवारको गाथ सम्बन्धी मुद्दा, मृत्युदण्ड वा कैदको सजाय हुने राजकाज सम्बन्धी मुद्दा, ज्यानमारा, ज्यान मार्नाको उद्योग, डांका, गोवध, खोटा टक मारेको र सरकारी सपत्ति रहेको घरमा आगो लगाएको मुद्दामा अभियुक्तलाई गिरफ्तार गर्न सकेसम्मको हुलिया समेत खुलाई अभियुक्त रहे बसेको इलाकाको पुलिस अफिस वा पुलिस कर्मचारीका नाउँमा यसै महलको ९८ नम्बरको नमूना बमोजिमको वारेण्ट मुद्दा हेर्ने अड्डाले लेखी पठाउनु पर्छ र सो पठाउँदा सात दिनसम्मका गिरफ्तार हुन नसके सो म्याद नाघेनासाथ जारी गर्नुपर्ने यसै महलका ९९ नम्बरको नमूना बमोजिमको सत्तरी दिने म्यादसमेत लेखी तामेल गर्न साथै पठाउनु पर्छ । सो बाहेक फौज्दारी मुद्दामा समन र देवानी मुद्दामा इतलायनामा बाटाको म्याद बाहेक पन्ध्र दिनको म्याद दिई जारी गर्नुपर्छ र सो समन वा इतलायनामा यसै महलको १०४ नम्बरको नमूना बमोजिमको हुनुपर्छ । वारेण्ट बमोजिम पुलिस अफिस वा पुलिस कर्मचारीले अभियुक्तलाई सात दिनसम्ममा पनि गिरफ्तार गर्न नसकी सत्तरी दिने म्यादी पुर्जी टंसेकोमा सो म्यादी पुर्जी बमोजिम पनि अभियुक्त हाजिर नभए निजको अंश रोक्का गरी सकेसम्म हुलिया समेत खुलाई यसै महलको १०० नम्बरको नमूना बमोजिमको पक्राउ पुर्जी जारी गर्नुपर्छ ।

९५ नं. ॥ ॥ बाटाको म्यादको हिसाब गर्दा दिनको चार कोशको दरले गर्नुपर्छ र चार कोशदेखि घटी कोशलाई एक दिनको म्याद कायम गर्नुपर्छ ।

नेपाल कानून आयोग

९६ नं. ॥   ॥ म्यादी पुर्जीका म्यादसम्ममा पनि हाजिर नहुँदा ऐन बमोजिम अंश रोक्का भएकोमा सो मानिस अंश रोक्का भएको छ वर्षसम्ममा हाजिर भयो भने मुद्दा फैसला हुँदा सो मानिसलाई सजाय हुने ठहरे जो लिनुपर्ने लिई बांकी रहेकोमा बांकी र केही नलाग्नेमा सबै फुकुवा गरी दिनुपर्छ सो फुकुवा गर्दा चल सम्पत्ति लिलाम बिक्री भैसकेकोमा लिलाम बिक्री भै आम्दानी बांधिए जति रुपैयाँ र लिलाम भै नसकेकोमा रोक्का भएको सबै फिर्ता दिनुपर्छ ।

९७ नं. ॥   ॥ यसै महलको ९४ नम्बर बमोजिम सत्तरी दिने म्याद टांसिएको मानिसका हकमा बाहेक अरु मुद्दामा समन इतलायनामा म्याद जारी भएका झगडियाहरु आफ्ना घरमा नभई सो समन इतलायनामा म्याद जारी हुनुभन्दा अगाबै विदेश गएकामा सो कुराको उजूर जारी भएको समन इतलायनामा म्यादको अवधिभित्र मुद्दा परेका अड्डामा परेमा बुझी ठहऱ्यो भने फेरि सत्तरी दिने म्याद दिई समन इतलायनामाको म्याद सो भन्न आउनेका हातमा दिनु वा टांसी दिनुपर्छ ।

९८ नं. ॥ ॥ वारण्टको नमूना ।

फलाना पुलिस अफिस वा पुलिस कर्मचारीके पुर्जी उप्रान्त फलाना ठाउँ बस्ने फलानालाई फलाना कसूरमा गिरफ्तार गर्नुपरेको हुनाले पक्री बाटामा भाग्न उम्कन नपाउने गरी यस अड्डामा पठाइ दिनु । बाटाको म्याद बाहेक सात दिन सम्ममा पनि पत्ता लागेन वा पक्रिएन भने आठौं दिनका दिन यसैसाथ पठाएको म्यादी पुर्जी जारी गर्नु ।

इतिसम्बत् २० .... साल .... गते रोज .... शुभम्

९९ नं. ॥ ॥ वारण्ट जारी हुँदा फेला नपरेका अभियुक्तका नाउँको म्याद पुर्जीको नमूना ।

फलाना अड्डाबाट जारी भएको फलाना गाउँ बस्ने

<u>फलानाको नाउँको म्यादी पुर्जी</u>

नेपाल कानून आयोग

उप्रान्त फलाना ठाउँ बस्ने फलानाले तिमीले फलानो कसूर गरेको छ भनी नालिश दिएको वा फलाना कसूरमा वात लागेकोमा तिमीलाई गिरफ्तार गर्न वारण्ट जारी गरिएकोमा फेला नपरेको हुनाले यो म्यादी पुर्जी टांसिएको छ । बाटाका म्याद बाहेक सत्तरी दिनभित्र यस अड्डामा सामेल हुन आयौं भने तिम्रो उजूरसमेत बुझी ऐन बमोजिम कारवाई हुनेछ नआई सो म्याद गुजार्‍यौं भने तिम्रो अंश रोक्का हुनेछ र छ वर्षसम्ममा पनि फेला परेनौं वा हाजिर हुन आएनौं भने रोक्का भएको अंशसमेतका हकमा ऐन बमोजिम हुनेछ पछि उजूर गर्न पाउने छैनौं ।

१०० नं. ॥ ॥ पक्राउ पूर्जीको नमूना ।

फलाना पुलिस अफिस वा पुलिस कर्मचारी के पुर्जी उप्रान्त फलानाठाउँ बस्ने फलानालाई फलाना कसूरमा म्यादी पुर्जी जारी गर्दा पनि हाजिर नभएको हुनाले गिरफ्तार गर्नुपर्दा लेखी पठाएको छ । त्यसको खोज तलास गरी बाटामा भाग्न उम्कन नपाउने गरी यस अड्डामा पठाइ दिनु ।

इति सम्बत् २० .... साल .... गते रोज .... शुभम्

१०१ नं. ॥ ॥ समन इतलायनामा जारी गर्दा जनही नमूना बमोजिमको टिकटवाला एक प्रति र बेटिकटवाला एक प्रति समेत जम्मा दुई प्रति लेखी हाकिमको छाप वा दस्तखत गरी अड्डाको छाप लगाई तामेल गर्न लगाउनु पर्छ । वारण्ट जारी हुने र ठाडो बुझिएको बाहेक अरु फिरादपत्र परेका मुद्दामा प्रतिवादीका नाउँमा सो समन इतलायनामा जारी गर्दा भने वादीले दाखिल गरेको फिरादपत्रको नक्कलमा हाकिमको छाप वा दस्तखत गरी र अड्डाको छाप लगाई एकाघरको जहान जतिलाई एक प्रति मात्र र सो बाहेक अरु पाँच जनासम्म प्रतिवादी भए प्रतिवादी पिच्छे जनही र पाँच जनादेखि बढी प्रतिवादी भए हाकिमका तजवीजले जस जसलाई पठाउँदा सो मुद्दाको प्रतिवादी सबैले सो नक्कल हेर्न बुझ्न पाउने हुन्छन् ती मुख्य मुख्य प्रतिवादीलाई एक एक प्रति दिनालाई सो समन इतलायनामाका साथमा पठाई तामेल गर्न लाउनु पर्छ ।

नेपाल कानून आयोग

१०२ नं. ॥ ॥ वारण्ट जारी हुने र ठाडो बुझिएको बाहेक अरु मुद्दाको प्रतिवादीको नाउँको समन इतलायनामाको नमूना ।

फलाना अड्डाबाट जारी भएको फलाना

नाउँ बस्ने प्रतिवादी फलानाका नाउँको समन वा इतलायनामा ....

उप्रान्त फलाना ठाउँ बस्ने फलानाले तिम्रो नाउँमा फलाना मितिमा फलाना मुद्दामा यस अड्डामा फिरादपत्र दिएको हुनाले सो फिरादपत्रको नक्कल समेत यसैसाथ पठाई दिएको छ । तसर्थ दिनको चार कोशका हिसाबले बाटाको म्याद बाहेक पन्ध्र दिनभित्र प्रतिउत्तरपत्र र आफ्ना साथ रहेको लिखतको प्रमाणको सक्कल नक्कल जो छ सो र सो बमोजिमको एक प्रति नक्कलसमेत लिई अड्डा खुल्ने टायममा यस अड्डामा हाजिर हुन आफैं आउनु वा अख्त्यारनामा समेत लेखी वारिस पठाउनु ऐन बमोजिम पुर्पक्ष हुनेछ । आफ्ना साथैमा रहेका लिखतको प्रमाणको सक्कल नक्कल प्रतिउत्तरपत्रको साथमा दाखिल गर्न नसके ऐन बमोजिम हुनेछ । सो म्यादभित्र प्रतिउत्तरपत्र लिई आफू पनि आएनौं वारिस पनि पठाएनौं भने ऐन बमोजिम एकतर्फी बुझी मुद्दा फैसला हुनेछ पछि तिम्रो उजूर लाग्ने छैन ।

इति सम्बत् २० .... साल .... गते रोज .... शुभम्

नेपाल कानून आयोग

१०३ नं. ॥ ॥ फिरादपत्रको नक्कल समन वा इतलायनामाका साथैमा नगई अरु प्रतिवादीका नाउँमा मात्र गएकोमा जसका नाउँमा नक्कल गएको छ सो मानिसको नाउँ लेखी फलानालाई पठाइदिएको छ भन्ने खुलाई समन इतलायनामा जारी गर्नु पर्छ ।

१०४ नं. ॥ ॥ ठाडो बुझिएको मुद्दामा प्रतिवादीको नाउँको समन इतलायनामाको नमूना ।

फलाना अड्डाबाट जारी भएको फलाना ठाउँ बस्ने प्रतिवादी फलानाका

नाउँको समन वा इतलायनामा ....

उप्रान्त फलाना ठाउँ फलानाले तिम्रो नाउँमा फलाना मितिमा फलाना मुद्दामा यस अड्डामा उजूर बयान दिएको वा तिमी उपर फलाना कसूरको अभियोग लगाई फलाना मितिमा यस अड्डामा पुलिस रिपोर्ट परेकोले सो मुद्दामा कारवाई हुने भएको छ। तसर्थ बाटाको म्याद बाहेक पन्ध्र दिनभित्र अड्डा खुल्ने टायममा यस अड्डामा हाजिर हुन आफै आउनु वा अख्त्यारनामा समेत लेखी वारिस पठाउनु ऐन बमोजिम पुर्पक्ष हुनेछ। आफू पनि आएनौं वारिस पनि पठाएनौं भने ऐन बमोजिम एकतर्फी बुझी मुद्दा फैसला हुनेछ। पछि तिम्रो उजूर लाग्ने छैन।

इति सम्बत् २० .... साल .... गते रोज .... शुभम्

१०५ नं. ॥ ॥ समन इतलायनामा जारी गर्दा ऐनले वारिस अख्तियार लिन नहुने मुद्दामा वारिस पठाउनु भन्ने वोली लेख्न हुँदैन।

१०६ नं. ॥ ॥ साक्षीको नाउँको समनको नमूना।

फलाना अड्डाबाट जारी भएको सरजमीनका मानिस वा वादी वा

प्रतिवादीको साक्षी फलाना ठाउँ बस्ने फलानाका नाउँको समन

उप्रान्त वादी फलाना प्रतिवादी फलानाको फलाना मुद्दामा तिमीसँग सोध्नु परेको हुनाले फलाना मितिमा यस बेला यस अड्डामा आउनु। आएनौ भने ऐन बमोजिम सजाय हुनेछ।

इति सम्बत् २० ....साल ....गते रोज ....शुभम्।

१०७ नं. ॥ ॥ अड्डामा दिने फिरादपत्र, प्रतिउत्तरपत्र, अपील पत्र इत्यादिमा बाबु वा पतिको नाम खोली लेख्नु पर्छ। अड्डाबाट जारी हुने समन इतलायनामा, म्याद इत्यादिमा पनि जसका नाउँमा जारी हुने हो सो व्यक्तिको यथासंभव बाबु वा पतिको नाम खोली जारी गर्नु पर्छ।

नेपाल कानून आयोग

१०८ नं. ॥ ॥ समन इतलायनामा जारी गर्दा एक मुद्दाको एक थरको जतिजना प्रतिवादी भए पनि प्रतिवादी जति जना छन् फी मानिसको पच्चीस पैसाका दरको टिकटवाला फाराम एक एक प्रति जारी गराउनेबाट लिई जारी गर्नु पर्छ ।

१०९ नं. ॥ ॥ साक्षीलाई पठाउने समनको तलबाना दस्तुर तिर्न नसक्ने गरीब झगडिया रहेछ भने वा श्री ५ को सरकार वादी हुने मुद्दा भए हाकिमको तजबीजले तलबाला दस्तूर नलिई समन जारी गर्न हुन्छ ।

११० नं. ॥ ' समन इतलायनामा म्याद सूचना तामेल गर्न पठाउँदा तामेल गर्दा देहाय बमोजिमको रीत पुर्‍याई सतामेल गर्न पठाउने र तामेल गर्ने गर्नुपर्छ----------------------------
समन इतलायनामा म्याद सूचना तामेल गर्न खटिएका सरकारी कर्मचारीलाई तामेल गर्नुपर्ने समन इतलायनामा म्याद सूचना जिम्मा दिई भरपाई गराई लिई जसको नाउँमा जारी हुने भएको हो त्यसको ठेगाना लेखिएको ठाउँ मा गै बुझी घर डेरा पत्ता लगाई मानिस चिनी त्यस ठाउँमा पञ्चायत रहेको भए कम्तीमा एक जना सदस्य र पञ्चायत नरहेको ठाउँमा भए जिमिदार तालुकदार भएका नाउँमा जिनमिदार तालुकदारमा जो छ तिनीहरु नै र निजहरु नभएका बखत भए ठाउँ मौजाको काम गर्ने पटुवारी, मुखिया, थरी, चौकीदार समेत कामदार जो छ तिनीहरुमा एकजना र अरु भलाद्मी छिमेकीमा कम्तीमा दुइ जना समेत राखी बेटिकटवाला समन इतलायनामा म्याद सूचना दिए तामेल गरेको दिन मिति लेखी सो समन इतलायनामा म्याद सूचनामा लेखिएका नाउँवाला मानिस भेट भए निजैलाई र निज भेट नभए त्यसका उमेर पुगेका एकाघरका जहानमा भरसख लोग्ने मानिस भए लोग्ने मानिसलाई र नभए स्वास्नी मानिसलाई दिई र निजहरु पनि भेटभएन वा भएपनि बुझी लिएन भने त्यसको घर डेराका ढोकामा सबैले देख्ने गरी टाँसी अड्डामा दाखिल गर्ने टिकटवाला समन इतलायनामा म्याद सूचनाको पीठमा सो दिए टांसिएको दिनको मितिसमेत लेखी सो दिए टांसिएका बखतमा भएमा माथि लेखिएका मानिसहरु समेतको फलाना दिन हामीहरुको रोहवरमा नाउँवाला वा

नेपाल कानून आयोग

तिनको एकाघरको जहान फलानाले बुझिलिएको वा निजहरुले बुझिनलिंदा वा फेला नपर्दा निजको घरडेराका ढोकामा तामेल गर्न खटिई आएका फलानाले टांसिदिएको हो भनी लेखी प्रष्ट बुझिने गरी ऐन बमोजिम सहिछाप गरी गराई सो तामेल गर्ने कर्मचारीले समेत सहिछाप गरी दाखिल गर्न ल्याउनु पर्छ १

समन इतलायनामा म्याद सूचना तामेल गर्नुपर्ने ठाउँका माथि १ दफामा लेखिएका पञ्च, जिमिदार, तालुकदार, चौकीदार, भलाद्मी इत्यादिले पनि सोही दफामा लेखिएको रीत पुऱ्याई साक्षी बसी गरी पठाईदिने गर्नुपर्छ २

यस नम्बर बमोजिम कुनै कम्पनी कारपोरेशन वा अन्य सँगठित संस्था उपर कुनै मुद्दाका सम्बन्धमा समन इतलायनामा म्याद सूचना तामेल गर्नुपर्दा सो संस्थाको त्यस बखत मुख्य भई काम गर्ने मैनेजिङ्ग डाइरेक्टर वा डाइटेक्टर वा अरु कुनै कर्मचारीलाई तामेल गर्नु पर्छ ३

माथि १।२।३ दफा बमोजिम तामेल गरी ल्याएको समन इतलायनामा म्याद सूचना दाखिल भएपछि अड्डाले पनि ऐन बमोजिमको रीतपूर्वक तामेल भई आएको छ छैन भनी जाँच गरी ऐनले रीत पुगेको देखिए अड्डामा दाखिल गरेको मिति लेखी मैले घर द्वार मानिस फरक पारी वा तामेल नभए नदिएकोमा तामेल गरें गरिदिएँ भनी र नभएको मानिस साक्षीमा सहिछाप गराई ल्याएको समेत ठहरे ऐन बमोजिम सजाय बुझाउँला भनि अर्कै छुट्टै कागतमा लेखी तामेल गरी ल्याउनेको सहिछाप गराई सो बुझाउन ल्याएको समन इतलायनामा म्याद सूचना मिसिल सामेल राख्ने गर्नुपर्छ ४

सो बमोजिम गरी लिईसकेपछि अड्डाले जांच्दा ऐनको रीत नपुऱ्याई तामेल गरी ल्याएको देखियो वा उजूर परी बुझ्दा बेहिसाव गरेको ठहऱ्यो भने फेरि ऐनको रीत पुऱ्याई तामेल गराउनु पर्छ ५

१११ नं. ॥ ॥ अड्डाबाट तामेल गर्न पठाएको समन इतलायनामा म्याद सूचना तामेल गर्न लाग्दा वा नक्सा सरजमीन इत्यादि गर्दा साक्षी बस्नुप र्ने पञ्चायतका सदस्य, जिमिदार, तालुकदार, चौकीदार, भलादमी इत्यादिले साक्षी बसी नदिएमा वा साक्षी बसी सहिछाप नगरी दिएमा वा जो

नेपाल कानून आयोग

सुकैले त्यस्तो समन इतलायनामा म्याद सूचना तामेल हुन वा नक्सा सरजमीन हुन नपाउने गरी बाधा उपस्थित गरेमा वा तामेल भएको समन इतलायनामा म्याद सूचना कैफियत गरी च्याते उखाडेमा वा जोसुकैले समन इतलायनामा म्याद सूचना वा नक्सा सरजमीनमा झुट्ठा सहिछाप हालेमा वा बेरितसँग तामेल गरे गराएमा त्यस्तो व्यक्तिलाई वा माथि लेखिएको कुनै काम गर्न लाउने झगडिया वा अरु मद्दतगारहरुलाई समेत एक सय रुपैयांसम्म जरिवाना ।

११२ नं. ॥ ॥ घर द्वार पत्ता नभएको मानिसलाई समन इतलायनामा म्याद सूचना जारी गर्नुपर्दा उसको ठाउँ शहर टोल लेखिएको भए सोही गाउँमा र गाउँ शहर टोल पनि पत्ता नलागेको भए अड्डाका नजिक सबैले देख्ने ठाउँमा टांसिदिनु पर्छ ।

११३ नं. ॥ आफ्ना अड्डाका इलाका बाहेक अरु इलाकामा समन इतलायनामा म्याद सूचना तामेल गर्नुपर्दा आफ्ना अड्डाको पुर्जीसाथ इलाकाका अड्डामा पठाउनु पर्छ । सो इलाकाका अड्डाले पनि यसै महलको ११० नम्बर बमोजिम रीत पुऱ्याई तामेल गराउनु पर्छ ।

११४ नं. ॥ ॥ श्री ५ को सरकार वादी हुने बाहेकका देवानी मुद्दामा समन जारी हुँदा पनि तारीखमा हाजिर नहुने साक्षीलाई वातिल गरी बीस रुपैयाँसम्म जरिवाना गर्नुपर्छ ।

११५ नं. ॥ ॥ फौज्दारी मुद्दाका र श्री ५ को सरकार वादी हुने देवानी मुद्दाका तारीखमा समन पाएर पनि नआउने साक्षीलाई वातिल गरी पचास रुपैयाँसम्म जरिवाना गर्नुपर्छ । नबुझी नहुने मुख्य प्रमाणको रहेछ भने पक्राउ गर्न पठाई ल्याई बकाई लेखिए बमोजिम जरिवानासमेत गर्नुपर्छ । पक्रन पठाउँदापनि फेला परेन भने बाटाको म्याद बाहेक सात दिनको फेरि समन जारी गरी सो तारीखमा आयो भने सोही बमोजिम जरिवाना गरी बकाई छाडिदिनु पर्छ । सो समन जारी हुँदा पनि आएन भने पक्रन पठाई ल्याई बकाई पन्ध्र दिनदेखि पैंतालीस दिनसम्म थप कैद गर्नुपर्छ । त्यति गर्दा पनि पक्रिएन भने त्यस्तालाई लेखिए बमोजिम सजाय गर्ने गरी बुझिएको प्रमाणबाट मुद्दा फैसला गरिदिनुपर्छ ।

नेपाल कानून आयोग

११६ नं. ॥ ॥ वारण्ट जारी गरी पक्रनुपर्ने मानिसलाई र हतियार खजाना सम्बन्धी मुद्दाका अभियुक्तलाई घरभित्र पसी पक्रन पर्दा जुनसुकै बखतमा भए पनि पक्रनु पर्ने मानिस भाग्न नपाउने गरी बाटो रोक्का गरी जनाउ दिई घरभित्र पसेर पक्रन हुन्छ । लेखिए देखि बाहेक अरु मानिसलाई पक्रनुपर्दा घरको चोक आँगनमाससमम गई पक्रन हुनछ । सो ठाउँसम्म जाँदा पक्राउ हुन सकेन भने जनाउन दिई सूर्योदयदेखि सूर्योस्तसम्मा घरभित्र पसेर पनि पक्राउ गर्न हुन्छ ।

११७ नं. ॥ ॥ स्वानी मानिसलाई पक्रन पठाउनु पर्दा स्वास्नी मानिस सिपाही भएका अड्डाले स्वानी मानिस सिपाही र नभएका अड्डाले दुइ जना सिपाही पठाई डाकी ल्याउनु पर्छ । लोग्ने मानिसले हात हाली पक्रन हुँदैन। नआई अडिई भने मात्र नाडीमा समाई ल्याउनु पर्छ ।

११८ नं. ॥ ॥ देहायका मुद्दाका मानिसलाई देहायमा लेखिए बमोजिम गरी राखी मुद्दा हेर्नु पर्छ ----

राजगद्दी वा राजपरिवारको गाथ सम्बन्धी मुद्दाका अभियुक्तलाई थुनामा राखी मुद्दाको पुर्पक्ष गर्नु पर्छ १

मृत्यु दण्ड वा कैदको सजाय हुने राजकाज सम्बन्धी मुद्दाको अभियुक्त मुद्दा हेर्ने अड्डामा सावित भयो वा तत्काल प्राप्त प्रमाणबाट निजले कसूर गरेको देखिन आयो भने निजलाई थुनामा राखी मुद्दाको पुर्पक्ष गर्नु पर्छ २

ज्यान सम्बन्धी मुद्दामा देहायमा लेखिएको अवस्थाको अभियुक्तलाई थुनामा राखी मुद्दाको पुर्पक्ष गर्नुपर्छ ३

कर्तव्यवाला हुँ भनी साबित भै मुद्दा हेर्ने अड्डामा कागत लेखी दिने वा जहांसुकै भए पनि अधिकार प्राप्त अधिकारीको समक्ष त्यस्तो साबिती कागत गरेकोमा सो कागत निजले आफ्नो राजीखुशीबाट गरेको होइन भन्ने कुरा मुद्दा हेर्ने अड्डालार्य विश्वास हुने कारण नभएसम्म त्यस्तो अभियुक्तलाई...१

नेपाल कानून आयोग

फेला परेको दशी वा अन्य प्रमाणबाट कर्तव्यवाला हो भन्न सकिने परिबन्द पुगेको अभियुक्तलाई ……………………………………………………………………२

कुनै अभियुक्तका सम्बन्धमा अधिकार प्राप्त अधिकारीद्वारा लाश जांच हुँदा कर्तव्य देखिन आएकोमा मौका तहकीकात हुँदा बुझिएको सरजमीनका मानिस मध्ये कर्तव्यवाला होइन भन्ने भन्दा कर्तव्यवाला हो भनी तथ्यसाथ किटानी लेखी दिनेको संख्या बढी देखिएमा त्यस्तो अभियुक्तलाई …………………३

ज्यान सम्बन्धी मुद्दामा कर्तव्यवाला हो भन्ने किटानीसाथ पोल उजूर परेकोमा माथि ३ दफामा देखिएदेखि बाहेक अरु अवस्थाका अभियुक्तसँग दुई हजार रुपैयाँसम्म धरौटी लिई मुद्दाको पुर्पक्ष गर्नुपर्छ ………………………………………………………………………४

ज्यान सम्बन्धी मुद्दामा कर्तव्यवाला यही हो भनी किटानी पोल उजूर नगरी शंकासमम गरी वा शंकासम्म देखाई पोल उजूर गरेकोमा माथि ३ दफामा देखिए बाहेक अरु अवस्थाका अभियुक्तसँग दुई सय रुपैयाँसम्म धरौटी दिई मुद्दाको पुर्पक्ष गर्नु पर्छ……………………………………५

पहिले भवितव्य भै वा बचाउका निमित्त केही गर्दा ज्यान मरेको भन्ने भै मुद्दाको कारवाई चलिरहेकोमा पछि बुझिएको प्रमाणबाट कर्तव्य देखिन आयो भने अवस्थानुसार माथि ३।४।५ दफामा लेखिए बमोजिम मुद्दाको पुर्पक्ष गर्नुपर्छ ……………………………………………………६

आफ्नो वा अरु कसैको ज्यान मार्न खोज्नेबाट बचाउ गर्नको निमित्त केही गर्दा वा कानूनले भवितव्य परी मरेको ठहरिन सक्ने कुनै कुरा गर्दा भवितव्य भै ज्यान मर्न गएकोमा बाटाका म्याद बाहेक त्यस्तो भएको चौबीस घण्टाभित्र आफैंले वा आफ्नो मानिसद्वारा बडाहाकिम, मेजिष्ट्रट वा पुलिस अधिकारीका समक्ष जाहेर गरेको रहेछ भने वारदातको रुप हेरी त्यसरी मार्ने व्यक्तिसँग एक सय रुपैयाँदेखि चार सय रुपैयाँसम्म धरौट दिई र आफैं वा आफ्ना मानिसद्वारा त्यसरी जाहेर गरेको रहेनछ भने वारदाताको रुप वा अवस्था हेरी दुई सय रुपैयाँदेखि आठ सय रुपैयाँसम्म धरौट लिई तारीखमा राखी पुर्पक्ष गर्नुपर्छ ………………………………………………७

नेपाल कानून आयोग

कसैले चोरी वा डाँका गरिरहेको अवस्थामा वा चोरी वा डांका गरी माल सामान लिई वा कसैको ज्यान मारी वा ज्यान मार्नेसम्मको खतरा पारी जान वा भाग्न लागेको अवस्थामा निजलाई पक्रन खोज्दा आफैं माथि वा अरु कसै माथि आई लागि ज्यान जानेसम्मको खतरा पारेको वा पार्न लागेको देखि हातियार नचलाई नहुने अवस्था पर्न गई हतियार चलाउँदा सो व्यक्ति मर्न गएकोमा वा सरकारी धनमाल वा कुनै कानूनमा सार्वजनिक हितको लागि संरक्षण गर्नुपर्ने भनी किटानी लेखिएको कुनै आवश्यक वस्तु कसैले जवरजस्ती लिई जान वा बिगार्न वा नास्न लागेकोमा त्यसको बचाउ गर्न वा नोक्सान हुनबाट रोक्न अरु कुनै उपायले काम नदिएबाट तुरुन्त केही गर्दा त्यसबाट वा कैदी वा थुनुवा भाग्न वा भगाउन लागेकोमा भाग्न नदिई वा पक्राउ गर्न आवश्यक कुनै काम गर्दा त्यसबाट कुनै व्यक्ति मर्न गएकोमा बाटाको म्याद बाहेक त्यस्तो वारदात भएको चौबीस घण्टाभित्र आफैंले वा आफ्ना मानिसद्वारा मुद्दा हेर्ने अड्डा वा पुलिस कर्मचारी वा जिल्ला प्रशासनका अधिकारीका समक्ष जाहेर गरेको रहेछ भने त्यस्ता व्यक्तिलाई तारीखमा राखी र आफै वा आफ्ना मानिसद्वारा त्यसरी जाहेर गरेको रहेछन भने वारदातकोरुप हेरी पाँच सय रुपैयाँसम्म धरौट लिई तारीखमा राखी मुद्दाको पुर्पक्ष गर्नुपर्छ ८

जानी जानी वा जबरजस्ती गरी गर्भ तुहायो भने मुद्दाको अभियुक्तलाई निज सो कसूरमा मुद्दा हेर्ने अड्डाका समक्ष साबित भयो भने थुनामा राखी र अरु अवस्थामा अवस्थानुसार पाँच सय रुपैयाँसम्म धरौट लिई वा नलिई मुद्दाको पुर्पक्ष गर्नुपर्छ ९

कानूनले गर्न नहुने कुनै काम कुरा जानी जानी गरेबाट कसैको ज्यान जाने शंका भएकोमा त्यस्तो व्यक्ति मर्न बाँच्नको दोसाँधमा रहेछ भने त्यस सम्बन्धी मुद्दाका साबती वा वारदातमा पक्राउ भएका वा सरजमीनका अधिकांश मानिसले अपराध गर्ने भनी लेखी दिएका अभियुक्तलाई त्यसरी मर्ने बाँच्ने दोसाँधमा रहेका व्यक्ति त्यही हालतमा रहेसम्म थुनामा राखिने छ । तर एक्काईस दिनभन्दा बढी थुनामा राख्नुपर्ने अवस्था भएमा भने मर्न बाँच्नको दोसाँधमा रहेको व्यक्ति अझै उस्तै हालतमा छ

नेपाल कानून आयोग

भनी सरकारी चिकित्सकले प्रमाणित गरेको हुनु पर्छ र सो अवधि पछि प्रत्येक सात दिनमा ननघाई त्यस्ता चिकित्सकबाट जांच गराईरहनुपर्छ...१०

ज्यान मार्‍यो भन्न नसकी मानिस बेपत्ता पार्‍यो भन्नेसम्म कुराको उजूरीमा जुन किसिमबाट मानिस बेपत्ता पार्‍यो भनेको हो सो कुरा स्पष्ट लेखी ल्याएमा मात्र सोही कुराको कानून बमोजिम पुर्पक्ष सम्बन्धी गर्नुपर्छ ११

कुनै प्रकारको चोरी मुद्दामा साबित भै मुद्दा हेर्ने अड्डामा कागत लेखी दिने वा जहाँसुकै भएपनि अधिकार प्राप्त अधिकारीका समक्ष त्यस्तो साविती कागत गरेकोमा सो कागत निजले आफ्नो राजीखुशीबाट गरेको होइन भन्ने कुरा मुद्दा हेर्ने अड्डालाई विश्वास हुने कारण नभएसम्म वा दशीसाथ पक्राउ भएकोमा सो दशी निजसँग रहन आएको मनासिब माफिकको कारण देखायउन नसक्नेलाई वा तत्काल प्राप्त प्रमाणबाट निजले कसूर गरेको देखिन आयो भने थुनामा राखी मुद्दाको पुर्पक्ष गर्नुपर्छ १२

कुनै प्रकारको चोरी मुद्दामा पोलिई समनको म्यादमा गैर भई फरार भएको अभियुक्त पक्राउ भै आएमा निजलाई अभियोग लागेको कुरा ठहरे हुने सजायको रुपैयाँ धरौट लिई मुद्दाको पुर्पक्ष गर्नुपर्छ १३

देहायमा लेखिएका मुद्दामा कसूर गरेको कुरा मुद्दा हेर्ने अड्डामा आई साबित हुने वा तत्काल प्राप्त प्रमाणबाट कसूरदार हो भन्ने देखिन आउने व्यक्तिलाई थुनामा राखी मुद्दाको पुर्पक्ष गर्नुपर्छ १४

लालमोहर कीर्ते गरेको १

गोबध गरेको १

गैडा मारेको वा मार्न उद्योग गरेको १

जबरजस्ती करणी गरेको १

नेपाल कानून आयोग

चौध वर्ष नपुगेकी कन्या चोरी गरेको १

खोटा टक मारेको १

हाडनाता करणी गरे गराएमा मुद्दा हेर्ने अड्डामा सावित भएकोमा जरिवाना तिरेर मात्र फुर्सत नपाउने अवस्थाका अभियुक्तलाई थुनामा राखी मुद्दाको पुर्पक्ष गर्नुपर्छ। सर्वस्वसमेत हुने त्यस्तो खतमा साबित भएको रहेछ भने उसको अंश समेत रोक्का गरी राख्नुपर्छ...१५

देहायमा लेखिएको मुद्दामा कसूर गरेको कुरामा साबित भएको वा तत्काल प्राप्त प्रमाणबाट कसूर गरेको देखिन आएको व्यक्तिसँग निजको कसूर ठहरिए निजले तिर्नुपर्ने बिगो र कसूर गरे वापत हुने सजायको हुने रुपैयाँ समेत धरौट लिई कारवाई गर्नुपर्छ १६

कुनै राष्ट्र सेवकले आफ्ना जिम्माको नगदी जिन्सी मसौट गरेको मुद्दा १

बिगार्न नोक्सान पार्न नहुने श्री ५ को सरकारको धनमाल त्यस्तो गर्न अधिकार नभएको कुनै व्यक्तिले जानी जानी बिना कारण बिगारे नोक्सान पारेको मुद्दा १

कानून बमोजिम संरक्षण गर्नुपर्ने सार्वजनिक वस्तु त्यस्तो गर्न अधिकार नभएको कुनै व्यक्तिले जानी जानी विना कारण बिगारे नोक्सान पारेको मुद्दा १

सरकारी अफिसमा रहेको कागतपत्र वा सरकारी अफिसको छाप वा सरकारी काममा सरकारी कर्मचारीको दस्तखत कीर्ते गरेको मुद्दा १

जानी जानी खोटा चलन गरेको मुद्दा १

निजामती सेवा तर्फका ग्याजेटेड वा सोभन्दा माथिका सरकारी कर्मचारी र सोही सरहका अन्य राष्ट्रसेवक उपर निजले गर्न नहुने कुनै कसूर गरेको अभियोगमा मुद्दा चलाउन अधिकार प्राप्त अधिकारीबाट स्वीकृति लिनुपर्ने रहेछ भने त्यस्तो स्वीकृति प्राप्त नभएसम्म निजलाई यस ऐन बमोजिम थुनामा राखिने वा निजबाट जमानी वा धरौट मागिने छैन १७

नेपाल कानून आयोग

यस नम्बरको माथि दफाहरुमा लेखिएदेखि बाहेक अरु अवस्थामा फैसला नहुँदै कसूरमा सावित हुने अभियुक्तसँग निजलाई कानून बमोजिम हुन सक्ने जरिवाना, कैद वा बिगो वापत धरौट लिई मुद्दाको पुर्पक्ष गरिनेछ १८

यो नम्बर बमोजिम धरौट दाखिल गरे तारीखमा रहन पाउने व्यक्तिले धरौट दाखिल गर्न सकेन भने त्यस्ता व्यक्तिलाई सो दाखिल गर्न नसकेसम्म थुनामा राख्नु पर्छ । सो दाखिल गर्नुपर्ने धरौट नगदी बापत धनजमानी दिएमा आवश्यक ज्यथा लेखाई जमानी लिनुपर्छ १९

यस नम्बरको माथिका दफाहरुमा लेखिएदेखि बाहेक अरु अवस्थामा कसूरमा इन्कार गर्ने अभियुक्तलाई फैसला नहुंदै थुन्न वा निजबाट धरौट वा जमानत माग्न हुंदैन २०

कैद बापत जमानत वा धरौट लिंदा महीना एकको पैंतालीस रुपैयाँको दरले लिनुपर्छ..................२१

११९ नं. ॥ ॥ पुर्पक्ष निमित्त थुनामा रहेको व्यक्तिलाई कुनै हालतमा पनि त्यस मुद्दामा उसले गरेको कसूर ठहर्दा हुने सजायभन्दा बढी सजाय हुने गरी थुनामा राख्नु हुंदैन।

१२० नं. ॥ ॥ पुर्पक्षको निमित्त थुनामा रहेको व्यक्तिलाई मुद्दा फैसला हुँदा लाग्ने ठहरिएको जरिवाना वा कैदका सजायको अंकमा निज थुनिएको दिन मिनाहा दिई बांकी मात्र असूल गरिने वा कैद गरिने छ ।

१२१ नं. ॥ ॥ मुद्दाको सम्बन्धमा जुनसुकै व्यहोराले थुनामा राख्दा यस्तो अभियोगमा यस कानूनको यो नम्बर दफा अनुसार थुनामा राखिएको हो भनी सो थुनामा राखिने व्यक्तिलाई कारण खोली पुर्जी नदिई थुनामा राख्न हुँदैन ।

१२२ नं. ॥ ॥ कुनै मुद्दामा कुनै व्यक्ति थुनिएकोछ, कुनै व्यक्ति धरौट जमानीमा वा तारेखमा छ वा फरार भई राखेकोछ र नथुनिएको व्यक्तिको हकमा कानून अनुसार अंग पुऱ्याउन समय लाग्ने भै एकैसाथ कारवाई गर्दा थुनिएका हकमा निज थुनिएको मितिले कानूनको म्यादभित्र किनारा लगाउन

नेपाल कानून आयोग

नसकिने देखिएमा अदालतले थुनिएका व्यक्तिको सम्बन्धमा मात्र जो बुझ्नुपर्ने बुझी किनारा लगाउन सक्नेछ। त्यसरी किनारा लगाउन हुनेका हकमा किनारा नलगाई बिनाकारण थुनामा राख्न हुंदैन।

१२३ नं. ॥ ॥ तारिखमा वा धरौटमा वा जमानीमा रहेको व्यक्ति उपर परेको मुद्दा कारवाई गर्दै लाँदा थप हुन आएको प्रमाणबाट थुनामा राख्नुपर्ने हुन आयो भने त्यस्ता व्यक्तिलाई थुनामा राख्न सकिनेछ। सो थुनामा राखेपछि त्यस अघि राखेको धरौट फिर्ता गर्नु पर्छ र जमानीपत्र भए स्वत: खारेज हुनेछ। थुनामा रहेको मानिस उपर परेको मुद्दा कारवाई गर्दै लांदा अघि जुन प्रमाणको आधारमा थुनिएको छ त्यो प्रमाण बदर भयो भने वा झुट्ठा ठहरियो भने वा अरु कुनै प्रमाणबाट थुन्न नपर्ने देखिन आयो भने धरौट वा जमानी लिई वा लिन नपर्नेमा नलिई तारिखमा छाड्न सकिनेछ।

१२४ नं. ॥ ॥ धरौट वा जमानीमा रहेका व्यक्तिले तोकिएको तारिख गुजाऱ्यो र म्यादभित्र थमाई ल्याउन सकेन भने धरौट जफत हुनेछ र जमानी राखेको भए तुरुन्त त्यसको जमानी पक्री लाग्ने रुपैयाँअसूल गरी लिनुपर्छ । उसको काबु बाहिरको परिस्थिति पर्न आई तारिख गुज्रन गएको हो र थमानउ नसकेको हो भन्ने मनासिब माफिकको कारण देखाई मुद्दा हेर्ने अड्डालाई विश्वास गराइएमा अड्डाले कारण खोली त्यस्तो धरौटी जफत नगर्ने आदेश दिन सक्नेछ। मुद्दा किनारा गर्नुपर्ने म्याद नाघेको छ महीना पछि तारिख गुजारेको रहेछ भने त्यस्ता व्यक्तिको हकमा धरौट जफत गर्न र जमानी पक्री असूल गर्न हुंदैन।

१२५ नं. ॥ ॥ धरौट वा जमानीमा छुटेको व्यक्तिबाट फैसला बमोजिम असूल गर्नु पर्ने केही भए असूल गरी बाँकी धरौट फिर्ता हुनेछ र जमानीपत्र स्वत: खारेज भएको मानिनेछ।

१२६ नं. ॥ ॥ कुनै व्यक्ति उपर कुनै फौज्दारी अभियोग लगाई नालिस गर्ने वा त्यस्तो अभियोग लगाई कारवाई चलाउन प्रहरीलाई कुनै अपराधको सूचना दिने व्यक्तिलाई त्यस्तो नालिस गरेको वा सूचना दिएको कारणले मात्र तहकीकात वा पुर्पक्षका लागि धरौट वा जमानी मागिने वा थुनामा राखिने छैन।

नेपाल कानून आयोग

१२७ नं. ॥ ॥ श्री ५ को सरकार वादी भै चलाएको फौज्दारी मुद्दामा पक्राउ भै आएका वा आफै हाजिर हुन आएका प्रतिवादीलाई मुद्दा हेर्ने अड्डाबाट निज उपर लागेको अभियोगको सबै कागज सुनाई मतलब सम्झाई सोधी कसूरमा साबित भए उसै बखत ठाडै बयान लिई र इन्कारमा रहे हाकिमको तजबिजले ठाडै बयान गराउन पर्ने भए ठाडै बयान लिई र आफू पोलिनाको कारण बताई सबूद प्रमाण खोली प्रतिवादी दिन मौका दिन हुने भए प्रतिवादीलाई ऐन बमोजिम गरी राखी सात दिनसम्मको म्याद दिई म्यादभित्र प्रतिवादी दिए प्रतिवादीबाट र म्यादभित्र प्रतिवादी दिन नसके म्याद नाघेकोमा भोलिपल्ट अड्डैबाट सवाल गरी जवाफ लिई सो बमोजिम कारवाई किनारा गर्नुपर्छ ।

१२८ नं. ॥ ॥ प्रतिउत्तर दिंदा वादीले पक्रे बमोजिम इन्साफ गर्नु पर्ने कुराको चाहिने व्यहोराको जवाफ लेखी ल्याएको मात्र यसै नम्बरको नमूना बमोजिमको प्रतिउत्तरपत्र लिन हुन्छ । बढ्ता मुद्दाको लेखी ल्याएको लिन हुंदैन ।

नेपाल कानून आयोग

प्रतिउत्तरपत्र

आगे फलाना जिल्ला, मौजा, ठाउँ बस्ने वर्ष यतिका फलानाले मेरो नाउँमा दिएको यति नम्बरका फिरादपत्रको मुद्दामा मेरो भएको व्यहोरा यो हो वा यो व्यहोराले दिनु तिर्नु पर्दैन गरेको होइन ऐन बमोजिम इन्साफ होस् । यो व्यहोरा नठहरे ऐन बमोजिम बुझाउँला । (जो व्यहोरा छ सो व्यहोरा प्रकरण छुट्याई लेख्नु लेखाई लिनुपर्छ)

तपसील

यस कुराको प्रमाण ....

साक्षी ....

देखी जान्ने

फलाना जिल्ला, मौजा, ठाउँ बस्ने अन्दाजी वर्ष यतिको फलाना वा नाउँ नजानेको चिन्हेको....

सुनी जान्ने

फलाना जिल्ला, मौजा, ठाउँ बस्ने अन्दाजी वर्ष यतिको फलाना वा नाउँ नजानेको चिन्हेको ......

कागज...

फलाना मितिको फलाना व्यहोराको कागज फलाना ठाउँमा छ ....

फलाना जिल्ला, मौजा, ठाउँमा जन्म भई हाल

फलाना जिल्ला, मौजा, ठाउँ बस्ने फलानाको

छोरा, छोरी वा पत्नी वर्ष यतिको

फलानाले फलाना अड्डामा चढाएं

(दिनेको सहिछाप गर्नु गराउनु पर्छ)

इति सम्बत् २० ....साल........गते रोज ....शुभम् ....

१२९ नं. ॥ ॥ समन इतलायनामा म्याद तामेल भएको झगडियाले तोकिएका म्यादभित्र जुन दिनमा प्रतिउत्तरपत्र वा बयान दिन आए पनि उसै दिन तुरुन्त लिनु पर्छ ।

१३० नं. ॥ ॥ म्यादभित्र प्रतिउत्तरपत्र दिन ल्याएकोमा वतनसम्म फरक परेको वा उमेर नखुलेको भए अर्के कागतमा खुलाई र अक्षर दोहोरिएको वा ढाँचा नमिलेको देखिए प्रतिवादीको किनारामा कैफियत लेखी झगडियाको सहिछाप गराई सोही कुरा शिरमा समेत लेखी हाकिमले दस्तखत समेत गरी राख्नुपर्छ ।

१३१ नं. ॥ ॥ प्रतिवादी पर्नासाथ वादी प्रतिवादीको कुरा नमिली इन्साफ गरी ठहराउनु पर्ने कुरा जे जे छ प्रष्ट खोली पर्चा खडा गरी ऐनले बुझ्नुपर्ने प्रमाणसमेत ऐनको रीत पुऱ्याई बुझ्नपर्छ ।

नेपाल कानून आयोग

१३२ नं. ॥ ॥ ऐनले फिरादपत्र प्रतिउत्तरपत्र लिई हेर्नु पर्ने मुद्दा बाहेक अरु ठाडै कारवाई गरी हेर्नु पर्ने मुद्दामा मुद्दा हेर्ने अड्डाबाट वादी प्रतिवादीसँग जो खुलाउनु पर्ने कुरा सोधी जवाफ लिई प्रमाण समेत खुलाई बयान लिई कारवाई किनारा गर्नुपर्छ ।

१३३ नं. ॥ ॥ झगडियासँग हाकिमले सोध्नपरेको मनासिब माफिकको कुरा जहिलेसुकै सोधी कागज गराए पनि हुन्छ ।

१३४ नं. ॥ ॥ स्वास्नीमानिसलाई केही कुराको अभियोग लागी आउँदा बेमनासिब ठट्टा मस्करीका हिसाबसँग सोध बुझ गर्न हुंदैन ।

१३५ नं. ॥ ॥ करणी मुद्दाको कागत गराउंदा विवाहिताको सत्य डगाउने पहिलाको कागतमा दोस्रो परी करणी गरेको हुँ भन्ने र त्यसदेखि पछिकोमा तेस्रो चौथो भन्ने बोली पारी कागत गराउनुपर्छ ।

१३६ नं. ॥ ॥ सरजमीन वा मौका तहकीकात गर्दा सो ठाउँमा फेला परेसम्मका अभियुक्तको कागज गराई निजलाई समेत रोहवरमा राखी गर्नुपर्छ ।

१३७ नं. ॥ ॥ श्री ५ को सरकारवादी भई सरजमीनमा गई तुरुन्त बुझ्नुपर्ने बाहेक देवानी मुद्दामा प्रतिवादीहरुको प्रतिउत्तरपत्र परिनसकी वा प्रतिउत्तरपत्र नलाग्ने अवस्था पुगिनसकी र फौज्दारी मुद्दामा बयान वा प्रतिउत्तर लिईनसकी वा सो नलाग्ने अवस्था पुगिनसकी प्रमाण बुझ्न हुंदैन।

१३८ नं. ॥ ॥ श्री ५ को सरकारवादी हुने बाहेक अरु मुद्दामा तोकिएका म्याद तारेखमा प्रतिवादी नल्याउने वा गैरहाजिर हुने झगडियाले हाजिर हुन नसकेको यसै महलका ५४ नम्बर बमोजिम अर्जी खबर पठाएन भने त्यसको प्रमाण बुझिन सक्तैन । हाजिर रहनेको मात्र एकतर्फी प्रमाण बुझी ठहरे माफिक फैसला गर्नुपर्छ ।

१३९ नं. ॥ ॥ वादी प्रतिवादीका पेटबोलीमा लेखिएको मानिस नबुझी मुद्दा नछिनिने देखिएमा प्रमाणका तवरले अड्डाबाट बुझ्नु हुन्छ । सो बुझ्दा प्रतिवादी सरह कारणी देखिन आएमा प्रतिवादी

नेपाल कानून आयोग

सरह प्रमाणसमेत खुलाई बयान लिई कारणी सरह नै तारेखमा राखी उसले दिएको प्रमाणसमेत बुझी र सो व्यक्ति प्रमाण सरहसम्म देखिएमा बयानसम्म गराई फैसला गर्नुपर्छ ।

१४० नं. ॥ ॥ प्रतिउत्तर परेकोमा सरकारी अड्डामा रहेको समेत दुई थरको प्रमाण बुझ्नालाई प्रतिउत्तर दर्ता भएको मितिले र तोकिएका तारेखमा प्रतिउत्तर दिन नसकी एकतर्फी हुने भएकोमा एकतर्फी प्रमाण बुझ्नालाई सो तारेख गुज्रेका मितिले सात दिनदेखि बढ्ता मनासिब माफिकको कारणले बाहेक ढिला गर्न हुँदैन।

१४१ नं. ॥ ॥ राजगद्दी, राजपरिवारको गाथ वा राजकाज सम्बन्धी वा ज्यान सम्बन्धी मुद्दामा वारदात भएको देख्ने साक्षीलाई जुन अड्डामा मुद्दा परेको छ उसै अड्डामै झिकाई बकाउनु पर्छ । सो बाहेक सुन्ने र अरु मुद्दाका साक्षीलाई हाकिमका तजबीजले अड्डामा ल्याई बकाउनु पर्नेलाई झिकाई र अड्डैमा झिकाई बकाउनु नपर्ने टाढाका भए नजीक अड्डा मार्फत बन्दसवालद्वारा बुझ्नुपर्छ ।

१४२ नं. ॥ ॥ नबुझी नहुने अड्डामा आउन नसक्ने बूढा बूढी र होश भएको असक्त बेरामीलाई साक्षी बुझ्नु पर्ने भएमा उसैका घरमा गई उसले भने बमोजिमको बकपत्र लेखाई ल्याउन हाकिम आफै गै वा आफूभन्दा मुनिको सबैभन्दा ठूलो दर्जाको कर्मचारीलाई खटाई पठाउन हुन्छ ।

१४३ नं. ॥ । वादी प्रतिवादीमा लेखिएका साक्षी वा सरजमीनका मानिसहरुलाई समन जारी गर्दा अड्डामा झगडिया हाजिर रहेकोमा सो साक्षी सरजमीनका मानिसहरु हाजिर हुन आउने दिन भरसक मिलाई झगडियालाई पनि उसै दिनेको तारिख तोकिदिनुपर्छ । झगडिया हाजिर हुन नसक्ने कारण परेमा मात्र झगडिया नभए पनि कारवाई गर्न हुन्छ ।

१४४ नं. ॥ ॥ वादी प्रतिवदीमा लेखिएका साक्षी बकाउनलाई आफैंले ल्याउँछु भनी कबोल गर्नेलाई जम्मै साक्षी ल्यानु वा ल्याउन नसके बाँकीको टिकटवाला फाराम लिई आउनु भनी सात दिनको तारीख तोकिदिनुपर्छ । सो तोकिएको तारिखमा सबै साक्षी ल्याएन भने जो ल्याएको बकाइदिनुपर्छ । ल्याउन नसकेका बांकीलाई समन जारी हवस् भन्यो भने टिकटवाला समनको फारम

नेपाल कानून आयोग

दिए लिई समन जारी गरिदिनुपर्छ । साक्षी पनि ल्याउन समनको फाराम पनि दिएन भने त्यसकोसाक्षी बुझ्नु पर्दैन, बातिल गरिदिनुपर्छ । फौज्दारी मुद्दामा र श्री ५ को सरकार वादी हुने देवानी मुद्दामा भने नबुझी छिन्न नहुने मुख्य साक्षी प्रमाणका मानिसलाई झगडियाले दस्तूर नदिए पनि अड्डाबाट समन जारी गरिकन भए पनि बुझ्नुपर्छ ।

१४५ नं. ॥ साक्षीका नाउँमा समन जारी गर्दा वादी प्रतिवादी दुवै थरीका सबै साक्षीका नाउँमा बाटाका म्यादको अञ्जाम गरी सो बाहेक सात दिन म्याद पाउने गरी सबैलाई एकैदिनको तारिख तोकी जारी गर्नुपर्छ । पटक पटकको तारिख तोकी जारी गर्न हुंदैन ।

१४६ नं. ॥ ॥ साक्षी बकाउँदा भरसक तोकिएका तारीखका दिनैमा साक्षी बकाउन तारीख तोकिएको सबै मुद्दाको साक्षी बकाईसक्नु पर्छ । त्यस्तो सबै मुद्दाको साक्षी बकाउन नभ्याउने भएमा जुन मुद्दाको उसै दिन सकिन्छ सो मुद्दाको त्यसै दिन बकाई अरु मुद्दाको साक्षीलाई भोलिपल्टैको तारीख तोकिदिनु पर्छ । नभ्याउने भएमा बाहेक एकै मुद्दाको साक्षीहरुलाई पनि कोही आज कोही भोली पर्सि गरी बकाउन हुंदैन।

१४७ नं. ॥ ॥ बयान बकपत्र गराउँदा जसको इजलास हो उसैले गराउनु पर्छ र सो गराउँदा निजले आफ्ना अड्डाको कम्तीमा मुखिया विचारी दर्जासम्मका कर्मचारीको आवश्यक सहायता लिन हुन्छ ।

१४८ नं. ॥ ॥ साक्षी बकाउंदा दुई थर झगडिया हाजिर भए दुई थर र नभए जो हाजिर छ उसलाई राखी भरसक जिरहसमेत गरी बकाउनु पर्छ ।

१४९ नं. ॥ ॥ अड्डाभित्र एउटा साक्षीले बक्न लागेको अर्को साक्षीले सुन्न वा अरु कसैले सुनाउन दिनु हुंदैन । साक्षी बकाउंदा झगडिया वा अरु कसैले सिकाउन पनि दिनु हुंदैन ।

१५० नं. ॥ ॥ साक्षी बकाउँदा यस मुद्दामा झुट्ठा बके यो सजाय होला इमान धर्म सम्झी भएको साँचो कुरा जस्ताको तस्तो बयान गर भनी पहिले सुनाई मनासिब माफिक चाहिने व्यहोराको

नेपाल कानून आयोग

कुरा पुऱ्याई मुद्दा नछुट्याई सवाल जवाफ गरी नमूना बमोजिमको बकपत्र वा बन्द सवाल जो गर्नुपर्ने गर्नुपर्छ ।

१५१ नं. ॥ ॥ अड्डाले मुद्दामा साक्षी वा सरजमीनका मानिस बकाउँदा सो बक्ने मानिसलाई फलाना फलानाको यस मुद्दामा मैले देखे जाने सुनेको व्यहोरा जति छ इमान धर्म सम्झी घटी बढी नपारी खसोखास बयान गरुंला भनी तामा समाउन लगाई ऐन बमोजिम बकाउनु पर्छ ।

१५२ नं. ॥ ॥ साक्षीको बकपत्रको नमूना ।

जिल्ला फलाना, मुकाम फलाना, फलाना अड्डाका हाकिम फलानाका इजलासमा वादी वा प्रतिवादीको साक्षी वा यस व्यहोराको फलानाले इमान धर्म सम्झी बकेको बकपत्र

सवाल -तिम्रो बाबुको नाउँ, तिम्रो नाउँ, थर, उमेर पेशा के हो ? घर कहां हो ? _.....१	जवाफ- जे भन्छ सो लेख्नु पर्छ-१
सवाल-दुई थर झगडियासँग तिम्रो चिनाजानी, कारोवार, नाता, इबी वा झगडा छ छैन २	जवाफ- जे भन्छ सो लेख्नु पर्छ-२
सवाल-तिमीले झुठ्ठा बकेमा सजाय पाएको छ छैन ? ३	जवाफ- जे भन्छ सो लेख्नु पर्छ-३
सवाल-फलानाले फलाना माथि यस मुद्दाको नालिस दिएको छ वा फलाना कुरामा फलाना पक्राउ भएको छ त्यसमा तिमीले देखे जाने सुनेको के के छ खुलासा बयान गर (वा हाकिमका तजबीजले अरु चाहिने कुराको जवाफ लिए पनि हुन्छ) ४	जवाफ-जे भन्छ सो लेख्नु पर्छ-४

(यस्तै रीतसँग जे सोध्नु पर्छ सवाल गरी सोध्न र जे जवाफ दिन्छ सो लेख्नु पर्छ)

नेपाल कानून आयोग

१५३ नं. ॥ ॥ साक्षी बकाउँदा जो सवाल गर्नुपर्ने सवाल गरी जवाफ लेखीसकेपछि वादी वा प्रतिवादी वा निजहरुको वकिलले मनासिब कुराको साक्षीसँग केही जिरह गऱ्यो भने सो कुरा सवालतर्फ लेखी त्यसको जवाफ पनि सोधी जे जवाफ दिन्छ सो जवाफ पनि लेख्नुपर्छ । झगडिया वा निजका वकीलले जिरह नगरे जिरह सुन्ने भन्ने लेखी त्यसमा र पुछारमा समेत ऐन बमोजिम झगडियाको समेत सहिछाप गराउनुपर्छ । झगडिया सामुन्ने हाजिर भई सहिछाप नगरे सो व्यहोरा लेखी हामिको र उ मुनिका सबैभन्दा ठूलो दर्जाको एकजना कर्मचारीको सहिछाप गरी मिसिलसाथ राख्नुपर्छ ।

१५४ नं. ॥ ॥ साक्षीसँग सवाल गर्नु पर्ने सबै गरी जवाफ लिईसके पछि यस विषयमा तिम्रो बयान गर्नुपर्ने केही बाँकी छ कि भनी र तिम्रो बयान र बयान बमोजिम लेखिएको दुरुस्त छ कि भनी सोधी जे जवाफ दिन्छ सो पनि लेख्नु पर्छ ।

१५५ नं. ॥ ॥ सवाल जवाफ सबै लेखी सकेपछि जवाफको पुछारमा अरु अक्षर थप्न नहुने गरी साक्षीको नाउँ लेखी त्यसमा र बन्द बन्दमा समेत साक्षीको सहिछाप गराउनु पर्छ । पुछारमा मिति लेखी शिरमा र बन्दमा अड्डाको छाप लगाई शिर पुछार र बन्द बन्दमा हाकिमले दस्तखत पनि गर्नु पर्छ ।

१५६ नं. ॥ ॥ साक्षी बकाउँदा जसको साक्षी हो सो झगडिया रोहवरमा भए सो झगडियाको र सो झगडिया रोहवरमा नभए जुन झगडिया छ उसको सो साक्षीले बके बमोजिम लेखेको दुरुस्त छ भन्ने साक्षीका बकपत्रका पुछारमा लेखी सहिछाप गराउनु पर्छ । दुई थर झगडिया नभए वा झगडियाले सहिछाप नगरे सोही कैफियत लेखी हाकिमले दस्तखत गर्नुपर्छ ।

१५७ नं. ॥ ॥ झगडियाको बयान लिनुपर्दा बकपत्रको रीतसँग सवाल जवाफ गरी लिनुपर्छ । इमान धर्म सम्झी बकेको भन्ने र तिम्रो बयान गर्नुपर्ने केही कुरा बाँकी छ कि भनी सोध्न लेखाउन पर्दैन ।

नेपाल कानून आयोग

१५८ नं. ॥ ॥ बयान बकपत्र गराउँदा कुरा फेरी मुद्दा चुट्याई छोटकरी सवाल गर्नुपर्छ र यसै महलको १५० नम्बरमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि मुद्दाको अवस्था र आवश्यकता हेरी त्यस्तो सवाल जतिलाई लेखबद्ध नगरे पनि हुन्छ ।

१५९ नं. ॥ ॥ झगडिया वा साक्षीको अड्डाबाट सोधनी गर्नुपर्ने कुराको समेत गैह्र कागज गराउँदा जवाफै दिएन वा आफूले दिएको जवाफमा सहिछाप गरेन भने कैफियत लेखी हाकिमको र उ मुनिका सबैभन्दा ठूलो दर्जाको एकजना कर्मचारीको दस्तखत गरी सो कागत स्रेस्तामा राख्नुपर्छ ।

१६० नं. ॥ ॥ अड्डामा हाजिर नगराए हुने वा टाढाको मुद्दा परेको झगडिया साक्षीका बकपत्र वा बन्द सवाल अड्डाबाट गराउन नपाई अर्को अड्डामा पठाई तामेल गराई लिनु पर्नेमा नमूना बमोजिमको बन्दसवाल लेखी जति कुरा सोध्नु पर्ने हो उति कुराको सवाल लेखी शिरमा अड्डाको छाप र हाकिमको दस्तखत गरी जुन अड्डामा पठाई जवाफ लिनुपर्ने हो उसै अड्डाका नाउँमा यति दिनभित्र बन्दसवाल ऐन बमोजिम रीत पुऱ्याई तामेल गरी पठाइदिनु भन्ने मनासिब माफिकको म्याद दिई लेखोटसाथ पठाउनु पर्छ ।

१६१ नं. ॥ ॥ बन्दसवालको नमूना ।

फलाना अड्डाका हाकिम फलानाले जारी गरेको फलाना ठाउँ बस्ने फलाना झगडिया,

साक्षी वा अरु व्यहोराको फलानाको बन्दसवाल मिति फलाना...............................

वादी फलाना ....प्रतिवादी फलाना ....

मुद्दा फलाना

सवाल- तिम्रो बाबुको नाउँ, तिम्रो नाउँ, थर, उमेर पेशा के हो ? घर कहाँ हो ? १	जवाफ- जे भन्छ सो लेख्नु पर्छ -१
सवाल- दुई थर झगडियासँग तिम्रो चिन्हाजानी कारोबार, नाता वा इबी झगडा छ छैन ...२	जवाफ- जे भन्छ सो लेख्नु पर्छ -२

नेपाल कानून आयोग

सवाल- तिमिले भुट्टा बकेमा सजाय पाएको छ छैन ? ३	जवाफ- भन्छ सो लेख्नु पर्छ-३
सवाल- फलानाले फलाना माथि यस मुद्दाको नालिस दिएको छ वा फलाना कुरामा फलाना पक्राउ भएको छ त्यसमा तिमीले देखे जाने सुनेको के के छ खुलासा बयान गर (वा हाकिमका तजबीजले अरु चाहिने कुराको जवाफ लिए पनि हुन्छ) ४	जवाफ- जे भन्छ सो लेख्नु पर्छ -४

(यस्तै रीतसँग जति कुरा सोध्नुपर्ने हो सो कुराको सवाल लेख्नुपर्छ । झगडियाका नाउँको बन्दसवालमा भने सवाल भने २।३ जस्ता सवाल उठाउन्न पर्दैन)

---

१६२ नं. ॥ ॥ बन्दसवालको जवाफ लिने अड्डाले ऐनको रीत पुऱ्याई मानिस झिकाई सवालको जवाफ लिई सो जवाफबाट केही मुनासिब माफिक कुराको सवाल गर्नुपर्ने देखियो भने सो कुराको सवाल पनि गरी जवाफ लिई बकपत्रको रीत पुऱ्याई सहिछाप गरी गराई लेखोटसाथ तोकिएका म्यादभित्र पठाई दिनुपर्छ । सो म्यादमा कागज गराउनु पर्ने मानिस हाजिर नभै बन्द सवाल तामेल गर्न नपाए कारण खोली जवाफसाथ फिर्ता पठाईदिनु पर्छ ।

१६३ नं. ॥ ॥ देवानी मुद्दामा नाउँ नजानेको साक्षी लेखी ल्याएको लिन र जुनसुकै मुद्दामा भागे बेपत्ता भएको साक्षी लेखी ल्याएको पनि बुझ्न हुँदैन।

१६४ नं. ॥ ॥ साक्षी बझाउँदा देहायका मुद्दामा नबुझी छिन्न नहुने भएकोमा मात्र देहायमा लेखिएका मुद्दामा देहाय बमोजिमको साक्षीसम्म बुझ्न हुन्छ, लेखिएबाहेक अरुमा यसै महलको ३० र

नेपाल कानून आयोग

१६६ नम्बरका मानिसलाई र मुद्दा पर्नुभन्दा अघिको झगडा इबीमा हाकिमका तजबीजले वातिल गर्नुपर्नेसम्मको झगडा इबी भएकालाई मात्र साक्षी बकाउन हुंदैनवातिल गरिदिनुपर्छ ------------

जग्गा जमीनका मुद्दामा जुन जग्गाको झगडा परेको छ सोही जग्गा कमाउने वा सो जग्गा भोग चलन गरी आउने मानिस जुनसुकै भएपछि बुझ्न हुन्छ १

घरका मुद्दामा जुन घरमा मुद्दा परेको छ सोही घरमा बहाल तिरी वा अरु कुनै व्यहोराले बसेको मानिस जुनसुकै भए पनि बुझ्न हुन्छ २

कीर्ते जालसाजी मुद्दामा सम्बन्धित कागतमा लेखिएका साक्षी जुनसुकै भए पनि बुझ्न हुन्छ ३

वारण्ट जारी हुने मुद्दामा नाताका साक्षी बुझ्नुपर्ने देखिएमा एकतर्फी मात्र नाता भए पनि बुझ्न हुन्छ ४

अरु जुनसुकै मुद्दा भए पनि दुबै थरको नाता पर्नेमा एक पुस्तासम्म फरक परेको नाता रहेछ भने बुझ्न हुन्छ ५

१६५ नं. ॥ ॥ यसै महलको १६४ नम्बरमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि कुनै झगडियाका विरुद्ध कुनै कुरा प्रकट गर्न निजको आमा, बाबु, छोरा, छोरी, लोग्ने वा स्वास्नीलाई करलगाइने छैन र कुनै झगडियाले आफ्ना वकीललाई भनेको वा लेखेको कुनै कुरा वा कुनै सरकारी कर्मचारीले आफ्नो अड्डा सम्बन्धी काम गर्दा गोप्य तवरले थाहा पाएको कुनै कुरा प्रकट गर्न त्यस्तो वकील वा कर्मचारी बाध्य हुनेछैन ।

१६६ नं. ॥ ॥ देहायका मानिसहरुलाई साक्षी बकाउन हुंदैना वातिल गरिदिनु पर्छ ---------

लाटा, लाटी, अन्धा, अन्धी भएका र बेहोश भै बौलाएकालाई साक्षी दियो भने जुन मुद्दामा सो साक्षी दिइएको हो सो मुद्दा पर्नुभन्दा अगावै अन्धा अन्धी भएका भए त्यस्तालाई र मुद्दा परेका बखतमा वा बकपत्र बन्दसवाल गराउने बखतमा बेहोश भै बौलाएका र लाटा लाटीलाई १

झुट्टा बकेमा तीनपटक सजाय पाएकालाई २

नेपाल कानून आयोग

मुद्दामा वादी प्रतिवादीमा लेखिएका साक्षीका नाउँमा सोही मुद्दाको एकथरी झगडियाले केही व्यहोराको नालिश पनि दिएको रहेछ भने सो वादी प्रतिवादी पर्नुभन्दा अगाडि नै त्यस्तो नालिश दिएको रहेछ भने त्यस्तो साक्षीलाई...३

१६७ नं. ॥ ॥ बकाउन नहुने वातिल गर्नुपर्ने साक्षीको मामुली सवाल जवाफ मात्र गर्नुपर्छ । मुद्दाको अरु सवाल गर्न हुंदैन। बकी बकपत्र भएको भए पनि प्रमाण लिन हुंदैन बदर हुन्छ ।

१६८ नं. ॥ ॥ एकफेरा बकी जिरह समेत भैसकेका साक्षीलाई फेरि दोहोरो बकाउन हुंदैन। केही मुनासिब माफिकको जरुरी कारणपरी नबकाई नहुने भएकोमा मात्र अड्डाले अघि छुट्न गएको कुराको सम्म ततिम्बा सवाल गरी सोधी बकाउन हुन्छ ।

१६९ नं. ॥ ॥ झगडियाले किटानसाथ लेखी नदिएकोमा साक्षीबाट पक्का प्रमाण पुग्ने गरी बकिदियो भने त्यस्ता साक्षीले नभएको झुट्ठा कुरा बकी लेखी दिएको ठहरेमा त्यस्तो साक्षीलाई त्यसले बके लेखेको कुराबाट झगडियालाई मृत्यु दण्ड, सर्वस्वसहित जन्मकैद वा जन्मकैद हुनेमा भए छ महीनादेखि दुई वर्षसम्म कैद, छ वर्ष वा सोभन्दा बढी कैद हुने वा सर्वस्व हुनेमा भए तीन महीनादेखि एक वर्षसम्म कैद र अरु कैद हुनेमा भए पाँच दिनदेखि पाँच महीनासम्म कैद हुन्छ । झगडियाले किटानसाथ लेखिदिएकोमा साक्षीले सोही कुराको प्रमाण पुग्ने गरी बकी दिएको भए निजले झुट्ठा बकी लेखी दिएको ठहरेमा त्यस्तो साक्षीलाई निजले बके लेखेको कुराबाट झगडियालाई मृत्युदण्ड, सर्वस्वसहित जन्मकैद वा जन्मकैद हुनेमा भए दुईसय रुपैयाँ जरिवाना, छ वर्ष वा सोभन्दा बढी कैद वा सर्वस्व हुनेमा भए एकसय पचास रुपैयाँ जरिवाना र अरु कैद हुनेमा भए एकसय रुपैयाँसम्म जरिवाना हुन्छ । लेखिएदेखि बाहेक झगडियालाई जरिवाना मात्रको सजाय हुनेमा भए पचास रुपैयाँसम्म जरिवाना हुन्छ । साक्षीले घूस खाई बकेको भए घूस खाएमा समेत ऐन बमोजिम थप सजाय हुन्छ । त्यस्ता साक्षीले बकेको प्रमाण लाग्दैन । साक्षीलाई नभएको कुरा सिकाई झुट्ठा

नेपाल कानून आयोग

बकाउनेलाई उसले सिकाएका साक्षीलाई हुने सजायको आधा सजाय हुन्छ । धेरैजनालाई सिकाई झुट्टा बकाएकोमा भए जुन चाहिँ साक्षीलाई धेरै सजाय हुन्छ उसको मात्र आधा सजाय हुन्छ ।

१७० नं. ॥ ॥ यसै महलको १६९ नम्बर बमोजिम झुट्टा बक्ने साक्षीलाई तोकिएको सजाय असूल गर्दा हार्ने झगडियाले अपील दिन पाउने म्यादसम्म र अपील परिसकेकोमा इन्साफको टुङ्गो लागी आखिरी फैसला नभएसम्म साक्षीलाई पक्री असूल गर्न हुंदैन। लगतसम्म कसी व्यहोरा जनाई राखी झगडियाले म्यादभित्र अपील नदिई गुजारी बसेमा र अपील परेमा आखिरी फैसला भई आएपछि मात्र साक्षीलाई पक्री फैसलाले लागेको सजाय ऐन बमोजिम असूल गर्नुपर्छ ।

१७१ नं. ॥ ॥ झगडा परेको अचल केहीको नक्सा वा नाप जांच नगरी मामला फैसला गर्न नहुने देखिएकोमा नक्सा खडा गराउंदा वा झगडा परेको वस्तु घर जग्गा नाप जांच गर्नु पर्दा दुबै थर झगडियालाई सो नक्सा वा नाप जांच गर्नुपर्ने ठाउँमा हाजिर हुन जानु भनी तारेख तोकी वा तारीखको सूचना गरी सो तारीखको दिन हाकिम वा कम्तीमा मुखिया बिचारी दर्जासम्मका एकजना कर्मचारी र नजिक अमीन भएका ठाउँमा अमीनसमेत गै दुवैथर झगडिया, सरजमीनका मानिस, स्थानीय पञ्चायतका कम्तीमा एकजना सदस्य र भरसक जिमिदार, पटवारी, तालुकदार समेतराखी घर जग्गाको समेत जे हेर्न नापजांच गर्नपर्ने हो हेरी नापी जांची नक्सा खडा गर्नुपर्नेमा जस्ताको तस्तै दुरुस्त पारी नक्सा खडा गरी मुख्य नक्सा खडा गर्नुपर्ने जुन वस्तु हो ठीक तवरसँग हेरी दुरुस्त देखिने गरी नक्सा लेखी सो नक्साका पुछारमा माथि नक्सामा यो यो यस्तो यस्तो कुरा लेखिएको दुरुस्त छ भन्ने नक्साको रुप कैफियतबाटै बुझ्न सक्ने गरी कैफियतसमेत खोली र नाप जाँच गरेकोमा नापी जांची यस्तो यस्तो भएको भनी सबै व्यहोरा खुलाई झगडिया र सो सरजमीनमा रहे बसेका सबैको सहिछाप गराई खटी गएका कर्मचारीले पनि सहिछाप गरी मिसिलसाथ राख्नुपर्छ । सो नक्सा नाप जाँच गर्नुपर्ने ठाउँमा झगडिया गएनन् वा गए पनि सहिछाप गर्न मञ्जुर गरेनन् वा झगडिया तारिखमा हाजिर नभएका मुद्दा भए माथि लेखिएका अरु मानिसहरु राखी माथि लेखिए बमोजिम जो

नेपाल कानून आयोग

गर्नुपर्ने नक्सानाप जांच गरी झगडिया नभएको वा भए पनि सहिछाप नगरेको कैफियत जनाई खटिएका मुख्य कर्मचारी र स्थानीय पञ्चायतका कम्तीमा एकजना सदस्यले सहिछाप गर्नुपर्छ । सो रीत नपुगेको नक्सा नाप जांच सदर हुंदैन। लेखिए बमोजिम नक्साको रुप स्पष्ट देखिने गरी कैफियत खोली लेख्ने कुरा बाहेक अरु कुरा सो नक्सामा लेख्न हुंदैन।

१७२ नं. ॥ ॥ श्री ५ को सरकार वादी हुने फौज्दारी मुद्दामा तहकिकात गर्दा जुन अपराधका सम्बन्धमा सो तहकिकात गर्न लागेको हो सो अपराधसित सम्बन्धित कुनै वस्तु वा धनमाल कुनै घर वा अरु कुनै ठाउँमा फेला पर्ने सम्भावना छ भन्ने विश्वास गर्ने मनासिब माफिकको कारण भएमा र सो बस्तु वा धनमाल सो घर वा ठाउंको तुरुन्त तलासी नलिएको खण्डमा प्राप्त नहुने आशंका भएमा आफूले विश्वास गर्नु परेको कारण र जुन वस्तु वा धनमालका सम्बन्धमा तलासी लिनु पर्ने हो सो वस्तु वा धनमालको विवरण स्पष्ट बुझिने गरी लेखी राखी कम्तीमा सब-इन्सपेक्टर दर्जासम्मका पुलिस अफिसरले सो घर वा ठाउँको देहाय बमोजिम तलासी लिन वा लिन लगाउन सक्नेछ र सो बमोजिम तलासी ली सकेपछि सो लिएको तीन दिनभित्र तलासी लिएको कारण र तलासी लिएको वस्तु वा धनमाल इत्यादिको फिहरिस्तको एकप्रति नक्कल मुद्दा हेर्ने अड्डामा पठाउनु पर्छ -----------

कुनै घर वा ठाउँको तलासी लिनु पर्ने भएमा सो घर वा ठाउँमा बसोवास गरी आएका वा सो घर वा ठाउंका धनी वा जिम्मा लिएको मानिसलाई तलासी लिन खोजेको कारण खोली सो कुराको सूचना दिनु पर्छ र सो बमोजिम सूचना पाएमा त्यस्ता मानिसले पनि तलासी लिन आएको पुलिस अफिसरलाई बाधा रोकावट नगरी सरासर प्रवेश गर्न दिनु पर्छ ………………………………….१

माथि १ दफा बमोजिम तलासी लिने घर वा ठाउंमा बस्ने वा सो घर वा ठाउंका धनी वा जिम्मा लिएका व्यक्तिले तलासी लिने पुलिस अफिसरलाई लेखिए बमोजिम प्रवेश गर्न नदिएमा सो पुलिस अफिसरले सो घर वा ठाउँमा रहे बसेका स्वास्नीमानिसहरुलाई हट्ने सूचना र मौका दिई

नेपाल कानून आयोग

आवश्यकतानुसार बाहिरी वा भित्री कुनै झ्याल ढोका वा छेका खोली तोडी फोडी भित्र पसी तलासी लिन हुन्छ २

यस नम्बरमा लेखिए बमोजिम कुनै घर वा ठाउँको तलासी लिंदा यसै महलको ११६ नम्बरमा घरभित्र पस्ने कुराका सम्बन्धमा गरिएको व्यवस्थाको समेत पालन गर्नु पर्छ ३

यस नम्बर बमोजिम कुनै घर वा ठाउँको तलासी लिंदा त्यस ठाउंका पञ्चायतका कम्तीमा एकजना सदस्य , दुइजनामा नघटाई भलादमीहरु, घर धनी वा उसको एकजना प्रतिनिधि र पाएसम्म जिमिदार, तालुकदार, पटुवारी समेत साक्षी राखी तलासी लिने र साक्षी बस्ने सबैको आंग खोली केही बस्तु नलिई सो घर वा ठाउँभित्र पसी तलासी लिनु पर्छ ४

माथिका दफाहरु बमोजिम तलासी गर्दा तलासी गरिएको वस्तु वा धनमालका सम्बन्धमा कुनै मानिसको आंगको तलासी लिनु परेमा सो समेत लिन हुन्छ, र सो बमोजिम स्वास्नीमानिसको आंगको तलासी लिनु परेमा सो स्वास्नीमानिसको बेइज्जत नहुने गरी पत्यारकी अर्की स्वास्नीमानिसबाट लिन लाउनु पर्छ ५

यस नम्बर बमोजिम तलासी दिंदा निस्केको मालसामान वा वस्तुको सबै विवरण र सो पाइएको ठाउँ र अवस्था खोली फेहरिस्त बनाई तलासी लिने र साक्षी बस्ने सबैले सहिछाप गर्नुपर्छ र घर धनी वा निजको प्रतिनिधिलाई सो फेहरिस्तको एकप्रति नक्कल र सोमध्ये कुनै धनमाल वा वस्तु पुलिस अफिसरले कब्जा गरी लगेमा त्यसको भरपाई समेत दिनु पर्छ ६

माथि ४ दफा बमोजिम साक्षी बस्नु पर्ने मानिसहरुले साक्षी बस्न इन्कार गरेमा वा साक्षी बसी सहिछाप गरी नदिएमा निजलाई एकसय रुपैयाँसम्म जरिवाना हुन्छ ७

१७३ नं. ॥ ॥ मुद्दामा मानिस सनाखत गर्नु पर्ने भएमा सनाखत गर्नु पर्ने मानिसलाई देख्न हेर्न नपाउने ठाउंमा राखी जुन मानिसलाई सनाखत गराउनु पर्छ सो मानिस जस्तै किसिमका उमेर वर्ष वर्ण पहिरन मिल्ने कम्तीमा चारजनामा नघटाई अरु मानिसहरु ल्याई यथासम्भव सबैलाई एकनास

नेपाल कानून आयोग

गराई निजहरुका साथमा उभ्याई राखी सनाखत गर्ने प्रत्येक मानिस छुट्टाछुट्टै ल्याई सनाखत गराउनु पर्छ र सो गराउँदा चिन्हेमा चिन्हेको व्यहोरा र चिन्ह नसकेमा नसकेको व्यहोरा लेखी मिसिल शामेल राख्नु पर्छ ।

१७४ नं. ॥ ॥ ऐनले बिगो भर्नु भराउनु वा दिनु दिलाउनु वा सम्पत्ति चलन चलाउनु लिनुपर्ने मुद्दामा देहायको अवस्थामा देहाय बमोजिम दैयादारले सकार गर्न पाउँछ - ----------------------

मुद्दा फैसला नहुँदै झगडिया मर्‍यो भने सो मरेको भन्ने अड्डाले थाहा पाएका सात दिनभित्र मर्ने झगडियाको दैयादार पत्ता लागेनिजको घरमा र नलागे मर्नेकै घरमा ऐन बमोजिम बाटाका म्याद बाहेक सात दिनभित्र समन जारी गर्नुपर्छ सो दैयादार सो समनको तारीखमा आई मुद्दा सकार गर्न पाउँछ १

मुद्दा फैसला नहुँदै झगडिया बौलायो वा बेपत्ता भयो भने निजका दैयादारले तारीख गुज्रेको मितिले पैंतीस दिनभित्र मुद्दा परेका अड्डामा दरखास्त दी मुद्दा सकार गर्न पाउंछ २

१७५ नं. ॥ ॥ देहायका कामको मानिसले देहायका कामको नाताबाट हक दावी गरी दायर गरेको वा त्यस विषयमा निजहरु उपर परिरहेको मुद्दा फैसला नहुंदै अघिबाटै सो मुद्दामा पुर्पक्ष गरी आएका देहायका काम गरी आएका कामदार मरी वा कामबाट छुट्न गई तारीख गुज्रन गएकोमा सो मुद्दा पुर्पक्ष गरी आएमा साविकवालाले नालिस उजूर गरेको वा प्रतिवादी दिएको कुरा कायम गराई माग्ना निमित्त त्यसको काम गर्नालाई मुकरर भएका हालवालाले ऐनका म्यादभित्र मुद्दा सकार गर्न आए मुद्दाबाट हारजित हुंदा अघि पुर्पक्ष गरी आएमा साविकवालाको हानी नोक्सानी नहुने देहायका कलममा साविकवालाको मुद्दा हालवालाले सकार गरी पुर्पक्ष गर्न पाउँछ । सकार गराई ऐन बमोजिम गर्नु पर्छ । सकार गर्न नआए ऐनले श्री ५ को सरकार वादी भई हेर्नुपर्नेमा श्री ५ को सरकार र गुठीको नोक्सान हुन जाने कुरामा दुनियाँले वादी प्रतिवादी भई लडेका मुद्दा जतिका हकमा ऐन

नेपाल कानून आयोग

बमोजिम श्री ५ को सरकारवादी भै हेरी र श्री ५ को सरकार वादी नहुने अरु मुद्दाका हकमा यसै महलको १७४ नम्बर बमोजिम गरी छिनी दिनु पर्छ --------

रैकर र रैकर सरह हुने राजगुठी समेतको काम चलाई आएका मैनेजर, महन्त, पूजारी, तालुकदार, जिम्मावाल ठेकदार, छुटवाला र जग्गा घर चलन गरी आउने समेतले रैकर र सो सरहका राजगुठीको लगतमा दरिएको चल अचल चोरी दबाई चापी खाएको विषयको ……………………………………१

सरकारी रकमको नाइके रकमीले सरकारी रकम कायम गराई माग्ने विषयको ……………………२

बैंक, कम्पनी वा अन्य संगठित संस्थाका मुख्य भई दैनिक प्रशासनको काम चलाउनेले सो बैंक, कम्पनी वा संस्थाको लिने दिने हक दावी कायम गर्ने विषयको …………………………३

१७६ नं. ॥ ॥ गैह्र मुद्दामा अभियोग लागेको मानिस फैसला नहुँदै मऱ्यो भने सो मर्नेलाई खत बात लाग्दैन । सकार गरेको मुद्दामा पनि सकार गर्ने व्यक्तिलाई सो सकार गरेका नाताले मात्र अपराधी ठहराउन हुँदैन ।

१७७ नं. ॥ ॥ श्री ५ को सरकार वादी हुने र हूल दंगाको कुटपीट मुद्दामा वादी प्रतिवादीमा लेखिएदेखि बाहेकको साक्षी पनि बुझ्नुपर्ने देखिएमा झगडियाको कागत नभए पनि बुझ्न हुन्छ । सो बाहेक अरु मुद्दामा वादी प्रतिवादीमा नलेखिएका साक्षी बुझ्न हुंदैन। सरकारी अड्डामा रहेको वा सरकारी छाप लागेको कागज वा लिखतको पक्का प्रमाण रहेछ र बुझी पाऊं भन्यो भने अघि प्रमाण दिंदा नलेखिएको भए पनि जुनसुकै तहको अड्डाले पनि मुद्दा नछिनिसकेको भए बुझी दिनुपर्छ । त्यसरी बुझिएकोमा कुनै सरकारी अड्डामा रहेको कुनै सरकारी कामका सम्बन्धको प्रकाशित नभएको कुनै गोप्य लिखतका हकमा सम्बन्धित विभागीय प्रमुखले इजाजत दिएमा बाहेक त्यस्तो लिखतको कुरा प्रकट गर्न वा त्यस्तो लिखत पठाउन कर लाग्ने छैन ।

१७८ नं. ॥ ॥ फिरादपत्र वा प्रतिउत्तर पत्रमा लेखिएको साक्षी प्रमाण केही बुझी केही बांकी भएमा बुझिएसम्मको प्रमाणले चित्त बुझ्दछ बांकी साक्षी प्रमाण नबुझे पनि हुन्छ भनी जुन

नेपाल कानून आयोग

झगडियाको साक्षी प्रमाण हो उसैले लेखिदिन्छ भने लेखाई र बुझिएसम्मको साक्षी प्रमाणले बांकी साक्षी प्रमाण बुझ्न नपर्ने भै मुद्दा फैसला गर्न हुने हाकिमका तजबिजले देखिएमा झगडियाको कागज नभए पनि बांकी साक्षी प्रमाण नबुझी फैसला गरी दिनु हुन्छ ।

१७९ नं. ॥ ॥ श्री ५ को सरकार वादी हुने मुद्दा बाहेक अरु गैह्र मुद्दामा वादी गैर हाजिर भै तारीख गुजारेमा मुद्दा डिसमिस हुन्छ । डिसमिस गराए वापत वादीलाई प्रमाण नबुझ्दै तारीख छोडी डिसमिस गराएको भए निजले दावी गरेको वा पोलेको कुरा साबित नठहरे निजलाई हुन सक्ने सजायको सयकडा पांच र प्रमाण बुझिसकेपछि सो बमोजिम डिसमिस गराएको भए सो हुनसक्ने सजायको सयकडा दश जरिवाना हुन्छ । मुद्दा डिसमिस भएपछि त्यसै वादीको त्यसै प्रतिवादी उपर त्यसै कुरामा पछि अर्को नालिश लाग्न सक्तैन । बेरीतसँग डिसमिस भएकोमा भने सो बेरीत भएको कुरासम्ममा ऐनका म्यादभित्र अपील लाग्न सक्तछ ।

१८० नं. ॥ ॥ दोहोरो नालिस अपील दिएकोमा बाहेक दाखिल गर्न ल्याएको नालिस अपीलबाट दर्ता हुन नसक्ने देखिएकोमा पनि कानून बमोजिम उसै बखत फिर्ता नगरी अड्डाबाट दर्ता गरेको भई पछि खारेज हुने भएकोमा खारीज वापतको सजाय हुंदैन। सो बाहेक अरु अवस्थामा खारेज भएको मुद्दामा देहाय बमोजिम सजाय हुन्छ ---

दर्ता गर्न ल्याएको फिरादपत्र अपीलपत्रबाट नालिस अपील लाग्ने देखि दर्ता भै मुद्दा चलेकोमा पछि बुझिए दाखिल भएको कागजबाट मात्र मुद्दा नचल्ने भै खारेज हुन आएको भए नलाग्ने दर्ता गराए वापत नालिस खारेज भएकोमा वादीलाई निजले दावी गरेको वा पोलेको कुरा सावित नठहरे निजलाई हुन सक्ने सजायको सयकडा पाँच र अपील खारेज भएकोमा अपीलाटलाई इन्साफ सदर ठहरे हुन सक्ने सजायको सयकडा पाँचको दरले सजाय हुन्छ १

नेपाल कानून आयोग

परिरहेका मुद्दा नछिनी त्यसै मुद्दामा दोहोरो वादी वा दोहोरो अपील दिएको भई पछि दिएको खारेज हुने भएकोमा पछि दिएको ऐन बमोजिम खारेज गरी जानी जानी दोहोरो नालिस अपील दिनेलाई बीस रुपैयाँ जरिवाना हुन्छ २

१८१ नं. ॥ ॥ डिसमिस खारेज भएकोमा लागेको जरिवाना वापत कैद गर्नु पर्दा छ महीनाभन्दा बढी कैद गर्न हुँदैन ।

१८२ नं. ॥ ॥ श्री ५ को सरकार वादी हुने फौज्दारी मुद्दामा, घूस मुद्दामा र घूसको नालिस नपरेको भए पनि अरु परेको मुद्दाका वादी प्रतिवादीबाट वा प्रमाणलाई पेश भएको कागजबाट सरकारी कर्मचारीले घूस खाए मागेको कुरा देखिन आएको घूस मुद्दामा पनि मिलापत्र हुन सक्तैन । सो बाहेक अरु गैह्र मुद्दामा फैसला नभएसम्म जुनसुकै तहमा पनि झगडियाहरुले मिलापत्र गर्न चाहेमा दुवै थर झगडियाले आफू मिल्ने भएको व्यहोराको दरखास्त लेखी मुद्दा परेको अड्डामा दिनु पर्छ र सो बमोजिम दुवै थर झगडियाहरुले दरखास्त दिएमा सो मुद्दा परेको अड्डाको हाकिमले पनि सो दरखास्तहरु दुवै थर झगडियाहरुलाई पढी सुनाई त्यसको मतलब र परिणाम समेत राम्रोसित सम्झाई बुझाई त्यसरी सम्झाउँदा बुझाउँदा पनि दुवै थरले हाम्रो मन्जूरी बमोजिम लेखिएको ठीक दुरुस्त छ भनी मञ्जूर गरेमा हाकिमले सो दरखास्त बमोजिमको मिलापत्र लेखी सो मिलापत्र पढी सुनाई सो झगडियाहरुको सहिछाप गराई आफ्नो दस्तखत समेत गरी अड्डाको छाप लगाउनु पर्छ । सो बमोजिम मिलापत्र भएकोमा मिलापत्र बमोजिम गरिदिएन गरी पाउँ भन्ने बाहेक मिलापत्रमा चित्त बुझेन भन्ने उजूर लाग्न सक्तैन ।

१८३ नं. ॥ ॥ मिलापत्र गर्न हुने मुद्दामा मिलापत्र गर्दा देहाय बमोजिम बक्सौनी लाग्छ .... शुरु तहको मुद्दामा भए वादी प्रतिवादीका साथैमा दाखिल भएको प्रमाण बाहेक अरु प्रमाण केही नबुझिएको भए देहायमा लेखिएको अंकको सयकडा एक, अरु प्रमाण समेत बुझेको भए सो अंकको

नेपाल कानून आयोग

सयकडा तीन र वादी प्रतिवादीमा लेखिएको गैह्र प्रमाण बुझिसकी छिन्न मात्र बांकी भए सो अंकको सयकडा पाँच बक्सौनी लाग्छ --१

बिगोको प्रमाण भएकोमा वादीले पक्रेको बिगोको अंकको १

बिगोको प्रमाण नभै वादीका उजूरी बमोजिम कैद हुनेमा सो हुन सक्ने कैदको महीना एकको पैंतालीस रुपैयाँका दरले हुने रुपैयाँको अंकको २

कैद नभै जरिवाना मात्र हुनेमा सो जरिवानाको अंकको ३

अपील तहको मुद्दामा भए इन्साफ सदर हुंदा लाग्ने सजायको सयकडा दश बक्सौनी लाग्छ..................... २

माथि १।२ दफा बमोजिम लाग्ने बक्सौनी असूल गर्दा दुबै थर झगडियाबाट आधा आधा असूल गर्नुपर्छ ।

१८४ नं. ॥ ॥ अड्डाखानामा गै रजिष्ट्रेशन वा दाखिल खारेज नामसारी वा दर्ता गराई दिने वा बुझाउनु पर्ने बुझाईदिनेसमेत इत्यादि काम गर्ने गराउने गरी अड्डामा मिलापत्र भएकोमा सो मिलापत्र भएको जनाउ मिलापत्र गराउने अड्डले मिलापत्र भएका पाँच दिनभित्र मिलापत्र बमोजिमको काम गरिदिने अड्डालाई लेखी पठाइदिनु पर्छ । सो बमोजिम गराई माग्नालाई दण्ड सजायको महलको ४४ नम्बर बमोजिमका म्यादभित्र आएमा सो अड्डाले पनि मिलापत्र र कानून बमोजिम गर्नुपर्छ ।

१८५ नं. ॥ ॥ बुझ्नुपर्ने प्रमाण बुझिसकी छिन्न हुने भैसकेपछि छलफल गर्नालाई तारीख तोकी सो तोकेको तारीखमा हाजिर भएसम्मका झगडियालाई राखी झगडियाले कुनै लिखित बहस पेश गरे सोसमेत लिई मिसिल शामेल राखी छलफल गरी ठहराई दुवै थरका हकमा जो दिने सजायसमेत सुनाई सो कायम भएको ठहर राय उसै दिन राय लेख्ने किताबमा लेखी झगडिया र छलफल गर्ने हाकिम, असिष्टेण्ट र फांटवालासमेतको सहिछाप गर्नुपर्छ । राय कायम भैसकेपछि मनासिब कारणले बाहेक फैसला लेख्न सात दिनभन्दा बढी ढिला गर्न हुंदैन । फैसला लेख्ता जति परिबन्दले सो ठहर

नेपाल कानून आयोग

गरिएको हो सो समेत खोली ठहरेको व्यहोरा लेखी झगडियाको बुंदा र जुन कानून बमोजिम इन्साफ र सजाय गरिएको हो सो कानूनको समेत उल्लेख गर्नुपर्छ ।

१८६ नं. ॥ ॥ रागजद्दी उत्तराधिकार सम्बन्धी ऐन, २०१५ को दफा १६ बमोजिम श्री ५ महाराजाधिराजबाट तोकिबक्सेको सजाय हुने मुद्दाका हकमा मौसूफका हजूरमा जोहर गरी सदर गरिबक्से बमोजिम र देहायमा लेखिएका मुद्दामा जाहेर गरी अधिकारी प्राप्त अड्डाबाट साधक सदर भए बमोजिम गरी र अरु गैह्र मुद्दामा अड्डैबाट कानून बमोजिम जो गर्नुपर्ने गरी फैसला गर्नुपर्छ --------

मृत्यदण्ड, सर्वस्वसहित जन्मकैद वा जन्मकैद हुने ठहराएको मुद्दा १

मृत्युदण्ड, सर्वस्वसहित जन्मकैद वा जन्मकैद हुने अपराधको अभियोग लागेकालाई रिहाई दिनुपर्ने ठहराएको मुद्दा २

१८७ नं. ॥ ॥ मृत्युदण्ड, सर्वस्वसहित जन्मकैद वा जन्मकैदको सजाय हुने मुद्दामा वात लागेकालाई रिहाई दिने ठहराई साधक जाहेर गरेकोमा सो साधक गर्ने र जांच्ने दुई अड्डाको राय मिलेमा त्यसभन्दा माथिल्लो तहको अड्डामा जाहेर गर्नु पर्दैन ।

१८८ नं. ॥ ॥ ऐनले मृत्युदण्ड, सर्वस्वसहित जन्मकैद वा जन्मकैद गर्नुपर्ने भएका मुद्दामा सावित ठहरे पनि इन्साफ गर्ने हाकिमका चित्तले भवितव्य हो कि भन्न हुने सम्मको शंकाले वा अपराध गरेको अवस्था विचार गर्दा कसूरदारलाई ऐन बमोजिमको सजाय दिंदा चर्को हुने भई घटी सजाय हुनुपर्ने चित्तले देखेमा ऐनले गर्नुपर्ने सजायँ ठहराई आफ्नो चित्तले देखेको कारणसहितको खुलासा राय पनि साधक तोकमा लेखी जाहेर गर्नु हुन्छ । अन्तिम निर्णय दिनेले पनि त्यस्तो देखेमा ऐनले हुने सजायमा घटाई तोक्न हुन्छ ।

नेपाल कानून आयोग

१८९ नं. ॥ ॥ फैसला गर्दा यसै नम्बरको नमूना बमोजिमको ढाँचामा लेखी फैसला गर्नुपर्छ ।

शुरु फैसलाको नमूना

फलाना अड्डाका हाकिम फलानाले

गरेको फैसला (वा जाहेरी फैसला)

२०.....सालको दायरी नं.

मुद्दा फलाना

वादीको नाउँ, थर, वतन .... प्रतिवादीको नाउँ, थर, वतन ....

वादीको साक्षी .... प्रतिवादीको साक्षी ....

फलाना .... फलाना ....

फलाना .... फलाना ....

कागज .... कागज ....

फलाना .... फलाना ....

फलाना .... फलाना

....

अड्डाबाट बुझेको

साक्षी ....

फलाना ....

फलाना ....

कागज ....

फलाना ....

फलाना ....

नेपाल कानून आयोग

(यस्तै रीतसँग जति साक्षी छन् उति जनाको नाउं र कागज समेत लेख्नुपर्छ)

यस मुद्दाका सबै कागज बुझ्दा यसो भन्ने वादी यसो भन्ने प्रतिवादी वा यस्तो व्यहोराले यस्तो भएकोमा यस्तो यस्तो फलानो फलानो प्रमाण भएको हुनाले यो यो रीत प्रमाण र यो कानूनले यो ठहर्छ । यो कानूनले यसो गर्ने ठहराई फैसला गरिदिएं ।

इति सम्वत् २० .... साल ...... गते रोज ....शुभम् ....

<u>अपील फैसलाको नमूना</u>

फलाना अड्डाका हाकिम फलानाले गरेको

अपील फैसला (वा जाहेरी फैसला)

२० ....सालको दायरी नम्बर

अपीलाट (वादी) (प्रतिवादी) को नाम, थर, वतन ....

रेस्पोडेण्ट (वादी) (प्रतिवादी) को नाम, थर, वतन ....

<u>मुद्दा फलाना</u>

यसमा यस्तो भन्ने वादी यस्तो भन्ने प्रतिवादी यो यस्तो प्रमाण भएकोमा शुरु ....अड्डाबाट यो यसो ठहराई .... मितिमा गरेको फैसला उपर फलानाको अपील परेको हुँदा यो कानून यो यस्तो प्रमाणबाट यो मुद्दामा यस्तो हुने ठहर्छ ।

इति सम्वत् २० ....साल ....गते रोज ....शुभम्

१९० नं. ॥ ॥ वारण्ट जारी हुने मुद्दाका अभियुक्त मध्ये मुद्दा हेर्ने अड्डामा प्रतिवादी वा बयान दिसकेका अभियुक्तको वा एकफेरा सो अड्डामा हाजिर भै भागेकोमा प्रतिवादी वा वयान नदिएको भएपनि त्यस्ता अभियुक्तको हकमा जो बुझ्नुपर्ने बुझी ठहरे माफिक फैसला गरिदिनुपर्छ । अड्डामा हाजिर नभएको अभियुक्तका हकमा भने भएसम्मका साक्षी प्रमाण सरजमीन बुझी राखी वारण्ट जारी

नेपाल कानून आयोग

भएको एक वर्षसम्ममा पनि हाजिर भएन वा पक्रिएन भने हाजिर भएका वा पक्रिएका बखतमा मुद्दा खडा गरी बुझी कानून बमोजिम गर्ने भनी र हाजिर भएको वा पक्रिएकाको हकमा जो ठहर्छ, ठहरे बमोजिम गरी फैसला गरिदिनु पर्छ । सो बमोजिम फैसला भै मुलतबी रहेको मुद्दाका अभियुक्त फेला परेन वा हाजिर भएन भने पनि सो अभियुक्तको अंश रोक्का भएको छ वर्ष पुगेपछि मुद्दा खडा गरी बुझेसम्मको प्रमाणबाट ठहरे बमोजिम फैसला गरिदिनुपर्छ ।

१९१ नं. ॥ ॥ मुलतबी रहेको मुद्दामा जुन हाजिर नहुँदा मुलतबी रहन गएको हो सो बाहेकका अरु हाजिर भए पक्रिएका प्रतिवादी सावित वा इन्कार भए पनि गैर हाजिर भएका प्रतिवादी पक्राउ भई नआएसम्म पुर्पक्षलाई थुनामा र तारेखमा रहेकालाई त्यसै थुनामा र तारीखमा राखिछाड्नु हुंदैन। थुनामा रहेकालाई सावित ठहरेमा हुने सजायसम्म थुनिंदा पनि गैरहाजिर भएका मानिस पक्री आएन अथवा पक्रिए हाजिर भएपनि मुद्दा फैसला गर्न अंग पुगिसकेको नभए पनि उसले पाउने सजाय भुक्तान हुनासाथ तुरुन्त छाडी गैरहाजिर भएका मानिस पक्रिए हाजिर भैसकेका मुद्दा फैसला गर्न अङ्ग पुगि नसकेकोमा भए पुर्पक्षलाई राख्नु पर्ने देखिए तारीखमा र गैर हाजिर हुने चाहि पक्री वा हाजिर हुन नआएको भए थुनाबाट छुटेका र तारीखमा रही रहेकाको समेत अड्डाबाट जनाउ पाएका बखत हाजिर हुन आउँला भन्ने कागत लेखाई तारीख खिची फुर्सद दिनुपर्छ । गैरहाजिर भएको मानिस पक्री वा आफै आएपछि मुद्दा फैसला गर्ने कारवाई र पुर्पक्षलाई ती अघि थुनाबाट छुटेका वा तारीखबाट फुर्सद पाएका मानिस समेतलाई झिकाउनु पर्ने भयो भने चाहिएका बखत झिकाई बुझ्न र तारीखमा राख्न हुन्छ ।

१९२ नं. ॥ ॥ वारण्ट जारी हुने वा चोरीको महलले मुलतबी रहने मुद्दाका अभियुक्त अड्डामा पक्री नआएको वा हाजिरै नभएकाको हकमा बाहेक गैह्र मुद्दा फैसला गर्दा एउटै मिसिलबाट गर्नुपर्ने काम मध्ये केही बांकी राखी पछि बुझी छिन्ने भन्ने व्यहोरासँग फैसला गर्न हुंदैन।

नेपाल कानून आयोग

१९३ नं. ॥ ॥ अड्डाबाट मुद्दा फैसला गरेपछि हाजिर रहेको झगडियालाई सो फैसला बांची सुनाई अपील लाग्ने वा नलाग्ने व्यहोरा र अपील लाग्ने भए अपील सुन्ने अड्डाको नाम समेत बताई निजबाट सुनी पाएको व्यहोराको कागज गराई राख्नु पर्छ । झगडिया हाजिर नरहेकोमा सो फैसला भएको तीन दिनभित्र यो मुद्दामा यो कुरा ठहरेको हुनाले तिमीलाई यो यति सजाय भएको छ भन्ने र अपील लाग्ने भए अपील लाग्ने अड्डाको नाम समेत खुलाई सो झगडियाको नाममा म्याद जारी गर्नुपर्छ । अपील लाग्ने मुद्दामा झगडिया रोहवरमा भै फैसला सुनेकोमा सो सुनेको मितिले र झगडिया रोहवरमा नभई म्याद जारी भएकोमा सो म्याद तामेल भएको मितिले पैतीस दिनभित्र झगडियाले चित्त नबुझेको कुरामा सो फैसला उपर अपिल दिन पाउंछ, सो म्याद नाघेपछि अपील लाग्न सक्तैन ।

१९४ नं. ॥ ॥ श्री ५ को सरकार वादी हुने फौज्दारी मुद्दामा मृत्युदण्ड, सर्वस्व सहित जन्मकैद वा जन्मकैदको सजाय पाउने कसूरदार ठहरिएकाले वा त्यस्तो फौज्दारी मुद्दामा पुर्पक्षलाई थुनामा रही कैदको सजाय पाउने कसूरदार ठहरिएकाले बाहेक अरुले वा अरु मुद्दामा कैदको सजाय पाउने कसूरदार ठहरिएकाले आफूलाई भएको कैद बापत महीना एकको पैंतालीस रुपैयाँका दरले कैदको हुने रुपैयाँ र अरु जरिवानाको रुपैयाँ धरौट दिए वा सो वापत धन जमानी दिए लिई निजलाई अपीलको म्यादसम्म धरौट वा जमानतमा राख्न हुन्छ । सो म्यादभित्र अपील नपरेमा निजबाट फैसला बमोजिमको दण्ड सजाय असूल गर्नुपर्छ ।

१९५ नं. ॥ ॥ अपील दिंदा जुन अड्डाले मुद्दा छिनेको छ उसको अपील सुन्ने अड्डामा वा मुद्दा छिन्ने अड्डामा वा थुनिएको मानिसले आफू थुनिएको अड्डामा वा सरकारी कर्मचारीले आफू बहाल रहेको वा काज खटिएको इलाकाको नजीकमा त्यस किसिमको अपील सुन्ने अड्डा भए सोही अड्डामा र त्यस्तो अड्डा नभए अपील तहको मुद्दा सुन्ने अरु अड्डामा र सो पनि नभए मुद्दा हेर्ने अरु जुनसुकै अड्डामा पनि दिन हुन्छ र सो बमोजिम दिंदा लिंदा देहायका कुरामा देहाय बमोजिम हुन्छ ....

नेपाल कानून आयोग

थुनिएका अड्डामा अपीलपत्र लेखी दिन ल्याएमा सो अपीलपत्रका लेखाइबाटै म्याद भित्र परे नपरेको र ढांचा मिले नमिलेको सम्म जांची सो बमोजिमको रीत पुगेको देखिए अपीलपत्रमा झगडियाको सहिछाप गराई लिई लिफा जारी नभएसम्म अपील दस्तूर आम्दानी बाँधी झगडियालाई भरपाई दिई आफूले बुझेको तीन दिनभित्र सो अपील लेखोटसाथ अपील सुन्ने अड्डामा बुझाई भरपाई लिनुपर्छ .. १

सरकारी कर्मचारीले माथि लेखिए बमोजिम नजीक अड्डामा अपील दिन ल्याएमा कानूनको रीत पुऱ्याई अपील पत्र बुझी लिई अपीलको दस्तूर आम्दानी बांधिएको रसीद र अपीलपत्र बुझी लिएको भरपाई अपील दिनेलाई दिई सो मुद्दामा भएको दण्ड सजाय बुझाएको रसीदको नक्कल अपील पत्रसाथ नत्थी गरी दस्तूर आम्दानी बाँधिएको मिति अपीलपत्रको पीठमा जनाई तीन दिनभित्र सो अपीलपत्र लेखोटसाथ अपील सुन्ने अड्डामा पठाई दिनु पर्छ...२

मुद्दा छिन्ने अड्डामा अपील दिन ल्याएमा कानून बमोजिम जति रीत पुऱ्याई लिनु पर्छ उति रीत पुऱ्याई अपीलपत्र बुझी लिई सो मुद्दामा अपील दिने झगडियालाई लागेको दण्ड सजाय असूल भई आम्दानी बाँधिएको भए त्यसको रसिदको नक्कल अपीलपत्र साथै नत्थी गरी र सो दण्ड सजायमा यसै महलको १९४ नम्बर बमोजिम धरौटी वा जमानी दिएको वा कैद परेको भए सो कुरा अपील पठाउने चलानी पूर्जीमा लेखी ऐनले अपील दिने झगडिया तारीखमा रहने भए अपील मिसिल पुग्दा झगडिया समेत पुग्ने अन्जाम गरी अपिलाटलाई तारीख तोकी भरपाई लिई सो मुद्दाको मिसिल सात दिनभित्र आफ्नो अपील सुन्ने अड्डामा पठाई दिनुपर्छ ३

अपील सुन्ने अड्डामा झगडियाले दिन ल्याएको अपील र अरु अड्डा मार्फत आएको अपील समेत दाखिल हुनासाथ ऐन बमोजिम रीत पुगे नपुगेको जाँची रीत पुगेको रहेछ भने सो दाखिल भएका तीन दिनभित्र मिसिल पठाउनु भनी र थुन्ने अड्डाबाट पठाएको अपीलको हकमा अपीलाटसँग दण्ड सजाय असूल भैसकेको वा कैद म्याद ठेकिई सकेको छ छैन भए सोही माफिकको जनाउ र सो बमोजिम

नेपाल कानून आयोग

भैसकेको नभए असूल उपर गर्न वा कैद म्याद ठेक्नु जो गर्नुपर्ने गरी तामेली जनाउ तुरुन्त पठाउनु भनी मुद्दा छिन्ने अड्डालाई पूर्जी गरी मिसिल र जनाउ समेत झिकाई सो जनाउ मिसिल आएपछि कानून बमोजिम गर्नुपर्छ...४

अपील मिसिल पठाउने अड्डाले अपील दिने झगडिया थुनामा रहेको भए सो झगडियालाई मिसिल साथ पहिले नै अपील सुन्ने अड्डामा पठाउनु पर्दैन । अपील सुन्ने अड्डाले झिकाउन परे झिकाउन हुन्छ । झिकाएमा कानूनको रीत पुऱ्याई पठाई दिनु पर्छ ५

थुनामा बसी अपील दिने मानिस अपील फैसला नहुँदै अघिबाटै छुट्यो भने छुटेका मितिले बाटाका म्याद बाहेक पन्ध्र दिनभित्र मुद्दा परेका अड्डामा हाजिर हुनु पर्छ वा वारिस राख्न पाउने मुद्दामा भए ऐन बमोजिम वारिस गरी पठाए पनि हुन्छ ६

अपील बुझिलिंदा सो मुद्दामा अघिल्लो अड्डाबाट गरेको दण्ड सजाय असूल भएको वा सो दण्ड सजायमा कैद परेको वा यसै महलको १९४ नम्बर बमोजिम धरौट वा जमानत लिएकोमा त्यसको निस्सा दाखिल गरेमा वा सो नम्बर बमोजिम धरौट वा जमानत लिन हुनेमा सो बमोजिम धरौट वा जमानत दिएमा वा लागेको दण्ड सजाय अपीलपत्रका साथै बुझाएमा मात्र अपील लाग्न सक्तछ ७

१९६ नं. ॥ ॥ अपीलपत्र लिंदा यसै नम्बरका नमूना बमोजिम एक रुपैयाँको टिकटवाला लिफा फाराममा लेखी ल्याएको मात्र लिनुपर्छ --

फलाना अड्डामा चढाएको

<u>अपीलपत्र</u>

सम्वत् २० .... सालको देवानी । फौज्दारी पहिला/दोस्रो अपील नं.

फलाना फलाना हरेकको पूरा नाउँ, थर, वतन वादी/प्रतिवादीः अपिलाट

विरुद्ध

फलाना फलाना हरेकको पूरा नाउँ, थर, वतन वादी/प्रतिवादीः रेस्पोण्डेण्ट

नेपाल कानून आयोग

फलाना अड्डाका फलाना हाकिमले सम्वत् २० .... को शुरु अपील । ठाडो । साधक नं. .... को मुद्दामा फलाना मितिमा म वा हामीहरुलाई यस्तो गर्ने गरी फैसला गर्नु भएकोमा चित्त नबुझेको हुनाले मुद्दाको मोल बिगो यति वा सजाय यति भएको हुनाले सो दण्ड सजाय बुझाएको वा धरौट वा जमानत दिएको निस्सा शामेल राखी वा थुनामा रही अपील गरेकोछु वा गरेका छौं । यसमा म वा हामी अपीलाटको निम्नलिखित अपील जिकीर छ ।

१...........................

२.............................

अपीलाट

फलाना ठाउँ बस्ने फलाना

(एक भन्दा बढी अपीलाट भएमा १, २, ३, नम्बर दिई सबैको पूरा नाउँ, थर, वतन, उमेर लेखी त्यसमा लेखपढ गर्न जान्नेले हस्ताक्षरको सही र अरुले ल्याप्चे सही गर्नुपर्छ)

इति सम्वत् २० .... साल गते रोज............ शुभम् ....

१९७ नं. ॥ ॥ यसै महलको १९३ नम्बर बमोजिम अपीलको म्याद दिनुपर्नेमा अड्डाबाट त्यस्तो म्याद जारी नै गरिएको रहेनछ भने झगडियाले आफूलाई लागेको दण्ड सजाय तिरेको वा फैसलाको नक्कल लिएकोमा सो मध्ये जुन काम अघिल्ला मितिमा भए गरेकोछ सोही मितिले अपील दिने म्याद कायम गर्नु पर्छ ।

१९८ नं. ॥ ॥ अपील किनारा गर्दा सो मुद्दाको अघि छिनेको मिसिल दाखिल भएको मितिले अर्जी गरेको र गुज्रेको तारीख थमाएको दिन बाहेक तीन महीनासम्ममा किनारा गर्नुपर्छ ।

१९९ नं. ॥ ॥ यसै महलका १९४ नम्बर र १९५ नम्बरको ७ दफा बमोजिम दण्ड सजाय बुझाई वा धरौट वा जमानत दिई अपील गर्न पाउनेमा सो बमोजिम नगरी थुनामा बसी अपील

नेपाल कानून आयोग

दिएको रहेछ भने त्यस्तो व्यक्तिलाई निजले सो बमोजिम दण्ड सजाय बुझाए वा धरौट वा जमानत दिए मुद्दा जुनसुकै अवस्थामा भएपनि थुनाबाट छाडी कानून बमोजिम गरी कारवाई गर्नुपर्छ ।

२०० नं. ॥ ॥ धरौट वा जमानत दिन नसकी थुनामा रही अपील दिने अपीलाटलाई अपील सुन्ने अड्डाले कारवाईको सिलसिलामा न्यायको दुष्टिले थुनामा राख्न उचित नदेखेमा धरौट वा जमानत नलिई तारीखमा राखी कारवाई गर्न सक्नेछ ।

२०१ नं . ॥ ॥ अपील दिंदा तारीखमा बस्न पाउने भएका वा अपील दिई तारीखमा रहेका झगडियाले अपील फैसला हुँदा शुरु अड्डाकै इन्साफ सदर ठहरेमा लाग्न सक्ने सजायको रुपैयाँ पहिले नै धरौट राख्दछ भने त्यस्तो झगडियाले तारीखमा नबसे पनि हुन्छ । तारीखमा नबसेको भनी मुद्दा डिसमिस हुन सक्तैन । अपील सुन्ने अड्डाबाट इन्साफ जांची सो झगडिया झिकाउन पर्ने देखिएकोमा झिकाई कानून बमोजिम फैसला गरिदिनुपर्छ । सो बमोजिम झगडिया झिकाई तारीखमा रहेकोमा वा सो झगडिया आफैं आई तारीखमा बसी पैरवी गर्छु भनी तारीखमा रहेकोमा निजले तारीख गुजारयो भने कानून बमोजिम सो मुद्दा डिसमिस हुन सक्तछ । सो बमोजिम डिसमिस भएकोमा डिसमिस गराए वापत निजलाई लाग्नेसजायको रुपैयाँ कट्टा गरी निजले राखेको धरौटको बांकी रुपैयाँ फिर्ता दिनुपर्छ ।

२०२ नं. ॥ ॥ अपील, साधक वा अरु कुनै किसिमबाट अगाडिको फैसला सदर बदर गर्न अधिकार प्राप्त अड्डाले आफ्ना उपर अपील नलाग्ने अवस्थामा इन्साफ जांच्दा अगाडिको फैसलाको इन्साफ वा सजाय फरक पर्ने देखियो भने सो व्यहोराको पर्चा खडा गरी सो खडा गरेको तीन दिनभित्र फलानासँगका फलाना मुद्दामा तिमी समेत राखी छलफल गर्नुपर्ने भएकोले बाटाको म्याद बाहेक पन्ध्र दिनभित्र हाजिर हुन आउनु सो म्यादमा हाजिर हुन आएनौं भने पछि तिम्रो उजूर लाग्ने छैन भनी झगडियाका नाउंमा म्याद जारी गरी सो म्यादमा झगडिया हाजिर हुन आए वा ऐन बमोजिम वारिस पठाए निजलाई समेत राखी पन्ध्र दिनभित्र फैसला गर्नुपर्छ । सो म्यादमा हाजिर नभै

नेपाल कानून आयोग

गुजार्ने झगडियाको पछि उजूर लाग्न सक्तैन । अपील लाग्ने अवस्थामा भने झगडियालाई झिकाउनु पर्दैन । अपीलको म्याद दिनुपर्छ ।

२०३ नं ॥ ॥ अपील फैसला हुँदा अघिको इन्साफ सदर भै अपील दिने झगडिया हाऱ्यो भने मृत्युदण्ड, सर्वस्वसहित जन्मकैद वा जन्मकैद वा सर्वस्वको सजाय भएका बाहेक अरु झगडियालाई अपील दिए वापत देहायमा लेखिए बमोजिम गर्नुपर्छ ....

शुरु अड्डाबाट कैद जरिवानाको सजाथ तोकी छिनिएकोमा अपीलबाट सदर भए जति कैद जरिवानाको पहिला अपीलमा सयकडा दश, दोस्रो अपीलमा सयकडा पांचका दरले कैद जरिवाना गर्नुपर्छ १

शुरु मुद्दा हेर्ने अड्डाले फैसला गर्दा ऐनले सजाय नहुने भई कैद जरिवाना नगरी छिनेको मुद्दामा अपील परी इन्साफ सदर भएकोमा पहिला अपीलमा भए देहायमा लेखिए बमोजिम सजाय गर्नुपर्छ । त्यस उपर अपील परेकोमा भए पहिला अपीलमा गरेको सजायको दशौंदका दरले सजाय गर्नुपर्छ २

म्याद तारीख गुजारी वा अरु केही परिबन्दले दिनु तिर्नु पर्ने कुरामा साबित भएको सम्झी शुरु अड्डाबाट ऐनले कैद जरिवाना गर्नु नपरी छिनेको मुद्दामा सोही मानिसले इन्साफमा चित्त बुझेन भनी जति कुराको जिकीर लिई अपील गरेको छ उती कुराको जिकीरमा बेमनासिब ठहरिदां शुरु अड्डाबाट ऐनले जति कैद जरिवाना हुन्छ सोही बमोजिम गर्नुपर्छ १

अंश दपोट मुद्दामा अंश दबाएको ठहराई शुरु अड्डाले ऐनले सजाय गर्न नपरी छिनेकोमा दबाउनेको अपील परी इन्साफ सदर भएमा दबाएको ठहरेका बिगोको सयकडा पांच रुपैयाँका दरले जरिवाना गर्नुपर्छ, सो दरले जरिवाना गर्दा तीनहजार देखि बढ्ता गर्नु हुँदैन २

बही बुझ्ने समेत गैह्र श्रेस्ता अड्डाबाट ऐनले सजाय गर्नु नपर्ने भई बिगोसम्म लिने गरेको मुद्दामा बिगो तिर्नुपर्ने गरेको चित्त नबुझी अपील परेमा सो बिगोको सयकडा पांच रुपैयाँका दरले जरिवाना गर्नुपर्छ ३

नेपाल कानून आयोग

पोलाहालाई सजाय भएन भनी वा कम सजाय भो भनी अपील दिएमा जति सजाय हुनु पर्ने भनी अपील दिएको छ त्यसैको सयकडा दश र पोलाहाको सोही बमोजिम अपील परेको भए सो मुद्दामा पोली साबित गर्न नसकेमा शुरु अड्डाबाट ऐनले जति सजाय हुने हो सोही सजायको सयकडा पच्चीसका हिसाबले सजाय गर्नुपर्छ ४

दाखिल खारेज गराई पाऊँ भन्ने एकजनादेखि बढी मानिसको दावी भएको जिमिदारी मुद्दामा अड्डाबाट एकाको हक सदर गराई ऐनले सजाय नहुने भै जरिवाना नगरी छिनेको मुद्दामा नपाउनेहरुको पाऊं भनी अपील परेमा सजाय गर्दा सो जिमिदारीको जोत जिरायत जति छ बिगाहा एकको एकसय रुपैयाँ मोल कसी सोही मोलको र जोत जिराथत नभए जिमिदारी खान्गीको सयकडा पांच रुपैयाँका दरले जरिवाना गर्नुपर्छ ५

एकजनादेखि बढी मानिसको दावी भएको पटुवारी पाऊँ भन्ने मुद्दामा अड्डाबाट एकजनालाई दिने ठहराई ऐनले सजाय नहुने भई जरिवाना नगरी छिनेको मुद्दामा नपाउनेको पाऊँ भनी अपील परेमा सजाय गर्दा पटुवारी खान्गीको सयकडा पांच रुपैयाँका दरले जरिवाना गर्नुपर्छ ६

लेखिएदेखि बाहेक अरु किसिमका मुद्दामा शुरु अड्डाले ऐनले सजाय गर्न नपरी छिनेकोमा मुद्दा वा कसूर हेरी एकसय रुपैयाँसम्म जरिवाना गर्नुपर्छ ७

लेखिए बमोजिम अपील दिए वापतको सजाय गर्दा हदभन्दा बढ्ता कैद हुने भयो भने अपील सुन्ने अड्डा पिच्छे हदसम्म कैद गरी हदभन्दा बढ्ता दुइ वर्षसम्म मात्र कैद हुने भए सोही बमोजिम र दुइ वर्ष नाघ्ने भए दुइ वर्ष मात्र थपी कैद गर्नुपर्छ । हद ननाघ्ने भए दुइ वर्ष मात्र थप्न हुँदैनपूरै सजाय गर्नुपर्छ ३

२०४ नं. ॥ ॥ झगडियाको निवेदनपत्रबाट दोहोरिएको मुद्दामा अघिकै इन्साफ सदर भै उजूर गर्ने झगडिया हाऱ्यो भने मृत्युदण्ड, सर्वस्वसहित जन्मकैद वा जन्मकैद, वा सर्वस्व भएका बाहेक अरु झगडियालाई अघिको फैसलाबाट कैद वा वरिवाना लागेको भए सो सजायको सयकडा दशका दरले र

नेपाल कानून आयोग

सो बमोजिम कैद वा जरिवाना नलागेकोमा यसै महलको २०३ नम्बरको २ दफाको देहाय दफा ७ मा लेखिए बमोजिम सजाय गर्नुपर्छ । सो सजाय गर्दा हदभन्दा बढी कैद हुने भयो भने सोही २०३ नम्बरको ३ दफा बमोजिम गर्नुपर्छ ।

२०५ नं. ॥ ॥ एकै मुद्दामा हार्ने झगडियामध्ये कसैको अपील उजूर परेकोबाट जांचिदा इन्साफ वा सजाय उल्टिने भई सो इन्साफ सजाय उल्टाई फैसला गर्दा अपील उजूर नदिने झगडियाका हकमा समेत इन्साफ सजाय उल्टिन जाने भयो भने त्यस्तोमा अपील उजूर परेको छैन भनी सदर गरी दिन हुँदैन । अपील उजूर नदिनेका हकमा समेत अपील उजूर दिने सरह उल्टाई छिनिदिनु पर्छ ।

२०६ नं. ॥ ॥ अपील दिनालाई कैद वापतको रुपैयाँ धरौट राखी छुटेका झगडिया अपीलमा जित्ने ठहर्‍यो भने तारीखमा हाजिर रहेको वा नरही गुजारेको समेत जे भए पनि धरौट रहेको रुपैयाँ फिर्ता दिनुपर्छ । हार्ने ठहर्‍यो भने कैद हुनेमा फैसला हुँदा हाजिर रहेको भए रुपैयाँ फिर्ता गरी कैद गर्नुपर्छ तारीख गुजारी गैर हाजिर रहेको भए अपील फैसला भएका मितिले पाँच वर्षभित्र आफै हाजिर हुन आयो वा फेला परी पक्राउ भई आयो भने धरौट रहेको रुपैयाँको सयकडा दुई जरिवाना गरी बाँकी फिर्ता दिई उसलाई फैसला बमोजिम कैद गर्नुपर्छ । सो म्याद भित्र हाजिर हुन वा पक्राउ भई नआए धरौट रहेको रुपैयाँ जफत गरी झगडियाका हकमा कानून बमोजिम गर्नु पर्छ ।

२०७ नं. ॥ ॥ मुद्दामा अड्डाबाट भए गरेको फैसलाको उल्टी पटकेको रेकर्ड श्री ५ को सरकारले तोकेको ढाँचामा अपील फैसला गर्ने अड्डाले राख्नु पर्छ ।

२०८ नं. ॥ ॥ अड्डाबाट जारी भएको समन इतलायनामाको म्याद तारेखमा प्रतिवादी नदिई म्याद गुजारी बसेका झगडियाको ऐन बमोजिम एकतर्फी प्रमाण बुझी भएका फैसला उपर अपील लाग्न सक्तैन । समन इतलायनामा तामेल गर्दा यसै महलको ११० नम्बर बमोजिम रीत नपुर्‍याई तामेल गरेकोले थाहा पाउन नसकी प्रतिवादी दिन नपाई म्याद गुज्रेको भन्ने उजूरीसाथ फैसला भएको छ महीनाभित्रमा थाहा पाएको पैतीस दिनभित्र झगडियाले प्रतिवादी लेखी दिन ल्यायो भने पहिले

नेपाल कानून आयोग

मिसिल सामेल रहेको तामेली समन हेरी रीतपूर्वक तामेल भएको देखिन आएन भने सोही व्यहोराको पर्चा लेखी प्रतिवादी दर्ता गरी ऐन बमोजिम बुझ्नु पर्ने प्रमाण बुझी मुद्दा फैसला गर्नु पर्छ। रीत पुगी तामेल भएको देखिएमा सोही व्यहोरा खोली उजूर लाग्न सक्तैन भनी दरपीठ गरी फिर्ता दिनुपर्छ।

२०९ नं. ॥ ॥ अपील परी वा केही बेहोराले इन्साफ जाँचिने अड्डामा आएका मुद्दामा प्रमाणलाई दाखिल भएका लिखत कागतहरु सद्दे कीर्ते छुट्याई इन्साफ गर्नु पर्ने अवस्था देखिएकोमा सो कारवाई तल्ला अड्डाले नगरी छिनेको रहेछ भने अपील सुन्ने अड्डाबाटै सो कागत सक्कलै झिकाई अड्डामा दाखिल भएपछि मिसिल शामेल राखी उजूरवालाको बयान गराई प्रतिवादीहरु अन्त टाढा जिल्लामा बसेको भए निजहरु मध्ये मुख्य कारणी र लेखक साक्षी र अरु सक्कल कागजै हेरी देखाई बयान गर्नुपर्ने जतिलाई ऐन बमोजिम गरी अड्डैमा झिकाई बयान लिई र ती बाहेकका अरु प्रतिवादीसँग बन्दसवालद्वारा निजहरु बसेका इलाकाको अड्डामा पठाई तामेल गरी ऐन बमोजिम जो बुझ्नुपर्ने प्रमाण बुझी फैसला गर्नुपर्छ। बन्दसवालद्वारा बुझिएका प्रतिवादीलाई तारेखमा राख्न पर्दैन। त्यस्ताले मुद्दा परेका अड्डामा तारीखमा बस्छु भने पनि बस्न पाउंछ।

२१० नं. ॥ ॥ अपील परेको वा दोहरिएको मुद्दामा अघिको इन्साफ सदर ठहरिई फैसला भएकोमा सो फैसला गर्ने अड्डाले अघि जित्ने झगडिया तारेखमा नरहेको भए बिगो भराउने, चलन चलाउने, अंश बण्डा छुट्याउने, दाखिल दर्ता गराउने र लिखत पास गराउने समेत ऐनका म्यादभित्र फैसला बमोजिम गराई माग्नु पर्ने कलमहरुमा सो अघि जितेको झगडियालाई आफ्ना अड्डाबाट फैसला भएका मितिले तीन दिनभित्र इन्साफ सदर भएको जनाउ पठाई यसै महलको ११० नम्बर बमोजिम तामेल गराउनु पर्छ। सो जनाउ पाएका मितिले फैसला बमोजिम गराई माग्ने म्याद शुरु हुन्छ।

२११ नं. ॥ ॥ मुद्दा हेर्ने अड्डामा रहेको मिसिल कागतपत्रको नक्कल सरोकारवाला जोसुकैले मागे पनि दिनुपर्छ। सो बमोजिम नक्कल दिंदा लिंदा नककल लिनेको आफ्नै तर्फबाट सारी लिनेमा

नेपाल कानून आयोग

निजलाई सम्बन्धित कर्मचारीको रोहवरमा राखी फैसला भै सकेपछि नक्कल लिएकोमा फैसला मात्रको भए एक रुपैयाँको र अरु कागजातको भए एक रुपैयाँको र फैसला र एउटै मिसिलमा रहेको गैह्र वा केही कागजको भए दुइ रुपैया.को टिकटवाला लिफामा र फैसला नहुँदै नक्कल लिएकोमा प्रत्येक कागतको पचास पैसाको टिकटवाला लिफामा नक्कल सार्नु र सार्न दिनुपर्छ । अड्डाबाट नक्कल सारी पाऊं भनेकोमा फुलस्केप साइजको प्रत्येक पानाको चालीस पैसाको दरले हुने रुपैयाँको लिफा लिई सारी दिनुपर्छ । नक्कल लिंदा दिंदा सो नक्कलकोशिरमा फलानाले लिएको भन्न र सक्कल बमोजिम नक्कल दुरुस्त छ भन्ने लेखी अड्डाको र हाकिमको छाप लगाई लिफा दाखिल गरेको मितिले फिरादपत्रको नक्कल भोलिपल्टसम्ममा र अरु कागतको नक्कल तीन दिनभित्रैमा दिनुपर्छ ।

२१२ नं. ॥ ॥ सरकारी कर्मचारी वा थुनामा रहेको मानिसको मुद्दाको मिसिलको हुलाकद्धारा नक्कल पाउँ भनी सो कर्मचारी वा थुनिएको मानिसले कानून बमोजिमको दस्तूर समेत दाखिल गरी आफू बहाल रहेको वा तारीखमा रहेको वा थुनिएको अड्डामा दरखास्त दिएमा सो अड्डाले बुझिलिई सो बमोजिम नक्कल पठाउन मिसिल रहेको अड्डालाई लेखी पठाउनु पर्छ र सो बमोजिम लेखी आएमा सो मिसिल रहेको अड्डाले पनि नक्कल सार्न लगाई दरखास्त परेको अड्डामा पठाई दिनुपर्छ ।

नेपाल कानून आयोग

२१३ नं. ॥ ॥ अड्डाले मुद्दामा साधक जाहेर गर्दा सो मुद्दाको सक्कल मिसिल समेत राखी सो मुद्दाको मानिस थुनामा रहेको भए थुनामा रहेको मिति र ठाउँ थुनाबाट भागेको भए भागेको मिति समेत खुलाई जाहेर गर्नुपर्छ ।

२१४ नं. ॥ ॥ साधक जाहेर गर्नुपर्ने मुद्दामा साधक जाहेर गर्दा रिहाई पाउने ठहरिएका अभियुक्तलाई पुर्पक्षको निमित्त थुनामा राखिएको भए साधकको अन्तिम निकासा नभएसम्म सोही बमोजिम र कसूरदार ठहरेकालाई ऐन बमोजिम गरी राख्नुपर्छ ।

२१५ नं. ॥ ॥ मुद्दाको साधक जाहेर गरेकोमा अपील परेको रहेछ भने साधकको लगत काटी सो मुद्दा अपीलको तहबाट हेर्नुपर्छ । सो बमोजिम अपील हेर्दा वा अपील नपरेकोमा साधक जाँच्दा साधक

जाहेर गर्ने अड्डाले बुझ्नुपर्ने प्रमाण नबुझी काम बाँकी राखी जाहेर गरेको रहेछ र प्रमाण वा झगडिया नबुझी फैसला गर्न वा निकासा दिन नहुने देखियो भने सो बुझ्नुपर्ने झगडिया हाजिर रहेकोमा निज समेत अरु जो बुझ्नुपर्ने प्रमाण बुझी म्यादभित्र फैसला गर्नु वा निकासा दिनुपर्छ । साधक जाँच्दा बुझ्नुपर्ने काम बाँकी बाहेक अरु रीत नपुगेकोमा भने यति रीत पुऱ्याई पठाउनु भनी म्याद तोकी सात दिनभित्र फिर्ता पठाईदिनु पर्छ ।

२१६ नं. ॥ ॥ मुद्दाको साधक जाहेर गरेकोमा आफ्नै अड्डाको स्रेस्ता र आफ्नो अड्डाको इलाकाको अड्डा बुझी पुग्नेमा पन्ध्र दिनभित्र र अरु इलाकाको अड्डा बुझ्नुपर्नेमा ताकिती साथ म्याद तोकी जो बुझ्नु पर्ने बुझी अड्डामा दाखिल भएको पन्ध्र दिनभित्र किनारा गर्नुपर्छ ।

२१७ नं. ॥ ॥ साधक सदर गर्नु गराउनु पर्ने मुद्दामा सो साधक जाँच्ने निकासा दिनेले सो साधक सदर गरे बमोजिम थुनिएकालाई छाड्नु पर्ने वा सजाय गर्नु पर्ने भएकोमा सो बमोजिम गर्नु भनी जुन अड्डाको खोर झ्येलखानामा थुनुवा रहेकोछ सो र साधक जाहेर गर्ने अड्डामा तीन दिनभित्रै जनाउ पठाई त्यसको मिसिल पन्ध्र दिनभित्र साधक जाहेर गर्ने अड्डामा पठाई दिनुपर्छ ।

२१८ नं. ॥ ॥ मुद्दामा अरु अड्डा बुझ्नुपर्दा वा अरु अड्डाबाट कागत वा मानिस खोजी झिकाउनुपर्दा वा साक्षी सरजमीन झगडियाको बन्द सवाल बकपत्र बयान गराउनु पर्दा सो अड्डालाई यो बेहोरासँग यति दिनभित्र फलाना काम गरी पठाउनु भन्ने बाटाको म्याद बाहेक मुनासिब माफिकको म्याद दिई लेखी पठाउनुपर्छ ।

२१९ नं. ॥ ॥ सरकारी काममा आफ्ना अड्डाबाट गर्नु पर्ने मुनासिब माफिकको लेखोट पूर्जी आएमा तोकिएका म्यादभित्र लेखी आए बमोजिमको काम तुरुन्त तामेल गरी पठाउनु पर्छ । तामेल भएन वा गर्न सकिएन भने कारण खोली सो लेखी पठाउने अड्डालाई म्यादैभित्र जवाफ दिनुपर्छ ।

२२० नं. ॥ ॥ कसैले अड्डामा दिएको वा हुलाकद्वारा पठाएको निवेदनपत्रहरुमा श्री ५ को सरकार वादी भै हेर्नुपर्ने कुराको सरकारी कर्मचारीले वा सरकारी कामको अख्तियार पाएको अरु कुनै

नेपाल कानून आयोग

व्यक्तिले दुःख पीर दिएको कुराको र सरकारी कर्मचारीले अड्डा सम्बन्धी जाहेर गरेको कुराको निवेदनपत्र भए लिफा दस्तूर नभए पनि कानून बमोजिम कारवाई गर्नुपर्छ । सो बाहेक अरु कुराको निवेदनपत्रमा एक रुपैयाँको लिफा दस्तूर लाग्छ । आकाशवाणी टेलिफोनबाट पठाएको निवेदन पत्रको हकमा सो नभए पनि कानून बमोजिम कार्वाई गर्नुपर्छ ।

२२१ नं. ॥ ॥ ऐनमा टिकटवाला लिफा फाराम लेखी लिनु दिनु जारी गर्नु भन्ने लेखिएकोमा सो टिकटवाला लिफा फाराम नभए सो ऐनमा जति रुपैयाँ पैसाको टिकटवाला लिफा फाराममा लेखी लिनु दिनु जारी गर्नु भनी लेखिएकोछ त्यति नगदी रुपैयाँ पैसा नै दस्तूर लिई खाली सादा कागजमा लेखी लेख्न लगाई लिनु दिनु जारी गर्नुपर्छ ।

२२२ नं. ॥ ॥ आफ्ना अड्डामा परेका निवेदनपत्रमा मनासिब माफिकको कारणले बाहेक सात दिनभित्र तोक आदेश दिसक्नु पर्छ ।

२२३ नं. ॥ ॥ अड्डाले मुद्दामा प्रमाण निमित्त झिकाएको फैसला भइसकी अपीलको हद समेत नाघेका मिसिल र आफ्नै अड्डाबाट फैसला गरेको मिसिल समेत अरु अड्डामा बुझाउनु पर्नेमा मिलापत्र भएको मुद्दा भए मिलापत्र भएका सात दिनभित्र र फैसला भएको मुद्दा भए अपील उजूरको म्याद नाघेका सात दिनभित्र जुन अड्डामा बुझाउनु पर्ने हो उसै अड्डामा बुझाई दिनुपर्छ ।

२२४ नं. ॥ ॥ सरकारी कर्मचारीले यसै महलको ३० नम्बरमा लेखिएका मानिसको बाहेक अरुको आफू बहाल रहेका अड्डामा दर्ता कारवाई हुने वा अपील पर्न आउने मुद्दा सम्बन्धी फिरादपत्र, प्रतिउत्तरपत्र, अपीलपत्र, निवेदनपत्र इत्यादि कागजपत्रहरु लेख्न लेखाउन हुंदैन ।

२२५ नं. ॥ ॥ सरकारी कामकाज गर्दा यसो गर्नु भन्ने लेखिएकोमा सो बमोजिम नगरी वा यसो गर्न हुंदैनभन्ने लेखिएकोमा सो कुरा गरी कानून छाडी काम गर्ने कर्मचारीलाई ऐनमा सजाय लेखिएकोमा सोही बमोजिम र सजाय नलेखिएकोमा अख्तियारवालाबाट कानून बमोजिम विभागीय कारवाई र सजाय हुनेछ ।

नेपाल कानून आयोग

महल २

दण्ड सजायको

१ नं. ॥ ॥ नाबालकले खत वात तक्सीर लाग्ने कुरा गरे गराएमा आठ वर्ष मनिको रहेछ भने खत वात लाग्दैन । बाह्र वर्ष मनिको रहेछ भने जरिवानासम्म हुने मुद्दा भए हप्काई र कैदको सजाय हुनेमा भए कसूर हेरी दुइ महीनासम्म कैद हुन्छ र सोह्र वर्ष मनिको रहेछ भने सोह्र वर्ष पुगेकालाई हुने सजायको आधा सजाय गर्नुपर्छ । सोह्र वर्ष पुगेका कसैले सिकाई गरेको रहेछ भने सो सिकाउनेलाई ऐन बमोजिम पूरा सजाय गर्नुपर्छ ।

२ नं. ॥ ॥ कसैले गरेका काममा उसको सेख पछि अरुका नाउँमा नालेस परी मर्नेको कसूर ठहरे पनि सजाय हुंदैन बिगोको हकमा ऐन बमोजिम गर्नु पर्छ ।

३ नं. ॥ ॥ जरिवाना, कैद वा बिशौंद लागेको मानिस सो असूल नहुंदै मऱ्यो भने ऊ मरेपछि माफ हुन्छ । उसको अपुताली खाने वा जमानी हुनेलाई पक्राउ गर्न हुंदैन। बिगो भराउने वा लिनुपर्ने कुरा रहेछ भने अपुताली खानेले तिर्नु पर्छ । जायजात गरी लिएपछि नपुगेको बांकीमा अपुताली खानेलाई पक्रन हुंदैन ।

४ नं. ॥ ॥ सर्वस्व हुने ठहरी फैसला भै सर्वस्व रोक्का भएको मानिस मऱ्यो भने कसूरमा रिहाई नपाए त्यसको सर्वस्व फुकुवा हुन सक्तैन । ऐन बमोजिम गर्नु पर्छ ।

५ नं. ॥ ॥ जारी खतमा सजाय पाउने भएको मानिस छ वर्ष भित्र फेला नपरे जारी खतको सजाय हुंदैन ।

६ नं. ॥ ॥ यति खण्ड सजाय गर्नु भन्ने लेखिएकोमा मृत्यु दण्डको चौबिस वर्ष, जन्म कैदको बीस वर्ष र सर्वस्वको अठार महीना कैद कायम गरी त्यस्को खण्ड सजाय गर्नुपर्छ ।

७ नं. ॥ ॥ ऐनमा सर्वस्व सहित जन्म कैद गर्नु भन्ने लेखिएकोमा जन्म कैद गरी ऐन बमोजिम सर्वस्व गर्नु पर्छ । सर्वस्व गर्नु भन्ने लेखिएकोमा ऐन बमोजिम सर्वस्व गर्नुपर्छ ।

नेपाल कानून आयोग

८ नं. ॥ ॥ एकै जनाले धेरै पटक मृत्यु दण्ड, सर्वस्व सहित जन्म कैद, वा जन्मकैद वा सर्वस्व हुने र अरु सजाय हुने खत गरेको भए पनि मृत्यु दण्ड, सर्वस्व सहित जन्म कैद, वा जन्म कैद भएपछि अरु खत खापिदैन ।

९ नं. ॥ ॥ देवानी मुद्दामा सजाय गर्दा जहानमा मुख्य कारणीलाई ऐन बमोजिम सजाय भएपछि अरुलाई सजाय गर्न हुंदैन ।

१० नं. ॥ ॥ ऐनमा पटक वा खत खाप्नु भन्ने लेखिएको बाहेक एकै कागजका मुद्दामा दुई वा सो भन्दा बढी ऐन लगाई खत पटक खापी सजाय गर्नु परेमा कैद हुने कलममा जुन ऐनको ठूलो सजाय छ सोही ऐनले मात्र सजाय गर्नु पर्छ । अरु ऐनको खत खाप्न हुंदैन । जरिवानाको सजाय पाउनेमा सबै ऐनको खत खापी सजाय गर्नु पर्छ । जरिवानाको र कैदको सजाय हुनेमा दुवै कलमको ठूलो सजायको मात्र दुवै कुराको सजाय गर्नु पर्छ । एकै कागजको मुद्दा भएपनि नभए पनि सर्वस्व भएपछि सो हुनुभन्दा अघिको कसूरमा जरिवानाको खत खापिदैंन ।

११ नं. ॥ ॥ ऐनमा कैद भनी लेखिएको कलममा कैदै हुन्छ ।

१२ नं. ॥ ॥ यो ऐनको महल महलमा लेखिएको कुनै काम कुरा कसुर हुनेमा सो कसुरका निमित्त सम्बन्धित महलमा सजायको कुनै खास व्यवस्था गरिएको रहेनछ भने त्यस्तोमा कसुरको प्रकृति र अवस्थाका विचारले पांच सय रुपैयाँसम्म जरिवाना हुनेछ ।

१३. नं. ॥ ॥ कुनै अड्डाबाट सरकारी कर्मचारीहरुको जिम्मा गरी कुनै अड्डाका नाउंमा चलान गरी पठाएको नगद जिन्सी गैह्रको जिम्मा लिई आउने कर्मचारीले आफ्नै मुनासिबले होस् वा आफू माथिका अफिसरले अह्राउँदा होस् बीचमा सो भिःकेछ भने आफ्नै मुनासिबले भिःकेको भए भिःक्नेलाई र अह्राई भिःकेको भए अह्राउनेलाई दुई वर्षदेखि छ वर्षसम्म कैद गर्नुपर्छ । अराउ मानी मात्र भिःकेको भए अह्राउनेलाई हुने सजायको डेढी घटाई कैद गर्नुपर्छ । बिगो मासेको रहेछ भने मास्नेबाट बिगो समेत बुझी लिनु पर्छ ।

नेपाल कानून आयोग

१४ नं. ॥ ॥ कुनै सरकारी वा सार्वजनिक कामको अधिकार पाएका व्यक्तिले आफ्नो ओहदा सम्बन्धी काम गर्दा गराउंदा वा कुनै कानूनी कर्तव्य भएका व्यक्तिले त्यस्तो कर्तव्यको पालना गर्दा कानूनले लिन खान हुने पारिश्रमिक बाहेक अरु कुनै रकम कलम दै दस्तूर लिन खान हुंदैन लिए आएमा घूस खाएको ठहर्छ ।

१५ नं. ॥ ॥ घूस खाएकोमा बिगो जफत गरी लिई सरकारी वा सार्वजनिक कामको अधिकार पाएका कुनै व्यक्तिले घूस खाएको भए निजलाई कसूरको मात्रा अनुसार दुई वर्षदेखि छ वर्षसम्म कैद वा पांच हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना र सो बाहेक अरुले घूस खाएको भए निजलाई बिगो बमोजिम जरिवाना हुन्छ । जागिर छंदा घूस खाएको जागिर टुटेपछि सजाय पाउने भएमा वा घूस खान मागेकोसम्म रहेछ खान भने पाएको रहेनछ भने पनि माथि लेखिए बमोजिम हुन्छ । घूस खुवाउने वा घूसको कुरा मिलाई दिनेलाई घूस खुवाई सकेको वा खुवाई नसकेको भएपनि सरकारी कर्मचारी भए निजले आफै घूस खाए सरहकै सजाय र सरकारी कर्मचारी बाहेक अरु भए त्यस्को आधा सजाय हुन्छ । घूस खानु खुवाउनु गरी कसैको नोक्सान परेको रहेछ भने सो नोक्सानी बिगो जस्का पेटमा परेको छ उसैबाट र निजबाट उपर हुन नसकेमा घूस खानेबाट असूल गरी लिन पाउंछ ।

नेपाल कानून आयोग

१६ नं. ॥ ॥ सरकारी कर्मचारीले डर धाक देखाई कुटपीट, हातपात वा बांधछांद समेत इत्यादि जोर जुलुम गरी जबरजस्ती घूस लिएमा सो घूसको बिगो जसबाट लिएको हो उसलाई फिर्ता गराई सो कर्मचारीलाई बिगो बमोजिम जरिवाना गरी तीन वर्षदेखि नौ वार्षसम्म कैद हुन्छ । जबरजस्ती गरेको मात्र रहेछ लिन पाएको भने रहेनछ भने माथि लेखिएको सजायको आधा सजाय हुन्छ ।

१७ नं. ॥ ॥ यसै महलका १५ नम्बरका कुरामा कैद गर्नु पर्दा नौ वर्ष र १६ नम्बरका कुरामा कैद गर्नु पर्दा बाह्र वर्षभन्दा बढी कैद गर्नु हुंदैन।

१८ नं. ॥ ॥ फौज्दारी मुद्दामा कुनै व्यक्तिले झुट्टा प्रमाण बनाई रीस ईबीले वा मनासिब माफिकको कारण वा तथ्य नभई कुनै व्यक्ति उपर सो मुद्दा चलाएको ठहरेमा झुट्टा पोल उजूर गरे

वापत निजलाई निजले पोलेको कुरा ठहरेको भए पोलाई माग्नेलाई हुने सजायको आधा सजाय हुन्छ । सो बमोजिम सजाय गर्दा पाँच वर्षभन्दा बढी कैद हुने भएमा पांच वर्षसम्म मात्र कैद गर्नुपर्छ । पोल उजूर गर्दाको अवस्थामा रीस ईबी रहनेछ भन्ने वा पोल उजूर गर्नु पर्ने मनासिब माफिकको तथ्य भई गरेको हो भन्ने मुद्दा हेर्ने अड्डा लाई विश्वास भएमा त्यस्तो पोल उजुर गर्ने व्यक्तिलाई सो लेखिएको सजाय मध्ये सबै वा केही सजाय नगर्न सक्ने छ ।

१९ नं. ॥ ॥ यसै महलको १८ नम्बर बमोजिम पोलाहालाई सजाय हुने भएकोमा सो मुद्दा हेर्ने अड्डाले पोलाहालाई सो सजायको आधा सोही लेखिए बमोजिमको सजाय गरी आधा जसका उपर त्यस्तो झुठ्ठा मुद्दा चलाएको हो सो व्यक्तिलाई क्षतिपूर्तिको रुपमा भराई दिनेछ । पोलाहालाई कैदको सजाय हुनेमा यो नम्बर बमोजिम दिईने क्षतिपूर्तिको लागि सो कैदको सजायको नगद अंक कायम गर्दा एक वर्ष कैदको सजायको पांच सय रुपैयाँ कायम गर्नुपर्छ । माथि लेखिए बमोजिम क्षतिपूर्ति दिनु पर्ने व्यक्तिले सो बमोजिम क्षतिपूर्ति नदिएमा सो क्षतिपूर्ति निजको जायजातबाट भराई दिनु पर्छ र जायजातबाट असूल उपर हुन नसकेमा सो वापत कैद गराई पाउँ भनी क्षतिपूर्ति पाउने व्यक्तिले दरखास्त दिएमा मुद्दा हेर्ने अड्डाले भरि भराउ हुन नसकेको क्षतिपूर्तिको अंकको बिचार गरी तीन महीनासम्म कैदको सजाय गर्न सक्नेछ ।

२० नं. ॥ ॥ यसै महलको १९ नम्बर बमोजिम क्षतिपूर्ति दिनु पर्ने व्यक्तिको मृत्यु क्षतिपूर्तिको फैसला हुनु वा भरी भराउ हुनुभन्दा अगावै भए पनि निजका हकवाला मार्फत निजका अंश हकबाट पुगेसम्म क्षतिपूर्ति असूल गरी भराई दिनु पर्छ र क्षतिपूर्ति पाउने व्यक्तिको मृत्यु क्षतिपूर्तिको फैसला हुनु वा भरी भराउ हुनुभन्दा अगावै भएमा निजले पाउनु पर्ने क्षतिपूर्ति निजका हकवालाले पाउंछ ।

२१ नं. ॥ ॥ यस ऐनमा अन्यत्र अन्यथा लेखिएकोमा बाहेक देहायका कुरामा देहाय बमोजिम गर्नुपर्छ ---

नेपाल कानून आयोग

नपाउनेमा पाउनु पर्छ भनी उजूर दिएको ठहरेमा पक्रेको बिगोको सयकडा दश जरिवाना गर्नुपर्छ १

दिनु पर्नेमा फरेव गरी नदिएको ठहरेमा बिगो भराई सो बिगोको सयकडा दश जरिवाना गर्नुपर्छ २

आफूले पाउनुपर्ने भन्दा बढ्ता पक्रेको ठहरेमा सो बढ्ता पक्रे जतिको र आफूले दिनु पर्ने भन्दा घटी भनेको ठहरेमा सो घटी भनेका जति बिगोको सयकडा पाँच जरिवाना गर्नुपर्छ ३

बिगो भराउनु पर्नेमा भराएको बिगोको भरी पाउनेबाट दशौंद र भरी दिनु पर्नेबाट बिशौंद लिनु पर्छ जरिवाना भएको जतिमा भने बिशौंद लाग्दैन ४

२२ नं. ॥ ॥ अड्डाबाट बिगो धरौट लिई मुद्दा हेर्नु पर्नेमा अड्डामा बिगो दाखिल गराई वा रोक्का गर्नु पर्नेमा रोक्का गरी मुद्दा हेर्नु पर्छ । अड्डामा बिगो दाखिल भएपछि र रोक्का गरेको वा धनजमानी लिएको मितिदेखिको व्याज लाग्दैन ।

२३ नं. ॥ ॥ मुद्दामा साधक सदर भए बमोजिम मात्र सजाय गर्नु पर्नेलाई सो सदर भई आएको र अड्डैबाट सजाय तोकी फैसला भएकोमा समेत असूल गर्नु पर्ने सजायको लगत किताबमा लगत कस्नु र अरु अड्डालाई लगत दिनु पर्नेमा दिनु पर्छ । सो बमोजिम अरु अड्डालाई लगत दिएकोमा सो लगत कस्नु पर्ने अड्डाले समेत लगत कस्ने कारवाई तुरुन्त गरी लगतमा चढाई हाजिर रहेकालाई उसै बखत र हाजिर नरहेकालाई बाटाका म्याद बाहेक दुइ महीनाभित्र फैसला बमोजिमको लगत ऐन बमोजिम फछ्र्यौट गर्ने कारवाई गर्नु पर्छ ।

२४ नं. ॥ ॥ सरकारी बिगो जरिवाना दशौंद बिशौंद समेत इत्यादि लिनु पर्ने कलममा वा सर्वस्व हुने कसूरमा एक पटक सर्वस्व जायजात भई सकेपछि सो सर्वस्व भएका कसूरमा र जायजात भएका कलमको बांकीमा फेरि सर्वस्व जायजात गर्न हुँदैन। जायजातबाट उपर नभएको देहाय बमोजिमको कलमको बांकी जतिमा देहाय बमोजिम गर्नु पर्छ । सो बाहेक अरु कुराको जायजातबाट उपर नभएको बांकी बिगो जरिवाना कैदको बांकीमा सजाय पाउने मानिस जायजात भएका मितिले

नेपाल कानून आयोग

पांच वर्षसम्म खोजतलास गर्दा पनि पक्राउ नभए बांकीमा पक्राउ गर्न हुंदैन बांकीको लगत काटी दिनु पर्छ --------------------------------------

ज्यानसम्बन्धी मुद्दा, कुनै प्रकारको चोरी मुद्दा वा राजकाज मुद्दामा कसूरदारलाई भएको सजायको बांकी र सरकारी कर्मचारीले आफ्ना जिम्माको सरकारी धनमाल मासी नोक्सानी पारी खाए खुवाएको वा पेश्की ठेकको वा बांकी नतिर्नेको महलको २ नम्बरको बांकी समेत यति कलमको बांकीमा जहिले सुकै फेला परे पनि फैसला लगत बमोजिमको सजाय गर्नु पर्छ १

सरकारी तहबील मासेको बिगोमा बाहेक अरु गैह्र सरकारी बिगोमा त्यसका अपुताली खाने हकदार पक्राउ भई अपुताली खानेको जायजात हुँदा नदबाएको भए नपुगे जति बांकीमा पक्राउ गर्न हुंदैन। जायजात दबाई छपाई राखेको ठहरे दवाई छपाई राखेका जायजातबाट नपुगेको जति बांकीमा दबाउने सोह्र वर्ष नाघेका मानिसलाई बांकी नतिर्नेको महलको ८ नम्बर बमोजिम गर्नुपर्छ २

सर्बस्व वा जायजात हुँदा दबाई छपाई राखेको छ भन्ने उजुर परी बुझ्दा दबाई छपाई राखेको ठहऱ्यो भने सोदबाए छपाएको बिगो उपर गरी दबाए छपाए वापत सो दबाउने छपाउनेलाई ऐन बमोजिम सजाय पनि गर्नु पर्छ ३

२५ नं. ॥ ॥ जरिवाना र सरकारी बिगो असूल गर्नालाई दुनियांको बिगो उपर नहुञ्ज्याल पर्खी रहनु पर्दैन । सरकारी बिगो लागेका मानिसले सो तिरे लिई र नतिरे ऐन बमोजिम जायजात गरी असूल गर्नुपर्छ। सो बमोजिम जायजात गरी लिंदा नपुगेको बांकीमा हाजिर रहेको भए तुरुन्त र हाजिर नरहेको भए यसै महलको २४ नम्बर बमोजिम गर्नुपर्छ । सरकारी बिगो बाहेक कैद जरिवाना लागेकाको हकमा सो जरिवाना तिरे लिई न तिरे सो जरिवाना वापत र कैदमा समेत कैद गर्नुपर्छ । कैद भए पछि जायजात गर्न हुंदैन । कैद जरिवाना लागेको मानिस भागी गयो भने जरिवानामा र महीना एकको पैंतालिस रुपैयाँको दरले रुपैयाँ कसी कैदमा समेत जायजात गरी असूल गर्नुपर्छ । जायजात गरी लिंदा पुगेन भने नपुग बांकीमा यसै महलको २४ नम्बर बमोजिम जैलेसुकै फेला परे

नेपाल कानून आयोग

पनि कैद हुने कलममा जैले सुकै फेला परे पनि र अरु कैद वरिवानाको कलममा म्याद भित्र फेला परेका बखत कैद गर्नु पर्छ। त्यसरी कैद भएपछि कैद वापत आएको रुपैयाँ फिर्ता दिनुपर्छ।

२६ नं. ॥ ॥ ऐन बमोजिम जरिवाना कैद वापत जायजात गर्दा कसूरदारको अंशबाट मात्र पुगे सम्मको असूल गरी लिनु पर्छ। दुनियांको बिगो वापत जायजात गर्दा त्यो धन खाने बाह्र वर्षदेखि माथिका ऐन बमोजिम मानु नछुट्टी संग बसेका वा त्यो धन खांदा सँग बसेका पछि भिन्न हुनेको अंश समेत र सरकारी बिगोमा जायजात गर्दा सो धन खांदा सँग बस्ने सबै अंशियारको अंश जायजात गर्नुपर्छ। सो बमोजिम जायजात गर्दा स्वास्नी छोरी बुहारीको दाइजो, विवाह नभएका छोराछोरीको विवाह खर्च, दुनियांको बिगोमा जायजातको दरखास्त नपर्दै र सरकारी बिगोमा सोबिगो लाग्ने भनी पक्राउ भएका मितिभन्दा अगावै साहुलाई लेखी दिएको अचलको भोग दृष्टी तमसुक बमोजिमको थैली, एक हल गोरु, रोजगार गर्ने एकसरो हतियार, खाने पकाउने एक सरो भांडा, ओड्ने ओछयाउने, लाएको कपडा र अन्न रहेछ भने सो जायजात हुनेलाई छ महीनासम्म खान पुग्ने अन्न पर सारी छाडी अरु जायजात गरी पुगेसम्म असुल गर्नुपर्छ। बढ्ता भए फिर्ता दिनु पर्छ। जायजात भएपछि पुगेन भने पनि अरु जहानलाई पक्रन हुंदैन।

२७ नं. ॥ ॥ सर्वस्व गर्दा अंश नभएका अरु अंशियारको अंश पर सारी र कसूर जाहेर नहुँदै भोग दृष्टि बन्धक लेखिएका तमसुक बमोजिमको साहूको थैली, विवाह नभएका छोराछोरीको ऐन बमोजिमको विवाह खर्च, स्वास्नी छोरी बुहारीको दाइजो र जुन मुद्दाबाट सर्वस्व हुने भएको हो त्यस मुद्दाबाट भरी पाउने फैसला बमोजिमको दुनियांको बिगो समेत पर सारी कसूरदारको मात्र सर्वस्व गरी लिनु पर्छ। धितो नलेखिएको अरु साहूको थैली पर सार्नु पर्दैन।

२८ नं. ॥ ॥ रैकर जग्गा कमाउने मोहीको ऐन बमोजिम जायजात सर्वस्व गर्दा रैकर जग्गामा सो मोहीको हक जति सलामीमा बढाबढ गराउनु पर्छ। सो बढाबढ गराउंदा मधेशमा भए एक विगाह, काठमाडौं उपत्यका र पहाडमा भए पाँच रोपनी र रोपनी नखुलेको पाखोमा मकैको एकपाथी

नेपाल कानून आयोग

बीउ जाने जग्गा उसैलाई थामी अरु जग्गा कानून बमोजिम बढाबढ गराई सो बढाबढ भएको जग्गाको तिरो बांकी भए पहिले सो तिरोमा भर्ना गरी बांकी रहेको रुपैयाँ र तिरो बांकी नभए जम्मै रुपैयाँ जायजात सर्वस्वमा भर्ना गरी सो जग्गा पजनी भएका जनाउ तहसील गर्ने अड्डा र जिमिदार तालुकदारलाई दिने गर्नु पर्छ । सो बमोजिम बढाबढी गराउंदा कसैले कबूल नगरे उसैलाई थामी दिनुपर्छ । जग्गाको बाली तिरो नबुझाउंदा जायजात भएकोमा भने माथि लेखिए बमोजिमको जग्गा उसलाई छाडी रहनु पर्दैन बाली तिरो नबुझाएमा हुने कानून बमोजिम गर्नुपर्छ । एकै जग्गामा साविकको मोहीले पाउने उसलाई थामी अरु बढाबढ भएकोमा तिरो असूल गर्दा दामासाहीबाट असूल गर्ने गर्नुपर्छ ।

२९ नं. ॥ ॥ श्री ५ को सरकारको असूल गर्नु पर्नेमा नतिर्नेलाई त्यो मानिस सरकारी कर्मचारी रहेछ भने जुन अड्डाबाट पारिश्रमिक पाउने हो सो अड्डालाई फलानासँग यस बेहोराको यति लिनु पर्छ उसको पारिश्रमिक यति रोक्का गरी असूल गर्नु भन्ने अड्डाको पूर्जी पठाउनु पर्छ । त्यसरी रोक्का गर्दा लिखत भएकोमा लिखतै बमोजिम र अरुमा तहबील मस्यौट र ठाडो बांकीको कलममा बाहेक सो कर्मचारीको पारिश्रमिकको चार खण्डको तीन खण्ड मात्र बांकी असूल नभएसम्म रोक्का गरी असूल गर्नुपर्छ ।

३० नं. ॥ ॥ जायजात वा सर्वस्वको सिलसिलामा सम्पत्ति तायदात वा लिलाम बिक्री गर्नु पर्दा समेत भएसम्म उस ठाउँका तालुकदार जिमिदार र निजहरु नभएमा निजहरुको दामकाम गर्ने व्यक्ति, स्थानीय पञ्चायतका एक जना सदस्य, कम्तीमा दुई जना भलाद्मी र सो ठाउंदेखि नगीचमा भएको अड्डाका हाकिम वा हाकिमले खटाएको कर्मचारी एकजना समेत साछी राखी देहाय बमोजिम गर्नु पर्छ-

नगीचको एक अड्डा साछी राख्ता धेरै अड्डा एकै ठाउँमा बसेकोमा गढी, गौंढा, गोश्वारा, मेजिष्ट्रेट अफिस भए सो र सो नभए माल अड्डालाई र माल अड्डा पनि नभए अरु जुन अड्डा भए पनि साछी राखे हुन्छ १

नेपाल कानून आयोग

जायजात सर्वस्वमा आएका घर जग्गा कानून बमोजिम गरी र सो बाहेक अरु धनमाल लिलाम हुने लिलाम गर्दा सुन, चांदी, जवाहरात भए दर तोला गरी र अरु बस्तु भए सोझै लिलाम बिक्री गर्नु पर्छ २

सुन चांदी जवाहरात र किमती चीजहरु अड्डैमा ल्याई र सो बाहेक अरु चल धनमाल सरजमीन मै गै लिलाम बिक्री गरे पनि हुन्छ ३

तमसुक बहिखाताको लहना तहसिल हुने कागतपत्र आएको भए जायजात सर्वस्व गर्ने अड्डैमा लगत गरि ऐन बमोजिम असुल गर्नु पर्छ ४

३१ नं. ॥ ॥ जरिवाना, कैद, सर्वस्व वा सरकारी बिगो बापतमा जायजात हुँदा आएको फुसको घर कानूनको रीत पुऱ्याई लिलाम बिक्री गर्दा कसैले पनि सकार गरेन भने त्यस्तो घरको पञ्चकिर्ती मोलगर्दा एकसय रुपैयाँसम्म जाने ठहरेकोमा सो मोल सरकारी लिनु पर्ने रुपैयाँको जम्मामा मिनाहा दिई घर उसैलाई थामी दिनुपर्छ । एकसय रुपैयाँदेखि बढी मोलिएको घर भने उसैलाई थामिन सक्तैन । श्रेस्तामा चढाई सरकारी काममा लगाई राख्ने वा बहाल बन्दोबस्त हुन सके सो बमोजिम गरी हिफाजतसाथ राख्नु पर्छ । दुनियाँको बिगो बापत आएकोमा भने बिगो भरी पाउने व्यक्तिले पञ्चकिर्ती मोलमा सकार गरी लिनु पर्छ । सकार गरी नलिए सो घरको पञ्चकिर्ती मोल भरी पाउने बिगोमा मिनाहा दिलाई सो घर जस्को हो उसैलाई थामी दिनुपर्छ ।

३२ नं. ॥ ॥ सरकारी बांकी बापत जायजात वा सर्वस्व हुने मानिसको जायजात वा सर्वस्व गर्दा देहायमा लेखिए बमोजिम गर्नु पर्छ ---

जायजात सर्वस्व भई अड्डामा आएको सात दिनभित्र फलानाका जायजात सर्वस्व भई आएकोमा कसैले दबाए छपाएको कुरा थाहा छ भने आजका तीन महीनाभित्र जायजात सर्वस्व गर्ने अड्डामा जाहेर गर्न आउनु नआए अड्डा ऐन बमोजिम सजाय समेत हुनेछ भनी लेखी जायजात सर्वस्व हुनेको घरमा सबैले देख्ने ठाउँमा र जायजात सर्वस्व गर्ने अड्डाको ढोकामा समेत म्याद टांसी दिनुपर्छ १

नेपाल कानून आयोग

म्याद टांस्दा सो जायजात सर्वस्व हुने मानिससँग भोग दृष्टि लेखाई लिएको वा नासो धरौट लिई राखेको चल अचल गैह्र र असामीले तिर्नु पर्ने नतिरी राखेको र जग्गा कमाउने मोही कुरियाले बाली नतिरी बांकी राखेको समेत जो जो छ सो कुरा जाहेर गर्न आउनु भनी घर खेत जग्गा जमीन दोपाया चौपाया र असामीसम्मको फांटवारी र अरु मालको गोश्वारा तपसीलमा लेखिएको व्यहोरा समेत जनाई म्याद टांसी दिनुपर्छ २

सो म्यादभित्र जाहेर नगरी म्याद नाघेपछि जाहेर भयो भने भोग दृष्टिवालाले जाहेर नगरेको भए भोग दृष्टि लिंदा जग्गा जमीन घरखेतमा ऐन बमोजिमको मोलमा सयकडा पांच र चल वस्तु लिएमा सयकडा बीससम्म नपुग्ने गरी लिएको भए दश रुपैयाँमात्र जरिवाना गर्नुपर्छ ३

लेखिएदेखि बढ्ता नाफा हुने गरी भोग दृष्टि लिएमा र चल अचल दबाई छपाई म्यादभित्र जाहेर नगरेमा समेत सोही दबाएको बिगो बमोजिम जरिवाना समेत गरी लिनुपर्छ । म्यादभित्र जाहेर गर्न आयो भने भोग दृष्टिमा लेखिएदेखि बढ्ता नाफा हुने गरी लिएको भएपनि बात लाग्दैन ४

३३ नं. ॥ ॥ सर्वस्व हुने वा सरकारी बिगो लाग्ने ठहरी फैसला भएपछि अपीलको म्याद नाघी वा अपील फैसला भई नसकी जायजात सर्वस्व लिलाम बिक्री गर्न हुंदैन । सर्वस्व हुने वा बिगो लिने ठहरे पछि यसै महलको ३० नम्बर बमोजिम जायजात सर्वस्व गरी धनमाल हिनामिना हुन नपाउने बन्दोबस्त पुऱ्याई माथवर मानिसको जिम्मा लगाई रोक्का राख्नु पर्छ । सो बमोजिम रोक्का रहेकोमा अपीलको म्याद सम्ममा अपील परेन भने अपीलको म्याद गुज्रेपछि र अपील परेकोमा जांच्ने माथिल्ला तहका अड्डाबाट पनि तल्लोतहका अड्डाले गरे बमोजिम बिगो लाग्ने वा सर्वस्व हुने ठहऱ्यो भने सो रोक्का भएको धनमाल कानून बमोजिम लिलाम बिक्री गरी स्याहा दर्नु पर्छ । त्यसपछि पनि अपील गरी उल्टिएकोमा र साधक निकासा हुंदा फिर्ता गर्नु पर्ने भयो भने लिलाम बिक्रीबाट आएको नगदी नै फिर्ता गर्ने गर्नु पर्छ । सरकारी बिगो लाग्ने ठहरेकोमा लाग्ने ठहरेको बिगोमा धरौट वा माथवर धन जमानी दियो भने जायजात रोक्का गर्नु पर्दैन । सरकारी कर्मचारीलाई लेखिए बमोजिम

नेपाल कानून आयोग

सरकारी बिगो लाग्ने वा सर्वस्व हुने ठहरेमा तहवील मासेको वा ठाडो बांकीमा वा सर्वस्व हुनेमा भए माथि लेखिए बमोजिम गर्नुपर्छ । सो बाहेक अरु किसिमको बिगोमा जायजात रोक्का गर्नु पर्दैन । यसै महलको २९ नम्बरमा लेखिए बमोजिम पारिश्रमिक सम्म रोक्का गरी राख्नु पर्छ ।

३४ नं. ॥ ॥ जायजात वा सर्वस्वमा आएको वा रोक्का सम्म भएको धनमाल केही परिबन्दले मौकैमा लिलाम बिक्री गर्न नहुने भएमा सडि गली नोक्सान भई जाने जिन्सी माल रहेछ भने त्यसै राख्नु हुंदैन सो सडी गली जाने जति माल कानून बमोजिमको रीत पुऱ्याई लिलाम बिक्री गरी नगदै पारी आएको रुपैयाँ श्रेस्तामा आम्दानी बांधी राखी पछि लिनु दिनु फिर्ता गर्नु पर्ने समेत जे ठहर्छ सो आएको नगदी नै लिनु दिनु फिर्ता गर्ने गर्नुपर्छ ।

३५ नं. ॥ ॥ जायजात सर्वस्व गर्दा सरकारी पुस्तकालयमा राख्न माफिकको पुराना किसिमका पुस्तक निस्क्यो भने सो पुस्तक सरकारी पुस्तकालयमा राख्नु पर्छ पर्दैन श्री ५ को सरकारमा जाहेर गरी राख्न मनासिब छ भनी जवाफ आयो भने मोल भराउन दाखिल गर्न पर्ने भए लिलाम बोलाई लिलामबाट बोलेको पर्ने ठहरेको मोल जायजात सर्वस्वमा भर्ना गरी र मोल भर्ना गर्न नपर्ने भए त्यसै सो पुस्तक सरकारी पुस्तकालयमा दाखिल गरी भरपाई लिनुपर्छ ।

नेपाल कानून आयोग

३६ नं. ॥ ॥ जायजात सर्वस्व गर्दा हतियार खजाना इत्यादि श्री ५ को सरकारबाट मनाही भएका मालहरु देखिए निस्केमा सो माल लिलाम बिक्री गर्न हुंदैन। पास गराई राख्न पर्नेमा पास गराई राखेको छ छैन बुझी निस्केको देखिएका मालको फांटवारी लेखी मेजिष्ट्रेट अफिस वा गढी गौंडा गोस्वारालाई लेखौट गरी पठाई सो अड्डा मार्फत निकासा भई आए बमोजिम गर्नुपर्छ ।

३७ नं. ॥ ॥ बांकी, बिगो, जरिवाना, कैद समेत इत्यादि लाग्नेका र पक्राउ गर्नु पर्ने भएका मानिसलाई पक्राउ असूल तहसील सर्वस्व जायजात गर्नाका निमित्त अड्डाको पूर्जी लिई आउंदा पुर्जीमा लेखिएको मानिस र निजको घर द्वार समेत आफ्ना गाउँ मौजा शहर टोलमा भए सो गाउँ मौजा शहर टोलका जिमिदार, पटुवारी, चौकीदार, तालुकदार भलाद्मीहरु र पञ्चायत भए स्थानीय पञ्चायतका

सदस्यले खोजतालश गरी पत्ता लगाई घर द्वार भए मानिस फेला परे देखाई दिन र गाउँ घरमा घर द्वार वा मानिस नभई कागत गर्नु गराउनु परेमा सो गाउँ मौजा शहर टोलका जिमिदार, तालुकदार, पटवारी, चौकीदार, कम्तीमा चार जना अरु भलाद्मीहरु र पञ्चायत भए पञ्चायतका कम्तीमा एकजना सदस्यको समेत मुचुल्का कागत गर्नु गराउनु पर्छ । गाउँ मौजा शहर टोलमा घरद्वार मानिस छैन भनी कागत गरी दिएकोमा सो मानिस र त्यसको घरद्वार त्यसै गाउँ मौजा शहर टोलमा नै पत्ता लाग्यो भने आफ्ना गाउँ मौजा शहर टोलमा घरद्वार वा मानिस भैकन पनि छैन भनी देखि जानी दबाई छपाई झुट्टा व्यहोराको कागत गरी दिएमा निजलाई देहाय बमोजिम सजाय हुन्छ -----------

जिमिदारले कागत गरी दिएको भए कागत गरी दिने जिमिदारलाई नै र जिमिदार मौजामा नभएका बखत जिमिदारको काम गर्नालाई राखेका कारिन्दाले कागत गरी दिएको भए कागत गरी दिने कारिन्दालाई बांकीवालाले बुझाउनु पर्ने वा हुने ठहरेका बिगो जरिवाना कैदको ऐन बमोजिम हुने रुपैयाँको सयकडा दशका दरले र सो बाहेक अरुमा भए मुद्दा हेरी पांच रुपैयाँदेखि पचास रुपैयाँसम्म जरिवाना हुन्छ १

तालुकदारलाई तालुकदारी बर्खास गरी सो तालुकदारी अरुलाई पजनी गर्नु भनी सो तालुकदार भर्ना गर्ने अड्डालाई लेखी पठाई पजनी गर्न लाउनु पर्छ २

पटुवारी चौकीदारलाई पहिला पटक एक रुपैयाँ, दोस्रा पटक दुई रुपैयाँ, तेस्रा पटक तीन रुपैयाँ जरिवाना हुन्छ । चौथा पटकदेखि कामबाट बर्खास गर्नु पर्छ ३

माथि १।२।३ दफामा लेखिए बाहेकका मुचुल्का कागतमा सहीछाप गर्ने अरु मानिसहरु जतिलाई पटकै पिच्छे जनही एक रुपैयाँ जरिवाना गर्नु पर्छ ४

३८ नं. ॥ ॥ जरिवाना वा सरकारी बिगो वापत कैद ठेक्नु पर्दा ऐनमा लेखिएको कैदको हदमा नबढ्ने गरी देहाय बमोजिम गर्नुपर्छ ---

नेपाल कानून आयोग

कैद र जरिवाना दुवै सजाय भएकोमा जरिवाना नतिरे बापतको कैद ठेक्नु पर्दा चार वर्ष भन्दा बढी अवधिको कैद ठेक्न हुंदैन..१

कैद वा जरिवानामध्ये कुनै वा दुवै सजाय हुन सक्ने अपराधमा जरिवाना मात्रको सजाय भएकोमा सो जरिवाना नतिरे बापतको कैदको सजाय ठेक्नुपर्दा सो अपराधमा हुन सक्ने कैदको उपल्लो हदको आधाभन्दा बढी नहुने अवधिसम्मको मात्र कैद ठेक्नुपर्छ २

जरिवानाको मात्र सजाय हुने अपराधमा जरिवानाको सजाय भएकोमा सो जरिवाना नतिरे बापतको कैदको सजाय ठेक्नु पर्दा दुई वर्षभन्दा बढी नहुने अवधिसम्मको मात्र कैद ठेक्नु पर्छ ३

जायजातबाट उपर नभएको सरकारी बिगोमा कैद ठेक्नुपर्दा एक हजार रुपैयाँसम्मको बिगोमा एक वर्ष, पांच हजार रुपैयाँसम्मकोमा दुई वर्ष, दश हजार रुपैयाँ सम्मकोमा तीन वर्ष र दश हजार रुपैयाँभन्दा बढीको प्रत्येक दश हजारमा एक वर्ष भन्दा बढी कैद ठेक्न हुंदैन । सो बमोजिम कैद ठेक्दा दश वर्ष भन्दा बढी हुन आयो भने पनि दश वर्षसम्म मात्र कैद ठेक्नु पर्छ ४

३९ नं. ॥ ॥ यसै महलको १० नम्बर बमोजिम जरिवानाको सजाय भएकोमा सो तिर्न नसकी कैद हुने भयो भने सबै जरिवानाको कलम देखाई जुन जरिवाना वापत बढी कैद हुन्छ सो जरिवानाको कैद गर्नुपर्छ । तिर्न ल्यायो भने ठेकिएजति कैदको मात्र रुपैयाँ तिरी जान पाउँदैन, त्यसलाई लागेको सबै जरिवानाको जम्मा अंकमा कैद बसेको जति कट्टा गरी अरु बुझी लिनुपर्छ ।

४० नं. ॥ ॥ कैद म्याद ठेक्नुपर्दा देहाय बमोजिम गरी कैद म्याद ठेक्ने गर्नुपर्छ -------------

कैदको सजाय तोकिएकोमा कैद ठेक्नुपर्दा जति वर्ष, महीना र दिन तोकिएको छ सो बमोजिमको जम्मैमा कैद ठेक्ने गर्नुपर्छ १

जरिवाना दशौंद बिशौंद बक्सौनी बिगोसमेत इत्यादि नतिरी त्यस बापतमा कैद ठेक्नु पर्दा हिसाबबाट वर्ष, महीना र दिन वा वर्ष र दिन वा महीना र दिनमा कैद ठेक्नुपर्ने हुन आएमा वर्ष महीना पुगेसम्म कैद ठेकी महीना नपुगेको चानचुन दिन जम्मै छाडिदिनु पर्छ । महीना नपुगेको दिनको मात्र कैद

नेपाल कानून आयोग

गर्नुपर्ने हुन आएमा भने हिसाबबाट जति दिन कैद गर्नुपर्ने हुन आउंछ उति जम्मैमा कैद ठेक्ने गर्नुपर्छ ……………………………………२

एकै जनालाई एक मुद्दादेखि बढी मुद्दामा जरिवाना दशौंद बिशौंद बक्सौनी इत्यादि गैह्न वापतमा एकैपटक वा ठेकिरहेको कैद माथि थपी कैद गर्नु पर्दा पनि माथि २ दफा बमोजिम महीना नपुगेको छाड्नुपर्ने चानचुन दिन मुद्दै पिच्छे छाडी कैद गर्ने गर्नुपर्छ ……………………………………३

माथि २।३ दफामा लेखिए बमोजिम चानचुन दिन छाडी महीना वर्ष पुगेकोमा मात्र कैद ठेकी सकेपछि कैदको रुपैयाँ तिर्न पाउनेमा तिर्छु भने ठेकिएका कैद जतिमा भुक्तान गरेको जति मिनाहा दिई बांकी कैदको ऐन बमोजिमको रुपैयाँ लिनुपर्छ । छाडिदिएका चानचुन दिनको रुपैयाँ लिनु हुंदैन …..४

४१ नं. ॥ ॥ एकै मानिसलाई धेरै कलममा सजायको कैद म्याद ठेक्नुपर्ने भएमा जुन कलममा धेरैसम्म कैद हुन सक्ने ठूलो हद छ सोही हद नपुगेसम्म कैद गर्नुपर्छ । सो बमोजिम कैद म्याद ठेकिएकालाई ठेकिएको कैद भुक्तान हुन नपाउँदै फेरि अरु कलममा कैद म्याद ठेक्नुपर्ने भयो भने अघि कैद ठेकिएको कलमको हदभन्दा पछि ठेक्नुपर्ने कलमको बढी हद रहेछ भने अघि कैद ठेक्दाको थुनामा परेको मितिदेखि सो पछि आएका कलमको हदसम्म कैद हुने गरी कैद म्याद ठेक्नुपर्छ । अघि परेका हदभन्दा पछि ठेक्नुपर्ने कलमको हद घटी रहेछ भने अघि कैद ठेकिंदा हदैसम्म ठेकिएको भए सो कलममा कैद थप गरिरहनु पर्दैन । कैदम्याद ठेक्ने किताबमा र कैदी पूर्जीमा सम्म सो कुरा जनाई राख्ने गर्नुपर्छ । अघि कैद ठेकिंदा हदसम्म कैद नपुगी केही मात्र कैद ठेकिएको भए ठूलो हद नपुगेसम्म थप्नुपर्छ । धेरै कुराको कैद हुनेमा सबैको हद बराबरै हुन आयो भने त्यस्तामा एउटै कलमको हदसम्म मात्र माथि लेखिए बमोजिम कैद ठेक्नुपर्छ ।

४२ नं. ॥ ॥ बिगो भरिपाउनेमा सो भरिपाउनेको दरखास्त नपरी भरीभराउ गर्न हुंदैन । भरिपाउनालाई फैसलाको रीतपूर्वकको नक्कल ली देहायको म्यादमा जायजातको दरखास्त दिन आएमा

देहाय बमोजिम गरी भराई दिनु पर्छ। सो म्याद नाघेपछि दरखास्त लाग्न र म्यादभित्र दरखास्त दिएमा अड्डाबाट दिएको तारीख गुजारी बस्यो भने फैसलाले पाउने भएको बिगो भरीभराउ हुन सक्तैन ----- यो ऐन प्रारम्भ भएपछि फैसला भएकोमा आखिरी टुङ्गो लागी फैसला भएको मितिले तीन वर्षभित्र र सोभन्दा अघिकोमा आखिरी फैसला भएको मितिले पांच वर्षभित्र दरखास्त दिनुपर्छ । लेखिएको म्यादभित्र दरखास्त दिन आएमा बिगो भरी पाउने काम खतम नभएसम्म अड्डाबाट दिएको तारीखमा रही जायजात समेत देखाई दिउँला तारीख गुजारे ऐन बमोजिम गर्नु भन्नेसमेत बोली पारी दरखास्त लिई तारीखमा राखी दरखास्त परेका मितिले तीन महीनासम्ममा फैसला बमोजिम भराई दिनुपर्ने ठहरेको बिगो नतिरे ऐन बमोजिम जायजात गरी भराइदिनुपर्छ...................१

माथि १ दफा बमोजिम जायजातबाट पूरा बिगो पुगेन भने नपुगजतिमा लेनदेन व्यवहारको महलको १९ नम्बर, दामासाहीको महलको १० नम्बर, बाँकी नतिर्नेको महलको १० नम्बर, चोरीको महलको १० नम्बर र आगो लगाउनेको महलको ९ नम्बर बमोजिम कैद गराउन पाउनेमा कैद गराईपाऊँ भनी कैदमा बसुञ्ज्याल खानालाई कैदी थुनुवाले पाउने सरहको सिधा खर्चसमेत दाखिल गरी अघि जायजातबाट भरी पाएका सात दिनभित्र दरखास्त दिनुपर्छ। त्यस्तो दरखास्त पर्न आयो भने हाकिमले त्यस कुराको पर्चा खडागरी कैद गरिदिनुपर्छ। सो बमोजिम कैद नगराएको वा कैद नहुनेमा अघि जायजात हुंदा दबाए छपाएको भए मात्र दबाए छपाएको चल अचल धन मालको पत्ता लगाई अघि भरी पाएका मितिले दुई वर्षभित्र दरखास्त दिनुपर्छ । सो म्यादभित्र दबाए छपाएको चल अचल धनमालको फांट खोली दरखास्त दिन आयो भने ऐनको रीत पुऱ्याई पत्ता लगाई ल्याएको ज्यथा धनमाल लिलाम बिक्री गरी धनीलाई भराईदिनुपर्छ। लेखिए बमोजिम भइ सकेपछि पनि भरी पाउने जम्मै धन पुग्न सकेन भने नपुगमा सो जायजात हुनेलाई पक्रन दावा गर्न र दोहारो जायजात गराउनसमेत पाउँदैन। बही खाता तमसुक लिखत समेत जो छ फट्टा गराई दिनुपर्छ २

नेपाल कानून आयोग

जायजात गर्नु नपरी अड्डाबाट भराईदिएको वा जायजातबाट उपर भएको बिगो भराई दिएकोमा ऐन बमोजिम उसै बखत दशौंद बिशौंद उपर गरी लिनुपर्छ ३

जायजात गर्नुपर्ने मानिस अर्के इलाकामा बसेको रहेछ र पूर्जीद्वारा अर्के अड्डाबाट गर्नुपर्नेमा धनीले जायजात देखाउन गए उसलाईसमेत राखी र नगए अड्डैबाट बाटाका म्याद बाहेक पन्ध्र दिनभित्र गरिदिनुपर्छ ४

जायजात गराइमाग्ने दरखास्त दी कारवाईलाई अड्डाबाट दिएको तारेख गुजारी बस्नेलाई यसै महलको ४८ नम्बर बमोजिम गरी बिगोको लगतसमेत काटी दिनु पर्छ...५

४३ नं. ॥ ॥ मुद्दा फैसला भै अपील उजूरको म्याद नाघेपछि जायजातबाट भराउने बिगो बाहेक फैसला बमोजिम चलन पाउने बस्तु चलन गर्न जांदा नदिएमा देहायमा लेखिए बमोजिम हुन्छ

आखिरी टुङ्गो लागी फैसला भएपछि सो फैसला भएका मितिले दुई वर्षभित्र जुन अड्डाबाट चलन पाउने हो सो अड्डामा चलन पाऊं भन्ने दरखास्त दिनुपर्छ । सो दुई वर्षको म्याद नाघेपछि भने सो चलन चलाउने वस्तुको ऐन फैसला बमोजिम लागेको दस्तूरको आधा दस्तूर फेरि दिए मात्र सो पहिला दुई वर्षको म्याद नाघेको मितिले फेरि एक वर्षभित्र दरखास्त दिन पाउँछ । सो म्याद नाघेपछि भने दरखास्त लिन र अड्डाबाट चलन चलाई दिन समेत पर्दैन १

सो दरखास्त परेपछि त्यसको रसीद दिई दरखास्तवालालाई तारीखमा राखी सात दिनभित्र अड्डाको पुर्जी गरी आफ्नो इलाकामा भए आफ्नै अड्डाबाट र अरु इलाकामा भए सो इलाकाको अड्डालाई लेखी सो अड्डाबाट समेत तीन महीना सम्ममा सो चलन पाउने वस्तु चलन चलाई दिनुपर्छ २

चलन चलाउन जाने सरकारी कर्मचारीले सो ठाउंका जिमिदार, तालुकदार, पटवारी र निजहरु नभए निजहरुको दामकाम गर्ने व्यक्ति, स्थानीय पञ्चायत भए सो पञ्चायत का कम्तीमा एकजना सदस्य र सो ठाउंका कम्तीमा दुईजना भलाद्मीसमेत राखी तुरुन्त चलन चलाईदिनुपर्छ । झगडियाले चलन

नेपाल कानून आयोग

गर्न दिएन भने सो व्यहोरा लेखी साक्षी बस्नेको र आफ्नोसमेत सहिछाप गरी सो कागत र चलन नदिनेलाई समेत पत्री अड्डामा बुझाउनुपर्छ ३

चलन चलाई दिनुपर्ने घर पसलमा धनमाल राखेको भए झिक्न लगाई र ताल्चा मारी राखेको र चलन दिने मानिस हाजिर रहेको भए खोलाउन लगाई चलन चलाईदिनुपर्छ । चलन दिने मानिस हाजिर नरहेको भए निजको नाउंमा तिम्रो फलानासँगको फलानो मुद्दामा फैसला बमोजिम चलन पाउने घर पसल चलाईदिन जांजा ताल्चा मारेको वा धनमाल रहेको देखिनाले सो धनमाल उठाउन वा ताल्चा खोली खाली गरिदिन बाटाका म्याद बाहेक पन्ध्रदिनभित्र यस अड्डामा हाजिर हुन आऊ सो म्यादभित्र हाजिर भै खालि गरिदिएनौ भने अड्डैबाट सो घर पसलमा रहेको धनमाल लिलाम बिक्री गरी खाली गराई चलन चलाई दिइनेछ पछि कुनै कुराको उजूर गर्न पाउने छैनौं भन्ने व्यहोराको म्याद पुर्जी लेखी निज बसेका ठाउंमा र सो चलन चलाई दिनुपर्ने घर पसलमा समेत टांसी दिनुपर्छ ४

लेखिए बमोजिम म्याद टांस्दा पनि खुला गरी दिएन भने अड्डाबाट यसै महलका ३० नम्बर बमोजिम साक्षी राखी ताल्चा खोली भएको धनमाल तायदाती लिलाम बिक्री गरी खाली गराई चलन चलाई दिनुपर्छ । सो लिलाम बिक्री भई आएको रुपैयाँ म्याद गुजारी वस्नेसँग ऐन फैसलाले लागेको लिनुपर्ने रुपैयाँमा भर्ना गरी बांकी रहेको रुपैयाँ धरौट राखी तीन वर्ष पुग्दा पनि लिन नआए तीन वर्ष पुगेका एक महीनाभित्र तिमीले पाउने फलाना विषयको यति रुपैयाँ बाटाका म्याद बाहेक पैंतीस दिनभित्र लिन आऊ नआए पछि पाउने छैनौ भन्ने व्यहोराको म्याद टांसी सो म्यादभित्र लिन आए फिर्ता दिनुपर्छ । नआए फिर्ता दिनु पर्दैन आम्दानी बांध्नुपर्छ ५

धनमाल लिलाम बिक्री गरी अड्डैबाट चलन चलाई दिएकोमा र लेखिए बमोजिम अड्डाबाट पुर्जी भएपछि पनि चलन गर्न न दीई जबर्जस्ती गरेको ठहऱ्यो भने त्यस्ता जबर्जस्ती गर्नेलाई पहिला पटक सो मोल बिगोको सयकडा दश रुपैयाँ जरिवाना गर्नुपर्छ । दोस्रो पटक जबर्जस्ती गऱ्यो भने सो मोल बिगोको सयकडा वीस जरिवाना वापत कैद गर्नु पर्छ । तेस्रा पटक पनि जबर्जस्ती गऱ्यो भने बढीमा

नेपाल कानून आयोग

छ महीनासम्म सो बसेका गाउं शहरबाट निकाला गरि दिनु पर्छ । कैद गर्दा र जरिवानाको रुपैयाँ नतिरी कैद गर्दा पनि तीन वर्षदेखि बढ्ता कैद गर्न भने हुंदैन । अड्डाबाट चलन चलाएका जग्गाको हार्ने झगडियाले बाली लुट्यो लुटायो भने बाली लुटे बापत ऐनले हुने सजायमा सो माथि लेखिएको सजायसमेत थपी गर्नुपर्छ ६

चलन चलाई पाऊँ भन्ने दरखास्त दिनेले तोकिएको तारीखमा हाजिर नभै गुजार्‍यो भने चलन चलाई रहन पर्दैन । गुज्रेको तारीख थाम्ने अवस्था नाघेको पैंतीस दिन नाघेपछि दशौंद बीशौंद असूल गरी लिनुपर्छ ७

४४ नं. ॥ ॥ म्यादभित्र लिखत रजिष्ट्रेशन गरी नदिएकोले वा दाखिल खारेज नामसारी गरी नदिएकोले नालिस उजूर परी रजिष्ट्रेशन वा दाखिल खारेज नामसारी गरिदिनु पर्ने ठहरी फैसला भएकोमा फैसला गर्ने अड्डाले फैसला बमोजिम पास वा दाखिल खारीज नामसारी गरिदिने अड्डालाई अपीलको म्याद नाघेपछि पूर्जी गरिदिने भनी चलन चलाई दिनेको लगत कसे सरह लगत किताबमा लेखी राखी अपील परेकोमा अपील फैसला भई टुङ्गो लागी र अपील नपरेकोमा अपील दिने हद म्याद नाघी उजूर नलाग्ने भैसकेका मितिले छ महीनाभित्र फैसला बमोजिम गराई माग्ने मानिसले फैसला बमोजिम गराई माग्नलाई फैसला पूर्जी गरिदिने अड्डामा दरखास्त दिनुपर्छ । लेखिएका म्यादभित्र दरखास्त पर्न आएमा दरखास्त दिन आउनेलाई तारीखमा राखी फैसला पूर्जी गरिदिने अड्डाले फैसला उपर अपील नलाग्ने भैसकेको छ छैन भनी हेरी बुझी अपील उजूर नलाग्ने भैसकेको रहेछ भने दरखास्त परेका मितिले पन्ध्रदिन भित्र अपील उजूर नलाग्ने भैसकेको हुनाले फैसला बमोजिम रजिष्ट्रेशन वा दाखिल खारिज नामसारी गरिदिनु भन्ने व्यहोराको पास वा दाखिल खारिज गरिदिने अड्डाका नाउंमा पूर्जी लेखी पठाई दरखास्तवालालाई पनि फैसला बमोजिम गरिदिनु भन्ने फलाना अड्डालाई फलाना मितिमा पूर्जी भैसकेकोछ सो अड्डामा आजका पैंतीस दिनभित्र हाजिर भै फैसला बमोजिम गराई माग्न जानु भन्ने पूर्जी गरिदिई सो पूर्जी बुझिलिएकाको भरपाई समेत लिई राख्ने

नेपाल कानून आयोग

गर्नुपर्छ । म्यादभित्र दरखास्त नपरे रजिष्ट्रेशन गर्ने पूर्जी हुन सक्तैन । दाखिल खारिज नामसारीको हकमा सो म्याद नाघेपछि दरखास्त परेको वा पूर्जी बमोजिम हाजिर भएकोमा प्रत्येक वर्षको निमित्त तिरोको चार खण्डको एक खण्ड जरिवाना गरी लेखिए बमोजिम दाखिल खारीज नामसारी गरिदिनु पर्छ । सो बमोजिम जरिवाना गर्दा जतिसुकै वर्ष भए पनि तिरो बमोजिम भन्दा बढी गर्न हुंदैन।

४५ नं. । ॥ धरौट राखेको थैली साहूलाई बुझाउन लगाई निखनाईदिने ठहरी फैसला भएकोमा अपील नलाग्ने भैसकेपछि निखन्न नदिई चलन गरिराखेको घर जग्गाहरुको चलन छाडी धरौट रहेको थैली लिन अपील नलाग्ने भएको मितिले तीन वर्षभित्र थैली धरौट रहेका अड्डामा हाजिर हुन जानुपर्छ । थैली बुझिलिएको छैन भनी निखन्न नदिई त्यसै चलन गरिरहन पाउंदैन । निखन्न पाउनेले चलन गर्न पाउंछ । धरौट रहेको थैली बुझी लिनलाई धरौट रहेको अड्डामा म्यादभित्र आएमा देहाय बमोजिम गरी धरौट रहेको थैली भराई दिनु पर्छ । म्यादभित्र थैली बुझी लिन नआए म्याद नाघेपछि भरिपाउन सक्तैन ------------------------------------

तीन वर्ष वा अपील दिने म्यादभित्र धरौट रहेको थैली लिनालाई निखन्न दिन साहू हाजिर हुन आएमा अचल माल निखन्न दिनुपर्ने भए लेनदेन व्यवहारको महलको ५ नम्बर बमोजिम गरी लिखत दाखिल गरे लिखतमा दरपीठ गराई र लिखत कुनै परिवन्दले दाखिल गर्न नसक्ने भएमा लिखत यस परिवन्दले दाखिल गरी दिन नसकेको हुनाले थैली बुझी लिई भरपाई गरिदिएं लिखत पत्ता लागि आएका बखत निखनी लिनेलाई सुम्पी दिउंला भन्ने व्यहोराको भरपाई लेखी सहिछाप गराई लिई ऐन फैसलाले लाग्ने जति कट्टा गरी बांकी रहेको थैली बुझाई दिई अड्डामा निखनी लिने हाजिर भए फट्टा भरपाई र लिखतसाथ सुम्पी दिएको काजगपत्रहरु सुम्पी दिई र हाजिर नरहे फट्टा भरपाई लिखत कागजपत्रहरु अड्डैमा राखी साहूले थैली बुझिलिई दरपीठ गरेको लिखत र त्यससाथ दाखिल गरेको कागजपत्रहरु लिन आउनु भनी निखनी लिनेका नाउंमा म्याद टांसी लिन आएका बखत बुझाई दिनुपर्छ १

चल माल निखन्न दिनुपर्ने भई फैसला भएकोमा धरौट रहेको थैली बुझी लिनलाई म्यादभित्र थैली बुझी लिने साहू हाजिर हुनआएका बखत निखनी लिनेसमेत हाजिर भएको भए लिखतको पीठमा लेनदेन व्यवहारको महलको ५ नम्बर बमोजिम दरपीठ गराई वा भरपाई गराई सो दरपीठ भए गरिदिएको भरपाई र निखन्न दिनुपर्ने मालसमेत सुम्पी दी धरौट रहेको थैली साहूलाई ऐन फैसला बमोजिम लागेको लिनुपर्ने ली बुझाई दिने र निखनी लिने हाजिर नरहे थैली बुझी लिन आउने साहूलाई निखनी लिने असामीका नाउमा निखन्न पर्ने माल बुझी लिन आउनु भनी बाटाको म्याद बाहेक पैंतीस दिनको म्याद पूर्जी जाने भएको हुनाले तारीखका दिन निखन्न दिनुपर्ने माल सबै लिई हाजिर हुन आउनु भनी तारिख तोकि निखनी लिनेका नाउँमा पनि साहूले धरौट रहेको थैली बुझी लिनलाई हाजिर हुन आएको छ बाटाका म्याद बाहेक पैंतीस दिनभित्र हाजिर भै निखन्नु पर्ने माल जाँची लिन आउनु म्यादभित्र नआए जरिवाना हुनेछ भन्ने समेत व्यहोरा लेखी म्याद पूर्जी टाँसी हाजिर भै बुझी लिन आए निखन्न दिनुपर्ने माल बुझाई माथि १ दफामा लेखिए बमोजिम लिखत फट्टा गराई वा भरपाई गराई दिई साहूलाई बुझाउनु पर्ने थैली माथि १ दफामा लेखिए बमोजिम गरी बुझाई दिनुपर्छ २

माल बुझीलिने म्यादभित्र हाजिर हुन नआए म्याद गुज्रेका मितिले पन्ध्र दिनभित्र निखनी लिनेलाई पक्राउ गर्न पठाई पक्री म्यादभित्र लिन नआई अटेर गरे वापत तल ४ दफा बमोजिम जरिवाना गरी बुझाउन लगाई धरौट रहेको थैली साहूलाई माथि १ दफामा लेखिए बमोजिम गरी बुझाईदिनुपर्छ ..३

निखन्न दिनुपर्ने साहूले धरौट रहेको थैली बुझी लिनलाई हाजिर नहुँदै थैली बुझी लिने म्याद तीन वर्षभित्र अघिबाट निखन्न पाउने चाहिंले निखनाई पाउँ भनी दरखास्त दिन आएमा निखन्ने काम खतम नभएसम्म तारीखमा राखी निखन्न दिनुपर्ने साहूलाई निखनी लिनेको यस्तो दरखास्त परेकोले बाटाका म्याद बाहेक पैंतीस दिनभित्र लिखत कागजपत्र र माल निखन्न दिनुपर्नेमा निखन्न दिनुपर्ने माल समेत लिई धरौट रहेको थैली बुझी लिन आउनु भन्ने समेत व्यहोराको म्याद पूर्जी टाँसी हाजिर भए माथि

नेपाल कानून आयोग

लेखिए बमोजिम गरी र हाजिर नभए म्याद नाघेका पन्ध्र दिनभित्र पक्रन पठाई पक्री ल्याई म्यादभित्र लिन नआई अड्डाको उर्दी नटेरे वापत धरौट रहेको थैलीको सयकडा दशका दरले जरिवाना गरी माथि दफा दफामा लेखिए बमोजिम गरी धरौट रहेको थैली बुझाउन लगाई निखन्न दिनुपर्ने माल र कागजपत्र समेत निखनी लिनेलाई सुम्पिदिनु पर्छ ४

माल निखनाई दिनुपर्नेमा निखन्न दिनपर्ने साहू म्यादभित्र हाजिर हुन नआएकोले पक्राउ गर्न पठाउँदा पनि म्याद नाघेको पैंतीस दिनभित्र पक्राउ भै आएन हुन सकेन वा पक्राउ भएकाले नै आएका पन्ध्र दिनसम्म थुन्दा पनि निखन्न दिनुपर्ने माल दाखिल गर्न नसकेको मनासिब कारण पनि भन्न सकेन भने निखन्न दिनुपर्ने साहूको तायदात गरी माल निस्के माल दिलाई धरौट रहेको रुपैयाँ बुझाई दिनु पर्छ । माल निस्केन भने निखन्न दिनुपर्ने मालको बिगोमा धरौट रहेको रुपैयाँ भर्ना दिई नपुग जतिमा जायजात गरी लिलाम बिक्री गरी आएको रुपैयाँ र धरौट रहेको थैली समेत निखनी पाउने असामीलाई भराई दिई नपुग बिगोमा बेइमानी गर्ने साहूलाई लेनदेन व्यवहारको महलको १९ नम्बर बमोजिम कैद गर्ने रीत पुऱ्याई कैद गराई पाउँ भन्ने दरखास्त दिन्छ भने सो बमोजिम म्यादभित्र सो माल दाखिल नगर्नेलाई माथि ४ दफामा लेखिए बमोजिम जरिवाना गरी सो जरिवानामा ऐन बमोजिम गरी थुनिएका साहूलाई छाडिदिनुपर्छ ५

४६ नं. ॥ ॥ अड्डैबाट अंश छुट्याई बण्डा गरिदिने गरी फैसला भएकोमा फैसला बमोजिम अंश छुट्याई बण्डा गरिदिंदा देहाय बमोजिम गरी बण्डा गरिदिनु पर्छ -------------------------------

जतिसुकै बिगोको अंश बण्डा छुट्याई दिनुपर्ने भए पनि अंश पाउने वा दिनेको दरखास्त नपरी त्यसै अंश बण्डा छुट्याई दिन हुँदैन। बण्डा छुट्याई दिने गरी आखिरी टुङ्गो लागी फैसला भएको मितिले दुई वर्षभित्र जुन अड्डाबाट बण्डा छुट्याई दिने हो सो अड्डामा दरखास्त दिनुपर्छ । सो दुई वर्षको म्याद नाघेपछि भने सो बण्डा छुट्याई दिने फैसला बमोजिमको लागेको दशौंदको आधा फेरि दिए मात्र सो पहिला दुई वर्षको म्याद नाघेका मितिले फेरि एक वर्षभित्र दरखास्त दिन पाउँछ । लेखिएका म्यादभित्र

नेपाल कानून आयोग

दरखास्त परे फैसला बमोजिम बण्डा छुट्याई दिनुपर्छ । सो म्याद नाघेपछि भने दरखास्त लिन र अड्डाबाट बण्डा छुट्याईदिनसमेत हुँदैन............ १

दरखास्त दिंदा अंश दिने वा लिने मानिस वादी प्रतिवादीमा लेखिएको ठाउँमा नबसी अन्यत्र बसेको भए हाल फलाना ठाउंमा बसेकोछु, बण्डा छुट्याउने काम खतम नभएसम्म तारीखमा रहुंला तारीख गुजारे ऐन बमोजिम गर्नु भन्ने समेत व्यहोरा लेखी यसै महलको ४२ नम्बर बमोजिम अंश पाउने वा दिने फैसलाको नक्कल समेत लिई दरखास्त दिन आए म्यादभित्र दाखिल भएको र अपीलको हद म्याद गुज्री सकेको रहेछ भने दरखास्त दर्ता गरी फैसलाको नक्कलको शिरमा फलाना मितिमा दरखास्त परेको भनी लेखी अड्डाको र हाकिमको दस्तखत गरी दरखास्त दिनेलाई फिर्ता दिई तल ८ दफा बमोजिम अंश दिने लिनेलाई झिकाई फैसला लगत बमोजिम अंश छुट्याई दिलाई दिनुपर्छ २

एक जनादेखि बढीलाई अंशबण्डा छुट्याई दिने गरी फैसला भएकोमा ती सबैको दरखास्त नपरी कोही कोहीको मात्र म्यादभित्र दरखास्त पर्न आए दरखास्त दिने म्याद गुज्रिनसकेको जतिलाई फलानाको दरखास्त पर्न आएकोछ दरखास्त दिने म्याद बाँटोका म्याद बाहेक पन्ध्र दिनभन्दा बढी म्याद बांकी भए पन्ध्रै दिनभित्र र त्यसभन्दा घटी म्याद बांकी रहेकालाई बांकी म्यादभित्र दरखास्त दिन आए तिमीसमेत सबै राखी एकै पटक छुट्याई बण्डा गरी भराई दिइनेछ नआए मलाई नराखी बण्डा छुट्याई असल कमसल पऱ्यो घटी बढी भयो भन्ने कुराको तिम्रो उजूर लाग्ने छैन भन्ने व्यहोराको म्याद पूर्जी टांसी बण्डा नछुट्टिदै म्यादभित्र हाजिर भई दरखास्त दिन आए दरखास्त लिई म्यादभित्र दरखास्त दिनेहरु जति सबै एकै पटक नआए नआउनेको भागसमेत छुट्याई पर सारी बण्डा छुट्याई दिनुपर्छ । म्यादभित्र दरखास्त दिन आउनेहरु जतिलाई मात्र फैसला बमोजिम बण्डा छुट्याई दिनु पर्छ । म्यादभित्र हाजिर नहुनेको मलाई नराखी बण्डा छुट्याई दियो असल कमसल पऱ्यो घटी बढी भयो भन्ने कुराको उजूर लाग्न सक्तैन ३

नेपाल कानून आयोग

अंश लिने चाहिंको दरखास्त नपर्दै अघिबाट अंश दिनुपर्ने चाहिंले फैसलाबमोजिम फांटवारीमा लेखिएको दिनुपर्ने अंश सबै दिन्छु दिलाई फुर्सद गराई पाउं भनी अंश लिनेले दरखास्त दिनु पर्ने म्यादभित्र दरखास्त दिनआए अपील दिने हदम्याद गुज्रिसकेको रहेछ भने अंश लिने चाही फेला नपरे तल ८ दफाको देहाय दफा २ बमोजिम म्याद टासी झिकाई ऐन फैसला बमोजिम अंश दिलाई फुर्सद गराई दिनुपर्छ । दिनुपर्ने सबै दिन्छु भनी दरखास्तमा नलेखिए दरखास्त लाग्न सक्तैन । अंश पाउनेको दरखास्त परेको बखत ऐन बमोजिम हुनेछ भनी लेखी फिर्ता दिनुपर्छ ४

अंश लिने वा दिनेको दरखास्त परेमा अंश दिने लिने र फांटवारी बमोजिमको धन माल जिम्मा लिनेसमेत फैसला बमोजिम गर्नालाई बण्डा छुट्याई दिन सकेसम्म रुजु राख्नुपर्ने देखिए हाजिर भए फेला परेका अंशियारलाई बण्डा छुट्याई दिने काम खतम नभएसम्म तारीखमा राखी बण्डा छुट्याई काम तामेल गर्नुपर्छ । बण्डा छुट्याई दिनुपर्ने सबै छुट्याई दिन नसक्दै अंश लिनेको दरखास्त परेकोमा अंश लिने दिने दुबै थरीले वा अंश लिनेले र अंश दिने चाहिंको दरखास्त परेकोमा अंश लिने चाहिं हाजिर नहुँदै अघिबाट वा अंश लिने हाजिर भइसकेपछि लिने दिने दुबै थरीले तारीख गुजारी ऐनको म्यादभित्र थमाई ल्याउन पनि सकेनन् भने थमाई ल्याउने म्याद नाघेपछि बांकी बण्डा गर्नुपर्ने जति बण्डा छुट्याई दिइरहनु पर्दैन । डिसमिस गरी व्यहोरा जनाई लगत काटी दिनुपर्छ ५

अंश बण्डा छुट्याई लिने दिने दरखास्त पर्न आएमा दरखास्त दर्ता भएको तीन दिनभित्र बण्डा छुट्याई दिनलाई जो गर्नुपर्ने काम शुरु गरी अंश लिने वा दिने फेला नपरेमा तल ८ दफा बमोजिम गरी फेला नपरेका जतिलाई झिकाउनु पर्नेमा हाजिर भएका वा हाजिर हुने म्याद तारीख गुज्रेका मितिले र फेला परेमा दरखास्त परेका मितिले अर्जी लाग्ने म्याद बाहेक यसै महलको ४२ नम्बर बमोजिम तीन महीनासम्ममा भरसक चाँडो काम तामेल गरिसक्नुपर्छ ६

अंश छुट्याई लिने दिने विषयको दरखास्त दर्ता भएमा दर्ता भएका मितिले तीन दिनभित्र आफनै इलाकाभित्रको भए माथि १ दफा बमोजिम दरखास्त दिनेलाई साथै लगाई अंश दिने वा लिने फेला

नेपाल कानून आयोग

परेन वा अंश दिनुपर्नेका एकाघरका जानकार जहान वारिसवालाले देखाई छुट्याई दिन आएन भने अंश दिने जिम्मा लिई राख्नेहरुलाई झिकाउनालाई तल ८ दफा बमोजिमको म्याद पूर्जी टाँसी आउनलाई म्याद पूर्जीसमेत लेखी छाप लगाई कर्मचारीलाई खटाई पठाई र अरु अड्डाका इलाकामा पठाउनु पर्नेमा दरखास्त दिनेलाई तारीख तोकी इलाका अड्डामा मुनासिब माफिकको म्याद तोकी लेखी पठाई तामेल गराउन पठाउने र सो अड्डाले पनि म्यादभित्र ऐन बमोजिम जो गर्नुपर्ने गरी तामेल गरी जनाउ पठाईदिने गर्नुपर्दछ ७

फैसला बमोजिम बण्डा छुट्याई दिनालाई जांदा पठाउंदा फैसला बमोजिम गरी अंश दिने वा फांटवारी बमोजिमको धन माललाई जिम्मा लिई राख्ने अंशियारले वा निज फेला नपरे त्यसका एकाघरको जानकार जहानले फांटवारी बमोजिमको बण्डा गर्नुपर्ने धन माल देखाई दाखिल गरी ऐन फैसला बमोजिम छुट्याई दिनुपर्छ अंश दिने जिम्मा लिई राख्ने फेला परेन त्यसका एकाघरका जानकार जहानहरुले पनि फांटवारी बमोजिमको सबै देखाई दिएनन् भने अंश दिने लिनेलाई देहाय बमोजिमको म्याद पूर्जी टांसी म्यादभित्र हाजिर भई देखाई छुट्याई दिन आएन वा पठाएन वा हाजिर भएकाले पनि बण्डा गर्नुपर्ने देखाई नदिई धिङन्याई गरी बस्यो भने यसै महलको ३० नम्बरका मानिस समेत साक्षी राखी बन्द गरिराखेको खुला गरी अड्डैबाट फांटवारी बमोजिम श्री सम्पत्ति बण्डा गरिदिनु पर्छ ८

अंश छुट्याईदिने वा फाँटमा लेखिएको जिम्मा लिई राख्ने अंशियारहरुलाई झिकाउनु परेमा फेला नपरेकालाई फैसला लगत बमोजिम तिमी फलानासँग अंश छुट्याई दिलाई पाउं भनी फलाना ठाउं बस्ने फलानाले फलाना मितिमा दरखास्त दिन आएका र बुझ्दा पनि अपीलको हद म्याद गुज्रिसकेको देखिएको हुनाले अंश लिई छुट्याई दिनालाई यस अड्डाबाट डोर खटाई पठाउंदा तिमी फेला नपरेको तिम्रो एकाघरसँग रहेका जानकार हकदारहरुले पनि आई फांटवारीमा लेखिएका बण्डा गरिदिनुपर्ने धनमाल देखाई छुट्याई दिन नआएको

नेपाल कानून आयोग

हुनाले तिम्रो घर दैलामा म्याद टांसी दिएकोछ बाटाका म्याद बाहेक पन्ध्र दिनभित्र यस अड्डामा आफै हाजिर भई वा आफू हाजिर हुन आउन नसके वारिस पठाई आफ्ना जिम्मामा रहेको बण्डा गर्नुपर्ने फांटवारी बण्डापत्रमा लेखिए बमोजिमको सबै श्री सम्पत्ति देखाई छुट्याई बण्डा दिन आउनु वा पठाउनु नआए नपठाए तिम्रो घरमा रहेका श्री सम्पत्ति ऐन बमोजिम अड्डैबाट जायजात गरी फांटवारी बण्डापत्र बमोजिम देखिएसम्मको बण्डा छुट्याई दिई देखिएको जायजातबाट पुगे तिम्रो सम्पत्ति तिम्रा हकदार वा माथवरका जिम्मा लगाई दिने र नपुगे नपुग जति तिम्रो अंशबाट कट्टागरी भर्ना दिए पनि पुगेन सो नपुग दाखिल पनि भएन भने साबूद दाखिल नगरेमा सजाय गरी नपुगेजति अंश पाउनेले तिमीसँग भराई लिन पाउनेछ । विशौंद लाग्नेमा तिम्रो अंशबाट पुगेसम्म तिम्रो अंश लिलाम गरी उपर गरिने र जायजातबाट उपर हुन सकेन भने ऐन बमोजिम गरी असूल गरिनेछ पछि तिम्रो उजूर लाग्नेछैन काम तामेल भई नसक्दै म्याद नाघेपछि हाजिर हुन आएपनि तिमीसमेत राखी बण्डा छुट्याई दिने काम हुनेछ भन्नेसमेत जो चाहिने व्यहोराको अंश दिने जिम्मा लिई राख्नेहरुको नाउँमा म्याद पूर्जी टाँसी दिनुपर्छ.....................................१

अंश छुट्याई लिने चाहिंको दरखास्त नपर्दै अघि सो छुट्याई दिने चाहिंको दरखास्त पर्न आएमा अंश छुट्याई लिने फेला नपरी झिकाउनु पर्ने हुन आए फैसला बण्डापत्र बमोजिम दिनुपर्ने अंश सबै दिन्छु दिलाउन लगाई फूर्सत गराई पाउं भन्ने फलाना ठाउं बस्ने फलानाको दरखास्त पर्न आएको र तिमी फेला नपरेकोहुनाले म्याद टांसी दिएकोछ अंश बुझिलिनालाई बाटाका म्याद बाहेक पन्ध्र दिनभन्दा बढ्ता म्याद बांकी भएमा पन्ध्र दिनभित्र र त्यसभन्दा घटी म्याद बांकी भएकोमा बांकी म्यादभित्र हाजिर भई लिन आउनु वा इच्छापत्र लेखी वारिस गरी पठाउनु म्यादभित्र हाजिर नभए नपठाए फैसला बण्डापत्र

नेपाल कानून आयोग

बमोजिमको धनमाल छुट्याई माथवरको जिम्मा लगाई दिइनेछ पछि तिम्रो उजूर लाग्ने छैन भन्ने समेत जो चाहिने व्यहोराको म्याद टाँसी दिनुपर्छ २

अंश दिनुपर्ने मानिस म्याद तारीखमा हाजिर नभै म्याद नाघिसकेपछि फैसला बमोजिम गर्नु पर्ने काम तामेल भै नसक्दै कारणी झगडिया वा त्यसका एकाघरका जानकार जहान वारिसवाला हाजिर हुन आए पठाए निजहरुलाई समेत राखी ऐन फैसला बमोजिम जो गर्नुपर्ने कारवाई गर्नुपर्छ ९

टाँसिएका म्यादभित्र फैसला बमोजिम दिनालाई आफू पनि हाजिर हुन आएन वारिस पनि पठाएन भने म्याद गुज्रेका तीन दिनभित्र फैसला बमोजिम गरिदिनालाई कारवाई गर्नु गराउनुपर्छ १०

अंश बण्डा छुट्याई दिनालाई जाँदा फेला परेका वा टाँसिएका म्यादमा हाजिर हुन आएका अंश दिने कारणी झगडियाले वा ती हाजिर हुन नआए फेला नपरे पनि त्यसको हकदार वारिसवालाले देखाई दिंदा वा निजहरु नआएकाले अड्डाबाट खोली हेर्दा दिनुपर्ने तायदात बण्डापत्रमा लेखिए बमोजिमको सबै साबूद देखिए फैसला बण्डापत्र बमोजिमको बण्डा छुट्याई छुट्याई दिए जतिको ऐन फैसला बमोजिम दशौंद विशौंद जो लिनुपर्ने लिनुपर्छ...११

फैसला बमोजिम गरिदिनालाई अंश दिनेसँग धनमाल लिई अंश छुट्याई दिनालाई धनमाल झिकी बन्द गरिराखेको खुलाई चलन चलाई दिनु पर्नेमा सो गरिदिनेले वा त्यसका एकाघरका जानकार जहानले हाजिर भैकन पनि बण्डा गरिदिनु पर्ने धनमाल देखाई छुट्याई वा झिकी खुला गरी खाली गर्नुपर्ने खाली गरी नदिएकोले वा हाजिर हुन नआएको भै अड्डाबाटै गर्नुपर्ने हुन आएमा निजहरु भए निजहरु समेत राखी र निजहरु हाजिर नरहे यसै महलको ३० नम्बर बमोजिमको मानिस साक्षी राखी खोली तायदाती गरी ऐन फैसला बमोजिम जो गर्नुपर्ने गर्नुपर्छ १२

अंश दिने जिम्मा लिई राख्नेले हाजिर भै बण्डा छुट्याई दिंदा होस् म्यादमा हाजिर भै बण्डा गर्नुपर्ने धनमाल देखाई छुट्याउन नआउंदा धिडन्याइं भई बस्दा अड्डाबाट बण्डा छुट्याई दिंदा होस् फांटवारी बण्डापत्रमा लेखिएका सबै नदेखाई केही मात्र देखायो वा कुनै धनमाल पनि देखाएन देखिएन वा देखाए

नेपाल कानून आयोग

देखिएको पनि फांटवारी बण्डापत्र बमोजिमको नभै फरक वा घटबढ परेको देखियो भने सो नपुग जति दाखिल नगरे फांटवारी बण्डापत्रमा देखिए बमोजिम मिलेसम्मको चल अचलबाट अंश पाउनेलाई चाहिएजति फांटवारी बण्डापत्रमा लेखिए बमोजिमको बिगो कायम गराई अंश दिने जिम्मा लिई राख्नेको अंशबाट भर्ना दिनुपर्छ । सो दिंदा पनि नपुगे नपुग भएको जति बिगोको सट्टामा फाँटवारीमा नलेखिएको बढी देखिएको दाखिल नगर्ने चांहि अंशियारको हक भोगको अरु चल अचल देखिए त्यसबाट समेत नपुगेजति भर्ना गर्नालाई चाहिनेजति फांटवारी बण्डापत्रमा लेखिएजति चल मालको सोही फाँटमा लेखिए बमोजिमको बिगो कायम गरी र फांटवारी बण्डापत्रमा नलेखिएको अरु चल अचल जतिको पन्चकीर्ति मोल गरी भर्ना दिनुपर्छ । सो दिंदा पनि पुग्न नआए आफ्ना जिम्मा रहेको दाखिल गर्नुपर्ने सबै दाखिल नगरे पूरा दाखिल नगरे वापत तल १६ दफा बमोजिम जरिवाना गर्नुपर्छ १३

अंश बण्डा छुट्याउनालाई अंश दिने हाजिर नरहे फेला नपरेको कारणले अड्डैबाट अंश छुट्याई भराई दिंदा बाँकी रहेको अंश दिने जिम्मा लिई राख्नेका भागको र अंश पाउनेको दरखास्त नपर्दै अंश दिई फूर्सत गराई पाउँ भनी अंश दिने चाहिंको दरखास्त परी छुट्याई दिएको अंश भरी पाउने चाहिंका भागको समेत पाउनेले बुझिलिन नआउँदा रहेको धनमाल अंश पाउनेहरुले वा त्यसका एकाघरका उमेर पुगेका जानकार जहानले पनि बुझिलिएन भने सडी गली जाने माल र दशौंद बिशौंद लाग्नेमा त्यसलाई खामेसम्मको चल अचल ऐन बमोजिमको रीत पुऱ्याई लिलाम गरी दशौंद विशौंद कट्टा गरी लिई बाँकी रहेको नगद र अरु बाँकी रहेको चल अचल तायदात गरी लिन आएका बखत बुझाई दिने गरी धनमाल र एकप्रति तायदाती लिन आउनेका हकदार वा माथवर मानिसको जिम्मा लगाई लिन नआएकोले फलानाका जिम्मा लगाई दिएकोछ तायदाती बमोजिम बुझिलिनु पछि उजूर गर्न पाउने छैनौ भनी बुझी लिनुपर्नेको घरमा म्याद पूर्जी टांसीदिनुपर्छ १४

नेपाल कानून आयोग

अड्डाबाट ऐन बमोजिम गरी बण्डा छुट्याई दिएको बुझी लिनुपर्छ । चित्त बुझेन भनी छुट्याई दिएको बुझी नलिई धिङन्याई गरिरहनु हुंदैन। चित्त नबुझे यति कुरामा चित्त बुझेन उजूरी गरी इन्साफ माग्नेछु भनी चित्त नबुझेको जति कुरा भरपाईमा लेखी अड्डाबाट छुट्याई दिएको जति बुझी लिई चित्त नबुझेको जति कुरामा ऐनका म्यादभित्र उजूर गरी इन्साफ गराई माग्नुपर्छ । बुझी नलिनेलाई बुझी नलिए जति बिगोको चल मालको सयकडा पाँच अचलको सयकडा एक जरिवाना गरी बुझाई दिनु पर्छ । जरिवाना गर्दा पनि बुझी नलिए बुझिनलिएको जति लिन आएका बखत बुझाई दिने गरी माथि १४ दफा बमोजिम जिम्मा लगाई दिनुपर्छ ... १५

अंश बण्डा गर्नुपर्ने चल अचल आफ्ना जिम्मा लिई राख्नेले आफूले लेखिदिएको फांटवारी बमोजिमको दिनुपर्ने चल अचल दैवी परी प्रमाण पुऱ्याएको अवस्थामा बाहेक सबै देखाई छुट्याई नदिए नदेखाएको र देखाएसम्मको चल अचलबाट पनि अंश पाउनेलाई नपुगी बांकी रहन आए हाजिर रहे फेला परेकालाई दाखिल गर्न ल्याउ भनी थुन्नु पर्छ । पन्ध्र दिनसम्म थुन्दा पनि दाखिल नगरे बेइमानी गरेको ठहर्छ । हाजिर रहेको वा हाजिर नरहेकालाई समेत अफूले लेखिदेखाएको फांटवारी बमोजिमको सबै माल दाखिल नगरे वापत नपुग जति बिगोको सयकडा दश जरिवाना गरी सो जरिवाना वापत कैद गरिदिनु पर्छ १६

अंश बण्डा छुट्याई दिंदा अंश पाउनेलाई नपुग हुन आएको चल अचल लुकाई दवाई राखेको जति बण्डा छुट्याई पाएका मितिले सो बण्डा पाउने वा निज मरेमा निजका हकदारले दुई वर्षभित्र खोजी पत्ता लगाई उजूर गऱ्यो भने बुझी लुकाई दवाई राखेको ठहऱ्यो र भर्ना गर्न बांकी नै रहेछ भने फाँटवारीमा लेखिएको दाखिल नगरी लुकाई दवाई राखे वापत दवाउनेलाई दवाएका बिगोको सयकडा पाँच र दवाई लुकाउन ल्याएको भनी जानी जानी लुकाई राख्नेलाई सयकडा पाँचका दरले जरिवाना गरी दवाई राखेको ठहरे जति पत्ता लगाई ल्याउनेलाई दशौंद लिई भराई दिनुपर्छ १७

नेपाल कानून आयोग

४७ नं. ॥ ॥ फैसला बमोजिम गराई माग्नेले वा गरिदिनेले फैसला लगत बमोजिम गराई माग्न वा गरी दिनका निमित्त कारवाई गर्न गराउनालाई वारिस राखे ऐनले वारिस दिन हुने मानिसलाई वारिस दिन पाउँछ । त्यस्तो वारिस दिंदा धरौट लाग्दैन । भराई दिलाई छुट्याई दिनुपर्ने आफू हाजिर भई लिन नआई इच्छापत्र दिई फलानालाई पठाइदिएकोछु त्यस हस्ते दिनु भनी ऐन बमोजिम सहीछाप गरी लेखी पठाइदिनु पर्छ । सो इच्छापत्र लिई आउनेबाट दशौंद बिशौंदसमेत जो लिनुपर्ने लिई इच्छापत्र खिची भरपाई गराई दिनुपर्ने जति जिम्मा लगाई दिनुपर्छ । चलन चलाई दिनुपर्नेमा इच्छापत्र नभए पनि वारिसद्वारा चलन चलाई दिन लिन हुन्छ । लेखिए बमोजिम इच्छापत्र लिई आएकालाई दिएकोमा पछि उजूर लाग्न सक्तैन । वारिस पठाउँदा मेरो सट्टामा ऐनले वारिस दिन हुने फलानालाई अख्त्यार गरी पठाएकोछु वारिसले कारवाई गरेकोमा मेरो मन्जूर छ फैसला बमोजिम गराई लिनु दिनुपर्ने बखत म आफै हाजिर भै लिन आउंला वा इच्छापत्र गरी लिन पठाउंला वा भराई देखाई छुट्याई दिनुपर्ने पनि वारिसद्वारा देखाई छुट्याई बुझाई दिउंला सो फैसला गराई माग्दा दिंदा दशौंद बिशौंद सजायसमेत जो लागेको मै बुझाउनेछु इच्छापत्रवालालाई दिएकोमा उजूर गर्नेछैन भन्ने व्यहोराको वारिस दिने चाहिको अख्त्यारनामा र सो वारिस हुनेको फलानाको वारिस म भएं तारिखमा रही जो गर्नुपर्ने काम कारवाई गरुंला भन्ने व्यहोराको वारिसनामा दाखिला गरेकै दिन सकारनामा लेखाई ली झगडियाको गराउनु पर्ने कागत वारिसकै गराई ऐन फैसला बमोजिम जो गर्नुपर्ने कारबाई गरी तामेल गर्नु गराउनु पर्छ ।

४८ नं. ॥ ॥ फैसला बमोजिम अड्डाबाट गर्नुपर्ने काम गर्न गराउनलाई दरखास्त दिई तारेखमा रहेका म्याद टांसिएका मानिसले म्याद तारेख गुजारी बसे सो दरखास्त बमोजिम ऐनले गर्नुपर्ने कारवाई गर्नु पर्दैन । दरखास्त बमोजिम गराईपाउंदा ऐन फैसला बमोजिम लाग्ने दशौंद बिशौंद र दस्तूर भने छुट्न सक्तैन । म्याद तारेख थाम्ने अवस्था पुगेको पैंतीस दिन नाघेपछि सो असूल गरी लिनुपर्छ ।

नेपाल कानून आयोग

४९ नं. ॥ ॥ अड्डाबाट भाखा गराई दिएको, कागजपत्र दिलाई दिएको वा असामी बण्डा गरिदिएकोमा दशौंद बिशौंद लाग्दैन । यसै महलको ४८ नम्बरको अवस्थामा बाहेक बिगो नभराई दशौंद बिशौदमा पक्राउ हुन सक्तैन । भराई दिइसकेपछि भराईदिएजतिकोसम्म भराई पाउनेसँग दशौंद र जरिवाना नलागेकोमा जरिवाना नलागेजतिको भराई दिने चाहिंबाट बिशौंद लिई भराई दिनुपर्छ ।

५० नं. ॥ ॥ कसैले श्री ५ को सरकारको चल अचल सम्पत्ति चोरी ढाँटी दबाई छपाई खाए खुवाएको जाहेर गरी साबित गराई दिएमा त्यस्तो साबित गराई दिने जाहेरवालालाई अन्यथा व्यवस्था भएकोमा बाहेक जग्गा वा तालुकदारी नपाउने भए साल बसाली लगतमै असूल हुने बाहेक अरु असूल भएको बिगोको सयकडा पच्चीस र लेखिए बाहेक अरुमा सयकडा दशका हिसाबले कमिशन दिनु पर्छ । जग्गा वा तालुकी पाउनेमा भए कमिशन दिनु पर्दैन ।

५१ नं. ॥ ॥ असूल भएको जरिवाना सर्वस्व फिर्ता गर्नुपर्ने ठहरे श्री ५ को सरकारमा दाखिल भैसकेको भए पनि फिर्ता दिनुपर्छ ।

५२ नं. ॥ ॥ फैसला बमोजिमको भरी पाउने बिगो दिलाई भराई पाऊं भन्ने दरखास्त परेमा घरसारमा दिएको छु भन्ने जिकिर पुग्न सक्तैन । अड्डाबाट ऐन फैसला बमोजिम दिलाई भराई दिनुपर्छ ।

५३ नं. ॥ ॥ सरकारी बिगो जरिवाना दशौंद बीशौंद बक्सौनी समेत इत्यादि रुपैयाँमा कैद गर्नुपर्दा देवानी मुद्दाको भए महीना एकको पैंतालीस रुपैयाँका दरले र फौज्दारी मुद्दाको भए महीना एकको तीस रुपैयाँका दरले कैद ठेक्नु पर्छ ।

५४ नं. ॥ ॥ ऐनले जायजातबाट उपर नभएको बांकी बिगोमा कैद गराउन पाउनेमा कैद गराई सकेपछि बांकी नपुग रुपैयाँ जम्मै नतिरी धनीको मन्जूरी बेगर कैद भुक्तान नहुँदै बीचमा छुट्न सक्तैन । बांकी नपुग जम्मै बुझाउंछु भने भुक्तान गरेकाजति कैदको रुपैयाँ ऐन बमोजिम मिनाहा दी बांकी रुपैयाँ धनीलाई ऐन बमोजिम दशौंद लिई भराईदिनुपर्छ । कैद गराई सकेपछि कैद गराए तापनि

नेपाल कानून आयोग

अब भराई माग्दिन छाडिदिनु भनी धनीले भन्यो भने धनीको मञ्जूरीको कागत गराई लिई कैद भएकालाई छाडि दिनुपर्छ । पछि पक्रन र कैद गराउन पाउँदैन । बांकी सिधा खर्च फिर्ता हुन सक्तैन ।

५५ नं. ॥ ॥ मृत्यु दण्ड दिने अन्तिम टुङ्गो लागी फैसला भएको मितिले साधारणतया एक महीनाभित्र सो फैसला बमोजिम मृत्यु दण्ड पाउने मानिसलाई झुण्डयाई वा गोली हानी मारि दिनुपर्छ ।

५६ नं. ॥ ॥ मृत्यु दण्ड दिंदा मृत्युदण्ड पाउने मानिसलाई सम्बन्धित जेलका हाकिमले श्री ५ को सरकारबाट सामान्य वा विशेष आदेशद्वारा यस सम्बन्धमा कुनै निश्चित ठाउं तोकिएकोमा सोही ठाउंमा र त्यस्तो ठाउं नतोकिएकोमा कसैको सन्धि सर्पन नपर्ने र गाउं शहर बाहिरको कुनै खोलाको बगर वा फराक खाली ठाउंमा लगी यसै महलको ५५ नम्बरमा लेखिए बमोजिम गरी मारी दिनुपर्छ ।

५७ नं. ॥ ॥ मृत्यु दण्ड पाउने मानिसलाई मृत्यु दण्ड दिन लैजांदा आफ्ना इलाकाको पुलिस अफिस र आवश्यक भए नजीकको अन्य अड्डामा लेखी पठाई चाहिने मनासिब माफिकको मद्दत झिकाई भाग्न उम्कन नपाउने गरी लैजानुपर्छ ।

५८. नं. ॥ ॥ मृत्यु दण्ड पाउने मानिस तुरुन्त सजाय गर्नालाई सिकिस्त बिरामी देखियो भने हिंडडुल गर्नसक्ने नहुञ्ज्याल सजाय गर्न हुंदैन ।

५९ नं. ॥ ॥ दशैंको टीका, रामनवमी, एकादशी, कृष्ण जन्माष्टमी, शिवरात्री, बुद्ध जयन्ती र श्री ५ महाराजाधिराजको शुभजन्मोत्सवको दिनहरुमा मृत्युदण्ड दिनु हुंदैन ।

नेपाल कानून आयोग

भाग - ३

महल - १

कागज जाँचको

१ नं. ॥ ॥ दुनियाँहरुसँगको र अड्डा अड्डाको गैह्र कागजपत्रमा बन्द गाँसिएकोमा सो कागजको पछाडि प्रत्येक बन्दको जोर्नी जोर्नीमा र पाना राखेकोमा प्रत्येक पानाको शिर पुछारमा अड्डाको भए जुन अड्डाको हो त्यसै अड्डाको हाकिमको समेत वा छाप नभएका अड्डाको भए हाकिमको मात्र छाप लगाउनु वा दस्तखत गर्नुपर्छ । फैसला साधक रिपोट तोक जाँच्नु निकासा दिनु पर्दा सो कागजको बन्दको जोर्नी जोर्नी वा प्रत्येक पानाको शिर पुछारमा जांच्ने निकासा दिने अड्डाले पनि अड्डाको छाप र हाकिमको छाप लगाउनुपर्छ वा दस्तखत गर्नु गराउनुपर्छ । दुनियाँदारको अड्डामा परे भएको र घरायसको कागजपत्रको बन्दको जोर्नी वा पानामा भने सो कागजमा सहिछाप गर्ने मुख्य कारणीको र अड्डामा गरे भएकोमा सोही अड्डाको र हाकिमको समेत छाप लगाउनु वा दस्तखत गर्नुपर्छ । स्याहा बहीखाता किताबहरुमा भने एक पानाभन्दा बढ्ता पानामा एकै कलमको हिसाब वा व्यहोरा लेखिन गएमा जुन जुन पानामा सो लेखिन गएको छ उसै उसै पानामा उसै कलमका आखिरको पंक्तिको पुछारमा अरु अंक अक्षर लेख्न नहुने गरी सो कलममा सहिछाप गर्नेकै र अड्डाको भए पानै पिच्छे सोही अड्डाका हाकिम र तहरीरको समेत छाप लगाउन वा दस्तखत गर्नु गराउनुपर्छ । घरसारको कागजमा लेखिएबमोजिम रीत नपुगेको भए सो कागज गर्ने गराउने मुख्य कारणीलाई जनही बीस रुपैयाँसम्म जरिवाना गरी सो कागजबाट नालिस सुनी इन्साफ गरिदिनु पर्छ ।

२ नं. ॥ ॥ मिनाहा मोजरा वा लिने दिने कुराको निकासा लिंदा दिंदा दर देखिनेमा दर, जम्मा देखिनेमा जम्मा र दर जम्मा दुवै देखिनेमा दुवै खोली अंकलाई अक्षरले समेत बोलाई लेख्नु लेखाउनुपर्छ । जम्मामा अंक अक्षर नलेखिए लिए दिएको निकासा सदर हुँदैन। अर्को निकासा गराई लिनु दिनुपर्छ ।

नेपाल कानून आयोग

३ नं. ॥ ॥ अड्डाबाट लेखाई लिने दिने गैह्र कागजमा नाउँ, थर र जिल्ला, इलाका, प्रगन्ना, मौजा, गाउँ, शहर टोल स्पष्ट खुलेको वतन समेत लेखाई लिनु दिनुपर्छ । अड्डाबाट तमसुक, पट्टा, कबुलियत र धनजमानीपत्र गराउनु पर्दा भने तीन पुस्ते पनि खुलाउनुपर्छ ।

४ नं. ॥ ॥ दुनियाँदारको र अड्डा अड्डाको गैह्र कागजपत्रमा भरिसख्य नबिराई लेख्नु लेखाउनु पर्छ । बिरिन गै सच्याउनपरेमा अंक अक्षर खुर्कन हुंदैन। लालमोहर हुने कागज बाहेक अरुमा बिरिएजति पढिने गरी मसिनो डोरोले केरी थप्न परेमा निस्सा राखी त्यसको माथि जे लेख्नुपर्ने लेखी सो केरमेटमा र थपेमा समेत अरु अंक अक्षर थप्न नहुने गरी दायाँ बायाँमा सो कागजमा सही गर्ने मुख्य कारणीको र अड्डामा गरे भएकोमा सोही अड्डाका हाकिमको समेत र अड्डाको कागज भए हाकिमको मात्र र स्याहा बहीखाता किताबमा भए जुन कलममा जसको सहीछाप पर्ने हो उसैको गर्नु गराउनु पर्छ । थप्ने ठाउँ भएन वा थप्दा भ्रान्ति हुने भयो वा धेरै ठाउँमा केर्नु मेट्नु थप्नु पर्ने भयो भने बन्द फेरी लेख्नुपर्छ । लेखिएबमोजिम रीत नपुगेको केरे मेटे थपिएको र अंक अक्षर खुर्केको जति सदर हुंदैन। लालमोहर हुने कागज लेख्दा भने केर्नु मेट्नु थप्नु खुर्कनु समेत हुंदैन ।

५ नं ॥ ॥ लेनदेन कारोबार लगायत घरायसमा भएको र अड्डाखानामा भए गरेको समेत कागजहरुमा सहिछाप गर्नुपर्ने कारणीको र साक्षी, समेत गैह्रको सहिछाप गर्दा गराउँदा लेख्न जान्नेले आफ्ना हस्ताक्षरले सही आफ्नो नाउँ थर वतन दर्जा भए दर्जा समेत प्रष्ट बुझ्ने पढ्न सक्ने गरी पूरा लेखी लेखाई र अक्षर नजान्नेको र लेख्न जान्नेको पनि यसै महलको ८ नम्बरले ल्याप्चे सहिछाप गर्नु गराउनु पर्ने कागजमा ल्याप्चे सहिछाप गर्दा गराउँदा यसै महलको ६ र ७ नम्बर बमोजिम गर्नु गराउनु पर्छ । अड्डाखानामा भए गरेको कागजमा भए हस्ताक्षरको वा ल्याप्चे सही नगरी आफ्नू पूरा नाम किटेको छाप मात्र लगाए पनि हुन्छ । रैतीसित तिरो बुझ्न श्री ५ को सरकारबाट मुकरर भएको व्यक्तिले तिरो बुझी दिने रसीदमा आफ्नो नामको छाप मात्र लगाए पनि हुन्छ । माथि लेखिए बमोजिम रीत नपुगेको कागजबाट देहायमा लेखिए बाहेक नालिस लाग्न सक्तैन ....

नेपाल कानून आयोग

माथि लेखिए बमोजिम सहिछाप गर्दा गराउँदा नाउँ, थर, वतन र दर्जा भए दर्जा लेख्नु पर्नेमा दर्जा, थर, वतन मध्ये कुनै वा सबै कुरा छुटाएको भए सो छुटाई सहिछाप गर्नेलाई बीस रुपैयाँसम्म जरिवाना गरी सो कागजबाट नालिस सुनी इन्साफ गरिदिनु पर्छ १

सहिछापै नपरेको भएपनि सहिछाप गर्नु पर्ने मुख्य कारणीले आफ्ना हस्ताक्षरले लेखेको लिखत भए जुनसुकै मितिको भएपनि सो कागजबाट नालिस सुनी इन्साफ गरिदिनुपर्छ २

६ नं. ॥ ॥ ल्याप्चे सहीछाप गर्दा गराउँदा दाहिने हातको बूढी औंला नभए वा शंख चक्रको रेखा प्रष्ट नदेखिए बायाँ हातको बुढी औंलाको, दुवै हातको बुढी औंला नभए वा रेखा प्रष्ट नदेखिए दायाँ बायाँका अरु जुन औंलाको रेखा प्रष्ट देखिएको छ त्यस औंलाको र दुवै हातका बूढी औंलाको सहिछाप गर्नु गराउनु पर्नेमा एक हातका बूढी औंला नभए वा रेखा प्रष्ट नदेखिए रेखा प्रष्ट देखिएका बूढी औंलाको र बूढी औंला नभएका चाहिं हातको रेखा प्रष्ट देखिएका अरु औंलाको, दुवै हातका बूढी औंला नभए वा रेखा प्रष्ट नदेखिए रेखा प्रष्ट देखिएका दुवै हातका अरु एक एक औंलाको, एक हातमा कुनै औंला नभए वा रेखा प्रष्ट नदेखिने भए एकै हातको भए पनि दुई औंलाको सहिछाप गराई यस कारणले यस हातको यो औंलाको सहिछाप भएको भनी व्यहोरा जनाई राख्ने गर्नुपर्छ ।

नेपाल कानून आयोग

७ नं. ॥ ॥ दुवै हातका कुनै औंला नभए वा शंख चक्रको रेखा प्रष्ट नदेखिएमा त्यसका एकाघरका जहानमा मुख्यको र त्यस्ता नभए अपुताली खाने हकदारको र त्यस्ता पनि नभए हेरविचार गरी आइरहेका संरक्षकको मेरो रोहवरमा यसले भने मञ्जूर गरे बमोजिम लेखिएको ठीक छ यसो भै कुनै औंला नभए वा रेखा प्रष्ट नदेखिंदा सहिछाप नपरेको हो भन्ने शिरमा कैफियत लेखी सहिछाप गर्ने गराउने गर्नु पर्छ । एकाघरका जहान वा अपुताली खाने हकदार वा संरक्षक रोहवरमा नभएका बखत अड्डाबाट कागज गराउनु परेमा कागज भएका बखत रोहवरमा भएका भलाद्मीको र अड्डाका हाकिमको समेत लेखिए बमोजिम कैफियत लेखी सहिछाप गराउने गर्नु पर्छ । लेखिए बमोजिमको रीत

पुगी कागज भएको रहेछ भने कारणीको सहिछाप नपरेको भए पनि सहिछाप परेको सरह सम्झी ऐन बमोजिम हुनेछ ।

८ नं. ॥ ॥ देहाय बमोजिमको कागज गर्दा गराउँदा यसै महलको ५ र ६ नम्बर बमोजिम दुवै हातका बूढी औंलाको ल्याप्चे र लेख्न जान्नेको हस्ताक्षरको समेत सहिछाप समेत गर्ने गराउने गर्नुपर्छ । लेख्न जान्नेले रीतपूर्वक हस्ताक्षरको सहिछाप मात्र गरी ल्याप्चे सहिछाप नगरेको वा गरेकोमा प्रष्ट नदेखिने गरी गरेको वा लेख्न जान्नेले हस्ताक्षरको सहिछाप नगरी ल्याप्चे सहिछाप मात्र गरेकोमा मानिस कागज समेत विचार गरी बीस रुपैयाँसम्म जरिवाना गरी सो कागजबाट नालिस सुनी इन्साफ गरी दिनुपर्छ ....

हकदावी छोडी लिए दिएको दान बकसपत्र, बण्डापत्र, सट्टापट्टा, धर्मपुत्र, राजिनामा इत्यादि कागजपत्र १

हक नछोडी भोग, दृष्टिबन्धक लेखी दिएको र कर्जा लेनदेन गरेको कागजपत्र १

कर्जा दिएको बुझी तमसुक कागजको पीठमा दरपीठ नगरी छुट्टै गरिदिएको भरपाई १

नासो धरौट लिए दिएको कागज र सो फिर्ता बुझी लिएको भरपाई १

भाखापत्र, जमानीपत्र, कबुलियत १

अख्यारनामा वा इच्छापत्र १

९ नं. ॥ ॥ यसै महलको ८ नम्बरमा लेखिएका कागजहरुमा पुछारमा मिति टुङ्गिएको ठाउँमा पनि सोही नम्बरमा लेखिए बमोजिम कारणीको सहिछाप गर्नु गराउनुपर्छ । सो नगराएको भए बीस रुपैयाँसम्म जरिवाना गरी सो कागजबाट नालिस सुनी इन्साफ हुन सक्तछ ।

१० नं. ॥ ॥ सरकारी कर्मचारीले सरकारी काममा कानूनले दस्तखत गर्नु पर्ने कागजमा दस्तखत गर्दा यो दर्जाको यो मानिसको दस्तखत रहेछ भनी अक्षर जान्ने जोसुकैले पनि प्रष्ट बुझ्ने

नेपाल कानून आयोग

गरी देवनागरी अक्षरबाट सो कागजको शिर वा पुछार कुनै एक ठाउँमा पूरा नामको दस्तखत गरी सो बाहेक अरु ठाउँमा छोटकरी नामको दस्तखत गरेपनि हुन्छ ।

११ नं. ॥ ॥ अड्डामा र घरायसमा हुने सहिछाप गर्नुपर्ने जुनसुकै कागज लेख्दा र सहिछाप गर्दा गराउँदा नउड्ने पक्का मसीबाट गर्नु गराउनुपर्छ ।

१२ नं. ॥ ॥ अन्यथा व्यवस्था भएकोमा बाहेक देहायमा लेखिएका कागजपत्रमा देहायमा लेखिए बमोजिम रीत पुऱ्याउनु पर्छ ....

अड्डाको सोधनीको बाहेक अरु गैह्र लेखोट पूर्जीमा कामकाज फाँट बाँडिएका अड्डाको भए सो फाँटमा ठेकिएका मुख्य कारिन्दा र हाकिम, असिस्टेण्ट वा तहरीरमा एकजनाको र ठेकिएका मुख्य कारिन्दा नभएका बखतमा भए हाकिम असिष्टेण्ट वा तहरीरको मात्र किनारामा छाप र अड्डाको छाप लाउनुपर्छ। फाँट नबाँडी गोस्वारा काम चली आएको अड्डाकोमा हाकिम असिष्टेण्ट वा तहरीरको पुछरे छाप र अड्डाको छाप लगाउनुपर्छ १

सोधनीसम्मको लेखोट पूर्जीमा भने हाकिम असिष्टेण्ट वा तहरीरमा एकजनाको पुछरे छाप र अड्डाको छाप लगाउनुपर्छ २

नगदी जिन्सीका रसीद भरपाईमा तहवीलदार भएका अड्डामा भए तहवीलदारको र हाकिम र असिष्टेण्ट वा तहरीरको समेत र तहवीलदार नभएका अड्डामा भए हाकिम र असिष्टेण्ट वा तहरीरको मात्र पुछरे छाप लगाई अड्डाको छाप लगाउनुपर्छ ३

अड्डा अड्डाबाट वा झगडिया रकमीले बुझाउन ल्याएको कागजको रसीद भरपाईमा बुझ्ने कारिन्दाको पुछरे सही र असिष्टेण्ट वा तहरीरको सहीछाप र अड्डाको छाप लगाउनुपर्छ ४

अड्डा अड्डामा रहेको कागजपत्रको नक्कल दिनु परेमा सक्कल बमोजिम नक्कल दुरुस्त छ भन्ने लेखी रुजु गर्ने कारिन्दाको निशाना र हाकिम असिष्टेण्ट वा तहरीरको सहिछाप र अड्डाको छाप लगाउनुपर्छ ५

नेपाल कानून आयोग

गैह्र कागजपत्रहरुको अड्डामा नक्कल राख्नु पर्दा सो नक्कलमा सक्कल बमोजिम नक्कल दुरुस्त छ भन्ने लेखी हाकिम, असिष्टेण्ट वा तहरीरको र सो कागज नक्कल सार्ने कारिन्दाले सहिछाप गरी राख्नुपर्छ ६

असिष्टेण्ट तहरीरको सहिछाप गर्नु पर्नेमा असिष्टेण्ट वा तहरीरै नभएका अड्डामा भए हाकिमदेखि मुनिका मुख्य कारिन्दाको सहिछाप गर्नुपर्छ ७

१३ नं. ॥ ॥ एउटाका नाउँमा आदेश पूर्जी गरी दिंदा सो आदेश पूर्जीबाट अरुलाई समेत आदेश पूर्जी गरिदिनु पर्ने भए अरु जस जसलाई जुन व्यहोराको गरिदिनुपर्ने हो सो समेत गरिदिनुपर्छ । सो बमोजिम नगरेकाले सरकारी नोक्सानी वा काम हर्जा भएको भए सो नगर्ने व्यक्तिले सो कुराको जवाफदेही गर्नुपर्छ ।

१४ नं. ॥ ॥ कानूनले साक्षी राखी गर्नुपर्ने कागजपत्र र अड्डैबाट गराई लिएको अचल सम्बन्धी लिखत बाहेक अड्डाको र अड्डामा गरे भएका गैह्र कागजातमा र घरायसमा चिट्ठी, पूर्जी, रसीद, भरपाई, हुण्डी, पट्टा, बही, खाता, महाजनी कारोबारको दोहरी लेख्दा लेखाउँदा र तमसुकमा दरपीठ गर्दा साक्षी नराखी गर्न गराउन लेख्न लेखाउन पनि हुन्छ । लेखिए बाहेक अरु कागजपत्रहरु र कानूनले साक्षी राखी गर्नुपर्ने कागजहरु गर्दा गराउँदा र अड्डैबाट गराई लिने अचल सम्पत्ति सम्बन्धी लिखत गराई लिंदा सो कागजमा साक्षीको नाउँ लेखि लेखाई साक्षीको समेत सही छाप गर्नु गराउनु पर्छ । सो बमोजिम साक्षी राख्नुपर्ने कागजमा साक्षी नराखेकोमा वा राखेको साक्षीको सहिछाप नगराएको भए पनि यसै महलका ५ नम्बरले नालिस उजूर लाग्न सक्ने कागज रहेछ भने साक्षी नराखे बापत वा राखेका साक्षीको सहीछाप नगराए बापतको सो कागज गर्ने गराउने मुख्य कारणीलाई जनही बीस रुपैयाँसम्म जरिवाना गरी सो कागजबाट नालिस सुनी इन्साफ गरिदिनु पर्छ ।

१५ नं. ॥ ॥ सरकारिया गैह्र कागजपत्रहरु हाल साविक हुँदा तायदाती खडा गरी हालवालालाई बुझाउनुपर्छ । सो बमोजिम नुबझाई हाकिम कारिन्दा लगायत कसैले पनि घरमा लगी राख्न हुंदैन।

नेपाल कानून आयोग

१६ नं. ॥ ॥ घरायसमा जुनुसुकै कागज गर्दा गराउँदा पनि सो कागजमा व्यहोरा लेखिसकेपछि मिति लेख्नु भन्दा अगाडि कागज जुन ठाउँमा भएको हो सो ठाउँ र सो ठाउँको जिल्ला प्रगन्ना मौजा गाउँ, शहर, टोल समेत लेख्नुपर्छ । नलेखेको कागज गराउनेलाई बीस रुपैयाँसम्म जरिवाना गरी सो कागज प्रमाणमा ल्याउनुपर्छ ।

१७ नं. ॥ ॥ अदालती बन्दोबस्तको महलको २११ नम्बर बमोजिम नक्कल पाउने बाहेक अरु अड्डामा रहेको सरकारी कागजहरुको नक्कल माग्न आएमा देहाय बमोजिम गर्नु पर्छ ....

सरोकार परेका कागजको जोसुकैले पनि नक्कल लिन पाउँछ १

यति दस्तूर लिई यस हिसावसँग नक्कल दिनु भनी किटी कानून भैरहेकोमा सोही बमोजिम गरी र लेखिए बाहेक अरु नक्कल पाउन सक्ने कागजातको नक्कल माग्न आएमा यो कागजको नक्कल यस कारणले मलाई सरोकार परेकोछ आफ्नै तर्फबाट सारी लाने वा अड्डैबाट सारी पाऊँ भनी कागज भएका अड्डामा आई दरखास्त दिनुपर्छ । त्यस्तो दरखास्त परेका मितिले तीन दिनभित्र तल ३ दफा बमोजिम गरी नक्कल सार्नु दिनुपर्छ २

नक्कल सार्न दिंदा नक्कल सार्नलाई दिएका कागजहरुमा थपघट केरमेट समेत केही कैफियत गर्न नपाउने गरी अड्डाभित्र राखी नक्कल सार्न दिई नक्कल सारी सकेपछि रुजु गरी कानून बमोजिमको रीत पुऱ्याई यसले आफ्नै तर्फबाट वा अड्डाबाट सराई लगेको भन्ने समेत लेख्नु पर्ने कैफियत र नक्कल दिएको मिति समेत जनाई तल ४ दफा बमोजिम लाग्ने दस्तूर लिई सात दिनसम्ममा नक्कल दिनुपर्छ ३

नक्कल दिंदा प्रत्येक कागज वा कागजको अंशको एकप्रति नक्कलको एक रुपैयाँको दरले दस्तूर लिई नक्कल सार्न दिनुपर्छ । अड्डाबाट सारिदिएमा सो दस्तूरको दोब्बर दस्तूर लिनुपर्छ ४

नक्कल दिने कागजमा सक्कल वा नक्कल बमोजिम नक्कल दुरुस्त छ भन्ने लेखी अड्डाको र हाकिम असिष्टेण्ट वा तहरीरको छाप लगाई दिनुपर्छ ५

नेपाल कानून आयोग

यो नम्बर बमोजिम नक्कल दिंदा कुनै सरकारी अड्डामा रहेको कुनै सरकारी कामको सम्बन्धको प्रकाशित नभएको कुनै गोप्य लिखतका हकमा सम्बन्धित विभागीय प्रमुखले इजाजत दिएमा बाहेक त्यस्तो लिखतको नक्कल दिन कर लाग्दैन ……………………………………………६

नेपाल कानून आयोग

महल २

जमानी गर्नेको

१ नं. ॥ ॥ जमानी लिंदा जायजातबाट उठ्ने ठहरेका माथवर मानिसलाई जमानी लिनुपर्छ । सो जमानी लेखी लिंदा दिंदा फलानाको फलाना कलमको यो यति अंकमा म जमानी भएँ भनी विषय अंक समेत स्पष्ट खोली लेखाई लिनु पर्छ । एक कलममा एकजनाभन्दा बढी मानिस जमानी लिंदा दिंदा दामासाहीले बुझाउने गरी जमानी लिएकोमा दामासाहीले हुने अंक र घटी बढीमा लिए भएको भए जमानी लिएको अंक पृथक खोली लेखाई लिनुपर्छ । त्यस्तो नखोली गोश्वारा जमानी बसेकोमा भने घटी बढी भए पनि बांकी उपर नभएसम्म सबैको जायजातबाट भर्ना गर्नुपर्छ । जमानी भएको रकम असूल भैसकेपछि वा जमानी दिनेलाई नलाग्ने भैसकेपछि सो जमानीपत्र स्वतः बदर हुनेछ । कागजपत्र नगरी मुखले मात्र जमानी लिएको सदर हुंदैन ।

२ नं. ॥ ॥ अड्डाबाट जमानी लिनुपर्दा कानून बमोजिम र आवश्यक जांचबुझ गरी श्री ५ को सरकारलाई नोक्सान नहुने गरी लिनुपर्छ । जानी जानी वा लापरवाही गरी कानूनको रीत नपुऱ्याई वा आवश्यक जांचबुझ नगरी जमानी लिएबाट श्री ५ को सरकारलाई नोक्सानी भएमा सो जमानी लिने कर्मचारीबाट सो नोक्सानीको बिगो असूल उपर गरी लिइनेछ । कानून बमोजिमको रीत पुऱ्याई जमानी लिए राखेकोमा पछि दैवी परी वा अरु कुनै कारणले जमानी हुने व्यक्ति बेमाथवर हुन गए वा जमानी लिएको जेथा सदर कायम नहुने भयो वा बेकायमी वा बेसाबुद भयो भने असामी र जमानीबाट उपर हुन नसके जति सो जमानी लिने कर्मचारीबाट असूल गरिने छैन ।

३ नं. ॥ ॥ कानून बमोजिम जमानी दिन पाउने अवस्थामा जमानी दिंदा जमानी दिन हुने फलानालाई जमानी दिन पाउँ भन्ने व्यहोराको दरखास्त लेखी जमानी र सो दरखास्त जमानी लिने अड्डामा प्रस्तुत गर्नुपर्छ र सो अड्डाले पनि सो जमानी हुन आएको व्यक्ति माथवर हो होइन कानून बमोजिम निजलाई जमानी लिन हुने हो होईन भन्ने कुराको एकीन गरी लिन हुन भए लिई र लिने

नहुने भए यस कारणले यो जमानी लाग्न सक्तैन कानून बमोजिम दिन हुने अर्को माथवर जमानी ल्याएमा लिइनेछ भन्ने व्यहोरा दरखास्तको पीठमा लेखी हाकिमको सहीछाप लगाई फिर्ता गरि दिनु पर्छ ।

४ नं. ॥ ॥ जेथा जमानी लेखाई लिएकोमा सो जेथा जमानी लेखाई लिने अड्डाले फलानाले यो यति बापत जमानी लेखाई दिएको यो यति जेथा भन्ने सबै कुरा खोली सो जेथा कसैलाई बेचविखन गर्न वा अरु कुनै प्रकारले अरुलाई दिन नपाउने गरी रोक्का राखी दिनको लागि रजिष्ट्रेशन गर्ने, दाखिल खारीज गर्ने, मालपोत तिरो कर असूल गर्ने र त्यस वापत लिलाम बिक्री गर्ने समेत अड्डाहरुलाई रोक्का पूर्जी लेखी पठाउनु पर्छ । सो बमोजिम रोक्का पूर्जी आएमा सो जेथा जमानी जुन कुरा बापत लिएको हो सो कुरा पूरा वा असुल भैसकेकोले रोक्का रहेको जेथा फुकुवा गरी दिनु भन्ने फुकुवा पूर्जी भै नआएसम्म सो लेखिएको जेथा कसैलाई रजिष्ट्रेशन दाखिल खारीज नामसारी हुन नसक्ने गरी रोक्का राखी दिनुपर्छ । तिरो मालपोत वा कर बाँकी राखेकोबाट कानून बमोजिम सो जेथा लिलाम हुने भएमा लिलाम बिक्री नहुँदै जेथा जमानी लिने अड्डालाई जनाउ पठाई दिनुपर्छ । सो बमोजिम जनाउ आउनासाथ जेथा जमानी लिने अड्डाले पनि अर्को जेथा जमानी लेखाई लिनुपर्छ । सो बमोजिम अर्को जेथा जमानी नदिएमा लिलाम बिक्रीबाट आएको मध्ये तिरो मालपोत वा कर बापतको बांकी असूल गरी बढी भए सो बढी भए जति जेथा जमानी वापत रोक्का राख्नु पर्छ नपुगे नपुग जतिमा कानून बमोजिम गर्नुपर्छ । जेथा जमानी लेखी दिएकोमा सो लेखी दिने मानिस मरे पनि बांकी ठहरेजति सो जेथाबाट उपर गरी लिनु पर्छ ।

५ नं. ॥ ॥ हाजिर जमानी लिई छोडेको मानिस भाग्यो भने निजलाई लाग्ने सजाय, बिगो, दशौंद बिशौंद इत्यादि कानून बमोजिम जमानी हुनेबाट असूल उपर गरी लिनुपर्छ । सो भागेको असामी पक्रियो भने जमानीबाट असूल उपर भएजति सो जमानीलाई फिर्ता दिई असामीलाई कानून बमोजिम गर्नुपर्छ ।

नेपाल कानून आयोग

६ नं. ॥ ॥ धन जमानी भएको अवस्थामा असामीले तिर्न सकेन भने धन जमानी हुनेको जाय जेथा रोक्का गरी पहिले असामीको जायजात गरी नपुगेकोमा जमानीको जायजातबाट भर्ना गराउनुपर्छ । दुवैको जायजातबाट पुगेन भने जमानीको पेटमा सो बाँकी रहेनछ भने बाँकी लिनु पर्ने जतिमा असामीलाई नै कानून बमोजिम गरी छाडिदिनुपर्छ । जमानीको पेटमा सो बाँकी परेको रहेछ भने जति पेट बाँकी रहेको ठहर्छ उतिमा सो जमानी हुनेलाई असामी सरह कानून बमोजिम गरी असामी छाडिदिनुपर्छ ।

७ नं. ॥ ॥ धन जमानी भएकोमा जमानी दिने मानिस मरेपनि निजबाट उपर गर्नुपर्ने बाँकी ठहरे धनजमानीले तिर्नु पर्छ । धनजमानी हुने मरेपछि भने निजले असामीबाट केही लेखाई लिई भोग गरेको रहेछ वा असूल गरिसकेको रहेछ भने त्यतिमा मात्र सो जमानी हुनेको अपुताली खानेबाट असूल उपर हुन सक्तछ । सो बाहेक अरु अवस्थामा धन जमानी हुने मरिसकेपछि निजको अपुताली खानेबाट असूल उपर हुन सक्तैन । असामी वा असामीको अपूताली खानेबाट असूल उपर गरी लिनुपर्छ । हाजिर जमानी भएकोमा असामी मरेपछि सो जमानी हुने व्यक्तिलाई र हाजिर जमानी हुने मानिस मरेपछि सो जमानी हुनेका हकदारलाई पक्राउ गर्न हुंदैन।

८ नं. ॥ ॥ सोह्र बषृ नपुगेका मानिसलाई कसैले जमानी लिन हुंदैन ।

९ नं. ॥ ॥ जमानीको कागज लेखाउँदा जमानी दिने र जमानी हुने दुई थर नराखी कागज गराएको सदर हुंदैन।

१० नं. ॥ ॥ जेथा जमानी लेखाई लिंदा सो जमानी भएको बाँकी उपर हुने अञ्जाम गरी लिनु पर्छ । जेथा जमानीबाट उपर भएन भनी जमानी हुनेको अरु जेथा पक्राउ गर्न हुंदैन।

११ नं. ॥ ॥ सर्वस्व हुने मानिसको जमानी भएको भए भाग्नेको सर्वस्व गरी जमानीलाई छाडिदिनु पर्छ । जमानीमा छुटेको मानिस जहिलेसुकै पक्रिए पनि जो हुने सजाय उसैलाई नै गर्नुपर्छ । जमानी हुनेले लेखिए बमोजिम रुपैयाँ तिरेको भए मुद्दा छिनिएको तीन वर्षभित्र कैद हुने मानिसको

नेपाल कानून आयोग

जमानी भएकोमा जमानीमा छुटेको मानिस भागी फेला नपरी जमानीबाट रुपैयाँ असूल भएकोमा भाग्ने मानिस तीन वर्षभित्र फेला परी कैद परे जमानीबाट असूल भएका रुपैयाँ जमानीलाई फिर्ता दिनुपर्छ । म्याद नाघेपछि फेला परे कैद भएकोमा भने फिर्ता हुन सक्तैन ।

१२ नं. ॥ ॥ यसमा जमानी हुनेलाई सजाय वा सरकारी बिगोमा कैद गर्नु पर्दा छ वर्षभन्दा बढी कैद गर्नु हुंदैन ।

नेपाल कानून आयोग

महल ३

कल्याण धनको

१ नं. ॥ ॥ जमीनमा दबेको वा गडेको कुनै धनमाल फेला परेमा जाँचबुझ गर्दा सर्वस्व हुने गरी अड्डाबाट सजायको आदेश भएको व्यक्ति वा सर्वस्व हुने अपराधको अभियुक्तले दबाए वा गाडेको ठहरे जम्मै र जरिवाना कैदको सजाय पाएको वा सरकारी बिगो तिर्नुपर्ने ठहरेको व्यक्तिले दबाएको वा गाडेको ठहरे सो कार्यान्वित गर्न चाहिनेजतिसम्म श्री ५ को सरकारको हुनेछ । साहूको दामासाही गराउने वा गराएको असामीले दबाए वा गाडेको ठहरे फैसलामा लेखिए जतिसम्म साहूको हुन्छ । माथि लेखिए बाहेक अरु कसैले दबाए वा गाडेको ठहरे धनी पत्ता लागे धनीको र निजको मृत्यु भैसकेको भए निजको अपुताली खानेको हुन्छ । धनी पत्ता नलागेकोमा भने सो धनमाल जसको घर जग्गामा फेला परेकोछ उसैको हुन्छ ।

२ नं. ॥ ॥ घर वा जग्गा सुक्रीबिक्री गरिसकेपछि वा अरु कुनै वेहोराले कानून बमोजिम आफ्नो हक छोडी अर्काको हक हुने गरी दिई लिई सकेपछि सो घर वा जग्गामा दबे वा गडेको कुनै धनमाल फेला पऱ्यो भने सो धनमाल सो घर जग्गा खरीद गरी वा अरु वेहोराले आफ्नो हक गराई लिने व्यक्तिको हुन्छ ।

३ नं. ॥ ॥ कल्याण धन फेला परेकोमा यसै महलको १ र २ नम्बर बमोजिम सो धनमाल श्री ५ को सरकारको वा धनीको हुने भै सो धनमाल फेला पार्ने व्यक्तिले नपाउने भएमा निजलाई सो धनमालको सयकडा दश र श्री ५ को सरकारलाई सयकडा दश धनीले दिनुपर्छ । जसले पाउने हो उसैले फेला पारेकोमा भने सयकडा बीस श्री ५ को सरकारको हुन्छ ।

४ नं. ॥ ॥ श्री ५ को सरकार वादी हुनेमा बाहेक यसै मलहका कुरामा छ महीनाभित्रमा नालिस नदिए लाग्न सक्तैन ।

नेपाल कानून आयोग

महल ४

ज्याला मजुरीको

१ नं. ॥ ॥ कसैले कसैलाई निजको मन्जूरी बेगर कुनै काम लगाउन वा गराउन हुँदैन।

२ नं. ॥ ॥ काम गर्नेले ज्याला मजुरी नलिने गरी आफूखुशीले काम गर्न मन्जूर गरेकोमा बाहेक काम गर्नेलाई काम लगाउने वा गराउनेले दुबैको मन्जूरीबाट कुनै खास ज्याला मजुरी तोकिएकोमा सो तोकिए बमोजिमको र सो बमोजिम नतोकिएकोमा सो काम वापत सो ठाउँमा चलेको दर अनुसारको सुफत ज्याला मजुरी दिनुपर्छ ।

३ नं. ॥ ॥ आफूले कबुल गरी उठाएको काम पूरा नगरी काम गराउनेको मन्जूरी वा मनासिब माफिकको कारण बिना बीचैमा छोड्नु हुँदैन।

४ नं. ॥ । कसैले यस महलमा लेखिएको विरुद्ध कुनै काम गरेमा देहाय बमोजिम हुन्छ ------

कसैले कसैलाई निजको मन्जूरी बिना काम लगाए वा गराएमा लगाएका कामको ज्याला मजुरी भराई दिई एकसय रुपैयाँसम्म जरिवाना हुनेछ १

आफूले लगाए वा गराएको कामको यसै महलका २ नम्बर बमोजिमको ज्याला मजुरी नदिनेबाट सो बमोजिमको ज्याला मजूरी भराई दिई निजलाई दण्ड सजायको २१ नम्बर बमोजिम सजाय समेत गर्नुपर्छ......................२

आफूले कबूल गरी उठाएका काम सो काम लगाउने वा गराउनेको मन्जूरी वा मनासिब कारण बिना बीचैमा छोडेमा क्षतिपूर्ति लिने दिने कुराका सम्बन्धमा लिखत भएकोमा सोही बमोजिम र त्यस्तो लिखत नभएमा देहाय बमोजिम हुन्छ ३

आफूले बोकी आएको भारी बीचैमा छोडी भाग्ने भरीयालाई पचास रुपैयाँसम्म जरिवाना गरी निजले भारी छोडी भागेबाट माल नोक्सान पर्न गएको रहेछ भने नोक्सानी बिगो समेत निजबाट भराई दिनुपर्छ १

नेपाल कानून आयोग

भारी बोकी जिम्मा लिई गएकोमा सो भारी जहाँसम्म पुऱ्याउनलाई जिम्मा लिएको हो सो ठाउँसम्म पुऱ्याई जिम्मा नदिई त्यसै भारी बोक्तिन भनी बीचैमा भारी छाडी जानेलाई बीस रुपैयाँसम्म जरिवाना गरी पेश्की लिएको भुक्तान भै नसकेको मजुरी निजबाट फिर्ता गराई दिनुपर्छ २

यसै दफाको माथि दफा १ र २ मा लेखिए बाहेक अरुमा बिगो भराई कसूर अनुसार बीस रुपैयाँसम्म जरिवाना हुन सक्तछ ३

५ नं. ॥ ॥ यस महलका कुरामा सो काम कुरा भए गरेका मितिले पैतीस दिनभित्र नालिस नदिए लाग्न सक्तैन ।

नेपाल कानून आयोग

महल ५

गरीब कङ्गालको

१ नं. ॥ ॥ एकाघरमा सोह्र वर्ष उमेर पुगेका अरु हकदार कोही नभएका नाबालकको जायजात छ भने सो ठाउँको पञ्चायतले तालुकदार, जिमिदार र अरु कम्तीमा दुई जना भलाद्मीहरु साछी राखी सो जायजात तायदात गरी माथवर मानिसको जिम्मा लगाई सो तायदाती मुचुल्काको एक प्रति सो माथवर जिम्मावालालाई र एक प्रति इलाकाको बडाहाकिम वा मैजिष्ट्रेट अफिसलाई बुझाई एक प्रति आफू कहां राख्नु पर्छ । त्यस्ता नाबालकको हकदार, नातेदार वा अरु संरक्षकले पालन पोषण गर्न मञ्जूर गरे सो नाबालकलाई निजहरुकै जिम्मा लगाई र त्यस्ता हकदार, नातेदार वा संरक्षक कोही नभए वा भए पनि पालन पोषण गर्न मञ्जूर नगरे त्यस्ता नाबालकको पालन पोषणको बन्दोवस्त भएको ठाउँ भए सो ठाउँमा पठाई र त्यस्तो ठाउँ पनि भए सो नाबालकको पालन पोषणको निमित्त कुनै उपयुक्त मानिसको बन्दोवस्त गरी निजको जिम्मा लगाई सो नाबालकको उमेर अठार वर्ष नपुगुञ्जेल सोही जायजातको आयस्ताबाट मुनासिब माफिकको खर्च गरी गराई पालन पोषण गर्ने व्यवस्था गर्नुपर्छ । निजको पालन पोषण गर्दा लागेको खर्च कटाई अरु बांकी जायजात र आम्दानी खर्चको फांट साछी राखी सो नाबालकको उमेर सोह्र वर्ष पुगेको मितिले छ महीना भित्र निजकै जिम्मा लगाई दिनु पर्छ । बाबु मरी वा बेपत्ता भएको अवस्थामा आमा पोइल जाने नाबालकको हकमा भने यसै महलका ३ नम्बरमा लेखिए बमोजिम हुन्छ ।

२ नं. ॥ ॥ यस महलका १ नम्बर बमोजिम सम्पत्ति जिम्मा लिने माथवर जिम्मावालाले आफूले जिम्मा लिएको सम्पत्तिको आयस्ताको आम्दानी खर्चको फांट साल सालै तीन प्रति तैयार गरी एक प्रति आफूसँग राखी एक प्रति बडाहाकिम वा मेजिष्ट्रेट कहाँ र एक प्रति सम्बन्धित पञ्चायतमा पठाई दिनु पर्छ । सो सम्पत्तिको आयस्ताबाट नाबालकको पालन पोषणको लागि खर्च गरी केही बचत हुन आएमा सो बचत बडाहाकिम वा मैजिष्ट्रेटले तोकेको ठाउँमा जम्मा राख्नु पर्छ । सो माथवर

नेपाल कानून आयोग

जिम्मावालाले दाखिल गरेको आयस्ता उठ्तीको सयकडा पांच निजले पारिश्रमिकको रुपमा कट्टा गरी लिन पाउँछ ।

३ नं. ॥ ॥ बाबु मरी वा बेपत्ता भएको अवस्थामा आमा पोइल जाने देहायका अवस्थाका नाबालकको देहाय बमोजिम पालन पोषण गर्नु गराउनु पर्छ ----------------------------------

नाबालकको उमेर तीन वर्ष भन्दा कम रहेछ भने एकाघरका अरु हकदारले त्यस्ता नाबालकलाई आमा कै साथ लगी पालन पोषण गराउन मञ्जूर गरेमा वा त्यस्तो हकदार नै कोही नभएमा सो पोइला जाने लैजाने लोग्ने स्वास्नीले सो नाबालकलाई आफ्नै साथमा राखी पालन पोषण गर्नुपर्छ । त्यस्ता नाबालकको एकाघरमा सोह्र वर्ष उमेर पुगेका हकदार कोही रहेनछन् र जायजात भने रहेछ भने यसै महलका १ नम्बर बमोजिम तायदात गरी माथवर जिम्मा लगाई राख्नु पर्छ । सो नाबालकको उमेर तीन वर्ष पुगे पछि यस नम्बरको तल २, ३ र ४ दफा बमोजिम हुन्छ १

एकाघरका सोह्र वर्ष उमेर पुगेका अरु हकदार कोही नभएको तीन वर्ष भन्दा माथि र सोह्र वर्ष भन्दा मुनिको नाबालक रहेछ भने सो नाबालकलाई पोइल जाने लैजाने लोग्ने स्वास्नीले आफ्नै घरमा लगी वा सो नाबालक कै घरमा बसी निजको उमेर सोह्र वर्ष नपुगेसम्म पालन पोषण गर्नु पर्छ । त्यस्ता नाबालकको जायजात रहेछ भने सो जायजात यसै महलको १ नम्बर बमोजिम तायदात गरी माथवर जिम्मा लगाई सो जायजातको आयस्ताबाट निजको पालन पोषण गर्न पुग्नेमा सोही आयस्ताबाट चाहिए जति खर्च गरी र नपुगेमा सो आयस्ता सो नाबालकलाई पाल्ने लोग्ने स्वास्नीलाई माथवर जिम्मावालाले दिई अरु सो लोग्ने स्वास्नीले आफ्नै तर्फबाट खर्च गरी पालन पोषण गर्नुपर्छ २

एकाघरमा सोह्र वर्ष उमेर पुगेका हकदार भएपनि सो हकदारले तीन वर्ष भन्दा बढी उमेरको त्यस्तो नाबालकको पालन पोषण गर्न मञ्जूर गरेन र निजको जायजात पनि केही छैन वा भए पनि निजको पालन पोषणको लागि पर्याप्त छैन भने पोइल जाने लैजाने लोग्ने स्वास्नीले सो नाबालकलाई आफ्नै

नेपाल कानून आयोग

साथमा राखी निजको उमेर सोह्र वर्ष नभएसम्म पालन पोषण गर्नुपर्छ । सो बमोजिम पालन पोषण गरेकोमा सो नाबालकको जायजातको आयस्ता सोही पाल्ने लोग्ने स्वास्नीले पाउँछन् ३

नाबालकको उमेर तीन वर्ष भन्दा माथिको रहेछ र निजको एकाघरमा सोह्र वर्ष उमेर पुगेका अरु हकदार र निजको पालन पोषणको निमित्त पुग्ने जायजात रहेछ भने त्यस्ता हकदारले पालन पोषण नगरी आमाको साथमा पठाएमा पालन पोषणलाई चाहिनेसम्म खर्च पाल्ने आमालाई दिनुपर्छ ४

४ नं. ॥ ॥ आपस्त वा संरक्षकले हेर विचार नगरेका वा त्यस्ता कोही नभएका नाबालकको जायजात रहेनछ वा भए पनि त्यसको आयस्ताबाट निजको पालन पोषण हुन नसक्ने रहेछ भने सो ठाउँको पञ्चायतले त्यस्तो नाबालकलाई नाबालक पाल्ने ठाउँको छुट्टै व्यवस्था भएकोमा सोही ठाउँमा र सो नभए त्यस इलाकाको बडाहाकिम वा मेजिष्ट्रेटका समक्ष पठाई दिनु पर्छ । बडाहाकिम वा मेजिष्ट्रेट कहां सो बमोजिम आएका नाबालकलाई उस्को आयस्ताले नपुगे जति राज गुठीको आम्दानीबाट खर्च गरी सोह्र वर्षको उमेर नपुगेसम्म स्याहार संभार गरी गर्न लगाई त्यस्को दरबन्दी नभएकोमा दरबन्दी समेत गराई पाली राख्नु पर्छ ।

५ नं. ॥ ॥ जायजात र आफ्नो कोही नभएका रोजगार गरी खान नसक्ने असमर्थ व्यक्तिलाई सो ठाउँको पञ्चायतको सिफारिशमा बडाहाकिम वा मेजिष्ट्रेटले सदावर्तबाट हण्डी र वर्षको दुई जोर कपडा दिलाई श्री ५ को सरकारबाट तोकिएको ठाउँमा पाली राख्न लगाउनु पर्छ ।

६ नं. ॥ ॥ यसै महलको १,३,४ वा ५ नम्बरमा लेखिए बमोजिमको नाबालक वा व्यक्ति आफ्ना गाउँ शहर टोलमा भएमा सो ठाउँका जिमिदार तालुकदार वा पञ्चायतका सदस्यले सो कुराको जनाउ सो ठाँउको पञ्चायतलाई दिनुपर्छ र सो पञ्चायतले पनि सो नम्बरहरुमा लेखिए बमोजिम गर्नुपर्छ ।

७ नं. ॥ ॥ महारोग भएका मानिसहरुलाई स्थानीय बडाहाकिम वा मेजिष्ट्रेटले श्री ५ को सरकारबाट तोकिएको ठाउँमा पठाई दिनु पर्छ ।

नेपाल कानून आयोग

८ नं. ॥ ॥ श्री ५ को सरकारको तर्फबाट दिइने सदावर्त सिधा दिंदा देहायका क्रमले प्राथमिकता दिई दिनुपर्छ --

(क) महारोगी ।

(ख) दुबै आँखा नदेख्ने अन्धा ।

(ग) लुला, लङ्गडा वा कूंजा ।

(घ) बाबुआमा कोही नभएका रोजगार गरी खान नसक्ने नाबालक टुहुरा ।

(ङ) स्याहार संभार गर्ने कोही नभएका अशक्त बुढाबुढीहरु ।

(च) बिरामी र असमर्थ ।

(छ) असल रमता दशनाम फकीर ।

(ज) कमाई खेतीपाती केही नभएका स्वास्नीमानिस ।

९ नं. ॥ ॥ यस महल बमोजिम पालिएका नाबालकलाई सो पाल्नेले यथासंभव उचित शिक्षा दिलाउने व्यवस्था गर्नुपर्छ ।

१० नं. ॥ ॥ आफ्नो जायजात माथवर जिम्मावालाले बुझाई दिएकोमा हिनामिना भएको वा अरु कारणले चित्त नबुझेको कुरामा नालिस दिनुपर्दा आफूले फांटवारी बुझी लिएको मितिले दुई वर्षभित्र नालिस नदिए लाग्न सक्तैन ।

नेपाल कानून आयोग

महल ६

चौपाया हराउनेको र पाउनेको

१ नं. ॥ ॥ कुनै चौपाया फेला पऱ्यो र फलानाको हो भनी थाहा पाइयो भने आफूले पाएको मितिले बाटाका म्याद बाहेक सात दिनभित्र जसको हो उसैलाई बुझाई दिनुपर्छ । फलानाको हो भनी थाहा हुन सकेन भने आफूले पाएको पैंतीस दिनभित्र नजिकको पुलिस अफिस वा स्थानीय पञ्चायतमा जाहेरी लेखाई राख्नुपर्छ ।

२ नं. ॥ साझाको चौपाया अरु साझेदारलाई थाहा नदिई कुनै साझेदारले लगेछ र अरु साझेदार उजूर गर्न आए भने जस्ले अरुको हिस्साको दाम तिर्छ सो माल उसैलाई दिलाई दिनुपर्छ । थाहा नदिई लगेकामा दैवी पऱ्यो भने जसले लगेको हो उसबाट अरुको हिस्साको मोल भराई दिनुपर्छ ।

३ नं. ॥ ॥ कसैले कुनै चौपाया पाएकोमा यसै महलको १ नम्बर बमोजिम गर्नुपर्ने काम नगरी सो चौपाया आफ्नो निजी व्यवहारमा ल्याएमा निजबाट सो चौपायाका धनीलाई सो चौपाया व्यवहार गरेको प्रत्येक दिनका निमित्त त्यस ठाउँमा चलेको मजुरी भराई दिनु पर्छ । सो बमोजिम मजुरी भराउँदा सो चौपायाको मोलको बराबर भन्दा बढी भराउन हुंदैन। सो चौपाया मरे वा भागेमा सो चौपायाको मोल बिगो समेत भराई दिनुपर्छ ।

४ नं. ॥ ॥ कसैको हात्ती भागी जङ्गलमा हराएमा सो हराएको मितिले पैंतालीस दिनभित्र नजीकको सरकारी हात्तीसारमा जाहेर गर्न आएमा खोजी पक्रिए खोजी दिए वापत फी हात्तीको एक सय रुपैयाँको दरले सो हात्तीका धनीबाट बुझिलिई हात्ती सो धनीलाई बुझाई दिनुपर्छ । पैंतालीस दिन नाघेपछि खोजी गरी दिनु पर्दैन ।

५ नं. ॥ ॥ कसैले पाइराखेको चौपाया सो हराएको छ महीना भित्र प्रमाण पुऱ्याई कसैले दावी गर्न आएमा त्यस चौपायको पन्चकृति मोल गरी त्यसको दशौंद पनाउनी र खुवाएको खर्च समेत

नेपाल कानून आयोग

पाउनेलाई दिलाई चौपाया धनीलाई फिर्ता दिलाई दिनुपर्छ । छ महिनाभित्र दैवी परे पाउनेले बुझाउनु पर्दैन । छ महिनाभित्र दावी गर्न नआए जसले पाएको हो उसैको हुन्छ । यसै महलको १ नम्बर बमोजिम गर्नुपर्ने काम नगरेकोमा भने छ महीनाको म्याद नाघे पनि सो चौपाया पाउनेको हुंदैन। धनीलाई बुझाई दिनुपर्छ ।

६ नं. ॥ ॥ आफ्नो हक नपुग्ने मेरो हो भनी लगी राखेको चौपाया र त्यसबाट बढेको फिर्ता दिनुपर्छ । नोक्सान वा दैवी पर्‍यो भने मोल भराई दिनुपर्छ ।

७ नं. ॥ ॥ यो महलमा अन्यत्र हद म्याद लेखिएको कुरामा बाहेक अरु कुरामा भए गरेको मितिले छ महीनाभित्र नालिस नदिए लाग्न सक्तैन ।

नेपाल कानून आयोग

महल ७

गुठीको

१ नं. ॥ ॥ नेपाल सरहद भित्र अस्पताल, पाठशाला वा सार्वजनिक हित हुने अरु कुनै काम कुरा राख्न वा बनाउन श्री ५ को सरकारसित जग्गा मागेमा अर्काको हकको सन्धिसर्पन नपर्ने सरकारी जग्गा भए दिन हुन्छ ।

२ नं. ॥ ॥ रीत पुऱ्याई राखेको धर्मशाला धर्म कीर्ति कसैले बिगार्न र केही कसूर गरे पनि हर्न हुंदैन। हकवाला कोही नभए सरकारी गुठीमा दर्ता गरी दिनुपर्छ ।

३ नं. ॥ ॥ कुनै व्यहोरासँग गुठी राखेकोमा देहाय बमोजिम हुन्छ ------------------------

गुठियार समेत राखी आफ्नो हक छोडी राखेको गुठी सो गुठी राख्ने वा उनका सन्तान हकदारले गुठीको दानपत्र शिलापत्र समेतका लिखत बमोजिमको काम चलाई शेष जगेडा रहने बाहेकको खान पाउने शेष बाँकीसम्म धितो बन्धक राख्नु हुन्छ । लेखिए बाहेक बेच बिखन दान दातव्य गरी वा जम्मै भोग धितो राखी वा लिखत बमोजिमको काम समेत नगरी धर्म लोप गर्न हुंदैन। सन्तान हकदारले लिखत बमोजिमको काम चलाएन वा खान पाउने शेष भोगधितोदेखि बाहेक बेचबिखन दान दातव्य र अरु जम्मै गुठी बेचबिखन दान दातव्य वा भोगधितो समेत गरी धर्म लोप गऱ्यो भने त्यसले सो गुठीको पालो पाउँदैन । शेष बाँकी बण्डा गरी खान पनि पाउँदैन उ देखि पछिको सो गुठीको हकदारले चलाउन पाउँछ । नजानी लिने साहूको थैली कपाली हुन्छ । जानी जानी लिने साहूको थैली भूस हुन्छ १

गुठियार नराखी घर गुठी राख्दा त्यसै सालका दर भाउले सयकडा दशभन्दा बढ्ता खान पाउनेगरी राखेको गुठीमा गुठी राख्ने वा उसको सन्तानले गुठीको दानपत्र शिलापत्र समेतको लिखत बमोजिमको काम चलाई आफूले खान पाउने शेष बाँकीसम्म धितो बन्धक राख्न हुन्छ । खान पाउने शेष बाँकी पनि बेचबिखन दान दातव्य र लेखिए बाहेक अरु गुठीको घर जग्गा धितो बन्धक र बेचबिखन दान

नेपाल कानून आयोग

दातव्य समेत केही गरी दिन र गुठीको दानपत्र शिलापत्र समेतको लिखत बमोजिमको काम नचलाई धर्मलोप गर्न हुंदैन। धर्मलोप गर्नेले त्यस गुठीको पालो पाउँदैन । उ देखि पछिका हकदारले चलाउन पाउँछ । खान पाउने भएको शेष बाँकी भने धर्मलोप गर्नेले पनि ऐन बमोजिम बण्डा गरी खान पाउँछ । साहूको हकमा माथि १ दफामा लेखिए बमोजिम हुन्छ २

माथि १।२ दफामा लेखिए बमोजिम राखेको गुठीमा गुठी राख्ने वा उनका सन्तान हकदारले आफूले खान पाउनेसम्मको शेष बन्धक राखेमा र लिनेले लिएमा समेत गुठीको जग्गामा दैवी परी बाली नआउँदा सो गुठीको चलाउनु पर्ने काम चलाउन र भत्के बिग्रेको बनाउनलाई समेत जगेडा राख्ने गरी त्यसैबाट गर्ने र जगेडा नराखी शेष बाँकी खानेमा समेत घरघरानाबाट खर्च गरी समेत चलाउनु पर्ने काम चलाउने र बनाउनु पर्ने बनाउने समेत गुठीको दानपत्र शिलापत्र पन्जिल समेतका लिखत बमोजिम चलाउनु बनाउनु पर्छ । चलाउनु बनाउनु पर्ने काममा गुठीको जग्गामा दैवी परी बाली नआउने भएमा र जगेडा राख्ने नभएको गुठीमा शेष बन्धक राख्नेले घर घरानाबाट खर्च गरी जो चलाउनु बनाउनु पर्ने चलाउनु बनाउनु र बन्धक लिने साहूले पनि गर्न लाउनु पर्छ । उसले चलाएन बनाएन भने मुर्दा गुठी बाहेक अरु गुठीमा बन्धक लिने साहूले आफैले खर्च गरी आफूले गर्न चलाउन हुने जतिमा आफैले र आफूले चलाउन गर्न नहुनेमा दाता वा अरु हकदार मार्फतबाट समेत गरी चलाउनु बनाउनु पर्छ । लेखिए बमोजिम बन्धक राख्ने दाता वा साहूले समेत चलाएन चलाउन लाएन बनाएन बनाउन लाएन भने सो कसूरबाट पनि धर्मलोप गरेको ठहर्छ । अडकाउ भएको काम माथि १।२ दफामा लेखिए बमोजिमको हकदारले बन्धक लिने साहू बसे उसलाई र उ नबसे अरु चार जना भलाद्मी राखी चलाउनु बनाउनु गरी सो चलाए बनाएको खर्चमा साहूको वा भलादमीको सहिछाप गराई लिनुपर्छ यति रीत पुऱ्याई गरेको सो खर्च सोही बन्धकी राखेको शेष आयस्ताबाट उपर गरी लिन पाउँछ । सो खर्च उपर भर्ना नहुन्जेल बन्धक लिने साहूले शेष आयस्ता खान पाउँदैन । खर्च

नेपाल कानून आयोग

उपर गरी लिइसके पछि मात्र लिखत बमोजिम त्यो साहूले शेष आयस्ता खान पाउँछ । बन्धक राखेको जति पालो पाउने र काम चलाउने हकदारले निखनी लिन पाउँछ ३

४ नं. ॥ ॥ गुठी राख्दा दान गरी दिई राखेको गुठी रहेछ भने पाउने हकदार ठहर्छ । सो पाउने वा त्यसका सन्तानले धर्मलोप गरेछ भने सो गुठी राख्ने वा उसका सन्तानले धर्मलोप गर्नेलाई खारीज गरी त्यसका हकवालामा आफूले रोजेकालाई पजनी गरी दिन पाउँछ । आफैले खान भने पाउँदैन । गुठियारले दान बकस बेचविखन केही गरिकन पनि अरुलाई दिन हुँदैन ।

५ नं. ॥ ॥ एकभन्दा बढी हकवाला भएमा ती सबैले लिखत भए लिखत बमोजिम लिखत रहेनछ भने प्रत्येकले दुई वर्षको पालो गरी गुठी चलाई खान पाउँछन् । हकवाला बाबु जिउँदै भएको अवस्थामा भने छोरा नातिले दैया गर्न पाउँदैनन् । लिखत नभएकोमा आफ्नो हक पुगेपछि सोह्र वर्षभित्र नालिस नदिए दुई वर्षको पालो पाउने कुरामा पछि नालिस लाग्न सक्तैन ।

६ नं. ॥ ॥ गुठीको चल सम्पत्ति गुठीको कामका लागि चलन व्यवहार गर्दा मनासिब माफिकको खिए घटेकोमा गुठियारलाई बात लाग्दैन । सो बाहेक गुठियारले नासे मासेकोमा धर्म लोप गरेको ठहर्छ । त्यस्तो गुठियारलाई पजनी गर्न हुन्छ ।

७ नं. ॥ ॥ श्री ५ को सरकार सित यसै महलको १ नम्बर बमोजिम जग्गा प्राप्त गरी धर्म कीर्ति बनाई राखेको सो गुठी राख्ने वा निजको सन्तान वा हकवालाले जिर्णोद्धार गर्न नसकी अरु कसैले जिर्णोद्धार गरेमा श्री ५ को सरकारबाट प्राप्त गरेको जग्गा सो जिर्णोद्धार गर्ने व्यक्तिले श्री ५ को सरकार बाट तोकिएको सो गुठीको काम चलाई खान पाउँछ ।

८ नं. ॥ ॥ लिखतपत्र केही नभै सोह्र वर्षसम्म अर्काको गुठी भोग गरेको रहेछ भने निज जीवित छउन्जेल निजैले भोग गर्न पाउँछ । निजको शेषपछि सो गुठीमा हक पुग्नेले पाउँछ ।

९ नं. ॥ ॥ ऋण वा श्री ५ को सरकारको बाँकी लागेपछि गुठी राखेकोमा सो ऋण वा बाँकी नबुझाई सदर हुंदैन। त्यस्तालाई सजाय भने हुंदैन ।

नेपाल कानून आयोग

१० नं. ॥ ॥ सरकारी मठ पाएका महन्तहरुसँग कसैले जग्गा जमीन, घर, खेत लिंदा सो मठ पाउने महन्तले मठ नपाउँदै अघि आर्जेको जग्गा जमीन, घर, खेत र मठ पाएपछि पनि मठ पाउनेले आफ्नै जिउले आर्जेको जति जग्गा जमीन, घर, खेत आर्जनेको जिउ छउन्जेल निजलेसम्म ऐन बमोजिम बेचबिखन गर्न र लिखत गरी दिन लिन हुन्छ । आर्जन गर्ने महन्तका शेष पछिलाई मठ पाउनुभन्दा अघिको बाँकी रहेको जति र मठ पाएपछि आर्जेको जग्गा जमीन, घर, खेत समेत हकदारले पाउँदैन मठैको हुन्छ । सो बमोजिम मठमा आएको जग्गा जमीन घर खेत पछि कुनै महन्तले ऐन बमोजिम एका मोहीबाट अर्को मोही पजनी गर्न बाहेक अरु केही बेहोरासँग महन्तले दिन र अरुले लिन समेत हुँदैन, लिए दिएको बदर हुन्छ ।

११ नं. ॥ ॥ भेषधारीहरुले गुठी नराखी आफ्ना नाउँमा दर्ता गरिएको वा आफनु हक पुग्ने जग्गाको पोत तिरो तिरी बाँकी रहेको आफूले खान पाउने आयस्ताबाट देव देवताको पूजा आजा धर्म सदावर्त इत्यादि काम चलाउने गरी राखेको वा काम चलाई आएका जग्गा ती मरिसकेपछि तिनका चेलाले लागेको पोत तिरो तिरी बाँकी रहेको आयस्ताबाट साविक बमोजिमको काम चलाई शेष बाँकी रहनेमा सो शेषसम्म खान हुन्छ । त्यस्तो जग्गा बन्धक राख्न वा हक छोडी बिक्री दान बकस इत्यादि गरी दिन लिन समेत हुंदैन। मालपोत तिरो बाँकी राखे कानून बमोजिम पजनी हुन्छ ।

१२ नं. ॥ ॥ कुनै मठ स्थानको महन्तको पद रिक्त भएमा शिष्य उपशिष्यले सो महन्त्याई चलाउने लालमोहर भएकोमा सो मठ स्थानको काम राम्रोसँग चलाउन सक्ने नेपाली नागरिक शिष्य उपशिष्यले सो महन्त्याई पाउनेछ ।

१३ नं. ॥ ॥ गुठीमा दाखिल गर्नुपर्ने रकम दबाई छपाई खाएमा सो खानेबाट बिगो भराई निजलाई बिगो बमोजिम जरिवाना हुन्छ ।

नेपाल कानून आयोग

१४ नं. ॥ ॥ आफ्नो हक नपुग्ने कुरामा पाउँ भनी उजूर गरी बाली समेत खाएको भए काम चलाई खाएको भए शेष फिर्ता दिलाई त्यसै जग्गाको एक वर्षको धनी बोटीको सयकडा पाँच रुपैयाँ जरिवाना हुन्छ ।

१५ नं. ॥ ॥ त्यसै पक्रेको मात्र रहेछ भने पक्रेका जम्माको धनी बोटीका र अरु मालको दशौंद जरिवाना हुन्छ ।

१६ नं. ॥ ॥ यो महलमा अन्यत्र हद लेखिएको कुरामा र धर्म लोप गरेको वा राख्न नहुने गुठी राखेको बाहेक अरु कुरामा भए गरेका मितिले दुई वर्षभित्र नालिस नदिए लाग्न सक्तैन ।

नेपाल कानून आयोग

महल ८

जग्गा आवाद गर्नेको

१ नं. ॥ ॥ आफ्नो खर्च वा आँतका बलले जसले कूलो बनाउँछ उसलाई पहिले पानी नभई अरुले पाउँदैन। अघिदेखि भाग बाँडी आएका ठाउँमा भाग बमोजिम पानी नदिई खेत बाँझो गराउन समेत हुंदैन। मुहानका खेतमा पानी पुगेपछि उस मन्तिरकाले लैजान पाउँछ। मुहानका खेतवालाको केही अडकाउ भयो भने उसै मन्तिरकाले पानी लगी रोप्न हुन्छ। पछिबाट मुहानकाले पानी लगी रोप्न हुन्छ। नयाँ कुलो बनाउँदा पुरानो कुलोले पाट्ने खेतमा पानी कम हुँदैनभने माथि नयाँ कूलो बनाउन हुन्छ।

२ नं. ॥ ॥ कुलो भत्क्यो वा खेतमा खोलो पैह्रो लाग्यो भने भरसक मोहीहरुले आफै वा दामासाहीले मानिस पठाई बनाई तैयार गर्नु गराउनु पर्छ। मोहीका बल मद्दतले नपुग्ने भयो भने जिमिदार तालुकदारले सबै व्यहोरा खोली खर्चको निकासाको निमित्त श्री ५ को सरकारको सम्बन्धित अफिसमा जाहेर गरी निकासा भए सो बमोजिम बनाउनु पर्छ।

३ नं. ॥ ॥ जग्गा आवाद गर्नालाई बाँझो वा आवादी जुनसुकै जग्गाबाट जोसुकैले पनि बाँध पैन कूलो बनाई पानी ल्याउनु हुन्छ रोक्न हुंदैन। तिरो पोत नलागेको बाँझो जग्गा बाहेक अरु जग्गाको हकमा जग्गाको धनीलाई बाँध पैन कुलोमा परेको जग्गा जतिको मोल वा जग्गा सट्टा दिनुपर्छ। बाँझो जग्गा आवाद गर्नालाई रैती तर्फबाट खर्च लगाई बनाउँदा बाँध पैन कुलोमा परेको आवादी जग्गाको तिरो पोतभन्दा दोब्बर बढ्ता हाल आवादी हुने पर्ति जग्गाबाट आउने रहेछ भने सो बाँध पैन कुलोमा परेको जति आवादी जग्गाको तिरो पोत मिनाहा दिनुपर्छ।

४ नं. ॥ ॥ परापूर्वदेखि हिंडी आएको बाटो वा वस्तु भाउ निकास्ने निकास आफ्नो जग्गामा पर्ने भए पनि त्यस्तो जग्गा र वस्तु भाउ खरकाउने चौर, पानी घाट, पोखरीको ढिंक, गौचर, मूलबाटो,

नेपाल कानून आयोग

सडक, पाटी, पौवा, चिहान र त्यस्तै अरु कुनै सार्वजनिक स्थान र श्री ५ को सरकारबाट कमोत नगर्नु बझ्याउनु भन्ने भएको सरकारी जग्गा कसैले बिराउन वा बिराउन लाउन हुंदैन।

५ नं. ॥ ॥ कानून बमोजिम देहायमा लेखिएको कुनै जग्गा आवाद गर्न अनुमति प्राप्त गरेकोमा देहायमा लेखिएको भन्दा घटी माफी लिने गरी आवाद गर्न कबूल गरेकोमा सो कबूल बमोजिम र त्यस्तो कबूल नभएकोमा देहाय बमोजिम हुन्छ अघिको आवादी पछि खस्ती पर्ती रहेको जग्गा आवाद गरेकोमा आवाद गरेकै सालदेखिको तिरो लिनुपर्छ १

कालाबजार, मुद्दती पर्ती, खयर वन, बयर वन, पट बाँझो, बगर समेत आवाद गरेकोमा चार साला माफी दिई पाँचौ सालदेखि पोत लिनुपर्छ २

आवादी तिरो भरोको पाखोमा कुलो ल्याई खेत बिराएमा चार सालसम्म पाखोकै तिरो लिई पाँचौ सालदेखि खेत सरहको तिरो लिई पाखोको तिरो मिनाहा दिनुपर्छ ३

नेपाल कानून आयोग

६ नं. ॥ ॥ जग्गा हाल आवादी गर्ने कुराको हकमा जग्गा आवाद गरी सकी दर्ता गराई पाउँ भनी दरखास्त गरेमा त्यस्तो दरखास्त उपर कारवाई गरिने छैन। जग्गा जाँची आवाद गर्न पाउँ भन्ने दरखास्त दिएकोमा जग्गा पहिले नै आवाद गरिसकेकोमा बाहेक कानून बमोजिमको रीत पुऱ्याई दर्ता गरिदिनु पर्छ। जाँच्दा जग्गा पहिले नै आवाद गरिसकेको देखियो भने देहाय बमोजिम गर्नुपर्छ ....

कसैको हक नलाग्ने कानूनले आवाद गर्न हुने जग्गा रहेछ भने सो आवाद गर्नेले आवाद गरेको सालदेखिको सो जग्गामा लाग्ने तिरो र सो तिरोको बिगो बमोजिम जरिवाना निजबाट असूल उपर गरी सो जग्गा लिलाम बिक्री गरी आएको रकम श्री ५ को सरकारमा दाखिल गर्नुपर्छ १

कसैको हक नलाग्ने कानूनले आवाद गर्न नहुने जग्गा आवाद गरेको रहेछ भने सो आवाद गर्नेले आवाद गरेको सालैदेखिको सो जग्गामा लाग्ने तिरोको बिगो बमोजिम जरिवाना निजबाट असूल उपर गरी सो जग्गा बझ्याई दिनुपर्छ २

अरुको हकको जग्गा आवाद गरेको रहेछ भने हक बेहकको मुद्दा हेर्ने अड्डाबाट निर्णय गराई आएमा पछि ठहरे बमोजिम हुनेछ भनी दरखास्तवालालाई सुनाई दिनुपर्छ ३

७ नं. ॥ ॥ हाल आवाद गर्न पाउँ भनी दरखास्त परेकोमा आवाद गर्न पाउँ भनेको जग्गा कानून बमोजिम आवाद गर्न हुने रहेछ भने सो जग्गाको साँधका जग्गाका धनीहरु वा निजका प्रतिनिधि, सो जग्गाको जिमिदार तालुकदार वा निजका प्रतिनिधि र अरु कम्तीमा चारजना स्थानीय भलाद्मी समेत राखी सरजमीन बुझी हाल आवादी गर्न हुने ठहरे कानून बमोजिमको रीत पुऱ्याई नम्बरी दर्ता गरी दिनुपर्छ । सो बमोजिमको मानिस नराखी गरे भएको सरजमीन र त्यसबाट भएको हाल आवादी दर्ता सदर हुन सक्तैन ।

८ नं. ॥ ॥ जग्गा नाप्दा सैंतीस फुट लामो सैंतीस फुट चौडा जग्गाको एक मुरी, चार मुरीको एक रोपनी र साढे तेह्र फुट लामो साढे तेह्र फुट चौडा जग्गाको एक धुर, बीस धुरको एक कट्ठा र बीस कट्ठाको एक बिगाहा कायम गर्नुपर्छ ।

९ नं. ॥ ॥ मुद्दा परी वा अरु केही व्यहोराले जग्गा नापी गर्नु पऱ्यो भने चार किल्ला समेत खोली नापी गर्नुपर्छ ।

नेपाल कानून आयोग

१० नं. ॥ ॥ जग्गाको कूत ठेक्नु पर्दा उसै ठाउँमा साँध संधियार र भलादमी राखी अवल, दोयम, सीम, चाहारमा यस किसिमको जग्गा भनी मुचुल्का लिई किसिम छुट्याई आँठा सरह कूत ठेक्नुपर्छ ।

११ नं. ॥ ॥ यसै महलको चार नम्बरमा लेखिए बमोजिमको जग्गा र आफू बसेको घरबारीसँग जोडिएको पर्ती जग्गा बाहेक अरु पर्ती जग्गा सोह्रानी तिरो भित्रको वा मेरो सन्धी सर्पनको भनी आफूले पनि आवाद नगरी अरुलाई आवाद गर्न पनि नदिई रोक्का गरी राख्न रखाउन समेत हुँदैन।

१२ नं. ॥ ॥ श्री ५ को सरकारबाट कमोत नगर्नु भनी बझ्याएका जग्गा जानी जानी आवाद गरेमा जग्गा आवाद गरेका सालदेखिको सो जग्गामा लाग्ने तिरो जग्गा आवाद गर्नेबाट असूल गरी

जग्गा फेरी बझ्याई दिनुपर्छ । त्यस्तोमा जग्गा आवाद गर्ने गराउनेलाई सो तिरोको बिगोको पाँच गुना जरिवाना समेत हुन्छ । नजानी आवाद गरेकोमा भने आवाद गरेको सालदेखिको तिरोसम्म असूल गरी जग्गा बझ्याई दिनुपर्छ ।

१३ नं. ॥ ॥ बिगो भराउन नपर्ने स्थिति रीतिमा घटी बढी पर्ने कुरा मात्र भएको यो महल बमोजिमको मुद्दामा सजाय गर्नु पर्दा यसै महलका अरु नम्बरमा सजाय तोकिएको कुरामा सोही बमोजिम र नतोकिएकोमा पचास रुपैयाँसम्म जरिवाना हुनेछ ।

नेपाल कानून आयोग

महल ९

जग्गा पजनीको

१ नं. ॥ ॥ राजगुठी जग्गा र सरकारी लिखत नभएको किपट जग्गा रैकर सरह हुन्छ । सो बाहेक अरु गैह्र जग्गा रैकर ठहर्छ ।

२ नं. ॥ ॥ ऐनले घरसारमा लेनदेन व्यवहार गर्न पाउनेमा सो बमोजिम गर्दा आफ्ना हक हुन आई दाखिल खारीज गर्नुपर्ने भएको र दर्तावाला मरी हकवालाको नाउँमा सार्नेमा समेत पैंतीस दिनभित्र रैतीले तालुकदारकहाँ गै दाखिल खारेज गराई आफ्ना नाउँमा दर्ता गराउनु पर्छ । सो बमोजिम दाखिल खारेज गराउन आएमा तालुकदारले पनि दाखिल खारीज गरी त्यसको निस्सा रैतीलाई दिनुपर्छ । सो बमोजिम तालुकदारले दाखिल खारीज गरी नदिएमा कलमपिच्छे पाँच रुपैयाँ जरिवाना गरी माल अड्डाले दाखिल खारीज गर्नु गराई दिनुपर्छ ।

३ नं. ॥ ॥ कुनै व्यहोराले जग्गा छोड्न छोडाउन परेमा मधेशको जग्गा फाल्गुण मसान्तदेखि जेष्ठ मसान्तसम्ममा र अन्यत्रको जग्गा पौषदेखि चैत्र मसान्तसम्ममा छोड्न छोडाउन हुन्छ त्यसपछिलाई कुयाम ठहर्छ ।

४ नं. ॥ ॥ कुनै रैतीले आफ्ना नामको दर्ता जग्गा कमाई खान सक्तिन भनी यसै महलको ३ नम्बरको यामपछि छोड्छु भन्न आएमा सो छाड्ने सालको तिरो बुझाउँछ भने जिमिदार तालुकदारले निजलाई माल अड्डामा लगी सो अड्डा साक्षी राखी तिरो बुझी राजीनामा गराई लिनुपर्छ । त्यसरी राजीनामा गर्नेले सो गाउँ मौजाको केही जग्गा बाँकी राखी केही जग्गा मात्र छाड्न पाउँदैन ।

५ नं. ॥ ॥ जग्गा पजनी गर्नुपर्ने भएमा त्यस जग्गामा पक्की घर बनाई बसेको भए घर उठाउन हुंदैन । सो घरको र घर बनाउँदा मिचिए जति जग्गाको दामासाहीले तिर्नुपर्ने तिरो तिरी खान पाउँछ । तिरो अड्क्यो भने सो घर लिलाम गरी चाहिने भर्ना लिई बढ्ता त्यही घरका धनीलाई दिनुपर्छ । घरका धनी नभए श्री ५ को सरकारमा दाखिल गर्नुपर्छ ।

नेपाल कानून आयोग

६ नं. ॥ ॥ अव उप्रान्त जग्गामा लाएको रकम खारीज गरिएकोछ त्यस्तो जग्गामा पोत तिरो लागेको रहेनछ वा आँठाभन्दा कम लागेको रहेछ भने आँठा सरह पोत ठेकी असूल गर्नुपर्छ ।

७ नं. ॥ । किपट जग्गाको पगरी पाएको मानिस मऱ्यो भाग्यो भने त्यो पगरी हकवालालाई र हकवालाले मन्जूर नगरेमा वा नभएमा काम गर्न सक्ने हेरी अरुलाई बाँधी दिनुपर्छ । पगरी पाउनेको भिन्न भएका भाइले बेग्लै पगरी लिन चाहेमा पाउँछ । त्यसै जग्गामा कुरिया बाँडी आफ्ना भागमा लागेको दस्तूर तिरे बेग्लै पगरी दिनुपर्छ । किपटिया पगरी फुटेपछि पनि थरी भने फुटुवा गराउन हुंदैन। उसको सोह्र आनाभित्रको जग्गा फुटुवा पगरीलाई पालो पालो गरी बुझाउनु पर्ने दस्तूर बुझाई खान हुन्छ नयाँ थरी गराई दिन्छौं भनी थैली लिएको रहेछ भने सो तिर्न नसके कपाली सरह हुन्छ । सो पगरी बाँधी दिंदाको दस्तूर असूल गरी लिनुपर्छ ।

८ नं. ॥ ॥ जग्गामा खोलो पैह्रो लागी जाँचले वा सरकारी आदेशले तिरो घटाई बन्दोबस्त गरेकोमा सो जग्गा साबूद नभै अरुले तिरो बढे पनि पाउँदैन । जग्गा साबूद भएपछि पनि साबूद तिरो बुझाएको रहेनछ भने र नयाँले सकार गर्न आयो भने साबूद तिरो बुझाउने गरी नयाँलाई दिनुपर्छ । सो जग्गा साबूद भएको दुई वर्ष छोडी पाँच वर्षसम्मको तिरो र सो तिरो बमोजिमको जरिवाना पुरानियाँलाई लाग्छ ।

९ नं. ॥ ॥ बिना कसूर जिम्मावाली तालुकदारी खोस्न हुंदैन। जिम्मावाली तालुकदारी केही परिवन्दले खाली भएको पाउँ भन्ने निवेदन पर्न आएमा र नयाँ बन्दोवस्त गर्नु परेमा दामकाम नबिग्रने धेरै जना रैतीले रोजेकालाई तिनै रोज्ने रैती जमानी लिई अड्डैबाट ऐनको रीत पुऱ्याई बहाली समेत जो गरिदिनु पर्ने गरी दिनुपर्छ । दर्तावाला तालुकदार जिम्मावाल मरी भागी खाली भएकोमा उसका हकवालालाई दिंदा र बाँकीमा पजनी भएकोमा बाँकी तिरी सकार गर्नेलाई बहाली दिंदा समेत रैती रोजाउनु पर्दैन । दामकाम नबिग्रने गरी दिनुपर्छ । त्यसरी दिंदा तिरो बाँकीमा कैद परेकोलाई भने दिन हुंदैन ।

नेपाल कानून आयोग

१० नं. ॥ ॥ धेरै ठाउँको जिम्मावाला तालुकदार भइरहेका मानिसले सो जाने केही कसूर गरेकाबाट एक ठाउँको जिम्मावाली तालुकदारी झिकिने भयो भने त्यसका नाउँमा दरिएको अरु ठाउँको समेत जम्मै जिम्मावाली तालुकदारी झिकी ऐन बमोजिम गर्नुपर्छ । जग्गा तिरो दबाएको कसूरमा सजाय मात्र हुने तालुकदारी जिम्मावाली नजाने व्यवस्था भएको ठाउँलाई बाहेक अरुको हकमा एक अड्डाबाट कसूरदार ठहरी फैसला भएपछि त्यसमा रिहाई नभएसम्म त्यस्ता तालुकदार जिम्मावाललाई दामकाम गरिरहन दिन हुँदैन ।

११ नं. ॥ ॥ जग्गाको दामकाम गर्ने जिम्मावाल तालुकदार मोही नाइके इत्यादिहरुले आफूले गरेको दामकाम गर्न सक्दिन भनी दशैंका टीकादेखि श्री पन्चमीसम्ममा राजीनामा गरी छाड्छु भने छाड्न पाउँछ। अड्डाबाट पनि राजीनामा गराई उसका ठाउँमा काम हर्जा हुन नपाउने गरी कानूनको रीत पुऱ्याई अर्को बन्दोबस्त गर्नुपर्छ । एकै मानिसले धेरै ठाउँको जिम्मावाली तालुकी मोही नाइके इत्यादि लिएकोमा कुनै थामी कुनै राजीनामा गरी छाड्न भने पाउँदैन । राजीनामा गरी छोड्नेसँग श्री ५ को सरकारको लिनुपर्ने बाँकी भए कानून बमोजिम असूल गरी लिनुपर्छ ।

१२ नं. ॥ ॥ जाँचबाट एकाका नाउँमा दरिएका घरवारीमा पछि तिनका भाइ छोरा भिन्न भई उसै जग्गामा अरु घर बनाई बसे भने अर्को जाँच नभई धुरी पिच्छे सेर्मा लिन हुँदैनएक सेर्मा मात्र लिनु पर्छ। साउने फागु भने जति धुरी छ उति घरले तिर्न पर्छ ।

१३ नं. ॥ ॥ खोस्न नहुने खोसी दिनेलाई र एकाले पाउने अर्कालाई दिनेलाई घरवारी वा तालुकदारी भए बीस रुपैयाँ, खेत भए एक सालका तिरो बमोजिम र हटक मात्र गर्नेलाई अढाई रुपैयाँ जरिवाना हुन्छ। हटक गर्दा बाँझो रहन गयो वा दामकाम बिग्रन गयो भने बिगो भराउनु पर्नेमा बिगो भराई सो बिगोको सयकडा दश जरिवाना गर्नुपर्छ ।

१४ नं. ॥ ॥ आफूले नपाउने जग्गा वा तालुकी पाउनु पर्छ भन्नेलाई तालुकी पक्रेकोमा दश रुपैयाँ र जग्गा पक्रेकोमा पक्रेका जग्गाको मोल बिगोको सयकडा अढाई रुपैयाँ जरिवाना हुन्छ ।

नेपाल कानून आयोग

१५ नं. ॥ ॥ जसलाई दिनुपर्ने हो उसलाई नदिई जर्वजस्ती गर्नेलाई घरवारी भए दश रुपैयाँ र जग्गा भए मोल बिगोको सयकडा पाँच जरिवाना हुन्छ ।

१६ नं. ॥ ॥ जिम्मावारी तालुकदारी बेचबिखन धितो बन्धक समेत गरी लिनु दिनु गरेको सदर हुंदैन। उसै गाउँका रैतीले रोजेकालाई दिनुपर्छ ।

१७ नं. ॥ ॥ तालुकदारले खापी खाएको बाहेक यस महलका अरु कुरामा गरे भएको मितिले दुई वर्षभित्र नालिस नदिए लाग्न सक्तैन ।

नेपाल कानून आयोग

महल १०

जग्गा मिच्नेको

१ नं. ॥ ॥ एकाको हकको जग्गा अर्काले चापी मिची घुसाई खान र सरकारी जग्गा तिरो नगरी कुनै तवरले दवाई आफूले खान र अर्कालाई खुवाउन समेत हुंदैन।

२ नं. ॥ ॥ एकै जग्गामा माझमा खोलो पसी वारिपारी जग्गा भयो फेरि खोलाले छोड्यो भने त्यो खोलो हिंडेको बगर जसको जग्गा हो उसैको हुन्छ । खोलोले साँधको जग्गामा जतातिर बगर पाऱ्यो उतैतिरकाले आवाद गरी तिरोभरो गरी खान पाउँछ । वारीको बगर पारी तिरकाले पारीको बगर वारी तिरकाले आवाद गर्न पाउँदैन । बगर परे तिरकाले आवाद नगरे अरुले आवाद गरी तिरोभरो गरी खान हुन्छ ।

३ नं. ॥ ॥ काठमाडौं उपत्यका र पहाडको जग्गामा देहायको अवस्थामा जग्गा दपोट वा तिरो दपोट ठहर्छ । लेखिए बाहेक सो क्षेत्रको अरु किसिमको दपोटको नालिस लाग्न सक्तैन --------

उसै मोहीको साबिक किलासँग जोरिएको खेत वा साबिक पाखोमा भल पानीले सम्म रोपी खाएको खेत बाहेक छुट्टै हाल आवाद गरेको खेतको तिरो नतिरी दबाई खायो भन्ने मुद्दा १

जग्गा बेसाबूद हुंदा साबिक तिरो घटाई बन्दोबस्त गरेकोमा जग्गा साबूद भएपछि पनि साबूद तिरो नगरेको भन्ने मुद्दा १

जग्गा बेसाबूद हुंदा साबिक तिरो घटाई बन्दोबस्त गरेकोमा जग्गा साबूद भएपछि पनि साबूद तिरो नगरेको भन्ने मुद्दा १

खोलो पैह्रो बेकायम भई जांचले लगत काटेको जग्गा आवाद गरी तिरो नतिरी खायो भन्ने मुद्दा १

सरकारी जग्गालाई किपट, गुठी, राजगुठी भनी र यिनै जग्गाबाट सरकारी जग्गा मिची दबाई घुसाई खाएको छ भन्ने मुद्दा १

नेपाल कानून आयोग

रैतीबाट तिरो असूल गरी ली श्री ५ को सरकारमा तिर्नु बुझाउनु नगरी तालुकदारले दबाई खाएको मुद्दा १

४ नं. ॥ ॥ सरकारी जग्गा कुनै व्यहोराले तिरो नतिरी दवाई खाने खुवाउनेलाई तिरो नतिरी दबाई खाए पनि सो वापत यसो गर्नु भन्ने थितिको सरकारी लिखत भइरहेको ठाउँमा सोही बमोजिम हुन्छ । सो नभएको ठाउँमा देहायमा लेखिए बमोजिम हुन्छ ------------------------------------

तालुकदार आफैले जानी जानी दबाई घुसाई खाए खुवाएको भए ऐन बमोजिमको तिरोको बिगो लिई त्यसै बिगो बमोजिम जरिवाना समेत गरी तालुकदारीबाट बर्खास्त गरिदिनु पर्छ । बिगो तालुकदारले नखाएको रैतीले खाएको भए खाने रैतीबाट बिगो बुझी लिनुपर्छ । रैतीबाट बिगो सबै उपर नभए उपर नभएको जति पनि त्यसै जानी दबाई खुवाउने तालुकदारबाट र रैतीले दबाई खाएको तालुकदारले थाहा नपाएको भए ऐन बमोजिम लाग्ने तिरो र सो तिरोको बिगो बमोजिम जरिवाना समेत सोही दबाई खानेबाट बुझी लिनुपर्छ.. १

रैतीले धुरी खडा गरी तिरो नतिरी दबाई खाएको तालकुदारलाई थाहा नभए तापनि रेखदेखनगरे वापत तालकुदारलाई धुरी पिच्छे एक रुपैयाँ जरिवाना हुन्छ २

आफ्नो हक नपुग्ने सरकारी जग्गा दुनियाँको किपट जग्गाले चापी घुसाई खानेलाई उसको सो किपट जग्गाबाट सरकारी जग्गा जति घुसाई चापी खाएको ठहरेकोछ उति उसको सोही किपट जग्गाबाट सरकारी चापेका जग्गाको साँध आँठा मिल्ने गरी एक चकला पारी कट्टा गरी सो कट्टा भई आएको किपट जग्गा र चापी घुसाई खाएको सरकारी जग्गा समेत झिकी ऐन बमोजिम तिरो ठेकी सरकारी रैकर लगतमा चढाई यसै महलको ६ नम्बरमा लेखिएको रीतसँग खान पाउनेका नाउँमा दर्ता गरिदिनु पर्छ । जग्गा कट्टा गर्दा चापी खाएको जग्गा जति किपटबाट नपुग्ने हुन आएमा नपुग जति जग्गाको ऐन बमोजिम लाग्ने तिरो लिनुपर्छ । जरिवाना लाग्दैन मोहीले चापेको धनीले थाहा नपाएकोमा र गुठी जग्गाबाट सरकारी जग्गा चापी खाएकोमा समेत जग्गा कट्टा हुंदैन । तिरो लिई मोहीले चापेकोमा

नेपाल कानून आयोग

एक सालका धनी बोटी बमोजिम जरिवाना गरी र गुठी जग्गाले चापेकोमा चाप्नेबाट सो जग्गाको तिरो र तिरोको बिगो बमोजिम जरिवाना गरी साँध सच्याई दिनुपर्छ ३

५ नं. ॥ ॥ सरकारी जग्गा दबाई वा चापी खानेलाई खानेको जिउ छदै नालिस परी चापी वा दबाई खाएको ठहरेमा सो चापी वा दबाई खाएको जग्गाको तिरोको बिगो लिनुपर्दा दश वर्षभन्दा बढी सालको खाएको भए पनि दश वर्षको मात्र र घटी भए जति साल दबाई खाएको ठहरेकोछ उति सालको लिनुपर्छ । चापी वा दबाई खाने मरी उसका छोरा नाति हकदारले मुद्दा सकार गरेमा वा दबाई चापी खाने मरी उसका छोरा नाति हकदार वा जग्गा कमाई खाई रहनेका नाउँमा नालिस परी मुद्दा फैसला भएमा समेत दुई वर्षदेखि बढी दबाई चापी खाएको भए पनि दुई वर्षको मात्र बिगो लिनुपर्छ ।

६ नं. ॥ ॥ सरकारी जग्गा चापी मिची दबाई खाएको ठहरी किपटबाट कट्टा भई र दबाई चापेको ठहरी भिकिने र तालुकदारी समेत दिनेमा दबाए तापनि जग्गा तालुकदारी नजाने सरकारी लिखत भइरहेको ठाउँमा सो बमोजिम हुन्छ । सो नभएको ठाउँमा देहायमा लेखिए बमोजिम गरी तिरो ठेकी दर्ता गरी दिनुपर्छ --------

किपटबाट मिची खाएको ठहरेकोमा सो किपटबाट कट्टा भएको र तिरो भरो नगरी दबाई खाएकोबाट दर्ता हुन आएको जग्गामा अरुले कमाई खाएको जग्गा जति सोही कमाई खानेकै नाममा दर्ता गरी तालुकदारीसम्म जाहेरवालालाई दिनुपर्छ । सो बाहेक मिची दबाई जग्गा खाइरहने आफैले कमाई खाएको जति जग्गाको जम्मा मध्ये किपटबाट कट्टी भै आएजति जम्मै र मिचेको सरकारी जग्गामा आधीसमेत सो मिची खानेका नाममा र सो मिची खाएको सरकारी जग्गा मध्येको आधी र अरु तिरो भरो नगरी दबाई खाएकोबाट दर्ता हुन आएकोमा समेत आधा जाहेरवालाका नाउँमा र आधा सो तिरो भरो नगरी खाइरहनेका नाउँमा र तालुकदारले दबाई खाने खुवाउने कसूर गरेकोमा त्यसको

नेपाल कानून आयोग

तालुकदारी समेत जारेहवालाकै नाउँमा दर्ता गरी दिनुपर्छ । पाखा जग्गा दबाई खाएकोमा भने जम्मै जग्गा खाइरहनेकै नाउंमा दर्ता गरी त्यस्तो तालुकदारी जाहेरवालालाई दिनुपर्छ १

माथि १ दफामा लेखिए बमोजिम जाहेरवालालाई र जग्गा खाइरहनेलाई समेत गरी जग्गा छुट्याई दिंदा सो जग्गा खाइरहनेले घरवारी गरी खाई आएको रहेछ भने उसले पाउने जग्गा जति त्यसैको घर पायक मिल्ने गरी एकै चकला पर्ने गरी र घरवारी गरी बसेको नभए पनि दुवैलाई एक चकला पर्ने गरी चकला मिलाई छुट्याई दिनुपर्छ...२

७ नं. ॥ ॥ कसैको पोल उजूर केही नपरी अड्डाखानाबाट केही व्यहोराले नाप जांच हुंदा कसैले दबाई छपाई खाएको देखिन आयो भने सो जग्गा नाप जांच भएका सालदेखिको तिरो लिनेगरी सोही जग्गा खाई रहनेकै नाउंमा दर्ता गरी दिनुपर्छ । जरिवाना बिगो केही लाग्दैन ।

८ नं. ॥ ॥ पोल उजूर गरी सावित गराई दिने जाहेरवालालाई ऐनले तालुकी पाउनेमा तालुकदारी दिंदा रैती रोजाई धेरै रैतीले रोजे कानून बमोजिम कबुलियत गराई दामकाम नबिग्रने गरी तालुकदारी दिनु पर्छ । रैती रोजाउँदा कसैले पनि रोजेन वा रोज्ने भन्दा नरोज्ने धेरै भयो भने तालुकदारी पाउँदैन । दण्ड सजायको महलको ५० नम्बर बमोजिम हुन्छ ।

९ नं. ॥ ॥ कानून बमोजिम रोक्का भएको जग्गा फुकुवा नभै आफ्नो हक पुग्ने भए पनि अर्कालाई केही व्यहोराले दिन र लिनेले पनि जानी जानी लिन हुदैन। दिए लिएको भए बदर हुन्छ ।

१० नं. ॥ ॥ सरकारी जग्गा वा तिरो दबाई खायो खुवायो भन्ने समेत नालेस परेमा र दुनियाँ दुनियाँको जग्गामा तेरो मेरो भन्ने नालेस उजूर परी झगडा परेमा समेत सो मामला नछिनी सो झगडा परेको जग्गाको बाली कसैलाई खान दिन भराउन समेत हुंदैन। मुद्दा नछिनुन्ज्याल साल सालको बाली देहायमा लेखिए बमोजिमको हिसाबसँग रोक्का गरी इन्साफ गर्नुपर्छ । मुद्दा छिनिएपछि हक पुग्नेलाई फुकुवा र अड्डामा धरौटी रहेको दिनुपर्ने समेत ऐन बमोजिम जो गर्नुपर्ने ठहर्छ सो बमोजिम गरी दिनुपर्छ ---------------------------

नेपाल कानून आयोग

माथि लेखिए बमोजिम नालेस उजूर पर्न आए पछि प्रतिवादी पर्ने अवस्थासम्ममा सो जग्गाको बाली पाकी तयार नहुने भएमा प्रतिवादी परेपछि र प्रतिवादी पर्ने अवस्थादेखि अगावै बाली पाकी तयार हुने अवस्था भएमा प्रतिवादी नपर्दैमा भए पनि तुरुन्त सो ठाउँका पञ्चायत, जिमिदार, तालुकदार जो छ उनका नाउँमा वादी प्रतिवादी दुबैथर भए दुबै थरलाई र दुबैथर नभएमा पनि उनका एकाघरका सोह्रवर्ष नाघेका जहान हकदारहरु समेत र उनीहरु पनि कोही नभए नआएमा सांध संधियार भलाद्मीसमेत राखी काटी भांची चुटी माडी जोख तौला माना पाथीसमेत जोगर्नुपर्छ गरी दुवै थर झगडियाले पत्याएकोमा उसैको र त्यस्तो नभएमा आफूले पत्याएको माथवर मानिसको जिम्मा लगाई ऐन बमोजिम रीतपूर्वकको सहिछाप परेको तीन प्रति कागत खडा गरी एकप्रति अड्डामा पठाई दिनु एक प्रति रोक्का राख्नेसँग एक प्रति जिम्मा लिनेसँग राख्नू चैत्र पन्ध्र गतेसम्म पनि फुकुवाको जनाउ आएन भने बसे दुवैथर झगडियासमेत राखी र नवसैमा अरु भलाद्मी राखी गाउँ बजारमा चलेको दर भाउले बिक्री गरी नगदी पारी सोजग्गामा लागेको तिरो बुझाउनुपर्ने समेत भए सो ठाउँमा बुझाई बांकी अड्डामा दाखिल गर्न ल्याउनु भनी रोक्का गर्ने पुर्जी पठाउनु पर्छ । सो पुर्जी बुझिलिनेले पनि लेखिए बमोजिम रोक्का गरी अड्डामा बुझाई भरपाई लिनुपर्छ १

माथि १ दफामा देखिए बमोजिम गरी रोक्का गर्दा रैकर जग्गा वा तिरो दबाई घुसाई खायो खुवायो भन्ने नालिश पर्न आएकोमा तिरो ठेकिएको भए सो तिरो बमोजिम र तिरो ठेकिएकोमा पनि केही कारणले मिनाहा मोजरा हुने भएकोमा र तिरो नठेकिएकोमा समेत उठती उब्जनीको आधार र पाखामा भए सेरमाबाट गाँउ बजारमा चलेका दरले खरीद गर्न पाउनेजति बाली र जग्गाको धनी धनीको झगडा परेमा धनी बोटी र मोहीको झगडा परेमा मोही बोटी समेतमा वादी प्रतिवादीमा एक जनाले वा उनाउ वा तालुकदारले समेत जसले कमाएको छ उसलाई आधा बाली छुट्टयाईदी आधा बालीसम्म रोक्का राख्नु पर्छ २

नेपाल कानून आयोग

मुद्दा परेको जग्गाको नालिश परेका सालको बाली झगडियाले नै लगाएकोमा यसले बाली लगाएको हो भनी छुट्टिन नसकी बाली लगाएकै कुरा दुई थर झगडियाको कुरा नमिली बाझिन आयो भने सो सालको जम्मै बाली रोक्का गरी फैसला हुँदा जस्ले बाली लगाएको ठहर्छ आधा बाली दिलाई दि बाँकी उसैलाई आधा जित्नेलाई फुकुवा गर्नु वा भराउनु पर्छ ३

माथि लेखिए बमोजिम मुद्दा परेमा सो जग्गा कमाउनलाई वादी प्रतिवादीमा जस्ले कमाउन रोज्छ उसैलाई र दुबैले रोजेमा मुद्दा परेको साल जसले कमाएको छ उसैलाई र दुबैले कबूल नगरेकोमा उनाउ मानिसलाई भए पनि सो ठाउँका रोक्का जिम्मा लिनेले बन्दोबस्त गरी मुद्दा फैसला नभएसम्म जग्गा कमाउन लाउनु पर्छ । सो बमोजिम नगरी जग्गा बांझो रह्यो भने त्यसै रोक्का जिम्मा लिनेले तिर्नु पर्छ ४

माथि १ दफामा लेखिएका बमोजिम रोक्का भएको जग्गाको मुद्दा आखिरी टुङ्गो लागी फैसला भएपछि रोक्कागर्ने अड्डाले हक पुग्नेलाई सरकारी असूल गर्नु पर्ने भए असूल गरी बांकी सो रोक्का बाली बुझाई दिन र दिन लाउनु पर्छ..५

रोक्का गर्नु पर्नेमा मुद्दा गरेका अड्डाबाट माथि लेखिए बमोजिम रोक्काको पुर्जी गरी पठाए पछि सो पुर्जी बुझी लिने समेतले रोक्का नगर्दा हक नपुग्नेले बाली खाएकोमा हक पुग्नेले सो बाली खानेबाट ऐन बमोजिम गरी लिंदा उपर भएन भने सो उपर नभएको जति रोक्का जिम्मा लिनेले तिर्नु पर्छ ...६

अड्डाबाट रोक्का गर्ने पुर्जी पनि गरी दिएको र सो पूर्जी बुझी लिनेले पनि रोक्का गरी जिम्मा पनि लगाएको जिम्मावारी लिनेले मात्र मासी खाएकोमा दुवै थर झगडियाले पत्याएको मानिसको जिम्मा लगाएको त्यसैले मासी खाएको रहेछ भने त्यसैबाट ऐन बमोजिम गरी बिगो भराई बिगोको सयकडा बीसका दरले जरिवाना समेत गर्नुपर्छ । त्यस्तामा उपर नभएकोमा जिम्मा लाउनेसँग दावा गरी लिन पाउँदैन । दुबै थरले नरोजेको मानिस जिम्मा लगाएको र त्यसैले माझी खाएकोमा सो मासी खानेबाट ऐन बमोजिम गरी भरी भराउ गर्दा पुगेन भने सो नपुगेको जति जिम्मा लाउनेले तिर्नु पर्छ ७

नेपाल कानून आयोग

यो नम्बर बमोजिम रोक्का जिम्मा रहेकोमा रोक्का जिम्मा लिनेले दाखिल गरेको आयस्ता उठतीको सयकडा पांचका दरले निजले पारिश्रमिकको रुपमा खान पाउँछ । सो कटाई बांकी दाखिल गर्नुपर्छ ८

११ नं. ॥ ॥ जग्गामा मुद्दा परी रोक्का भएको बाली हक पुग्नेलाई फुकुवा गरी दिंदा वा नगद पारी अड्डैमा रहेको दिंदा समेत दशौंद लाग्दैन ।

१२ नं. ॥ ॥ एकाले खनजोत गरेको जग्गामा होस् बीज लगाई सकेकोमा होस् अर्काको बीज उल्टाई खनजोत गर्न पनि हुंदैन । बीज मिसामिस गर्न पनि हुंदैन। अर्काले लाएको बाली लुटी जबरजस्ती गरी लिन पनि हुंदैन । नालिस गरी हक र बेहक छुट्याई मात्र लिन हुन्छ ।

१३ नं. ॥ ॥ जग्गाको बाली भराउनु पर्दा स्थानीय भलाद्मी र संधियार बुझी मुचुल्का लिई त्यस जग्गाको उब्जनी बाँधी बाली भराउनु पर्छ ।

१४ नं. ॥ ॥ आफ्नो हक नपुग्ने जग्गालाई मेरो भनी पक्रनेलाई वा अर्काको जग्गालाई जबरजस्ती गरी कब्जा गर्नेलाई जग्गाको मोल बिगोको सयकडा अढाई रुपैयाँको दरले जरिवाना गर्नुपर्छ ।

१५ नं. ॥ ॥ आफ्नो हक नपुग्ने जग्गामा केही कुरा गरी बाली बिगारिदिन हुंदैन।

१६ नं. ॥ ॥ बालीमा दैवी परेमा सो जग्गाको तिरो बुझाउनु पर्ने ठाउँमा कानूनका म्यादभित्र दरखास्त उजूर गरी जाँच गराउनु पर्छ । सो बमोजिम नगरी बाली काटेको भए दैवी पर्‍यो भनी कूत तिरो मिनाहा पाउन सक्दैन ।

१७ नं. ॥ ॥ जग्गामा दैवी परी कूत तिरो साबूद नउठ्ने भयो भन्न आयो भने बिग्रीएका जग्गाको साबूद कूत तिरो बुझाउनै पर्छ भन्न हुंदैन। मिनाहा दिई वा अधिया गरी लिनुपर्छ ।

१८ नं. ॥ ॥ रोक्का भएको जग्गा लिए दिएको कुरा बाहेक अरु जग्गाका कुरामा दुई वर्ष भित्र, बालीका कुरामा लिखत भएमा बाहेक तीन वर्ष भित्र र जग्गाको झगडा पर्दा मुद्दा फैसला नभई हक नछुट्टी रहेको बाली जतिमा सो मुद्दा अन्तिम भै छिनिएका एक वर्ष भित्र नालिश नदिए लाग्न सक्तैन ।

नेपाल कानून आयोग

महल ११

घर बनाउनेको

१ नं. ॥ ॥ घर बनाउँदा आफ्नो हक नपुग्ने जग्गा मिची घर बनाउन हुंदैन। घर बनाउँदा बलेनी अर्काका जग्गामा परे जग्गा धनीले रोक्न हुंदैन। जग्गा धनीले त्यसै जग्गामा तला उठायो वा घर बनायो भने त्यो बलेनी काटी बनाउन पाउँछ । काट्न नदिई रोक्न हुंदैन।

२ नं. ॥ ॥ घर बनाउँदा सडक ढल मिची बनाउँन हुंदैन। मूल बाटोमा पानी खस्ने गरी डूंड राख्न पनि हुंदैन।

३ नं. ॥ ॥ अघिदेखि चली आएको वा दिई आएका ठाउँको निकास कसैले थुन्न हुंदैन। अघिदेखि नचलेको वा दिई नआएका ठाउँमा जबरजस्ती गरी लिन, चलन गर्न पनि हुंदैन ।

४ नं. ॥ ॥ आफ्नो हक नपुगेको जग्गामा होस् वा झगडा परिरहेको जग्गामा होस् त्यस्ता जग्गामा घर बनाउनु हुंदैन। जबरजस्ती घर बनाएमा सो बनाएको घरको पन्चकृति मोल जग्गा धनीबाट लिई घर छाड्नु वा घर भत्काई छ महीनाभित्र लगी जग्गा खाली गरी दिनु पर्छ । जग्गा धनीले पन्चकृति मोल तिरी लिन मन्जूर नगरी वा घर बनाउनेले पन्चकृति मोल लिई दिन मन्जूर नगरी घरै भत्काई लगेमा जग्गा धनीलाई घरको पन्चकृति मोलको सयकडा पाँच घर बनाउनेले दिनुपर्छ । छ महीनाभित्र घर भत्काई लगेन भने म्याद नाघेपछि सो घर भत्काई लग्न पाउँदैन जग्गाका धनीको हुन्छ । ऐन बमोजिम नक्सा पास गरी बनाउनु पर्ने ठाउँमा नक्सा पास भै जग हाली बनाउन शुरु भएको घर बनाउने काम रोक्का गर्न हुंदैन।

५ नं. ॥ ॥ कुनै व्यहोराले मानिस बस्न नहुने गरी घर भत्कन लागेको वा भत्केको सम्बन्धित अधिकारीले देखेमा वा जाहेर गर्न आएमा जाँच्दा ठहरेमा वर्षा चार महीना बाहेक अघि पछि घरका धनीका नाउँमा सो धमीरा लागी भत्केको घरले अरु घरको पनि नोक्सानी गर्ने हुनाले आजका छ महीनाभित्र सफाई गराई घर बनाउनु भन्ने पूर्जी टाँसी दिनुपर्छ र म्यादभित्र बनाएन भने म्याद नाघेपछि सो घर बारी समेतको पन्चकृति मोल गराई म्याद टाँसी बढाबढ गराई जसका नाउँमा खतम हुन्छ उसबाट आएको मोल सो घरवारी जग्गाको हक पुग्नेलाई दिलाई दिनुपर्छ ।

६ नं. ॥ ॥ पाको ईटको वा ढुङ्गाको गाह्रो लगाई जेसुकै छाना गरी र छाना नहाले पनि इट पत्थर बज्र ठोकी मुंडा गरी बनाएको घर पक्की र लेखिए बाहेक अरु किसिमसँग बनाएको घर कच्ची हुन्छ ।

नेपाल कानून आयोग

७ नं. ॥ ॥ रैकर राजगुठी गैह्रमा बनेका अर्काका घर पसल इत्यादिमा बहाल तिर्ने गरी वा नतिर्ने गरी त्यसै बस्नेले जग्गा कमाउने मोहीया सरह कुनै व्यहोरासँग अरुलाई दिन लिन र ती बहालमा बस्नेको सर्वस्व जायजात हुँदा पनि बहालमा बसेको घर पसलहरु जान सक्तैन ।

८ नं. ॥ ॥ घर पसलका धनीले बहाल लिने गरी वा नलिने गरी आफ्नु घर पसलमा अरुलाई बस्न दिंदा म्याद किटी लिखत गरी गराई बस्न दिएकोमा लिखतै बमोजिम हुन्छ । बीचमा उठाउन हुंदैन। यस बखत छाडी दिनु भन्ने शर्त नगरी बसेकालाई भने पाँच वर्ष सम्म उठाउन हुंदैन। धनी हकदार आफूहरु नै बस्नलाई चाहिने भयो वा बहलमा बस्नेले घर पसलको धनीका विरुद्ध नैतिक पतन देखिने कुनै फौज्दारी अपराध गरेको ठहर्‍यो भने लिखत भए पनि उठाउन पाउँछ । आफूहरु बस्नलाई भनी बहाना गरी वा अत्तो लगाई उठाउन र अरुलाई राख्न भने पाउँदैन । आफूहरु बस्नलाई भनी उठाई पठाएका तीन वर्षभित्र अरुलाई राखेमा सो राखेका मितिले पैंतीस दिनभित्र अघि बस्नेले बस्न पाउँ भनी उजूरी गरे उसैलाई बस्न दिनुपर्छ ।

९ नं. ॥ ॥ घर पसलबाट बसिरहेका मानिसलाई कुनै व्यहोराले उठाउन पर्ने भएमा पैतीस दिन अगावै घर पसल छाडी खाली गरी दिनु भनी जनाउ दिई मात्र उठाउनु पर्छ लेखिएका म्याद अगावै जनाउ नदिई त्यसै उठाउन हुंदैन ।

१० नं. ॥ ॥ ढल मिची घर बनाउनेलाई त्यसैको खर्चबाट सो मिचेको ढल बनाउन लगाई त्यसै खर्चको बिगोको सयकडा दश जरिवाना गर्नुपर्छ ।

११ नं. ॥ ॥ जग्गा मिची घर बनाएकोमा घर तैयार भएको मितिले एक वर्षभित्र नालिस नदिए लाग्न सक्तैन ।

नेपाल कानून आयोग

महल १२

लोग्ने स्वास्नीको

१ नं. ॥ ॥ विहावरीको महलको ४ र ५ नम्बरमा लेखिएको र देहायको अवस्थामा बाहेक लोग्ने स्वास्नीको सम्बन्ध विच्छेद हुन सक्तैन । त्यस्तो अवस्था परी सम्बन्ध विच्छेद गर्नु परेमा पनि कारण खोली निवेदन गरी अड्डाबाट निर्णय भएपछि सो निर्णय बमोजिम मात्र सम्बन्ध विच्छेद हुन सक्तछ ----------------

स्वास्नीले लोग्नेलाई निजको मञ्जूरी बेगर लगातार तीन वर्ष वा सो भन्दा बढी समयदेखि छोडी अलग बस्ने गरेमा वा लोग्नेको ज्यान जाने, अंगभंग हुने वा अरु कुनै ठूलो शारीरिक कष्ट हुने किसिमको काम वा जाल प्रपञ्च गरेमा त्यस्ती स्वास्नीसित लोग्नेले आफ्नो सम्बन्ध विच्छेद गर्न पाउँछ १

लोग्नेले अरु स्वास्नी ल्याएका वा राखेमा वा स्वास्नीलाई घरबाट निकालेमा वा खान लाउन नदिएमा वा स्वास्नीको खोज खबर नलिई हेर विचार नराखी लगातार तीन वर्ष वा सो भन्दा बढी समयदेखि स्वास्नीलाई छोडी अलग बस्ने गरेमा वा स्वास्नीको ज्यान जाने, अंगभंग हुने वा अरु कुनै ठूलो शारीरिक कष्ट हुने किसिमको काम वा जाल प्रपञ्च गरेमा वा लोग्ने नपुंसक हुन गएमा त्यस्तो लोग्नेसित स्वास्नीले सम्बन्ध विच्छेद गर्न पाउँछे.............. ....२

लेखिए बाहेक अरु अवस्थामा दुवै थरीको मञ्जूरी भएमा लोग्ने स्वास्नीको सम्बन्ध विच्छेद गर्न हुन्छ ३

२ नं. ॥ ॥ यस महलको १ नम्बर बमोजिम सम्बन्ध विच्छेद नगराई स्वास्नीले आफ्नो लोग्ने बाहेक अरुसित करणी गराएमा वा पोइल गएमा लोग्नेले जारीको सजाय गराउन पाउँछ र त्यस्तो अवस्थामा लोग्ने स्वास्नीको सम्बन्ध पनि स्वत: विच्छेद हुन्छ । अर्कासित करणी नगराए पनि

नेपाल कानून आयोग

गराएकी छु भनी स्वास्नी अड्डामा मुख साबित भै भने त्यस्तो अवस्थामा पनि लोग्ने स्वास्नीको सम्बन्ध स्वत: विच्छेद हुन्छ ।

३ नं. ॥ ॥ ऐन बमोजिम लोग्ने स्वास्नीको सम्बन्ध विच्छेद भएको मितिले दुई सय बहत्तर दिनभित्र जन्मेको सन्तान अन्यथा प्रमाणित नभएमा त्यस्तो सम्बन्ध विच्छेद हुने लोग्नेकै सन्तान ठर्हछ । त्यस्तो सन्तान र तीन वर्ष नपुगेका अरु सन्तान भए तिनलाई समेत बाबुले आफै पाल्न चाहेमा निजैले र निजले पाल्न नचाहेमा तीन वर्षको उमेर नपुगेसम्म आमाले पाल्नु पर्छ । त्यस्ता सन्तानको उमेर तीन वर्ष पुगे पछि बाबु आमा दुबैको मन्जूरीले आमाले पालेमा बाहेक बाबुले नै पाल्नु पर्छ । सम्बन्ध विच्छेद भएकी स्वास्नीको यो नम्बर बमोजिमको दायित्व त्यस्ती स्वास्नीको अर्को लोग्ने भएमा त्यस लोग्ने उपर समेत हुन्छ ।

४ नं. ॥ ॥ सासू ससुरा समेत भै वा लोग्नेले मात्र खान लाउन नदिई घरबाट निकाला गरेको वा बराबर कुटपीट गरी दु:ख दिने गरेको वा लोग्नेले अरु स्वास्नी ल्याए वा राखेकोमा त्यस्ती स्वास्नीले लोग्नेका अंशबाट आफ्नो अंश छुट्याई लिन पाउँछे । त्यो स्वास्नी मरी वा पोइल भै भने उसले खाईलाई बाँकीरहे जति हकवालालको हुन्छ । सासू ससुराले मात्र निकाला गरेकोमा इज्जत आमद अनुसार खान लाउन दिनु पर्छ ।

५ नं. ॥ ॥ स्वास्नीको दाइजो पेवा मास्ता अंश नभई एकाघरसँग बसेका अरु अंशियारहरु समेत रहेछन् भने अंशको हकदार सोह्र वर्ष नाघेका सबैका मन्जूरीको लिखत भएमा मात्र सो मासेको दाइजो पेवा लेनदेन व्यवहारको महल बमोजिम सबै अंशियारहरुको गोश्वारा धनबाट भर्ना हुन सक्छ । लेखिए बमोजिमको रीत नपुर्‍याई मासे दिएकोमा अरु अंशियारहरुको मन्जूरी नभएमा अंशियारहरुले बेहोर्न र गोश्वाराका धनबाट भर्ना हुन सक्तैन ।

६ नं. ॥ ॥ यस महलको १ नम्बरमा लेखिएको र जारीको कुरा बाहेक अरु कुरामा भए गरेका मितिले एक वर्षभित्र नालिस नदिए लाग्न सक्तैन ।

नेपाल कानून आयोग

महल १३

अंशबण्डाको

१ नं. ॥ ॥ अंशबण्डा गर्दा बाबु आमा, स्वास्नी छोराहरुको जीय जियैको अंश गर्नुपर्छ ।

२ नं. ॥ ॥ यस महलमा अन्यथा लेखिएमा बाहेक यसै महलको १ नम्बर बमोजिम अंशबण्डा गर्दा अंश पाउने सबैको बराबर अंश गर्नुपर्छ ।

३ नं. ॥ ॥ सँग बसेका दाज्यू भाईका छोराहरुमा आफ्ना आफ्ना बाबुको अंश मात्र हुन्छ ।

४ नं. ॥ ॥ कसैका सौता सौता स्वास्नीमात्र रहेछन् भने सबै सौताले आफ्ना लोग्नेका अंशमा ऐन बमोजिम बाँडी खान पाउँछन् ।

५ नं. ॥ ॥ अंश नहुँदै लोग्ने वा बाबु मरेमा उसले पाउने अंश उस्का स्वास्नी सन्तानले ऐन बमोजिम पाउँछन् । लोग्नेको सत्य डगाउने स्वास्नीले सो लोग्ने तर्फको अंश पाउँदिन ।

६ नं. ॥ ॥ चौथो वा चौथो भन्दा बढी लोग्ने तुल्याउने स्वास्नी र त्यसबाट जन्मेका सन्तानले पूरा अंश पाउने स्वास्नी र त्यसबाट जन्मेका सन्तानको आधा अंश मात्र पाउँछन् । हाडनाता करणी भै जन्मेका सन्तानले पुरा अंश पाउने स्वास्नीबाट जन्मेका सन्तानको चार खण्डको एक खण्ड अंश मात्र पाउँछन् ।

७ नं. ॥ ॥ कुनै खास लोग्ने नतुल्याई बसेकी स्वास्नीबाट जन्मेका सन्तानले बाबुको ठेगान नलागेमा आमाको सम्पत्तिमा मात्र अंश पाउँछन् ।

८ नं. ॥ ॥ प्रकाश नगरी बाहिर राखेका स्वास्नीले वा उसबाट जन्मेका छोराले लोग्ने वा बाबु मरेपछि अंशमा दावा गर्न पाउँदैन ।

९ नं. ॥ ॥ मुडिई विजयाहोम गर्नेले अंशमा दावा गर्न पाउँदैन ।

नेपाल कानून आयोग

१० नं. ॥   ॥ बाबुको जीउ छउन्जेल अंश दिन छोराहरुले बाबुलाई वाध्य गराउन सक्ने छैनन् । म अहिले छुटिन्न भन्ने छोरालाई बाबुले कर लगाई छुट्टयाउन पनि हुंदैन। स्वास्नीले पनि लोग्नेको जीउ छउन्जेल लोग्नेको मञ्जूरी बिना अंश लिई छुट्टिन पाउँदिन । छोरा स्वास्नीलाई खान लाउन नदिई राख्न पनि हुंदैन । इज्जत आमद अनुसार खान लाउन दिनै पर्छ, नदिए अंश दिनु पर्छ । लोग्ने स्वास्नीको महलको ४ नम्बरमा लेखिएको कुरामा भने सोही बमोजिम हुन्छ ।

११ नं. ॥   ॥ अंश लिई बेग्लै भएपछि आफ्नो र कोही स्वास्नी छोराको अंश समेत मिसाईसँग राखेको रहेछ भने पछि अरु स्वास्नी ल्यायो वा छोरा जन्मे भनेसँग बसेकाहरुको अंश जिउनी जम्मा गरी सँग बसेका र पछि ल्याए जन्मेका स्वास्नी छोरालाई ऐन बमोजिम अंश गरी दिनु पर्छ । आफ्नो अंश लिई बेग्लै भएपछि अर्को स्वास्नी ल्यायो वा छोरा जन्मे भने पछि ल्याए जन्मेकोले लोग्ने वा बाबुको अंश जिउनी सबै खान पाउँछन् । पछि ल्याए जन्मेकाले अघि अंश लिई पर सरेको सँग अंशमा दैया गर्न पाउँदैनन् ।

१२ नं. ॥ ॥ अंश नभई एकाघरसँग बसेकी छोरा नहुने विधवा स्वास्नीमानिसले तीस वर्ष ननाघी सँग बस्ने हकवालाले आफू सरह खान लाउन दान पुण्य गर्न दिएसम्म अंश लिई भिन्न बस्न पाउँदिन । सो बमोजिम नगरे तीस वर्षको उमेर नपुगेको भए पनि अंश लिई भिन्न बसी खान पाउंछे ।

१३ नं. ॥ ॥ हकवालाले ऐन बमोजिमको रीतसँग राखेकी अंश नलिएकी विधवा स्वास्नीमानिस आफ्ना घर नबसी अन्यत्रै गै बस्दा त्यस्ती विधवाले लाएको ऋण अपुताली खानेले तिरिदिनु पर्दैन ।

१४ नं. ॥ ॥ बाबु लोग्नेका शेषपछि अंश गर्दा उसको काजक्रिया गरी बाँकी रहेको सँग बसेका र वेग्लै बसेका समेत सबै छोरा स्वास्नीसितका बाबु बाजे लोग्नेका आर्जनको ऋण धनमा सबै स्वास्नी छोराहरुलाई ऐन बमोजिम बाँडिदिनु पर्छ । बाबुका शेषपछि पनि कोही छोरा आमासित सँग बसेका रहेछन् वा कोही पनि सँग बसेका रहेनछन् आफ्नो चित्त बुझी अंश नखोजी बेग्ला बेग्लै बसेका रहेछन्

नेपाल कानून आयोग

र आमा मरेपछि अंश गर्न पऱ्यो भने पनि आमाको काज क्रिया गरी बांकी रहेको सबैसितका बाबु बाजेका आर्जनका ऋण धनमा ऐन बमोजिम सबै छोरालाई बाँडिदिनु पर्छ । मानो छुट्टेपछिको ऋण धनमा ऐन बमोजिम गर्नु पर्छ ।

१५ नं. ॥ ॥ अंश बण्डामा घटी बढी गरी लिनु दिनुलाई जिउनी भन्दछन् । जिउनी दिंदा उसले पाउने अंशभन्दा सयकडा पाँचसम्म बढ्ता दिएको सदर हुन्छ । जिउनी लिई दिइसकेपछि अंशै गरीपाउँ भनी यसै महलका ३२ नम्बरका म्यादभित्र उजूर गरे सो जिउनी समेत मिसाई ऐन बमोजिम अंश गरी दिनुपर्छ ।

१६ नं. ॥ ॥ पैंतीस वर्ष उमेर पुगेकी विवाह नभएकी छोरीले छोरा सरह छोराले पाउने अंशको आधी अंश पाउंछे । अंश लिएपछि विवाह भयो वा पोइल गई भने उसले पाएको अंशबाट ऐन बमोजिम विवाह खर्च पर सारी बांकी ऐनले हक पुग्नेले पाउँछ ।

१७ नं. ॥ ॥ विवाह नभएका छोरा छोरीको विवाह खर्च पर सार्दा विवाह नभएका छोराछोरी धेरै भएपनि थोरै भए पनि जम्मा धन सम्पत्ति दुई हजारदेखि बढ्ता ठहरे सयकडा पाँच, दुई हजारदेखि मुनि एक हजारसम्म धन सम्पत्ति ठहरे सयकडा दश, एक हजारदेखि घटी धन सम्पत्ति ठहरे सयकडा बीसका दरले विवाह खर्च पर सारी जस्तो हिसाबको अंश पाउँछ सोही हिसाबसित दामासाही गरी विवाह खर्च पनि बाँडिदिनु पर्छ लेखिए बमोजिम बण्डा गर्दा विवाह खर्च पाउने एक जवान मात्र र अंश पाउने अंशियार धेरै जवान भई अंशियारले पाउने अंश भन्दा विवाह खर्च धेरै पाउने भएमा अंशियार एक जनाले पाउने अंशको चार खण्डको तिन खण्ड सम्म विवाह खर्च पाउँछ बढी पाउँदैन भाइ भाइको अंश गर्दामा भए भाइ भाइको छोरा छोरीहरुलाई विवाह खर्च पर सार्नु पर्दैन ।

१८ नं. ॥ ॥ मानो नछुट्टिईसँग बसेका अंशियारहरु छन् भने अंशयिारहरुले कमाएको धन र लाएको ऋण सबै अंशियारलाई भाग लाग्छ । ऐन बमोजिम अंश गरिलिनु दिनुपर्छ । अंश नभए पनि मानो छुट्टिई भिन्न बसेका वा खति उपति आफ्नो आफ्नो गरी आफ्नो हिस्सासँग मात्र राखी खानु

नेपाल कानून आयोग

पिउनु गरेकोमा एकै ठाउँमा भए पनि मानो छुट्टिई भिन्न भएको ठहर्छ । त्यस्तोमा कमाएको धन लाएको ऋण आफ्नो आफ्नो हुन्छ ।

१९ नं. ॥ ॥ अंश नलिएका स्वास्नी, छोरा वा विधवा बुहारी हुने मानिसको चल अचल सम्पत्तिमा देहायमा लेखिए बमोजिम हुन्छ ---

पिता पुर्खाका पालाको चल अचल गैह्र सम्पत्तिको हकमा चलमा सबै र अचलमा आधीसम्म व्यवहार चलाउनालाई स्वास्नी, छोरा वा विधवा बुहारीको मञ्जूरी नभए पनि आफू खुश गर्न पाउँछ । अचलमा आधीभन्दा बढी भने व्यवहार चलाउनै परे पनि एक्काईस वर्षनाघेको स्वास्नी, छोरा र विधवा बुहारीहरुको मञ्जूरी लिई मात्र खर्च गर्न हुन्छ । मञ्जूरी नलिई गरेको सदर हुंदैन.............. १

आफ्ना पालामा आर्जेको चल अचल सबै एक स्वास्नी वा एक स्वास्नीपट्टिका छोरा मात्र भएकाले वा अरु छोरा स्वास्नी मरी त्यस्तो अवस्था हुन आएकाले पनि आफ्नो खुश गर्न पाउँछ । एकदेखि बढ्ता स्वास्नी वा एक स्वास्नीदेखि बढ्ता स्वास्नीपट्टिको छोरा वा एउटा स्वास्नी र अर्को स्वास्नीपट्टिका छोरा भएकाले सो भएका अवस्थामा भने मनपरेका स्वास्नी छोरालाई दिन बाहेक आफ्नो खुशी गर्न पाउंछ । मन परेका कोही स्वास्नी छोरालाई मात्र बकस समेत केही व्यहोरा गरिदिन भने हुंदैन । सबै स्वास्नी छोरालाई ऐनले पाउने भाग बमोजिम दिएको भए मात्र सदर हुन्छ २

माथि दफा दफामा लेखिए बमोजिम आफू खुशी गर्न पाउनेमा स्वास्नी, छोरा र विधवा बुहारीको मञ्जूरी नभए पनि र खुश गर्न नपाउनेमा अंश नलिएका एक्काईस वर्ष नाघेका स्वास्नी, छोरा र विधवा बुहारीहरुको मञ्जूरी भए मात्र पिता पुर्खाका पालाको आर्जनको समेत चल अचल गैह्र सम्पत्ति मन परेका स्वास्नी, छोरा वा बुहारीलाई दिनसमेत आफू खुशी गरेको सदर हुन्छ ३

माथि दफा दफामा लेखिए बमोजिम आफू खुशी गर्न नपाउने अवस्थामा पनि आफ्नो हकको अंश जति भने आफू खुशी गर्न पाउँछ ४

नेपाल कानून आयोग

माथि लेखिए बमोजिम दिन पाउने जति अंश बण्डा नहुँदै कुनै स्वास्नी छोरा वा बुहारीलाई लिखत गरी दिएको जति पछि अंश बण्डा गर्दा बण्डा गर्नु पर्दैन । जसले पाएको हो उसले एकलौटी गरी खान पाउँछ । दिन नपाउने दिएको रहेछ भने पछि बण्डा गर्दा सोसमेत सबै सम्पत्तिमा मिसाई बण्डा गरिदिनुपर्छ.. ५

२० नं. ॥ ॥ अंशको नालिस परी आएकोमा अंश बण्डा गरिदिनुपर्ने देखिन आएपछि मुद्दा फैसला नगर्दै घरको लेनदेन कामकाज गर्ने जानकारसँग यसै महलका २३ नम्बर बमोजिम अंशबण्डा गर्नु पर्ने चल अचल धन र ऋण समेत गैह्र श्री सम्पत्ति यत्तिकै हो, दवाए छपाएको छैन भन्ने धर्म भकाई फाँट लिई बण्डा गरिदिनु पर्छ । फाँट दिनु पर्नेले फाँट नदि अडियो भने त्यस्तालाई फांटवारी नदिएसम्म यसै महलका २१ नम्बर बमोजिम छ महीनासम्म थुनी राख्नु पर्छ । फाँट दिएपछि थुनाबाट छाडी कानून बमोजिम बण्डा गरिदिनु पर्छ ।

२१ नं. ॥ ॥ अंशबण्डा गर्नालाई ऐनले फाँट दिनुपर्नेले फाँट नदि धिङ्याई गरी बस्दा थुनिएकोमा थुनेका मितिले दुई दुई महीनामा फाँट देउ भने र अंश पाउँ भन्नेहरुलाई पनि तिमीहरुले पनि अंश बण्डा गर्नुपर्ने जो छ सो सबै घटी बढी नपारी फाटँवारी कागज लेखी ल्याउ भनी पूर्जी दिई भरपाई लिनुपर्छ । थुनेका मितिले छ महीनाभित्र थुनिएकाले फाँट दिए लिई ऐन बमोजिम बण्डा गरिदिनु पर्छ । छ महीनाभित्र फाँट दिएन भने सोही म्यादभित्र अंश पाउँ भन्नेले दिएको फांटवारी कागज लिई थुनिएकालाई छाडी अंश पाउँ भन्नेले एकलौटी खानाका लागि नदेखाएको वा नभएको धनमाल लेखिदिएको वा घटी बढी पारी लेखिदिएको छ भने आजका पैतीस दिनभित्र जाहेर गर्नु म्यादभित्र जाहेर नगरे पछि तिम्रो अंशियारले एकलौटी खानेछ तिम्रो उजूर लाग्ने छैन भन्ने सो धिङ्न्याई गर्नेलाई पूर्जी दिई भरपाई लिई सो म्यादभित्र जाहेर गरे ऐन बमोजिम बण्डा गरिदिनु पर्छ । नआए अंश पाउँ भन्नेको हाम्रो सम्पत्ति अंश लाग्ने मैले थाहा पाएको यत्तिकै हो मैले ढाँटी घटी बढी पारी नभएको माल लेखी दिएको ठहरे ऐन बमोजिम सजाय समेत गर्नु भन्ने मुचुल्का लेखाई लिई सो

नेपाल कानून आयोग

मुचुल्का बमोजिमको चल अचल जो छ सबै ऐन बमोजिम लिई अंश बण्डा गरदिनु पर्छ । दबाएकोमा नदबाउनेले ऐन बमोजिम खान पाउँछ । त्यस्तो धिङन्याई गर्ने चाहिंको उजूर लाग्दैन ।

२२ नं. ॥ ॥ अंश मुद्दामा फाँट दिनुपर्ने झगडिया हाजिर नभई म्याद तारीख गुजारी बसेकोमा निजलाई तदारुखसाथ पक्राउ गरी फाँट लिनुपर्छ । बाटाका म्याद बाहेक एक महीनासम्म खोजतालास गर्दा पनि पत्ता नलागेमा वा पक्राउ भई ऐनका म्यादसम्म थुन्दा पनि फाँट नदिएमा अंश पाउँ भन्नेबाट फाँट लिई फाँट दिनुपर्ने मानिस हाजिर रहेको भए यसै महलका २१ नम्बर बमोजिम गरी र हाजिर नरहेको भए अंश पाउँ भन्नेले एकलौटी खानाका लागि नदेखाएकोछ भने बाटाका म्याद बाहेक पैंतीस दिनभित्र हाजिर भई जाहेर गर्नु म्यादभित्र जाहेर नगरेपछि तिम्रो अंशियारले एकलौटी खानेछ भनी सो फाँटको एकप्रति नक्कल समेत पठाई म्याद टाँसी दिनुपर्छ । सो बमोजिम म्याद टाँसिएकोमा हाजिर भई जाहेर गरेमा र नगरेमा समेत सोही २१ नम्बर बमोजिम बण्डा गरिदिनुपर्छ । अंशको फाँट दिनुपर्नेले फाँट नदिई वा पक्राउ भई नआई अंश पाउनेबाट सो २१ नम्बर बमोजिम फाँट लिनु पर्ने भएमा सो अंशको दावा गर्नेले पनि केही कारणले फाँट दिन सक्तिन भन्यो भने त्यसको सोही व्यहोराको कागज गराई जुन बखत फाँट तयार गरी ल्याउँछ उसै बखत बुझी ऐन बमोजिम बाँकी कारवाही गर्ने भनी फैसला गरिदिनु पर्छ । त्यस्तो फैसला भएकोमा पछि फाँट तयार गरी दरखास्त दिन आयो भने सो दरखास्त बुझी सो मिसिलबाट अघि गरी नसकेको गर्नुपर्ने बाँकी कारवाही जे जति छ ऐन बमोजिम गरी भरी भराई जो गर्नुपर्ने गर्नुपर्छ ।

२३ नं. ॥ ॥ बण्डा गर्नुपर्ने जग्गा, घर, धनमाल समेतको फांटवारी खुलाई दिंदा जग्गाको चौतर्फी किल्ला रोपनी बिगाहा मुरी र तिरो लागेकोमा सो समेत जे जे लागेकोछ सो पनि र सो नलागेकोमा उब्जनी र घरको कवल नाल तला चार किल्ला कच्ची पक्की र अन्दाजी मोल समेत र घरजग्गा बाहेक अरु थान गन्ती नाप तौल मुरी गजका दरले बिक्री हुने जिन्सी माल भए रहेको थान गन्ती नाप तौलको तायदात खोलाई त्यसको गाउँ बजारमा चलेको बिक्री दरले हुने नगदीअंक समेत

नेपाल कानून आयोग

खुल्न जानेमा सो पनि खुलाई खुल्न नसक्ने जतिमा अन्दाजी मोल बिगो खुलाई दिने लिने गर्नुपर्छ । बढी पारी मोल बिगो कसैको भन्ने उजूर परेमा साहू महाजन भलाद्मी समेत जसबाट मोल तौल गर्नुपर्छ गराई बिगो कायम गर्नुपर्छ ।

२४ नं. ॥ ॥ फाँट दिनुपर्नेसँग भएको ढुकुटीको साँचो सो फाँट दिनुपर्ने ठहरेको झगडिया म्याद तारीख गुजारी बसेको वा हाजिरै रहेकोमा पनि फाँट नदिंदा अंश पाउनेबाट फाँट दिने लिने भएमा त्यस्तो ढुकुटी खुलाई तायदाती खडा गराई पाउँ भनी उजूर गऱ्यो भने अड्डाले सो साँचो लिने झगडिया भए त्यसलाई समेत र सो नभएमा एक थरी मात्र भए पनि झगडिया र स्थानीय पञ्चायतका कम्तीमा एक जना सदस्य र कम्तीमा अरु दुई जना भलाद्मीसमेत राखी ताल्चा खोली भएको तायदाती गरी बण्डा गरिदिनुपर्छ ।

२५ नं. ॥ ॥ आफ्ना बण्डामा परी बण्डा उठाई लिइसकेपछि पछिबाट बिग्रे नासिएको रहेछ अर्को सट्टा गरिपाउँ भन्ने उजूर लाग्न सक्तैन ।

२६ नं. ॥ ॥ अंश मुद्दामा फाँट दिनुपर्नेले फाँट नदिई अरुले दिएका फाँटबाट बण्डा भयो भने सो फाँट नदिनेलाई फाँट नदिए वापत अरु ऐनले हुने सजायमा फांट नदिएका जम्माको सयकडा पाँच रुपैयाँका दरले थप जरिवाना गर्नुपर्छ ।

२७ नं. ॥ ॥ दबाए छपाएको छैन भनी कागज गरिसकेपछि दबाए छपाएको ठहऱ्यो भने त्यो धनमाल दबाउनेले पाउँदैन । नदबाउने अरु अंशियारले ऐन बमोजिम अंश गरी खान पाउँछन् । दबाए वापतको सजाय हुंदैन।

२८ नं. ॥ ॥ अंशबण्डा गर्दा असल कमसल मिलाई दिने लिनेका मन्जूरी भएकोमा मन्जूरी बमोजिम र मन्जूरी नभएकोमा गोला राखी बण्डा गरिदिनु पर्छ ।

नेपाल कानून आयोग

२९ नं. ॥ ॥ अंशबण्डा भएका मितिले तीन वर्षभित्र आफ्ना अंश भागमा परेको चल अचल अर्काको हकको ठहरिएको वा सो तीन वर्षभित्र नालिस परेकोबाट अर्काको हकको ठहरिन गएको भए अंश खाने सबैबाट दामासाहीले सट्टा भर्ना लिन पाउँछ ।

३० नं. ॥ ॥ अंश बण्डा गर्दा साक्षी राखी कानून बमोजिम बण्डा छुट्याई बण्डापत्रको कागज खडा गरी लिने दिनेको र साक्षीको समेत सहिछाप गरी रजिष्ट्रेशन गर्नु पर्नेमा सो गरी राख्नुपर्छ । सो बमोजिम नभएको बण्डा सदर हुँदैन।

३१ नं. ॥ ॥ अंश भाग छुट्याई पाउँ भन्ने नालिश परेकोमा अंश दिनुपर्ने भनी सावित भएको वा प्रमाणबाट पाउने देखिए अंशको फांट दाखिल भैसकेपछि मेरो अंश हिस्सामा आउनेजतिको आयस्ता रोक्का गरीपाऊँ भनी वादीले दरखास्त दिए उसले पाउने भाग जतिको आयस्ता जग्गा मिच्नेको महलको ११ नम्बर बमोजिमको पुऱ्याई बण्डा नहुन्ज्यालसम्म रोक्का गरी बण्डा भैसकेपछि फुकुवा गरिदिनु पर्छ ।

३२ नं. ॥ ॥ अंशबण्डा गर्दा ऐन बमोजिम गरिदिनु पर्छ । घटी बढी गर्न हुंदैन। अंशमा चित्त नबुझ्ने सोह्र वर्ष नाघेकाले बण्डापत्रको कागज भएका मितिले र सोह्र वर्ष मुनिकाले सोह्र वर्ष नाघेका मितिले तीन महीनाभित्र नालिस नगरे लाग्न सक्नैत ।

३३ नं. ॥ ॥ एकाघरसँग छँदा अंश बाँड्नु पर्ने साजा जग्गा जमीन घर खेत गैह्र श्री ५ को सरकार लागेको वा श्री ५ को सरकारबाट कानून बमोजिम रोक्का भएको वा निकासा नभै रहेको तलब भत्तासमेतको पारिश्रमिक गैह्र भिन्न भएपछि कुनै अंशियारले फिर्ता गरायो वा निकासा गराई ल्यायो भने निकासा गरील्याए यति वा यतिसम्म दिने लिने भनी लिखत भएकोमा सोही लिखत बमोजिम र लिखत नभएकोमा श्री ५ को सरकारबाट फिर्ता गराउनेले सो फिर्ता भएको मितिदेखि तीन वर्षसम्म अचलको हकमा एकलौटी भोग गरी खाई चौथा सालदेखि सबै अंशियारले बाँडी खान पाउँछन् र चलको हकमा निकासा गराउने अंशियारले दशौंदसम्म बढ्ता लिई अरु सबै अंशियारले

नेपाल कानून आयोग

बाँडी खान पाउँछन् । श्री ५ को सरकार बाहेक अरुले खाईराखेकोमा कुनै अंशियारले फिर्ता गराई ल्याएको पनि माथि लेखिए बमोजिम हुन्छ ।

३४ नं. ॥ ॥ अंश नपाउनेले पाउँ भनी नालिस गरे पक्रेको बिगो मिसिलबाट देखिएमा बिगोको हिसाबले नपाउने पक्रेमा हुने ऐन बमोजिम र बिगो नदेखिएकोमा औकात हेरी दुई सय रुपैयाँसम्म जरिवाना गर्नुपर्छ ।

३५ नं. ॥ ॥ अंशबण्डा नै नभएको वा बण्डा हुँदा अबण्डा गोश्वाराको लिखत भएको र लिखत नभएपनि हिसाव शान्ति दुबैथरको भोग भएकोमा जहिलेसुकै पनि र लिखत र भोगै नभएकोमा अघि बण्डा भै बांकी रहेको वा दबाए छपाएको पाऊँ भन्न आएमा भिन्न भिन्न जिउसम्म मात्र नालिस लाग्छ ।

नेपाल कानून आयोग

महल १४

स्त्री अंश धनको

१ नं. ॥ ॥ कन्या, सधवा वा विधवा स्वास्नीमानिसले आफ्नो आर्जनको चल अचल आफ्नो खुश गर्न पाउँछन् ।

२ नं. ॥ ॥ कन्या, सधवा वा विधवा स्वास्नीमानिसले पाएको आफ्नो आफ्नो अंशको चलमा सबै र अचलमा आधासम्म कसैको मञ्जूर नभए पनि आफ्नो खुश गर्न पाउँछन् । कन्याले बाबु भए बाबुको र नभए एकाउदरका दाजु भाइ भए त्यस्ता दाजु भाइको र सधवाले लोग्नेको र विधवाले छोराहरु भए छोराहरुको मञ्जूरी लिई अचल पनि सबै आफ्नो खुश गर्न पाउंछन् । बाबु एकाउदरका दाजु भाइ नभए कन्याले र छोरा नहुने विधवाले तीन पुस्ताभित्रका हकवाला भए त्यस्ता हकवालाको मञ्जूरी नलिई अचलको चार खण्डको तीन खण्डभन्दा बढी आफ्नो खुश गर्न पाउंदैनन् ।

३ नं. ॥ ॥ यसै महलको २ नम्बर बमोजिम आफ्नो खुश गर्न नपाउने अचल सम्पत्तिबाट त्यस्ता स्वास्नीमानिसले लगाएको कपाली साहूको थैली भरी भराउ हुन सक्तैन ।

४ नं. ॥ ॥ स्वास्नीमानिसलाई माइती मावलीपट्टिका नातेदार इष्टमित्रहरुले दिएको चल अचल र त्यसबाट बढे बढाएको सम्पत्ति दाइजो ठहर्छ । लोग्ने वा लोग्नेपट्टिका अंशियारले सबै अंशियारहरुको मन्जूरीको लिखत गरी दिएको र लोग्नेपट्टिका अरु नातेदार वा इष्टमित्रले दिएकोमा चल अचल र त्यसबाट बढे बढाएको सम्पत्ति पेवा ठहर्छ ।

५ नं. ॥ ॥ स्वास्नीमानिसले आफ्नो दाइजो पेवा आफ्नो खुश गर्न पाउंछन् । ऊ मरेपछि यसले खानु भनी लिखत गरी दिएको रहेछ भने लिखतै बमोजिम हुन्छ । त्यस्तो लिखत रहेनछ भने उसको सँग बसेका छोरा भए त्यस्तो छोराले, त्यस्तो छोरा नभए भिन्न बसेका छोराले, त्यस्तो छोरा नभए लोग्नेले, लोग्ने नभए कन्या छोरीले, कन्या छोरी नभए विवाह भएकी छोरीले, ऊ नभए छोराको छोराले, छोराको छोरा नभए छोरीको छोराले र ऊ पनि नभए हकवालाले पाउंछ ।

नेपाल कानून आयोग

६ नं. ॥ ॥ लोग्ने स्वास्नीको महल बमोजिम लोग्ने स्वास्नीको सम्बन्ध विच्छेद भएमा वा विधवा स्वास्नीले आफ्ना लोग्नेको सत्य डगाएमा सो लोग्नेका तर्फबाट पाएको अंश र त्यसबाट बढे बढाएको सम्पत्तिमा स्वास्नीको हक रहँदैन । हकवालाको हुनेछ ।

७ नं. ॥   ॥ स्वास्नीमानिसले दाइजो पेवा बाहेक आफ्नो हक पुग्ने अरु सम्पत्ति कसैलाई अघिबाट दान बकस बिक्रीसमेत केही व्यहोरासँग दिइछ र जसलाई दान बकस बिक्री गरी दिएको हो उसैसित करणीमा बिग्रीछ भने सो दिई लिएको सदर हुँदैन । हक पुग्नेले फिर्ता गरिलिन पाउंछ ।

८ नं. ॥   ॥ यसै महलको ७ नम्बरमा लेखिएको कुरामा करणी प्रकाश भएका मितिले र अरुमा भए गरेका मितिले दुई वर्षभित्र नालिस नदिए लाग्न सक्तैन ।

नेपाल कानून आयोग

महल १५

धर्मपुत्रको

१ नं. ॥ ॥ धर्मपुत्र राख्दा आफू जन्मेका एकै भुंडीका सन्तानमा, त्यस्तो सन्तान नभए सौतेनी आमापट्टिको छोराको सन्तानमा, त्यस्तो सन्तान पनि नभए एक बाजेका सन्तानमा, एक बाजेका सन्तान पनि नभए छोरीहरुका छोरामा, छोरीहरुको छोरा पनि नभए जिज्यू बाज्येका सन्तानमा, त्यस्तो सन्तान पनि नभए दिदी बहिनीका छोरामा, दिदी बहिनीका छोरा पनि नभए आफ्ना गोत्रका दाजु भाइको छोरामा राख्नुपर्छ । त्यस्ता नातेदार भएसम्म अरु गोत्रका मानिस धर्मपुत्र राख्न हुंदैन । सो क्रमानुसार अघिल्ला हुनेलाई धर्मपुत्र राख्नको निमित्त माग्दा दिएन भने सोही व्यहोराको लिखत लिई र लिखत पनि दिएन भने स्थानीय पञ्चायतलाई साक्षी राखी क्रमानुसार उसपछिकोलाई धर्मपुत्र राख्नुपर्छ । सो क्रम विरुद्ध वा रीत नपुऱ्याई राखेको धर्मपुत्र कच्चा ठर्हछ । त्यस्ताले आफ्नै जन्माउने बाबुपट्टिको अंश पाउंछ ।

२ नं. ॥ ॥ छोरा हुने लोग्नेमानिसले र लोग्ने जीवित हुने वा आफ्नो वा आफ्नी सौता जोसुकैपट्टि भए पनि छोरा हुने स्वास्नीमानिसले समेत धर्मपुत्र राख्न हुंदैन। राखेको भए पनि बदर हुन्छ ।

३ नं. ॥ ॥ धर्मपुत्र राख्न पाउनेले सन्तान छोरा नहुँदा ऐन बमोजिम राख्न हुनेलाई रीतपूर्वकको लिखत गरी धर्मपुत्र राखिसकेपछि सन्तान छोरा जन्म्यो भने पनि अघि धर्मपुत्र राखेको बदर हुन सक्तैन । भाइ सरहको अंश पाउंछ ।

४ नं. ॥ ॥ ऐनले धर्मपुत्र राख्नुपर्ने हकवाला भएपनि पांच वर्ष मुनिको बालक बाटा घाटामा पाई ल्याई पालेको रहेछ र त्यसलाई धर्मपुत्र राख्न चाहन्छ भने राख्न पाउंछ । त्यस्तो बालकलाई धर्मपुत्र नराखेकोमा लिखत भए लिखतै बमोजिम र लिखत नभए पाल्नेका दया मायालो दिएको जति

नेपाल कानून आयोग

मात्र पाउंछ । दया मायाले केही दिएन भने पनि त्यो बालकको उमेर नपुगुञ्ज्याल पाल्नेका इज्जत अनुसार खान लाउन दिनुपर्छ ।

५ नं. ॥ ॥ छोरा नहुने छोरी मात्र हुनेले धर्मपुत्र नराखी विवाह नहुँदै छोरीलाई दोलाजी राख्न हुन्छ । त्यस्तो दोलाजी हुनेको लोग्नेले स्वास्नीपट्टिको चल अचलमा दावी गर्न पाउंदैन । स्वास्नीले खुशीले दिएको मात्र पाउंछ । आफ्नै बाबु तिरको अंश पाउंछ ।

६ नं. ॥ ॥ दोलाजी हुने छोरीको सन्तान नभई अपुताली परे त्यो अपुताली दोलाजी राख्नेपट्टिका ऐन बमोजिमको हकवालाले पाउंछ । छोरी मात्र भए त्यो छोरीलाई पनि आमाले आफ्ना दोलाजीको कागज सौंपी दोलाजीकै रीतसँग खानु भनी अर्को कागज लेखी दिएको भए छोरीले पनि दोलाजीकै रीतसँग खान हुन्छ । हकवालाको दावा लाग्दैन । लेखी नदिएको भए विवाह खर्च र सयकडा दशसम्म दाइजो पाउंछे । बढ्ता हकवालाको हुन्छ ।

७ नं ॥ ॥ दोजाली हुनेले आफ्नो छोरा छोरी नभए पैंतालीस वर्ष नाघे पछि लोग्नेलाई लिखत गरिदिए लोग्नेले पाउंछ ।

८ नं. ॥ ॥ धर्मपुत्र र दोलाजी हुने छोरीले धर्मपुत्र वा दोलाजी राख्ने बाबुको हक ऐन बमोजिम पाउंछन् ।

९ नं. ॥ ॥ जन्माउने बाबुपट्टिको अंशको लिखत गरी अर्काको धर्मपुत्र हुन गएको रहेछ भने लिखत भए मात्र सो लिखत बमोजिम गरिदिनुपर्छ ।

१० नं. ॥ ॥ बालक फाल्ने पत्ता लाग्यो भने बाबु आमा दुबैका सल्लाहले फालेको भए दुवैको अंश र त्यस बालकको समेत त्यही पाल्नेलाई दिलाई पाल्न लाउनु पर्छ । एकजनाको मात्र मतलब रहेछ भने जसले फालेको छ उसैको र बालकको अंश दिलाई दिनुपर्छ । जारी गरी जन्माएका भए बाबुको र त्यस बालकको अंश आमाको दाइजो पेवा अंशसमेत पाल्नेलाई दिलाई दिनुपर्छ । यसै महलको ४ नम्बर बमोजिम धर्मपुत्र नठहर्नेमा त्यस्तो दिलाई दिएको सम्पत्ति त्यस बालकको हुन्छ ।

नेपाल कानून आयोग

११ नं. ॥ ॥ ऐन बमोजिमको रीत पुगी धर्मपुत्र राखे बसेपछि चक नभई बदर गर्न हुँदैन । धर्मपुत्र बस्नेले धर्मपुत्र राख्नेलाई दौलत अनुसार खान लाउन दिएन, घरमा रहेको धन दौलत जग्गा जमीन बेसल्लाहले बाहिर लगी जत्रतत्र गर्‍यो, कुटपिट गर्‍यो गरायो वा धर्मपुत्र राख्नेको हेरचाहको उचित प्रबन्ध नगरी बेसल्लाहले घर छोडी हिंड्यो भने त्यस्ता धर्मपुत्रलाई बदर गर्छ भने गर्न पाउंछ । बदर हुने धर्मपुत्रले आफूलाई जन्माउने बाबुपट्टि अंश पाउंछ । लेखिएको चुक नभई धर्मपुत्र राख्नेले खान लाउन दिएन वा निकाला गर्‍यो भने त्यो धर्मपुत्र राख्नेबाट छोरा सरह ऐन बमोजिम अंश गरी लिनु पाउंछ ।

१२ नं. ॥ ॥ ऐनले धर्मपुत्र दिन लिन हुने हक पुग्ने भए पनि एउटा छोरा मात्र भएका अरु छोरा सन्तान नभएकाले सो छोरालाई धर्मपुत्र दिन र राख्नेले पनि राख्न हुँदैन । दिए लिए बदर हुन्छ ।

१३ नं. ॥ ॥ ऐनले राख्न नहुने धर्मपुत्र राखेको कुरामा थाहा पाएका दुई वर्षभित्र नालिश नदिए लाग्न सक्तैन ।

नेपाल कानून आयोग

महल १६

अपुतालीको

१ नं. ॥ ॥ हकवाला भनेको सात पुस्तासम्मको पुरुषतर्फको हांगामा सबैभन्दा नजिकको अंशियार हुन्छ । सात पुस्ता नाघेको टाढाको दाजु भाइ हुन्छ । नजिक र टाढाको हकवालामा छुट्याउंदा जो मरी अपुताली परेको हो जसको आफ्नै पुरुषतर्फको हांगामा सन्तान भए मर्नेको मूल पुरुषको अरु हांगाको हकवाला नजिकको ठहर्दैन ।

२ नं ॥ ॥ अपुताली पर्दा मर्नेका लोग्ने, स्वास्नी, छोरा, छोराका छोरा वा सँग बसेका अरु हकवाला भएसम्म छोरीले अपुताली पाउंदिन । त्यस्ता हकवाला नभए कन्या छोरीले पाउंछन् । सो छोरीको विवाह भयो वा पोइल गई भने त्यसले पाएको अपुतालीको आधा सो छोरीले र आधा तीनपुस्तासम्मका अरु हकवाला भए निजहरुले र त्यस्ता हकवाला नभए विवाह भएकी वा पोइल गएकी अरु छोरीले पाउंछन् । कन्या छोरी नभए आधा तीन पुस्तासम्मका अरु हकवालाले र आधा विवाह भएकी वा पोइल गएकी छोरीले पाउंछन् । कन्था छोरी तीनपुस्तासम्मका अरु हकवाला नभए विवाह भएकी वा पोइल गएकी छोरोले मात्र पाउंछन् । कन्या छोरीले पाएको अपुतालीको अचलमा चार खण्डको तीन खण्डसम्म मात्र आफू खुशी गर्न हुन्छ ।

३ नं ॥ ॥ सँग बसेका तीन पुस्तासम्मका हकवाला कोही छैनन् र भिन्न भै बसेका लोग्ने, स्वास्नी, छोरा वा छोराको छोराले हेरचाह नगरी छोरी वा छोरी ज्वाईंले स्याहार संभार गरी पालेको रहेछ भने त्यस्तो बाबु आमा वा सासू सुराको अपुताली पर्न आएमा चल जति सबै र अचलमा आधा त्यस्ता छोरी वा छोरी ज्वाईंले पाउंछन् । अचलको आधा मात्र यसै महलको २ नम्बर बमोजिम हक पुग्ने लोग्ने, स्वास्नी, छोरा वा छोराको छोराले पाउंछन् । त्यस्तो हकवाला नभए सो मर्नेको अपुताली सबै ती छोरी ज्वाइले खान पाउंछन्, अरु भिन्न भएका हकवालाले पाउंदैनन् ।

नेपाल कानून आयोग

४ नं. ॥ ॥ सँग बसेका वा भिन्न बसेका बाबु छोरामा अघिबाट छोरो र पछिबाट बाबु मरी अपुताली परेकोमा त्यो अपुताली छोरीहरुले पाउने रहेछन् भने बाबुकी छोरी र छोराकी छोरी दुबै भए दुबैले बांडी खान पाउंछन् । भिन्न नभै सँग बसेका अरु अंशियारहरुमा सबै मरी अपुताली पाउने भएमा सबै अंशियारका छोरीहरुले ऐन बमोजिम बांडी खान पाउंछन् । लेखिए बाहेक अरु अवस्थामा पछिबाट जो मरी अपुताली परेको हो उसैतिरका छोरीले मात्र अपुताली पाउंछन् ।

५ नं. ॥ ॥ भिन्न नभैं सँग बसेका अंशियार सबै मरेको खण्डमा छोरीहरुले अपुताली पाउने भएमा त्यस्तो अंशियारहरुमध्ये बांचेका अंशियारले आफ्नो छोरीलाई मात्र लेखी दिन हुँदैन ।

६ नं. ॥ ॥ एकै स्वास्नीपट्टि वा एकदेखि बढी स्वास्नीपट्टिका सन्तान हुने बाबु आमाले आफू र सबै स्वास्नी छोरा बुहारीहरुलाई समेत ऐन बमोजिम अंश बण्डा गरी दी लिई कोही स्वास्नी छोरा बुहारीसँग आफ्नो अंश मिलाई बसेकोमा बाबु आमा मरी अपुताली पऱ्यो भने त्यो अपुताली सँग बसेका स्वास्नी छोरा बुहारीले मात्र पाउंछन् । लिखत भए लिखत बमोजिम हुन्छ ।

७ नं. ॥ ॥ सँग बसेका अंशियार कोही नभएका कसैलाई अपुताली खान पाउने अरु हकवालाले स्याहार संभार नगर्दा एकै बाबुबाट जन्मेका दिदी बहिनीले स्याहार संभार गरी राखेको रहेछ भने त्यो मरी अपुताली परे लिखत भए लिखत बमोजिम हुन्छ । लिखत नभए त्यस्तो स्याहार संभार गर्ने दिदी बहिनीले चल जति सबै र अचलमा मर्नेका छोरापट्टिका सन्तान छोराहरु वा अरु तीन पुस्तासम्मका हकवाला भए आधी र त्यस्ता सन्तान वा हकवाला नभए सबै खान पाउंछन् ।

८ नं. ॥ ॥ हकवाला र छोरी छैनन् भने मर्नेको अपुताली छोरीको छोराहरुले खान पाउँछन् ।

९ नं. ॥ ॥ एकै स्वास्नीपट्टिका छोरा रहेछन्, ऐन बमोजिम अंश बण्डा गरी लिई दिई अरु छोरा बेग्लै बसेछन्, एका छोरा बुहारीपट्टि आफू बसेको रहेछ र सँग बस्ने छोरा बुहारीले स्याहार संभार नगर्दा आफ्नो जो भएको अंश जिउनी लिई अर्को छोरा बुहारीसँग बस्न गएको मऱ्यो भने पछि

नेपाल कानून आयोग

सँग बस्न गएकाले खान पाउंछन् । अंश जिउनी लिई बस्न गएको रहेनछ केही कारणले केही दिन बस्न गएकोमा मरेको भए त्यो अपुताली केही दिन बस्न गएको छोरा बुहारी हकवालाले पाउँदैनन् ।

१० नं. ॥ ॥ एकै आमापट्टिका छोरा मात्र छन् ऐन बमोजिम अंश बण्डा भएपछि बाबु आमा मात्र बेग्लै बसेका रहेछन् वा एक छोरासिंत बसेका रहेछन् भने लोग्ने मरेको भए लोग्नेको अंश जिउनी स्वास्नीको हुन्छ । स्वास्नी मरी भने लोग्नेको हुन्छ । अंश लिई छुट्टिएकी स्वास्नी मरी भने छोरा भए छोराले र छोरा नभए लोग्नेले पाउंछ । यी नभए सौतेनी छोराले पाउंछ ।

११ नं. ॥ ॥ छोरा छोरीले संभार नगर्दा हकवाला वा दाजु भाइले स्याहार संभार गरेको रहेछ भने त्यो मरी अपुताली पर्‍यो भने त्यो अपुतालीको चलमा सबै र अचलमा आधा सो स्याहार संभार गर्ने हकवाला वा दाजु भाइले र आधा ऐन बमोजिमका हकवालाले पाउंछन् ।

१२ नं. ॥ ॥ कुनै भाइ अंश ली भिन्न बसेको र कुनै भाइसँग बसेकोमा सँग बसेका भाइमा कुनै भाइ मरी अपुताली पर्‍यो भने भिन्न भएको भाइले पाउँदैन । विमातृक भए पनि सँग बसेकाले मात्र पाउंछ । सँग बसे पनि खानु पिउनु आफ्ना अंशबाट आफ्ना हिस्सा बमोजिम राखी खाएका रहेछन् भने सँग बसेको भए पनि त्यस्तोमा र भिन्न बसेका भाइ भाइको अपुतालीमा समेत मर्ने भाइको सहोदर भाइहरुले पाउंछन् । विमातृक पट्टिकाले पाउँदैनन् ।

१३ नं. ॥ ॥ वेश्याका घरमा गई बसी लोग्ने उहीं मर्‍यो भने त्यसले बेश्याका घरमा पुर्‍याएका धन वेश्याकै हुन्छ । बेश्या स्वास्नी जसले रोखेको छ उसैले राख्दा मरी भने जुन लोग्नेसँग बस्दा मरेकी छ उसै लोग्नेले र उसै लोग्नेका बीर्यले जन्मेका छोराले पाउंछ ।

१४ नं. ॥ ॥ ऐनको रीत पुर्‍याई छोडेकी वा वेश्या भएकी माइतीका घरमा आई बसेकी वा बेग्लै घर तुल्याई माइतीले खान लाउन दी पालेकी छोरा छोरी नभएकी स्वास्नीमानिस मरी भने उसको जो भएको सम्पत्ति माइतीले नै खान पाउंछन् । सो बमोजिम माइतीले नपालेको वा माइतीमा नबसेकोमा त्यस्तो स्वास्नीमानिस मरेपछि उसको सम्पत्ति श्री ५ को सरकारको हुन्छ ।

नेपाल कानून आयोग

१५ नं. ॥ ॥ अपुताली खान पाउनेले अपुताली खान्न भने कर लाग्दैन । अपुताली खाए पनि नखाए पनि मर्नेको सदगत भने गर्नु गराउनु पर्छ ।

१६ नं. ॥ ॥ हकवालाले अपुताली नखाएमा मर्नेको सदगद गरी बाँकी रहको सम्पत्ति साहू भए साहूले दामासाहीले पाउँछन् । साहू नै नभए सबै र साहू तिरी बढ्ता भए सो बढ्ता भए जति सम्पत्ति श्री ५ को सरकारको हुन्छ ।

१७ नं. ॥ ॥ कुनै गृहस्थी नेपाल सरहदभित्र मऱ्यो र सो ठाउँमा निजको हकदार कोही रहेनछ र सम्पत्ति रहेछ भने सो ठाउँको जिमिदार तालुकदार र निजहरु नभए निजहरुको दाम काम गर्ने व्यक्तिले सो कुराको सूचना स्थानीय पञ्चायतलाई दिनुपर्छ र स्थानीय पञ्चायतले पनि त्यस्तो जिमिदार तालुकदार वा दामकाम गर्ने व्यक्ति र कम्तीमा दुई जना स्थानीय भलाद्मी साक्षी राखी सो मर्नेको धनमाल तायदात गरी सो तायदातीको एक प्रति मुचुल्का सहित सो कुराको जाहेरी नजिकको गढी, गौंडा, गोस्वारा वा मजिष्ट्रेट अफिसमा पठाउनु पर्छ । सो बमोजिमको जाहेरी आएमा गढी, गौंडा, गोस्वारा वा मजिष्ट्रेट अफिसले पनि सो मर्ने मानिस फलाना ठाउँको हो भन्ने पत्ता लागे मर्नेका हकवालाका नाउँमा ऐन बमोजिम तीन महीने म्याद पठाउनु पर्छ । म्यादभित्र हकवाला आए दशौंद लिई ऐनको रीत पुऱ्याई निजलाई बुझाई दिनुपर्छ । म्यादभित्र हकवाला कोही आएन वा पत्ता लागेन भने त्यो अपुताली श्री ५ को सरकारको हुन्छ ।

नेपाल कानून आयोग

१८ नं. ॥ ॥ कुनै भेषधारी नेपाल अधिराज्यभित्र मऱ्यो भने त्यसको धनमाल जो छ उसको वारिस भए उसलाई दिनुपर्छ, नभए जुन भेषको अपुताली जुन भेषको महन्तले लिनु भन्ने कानूनी व्यवस्था भएको छ उसले ती मर्नेको भेष अनुसार सदगत गरी खान पाउँछन् । सो मर्नेको धन सम्पत्ति नभए पनि जुन भेषको हो उसै भेषको अपुताली खानेले सदगत गराउनु पर्छ ।

१९ नं. ॥ ॥ कसैले कुनै रिस इबीले कसैलाई मारेमा सो मार्ने वा निजका सन्तानले सो मर्ने वा निजको सन्तानको र कसैले अपुताली खानको लागि कुनै स्वास्नी मानिसलाई फलानासित बिग्रेकी छ

भनी झुट्टा कुरा पोले पोलाए वा सो कुराको जालसाझी गरे गराएमा सो पोल्ने पोलाउने वा जालजासी गर्नेले त्यो स्वास्नीमानिसको पछि अपुताली खान पाउँदैन ।

२० नं. ॥ ॥ यस महलमा अन्यत्र हद म्याद लेखिएको कुरामा बाहेक अपुताली परेको तीन वर्षभित्र नालिस नदिए लाग्न सक्तैन ।

नेपाल कानून आयोग

महल १७

लेनदेन व्यवहारको

१ नं. ॥ ॥ कानून बमोजिम लिखत नगरी लेनदेन व्यवहार गरेकोमा नालिस लाग्न सक्तैन । रजिष्ट्रेशन पास भै राखेकोमा बाहेक अरु कुनै लिखत दैवी परेमा सो परेको मितिले बाटाका म्याद बाहेक सात दिनभित्र दुई प्रति दरखास्त लेखी आफ्नु सहिछाप गरी आफ्ना नजीकको पुलिस अफिसमा दिनुपर्छ । त्यस्तो दरखास्त पर्न आएमा एक प्रति अड्डाको स्रेस्तामा दर्ता गरी अर्को प्रतिमा अड्डाको छाप र आफ्नो दस्तखत गरी दरखास्तवालाई फिर्ता दिनुपर्छ । दैवी परेको पन्ध्र दिनभित्र असामीले वा निज मरिसकेको भए त्यसको अपुताली खाने हकदारले दैवी परेको व्यहोरा जनाई अर्को लिखत गरी नदिए सो म्याद नाघेको पैंतीस दिनभित्र अघि लिखत भैरहेको र दैवी परेको पक्का प्रमाण देखाई नालिस दिई आफ्नु हक कायम गराई राख्नुपर्छ । सो बमोजिम गराई नराखेमा नालिस लाग्न सक्तैन ।

२ नं. ॥ ॥ तमसुक भएका मितिले दश वर्षभित्र केही ब्याज असूल पनि नभएको भाखापत्र पनि नगराएकोमा सो म्यादपछि नालिस लाग्न सक्तैन । दश वर्षको बीचमा भाखापत्र गराएको वा केही ब्याज असूल गरेको रहेछ भने सो मितिले फेरी दश वर्षको म्याद पाउँछ । भोग वा दृष्टि बन्धकको हकमा यसै महलको ३ नम्बर बमोजिम हुन्छ ।

३ नं. ॥ ॥ भोग वा दृष्टिबन्धक लेखाई लिएकोमा भोगबन्धकको हकमा लिखत भएको मितिले र दृष्टिबन्धकीको हकमा भाखा नाघेका मितिले दुई वर्षभित्र बन्धक लिएको अचल सम्पत्ति साहूले वा निजका तर्फबाट चलन गर्नुपर्छ वा चलन गर्न नदिए चलन चलाई माग्न नालिस दिनुपर्छ । सो म्यादभित्र नालिस नदिएमा बन्धकी लिखत कपाली सरह हुन्छ ।

४ नं. ॥ ॥ ब्याज भराउनु पर्ने मुद्दामा साहूको वा असामीको भए पनि अपील परी अपीलबाट पनि भराउने गरी फैसला भएमा तल्लो अड्डाबाट भराएको ब्याजमा अपील फैसला भएका मितिसम्मको ऐन बमोजिमको ब्याज समेत थपी भराई दिनुपर्छ ।

नेपाल कानून आयोग

५ नं. ॥ ॥ साहू असामीले साँवा व्याजसमेत लिंदा बुझाउँदा देहाय बमोजिमको रीत पुऱ्याई लिनु दिनुपर्छ । सो बमोजिम नगरेको सदर हुंदैन---

साँवा जम्मै बुझाउँदा असामीले सो सम्बन्धमा गरिदिएको लिखत फट्टा गराई वा सोही लिखतमा असूली जनाउन लगाई बुझाउनु पर्छ । कुनै कारणले सो लिखत फेला नपरेमा सोही व्यहोरा जनाई साहूबाट भरपाई गराई लिनुपर्छ १

साँवामध्ये केही मात्र बुझाउँदा वा व्याज बुझाउँदा असामीले साहूबाट माथि १ दफामा लेखिए बमोजिम भरपाई गराई लिई यथासम्भव तमसुक, खाताबही वा भरपाई समेत सो साँवाको सम्बन्धमा अघि जुन लिखत भएको छ सो लिखतको पीठमा सो व्यहोरा खोली लेखी असामीको सहिछाप गर्नु गराउनु पर्छ । सो दरपीठ गर्ने कागजमा दरपीठको व्यहोरा नअटाएमा अर्को कागज गाँसी लेखी बन्दमा समेत सो बमोजिम सहिछाप गर्नु गराउनु पर्छ २

६ नं. ॥ ॥ कर्जा लेनदेन भएकोमा व्याजको व्याज लिन हुँदैन, लिइसकेको भए पनि फिर्ता गर्नुपर्छ । लिखतमा व्याज नलेखिएकोमा व्याज पाउँदैन । वर्ष एकको साँवाको सयकडा दशभन्दा घटी व्याज लेखिएकोमा लिखत बमोजिम नै हुन्छ । लिखतमा व्याज लिने दिने कुरा लेखी व्याजको अंक नकिटिएकोमा वा वर्ष एकको साँवाको सयकडा दशभन्दा बढी व्याजको अंक लेखिएकोमा वा ऐन बमोजिम व्याज भराउनु पर्ने अरु अवस्थामा साहूलाई असामीबाट व्याज भराउँदा वर्ष एकको साँवाको सयकडा दशभन्दा बढी भराउनु हुंदैन। व्याज नलेखी मुनाफा लिने दिने कुरा लेखिएकोमा पनि व्याज सरह नै हुन्छ ।

७ नं. ॥ ॥ व्याज भराई लिनु पर्दा साँवामध्ये केही पनि असूल नभएको भए त्यस साँवाको र केही असूल भएको रहेछ भने बाँकी साँवाको बराबर भन्दा बढी भराइने छैन ।

८ नं. ॥ ॥ घरको मुख्य भै कामकाज गर्ने वा सगोलमै बसी विभिन्न ठाउँमा घर, खेती, व्यापार वा अरु कुनै काम गरी बस्ने उमेर पुगेका जानकार लोग्नेमानिस वा स्वास्नीमानिस आफू बसी काम

नेपाल कानून आयोग

गरेको ठाउँको मुख्य ठहर्छन् । त्यस्ता मुख्यले गरेको व्यवहार वा एकाघरका उमेर पुगेका अरुले गरेकोमा मुख्य जानकारको पनि सहिछाप वा लिखत भएको व्यवहार मात्र गोश्वारा धनबाट चल्छ ।

९ नं. ॥ ॥ यसै महलको ८ नम्बर बमोजिम मुख्य भै कामकाज गरेकोमा बाहेक अरु अवस्थामा बाबु वा लोग्नेको लिखत नभै छोरा वा स्वास्नीले कुनै व्यवहार गरेको रहेछ भने बाबु वा लोग्नेको धनमा त्यस्ता छोरा वा स्वास्नीको हक नपुगेसम्म साहूले सो धनमा समाउन पाउँदैन । छोरा वा स्वास्नीले आफैं आर्जन गरेको वा आफू खुशी गर्न पाउने सम्पत्तिबाट र बाबु वा लोग्नेले आफू खुशीले तिरी दिएजति मात्र लिन पाउंछ । त्यस्ता छोरा वा स्वास्नीको आफ्नो आर्जनको वा आफू खुशी गर्नपाउने सम्पत्ति रहेनछ भने त्यस्तालाई बाबु वा लोग्नेको धनमा हक नपुगेसम्म धर पक्कड गर्न पनि हुँदैन । यस्तोमा दश वर्षभित्र नालिश गरी आफ्नो हक कायम गराई राखे मात्र सो धनमा त्यस्ता छोरा वा स्वास्नीको हक पुगेपछि साहूले ऐन बमोजिम गरी लिन पाउंछ । त्यस्तोमा असामीको हक पुगेका मितिले दण्ड सजायको महलको ४२ नम्बर बमोजिमको भरी भराउको दरखास्त दिने म्याद शुरु हुन्छ ।

१० नं. ॥ ॥ अंश नभई एकाघरसँग बसेकाले अचल सम्पत्ति बेचबिखन गर्दा वा कुनै किसिमले हक छाडी दिंदा ऐनले आफू खुशी गर्न पाउने अरुको मन्जूरी लिनु नपर्नेमा बाहेक अरुमा एकाघरसँगका सबैको मञ्जूरीको लिखत गरी दिएको भए मात्र पक्का ठहर्छ । मन्जूरीको लिखत नभए मन्जूर नहुनेले रजिष्ट्रेशन भएको मितिले र रजिष्ट्रेशन गर्नु नपर्नेमा दाखिल खारेज भएको मितिले एक वर्षसम्ममा थाहा पाएको पैंतीस दिनभित्र उजूर गऱ्यो र निजको मन्जूरी ठहरिएन भने निजको हक जति सो सम्पत्ति निजलाई फिर्ता गराई दिनुपर्छ । सो बमोजिम फिर्ता भएकोमा साहूको थैली परेको भए सो फिर्ता भए जतिको थैली सो सम्पत्ति बेचबिखन गरी वा अरु कुनै किसिमले हक छाडी दिनेबाट साहूले कपाली सरह असूल गरी लिन पाउँछ । आफूले आर्जेको भए सँग बस्नेको मञ्जूरी लिनु पर्दैन । बेचबिखनसमेत गैह्र गर्न हुन्छ ।

नेपाल कानून आयोग

११ नं. ॥ ॥ कसैले आफ्नो हक पुग्ने चल अचल गैह्र बिक्री गरेकोमा निजको कुनै हकवालाले सो सम्पत्ति निखनी लिन चाहेमा सो बेचे किनेको लिखत रजिष्ट्रेशन भएको मितिले र रजिष्ट्रेशन गर्नु नपर्नेमा दाखिल खारिज भएका मितिले छ महीनासम्ममा थाहा पाएको पैंतीस दिनभित्र सो हकवालाले निखनी लिन पाउंछ । सो म्याद नाघेपछि किने बेचेको पक्का हुन्छ । एकाघर सगोलमा मुख्यले थाहा पाएकोमा सगोलमा भएका सबै हकवालाले थाहा पाएको ठहर्छ । हकवालाले निखनी लिन पाउने अवस्थामा धेरै हकवालाले निखन्न चाहेमा सबैभन्दा नजिकको हकवालाले र त्यस्तो नजिकको बराबरका हकवाला पनि धेरैले निखन्न चाहेमा सोमध्ये सन्धि सर्पन पर्ने हकवालाले र त्यस्तो सन्धि सर्पन पर्ने हकवाला नभए नजिकका बराबरका हकवालामा सबैले दामासाहीले निखन्न पाउंछन् । नजिकको हकवालाले किनेकोमा भने यस नम्बर बमोजिम टाढाको अर्को हकवालाले निखन्न पाउंदैन ।

१२ नं. ॥ ॥ कुनै अचल सम्पत्ति सो सम्पत्तिको धनीले हकवाला बाहेक अरुलाई बिक्री गरी दिएकोमा यसै महलको ११ नम्बर बमोजिम हकवालाले म्यादभित्र निखनी नलिएमा सो म्याद नाघेको पैंतीस दिनभित्र देहायका व्यक्तिहरुले देहाय बमोजिम निखनी लिन पाउंछन् ....

जग्गा बिक्री गरेकोमा सो जग्गा कमाउने किसानले लिए निजले र निजले नलिए वा सो जग्गाको त्यस्तो किसान नै नभए सोजग्गा बिक्री हुनुभन्दा अघि एक वर्षभित्र भोगबन्धक दिइएको रहेछ भने सबैभन्दा पछि भोग बन्धक लिएको साहूले र निजले पनि निखन्न नचाहेमा सन्धिसर्पन पर्ने अरु व्यक्तिले निखनी लिन पाउंछ १

एउटै घरको भिन्न भिन्न हिस्साको भिन्न भिन्न धनी भएको अवस्थामा घरको कुनै हिस्साको धनीले आफ्नो हिस्साजति बिक्री गरी दिएकोमा सो घरको अर्को हिस्साको धनीले निखन्न खोजेकोमा निजले निखन्न पाउंछ । त्यस्तो निखन्न पाउने व्यक्ति धेरै भएमा ती मध्ये सबैभन्दा मर्का पर्ने व्यक्तिले निखनी लिन पाउंछ २

नेपाल कानून आयोग

माथि २ दफा बमोजिम निखन्न पाउने व्यक्तिले निखनी नलिएमा वा दफामा लेखिएको अवस्था बाहेकको घरको हकमा सो घर बिक्री गर्दा बहालमा बसिरहेको व्यक्तिले र त्यस्तो व्यक्ति धेरै भए तीमध्ये सबैभन्दा मर्का पर्ने व्यक्तिले निखन्न पाउंछ ३

माथि २ र ३ दफामा लेखिएका व्यक्तिहरु नभए वा भए पनि निखनी लिन नचाहे सो घर बिक्री हुनुभन्दा अघि एक वर्षभित्र भोग बन्धक दिइएको रहेछ र सबैभन्दा पछि भोग बन्धक लिने साहूले निखनी लिन चाहन्छ भने निजले निखनी लिन पाउंछ ४

माथि २, ३ वा ४ दफामा लेखिएका व्यक्तिहरु नै नभए वा भए पनि निखनी लिन नचाहे सो घरको सन्धिसर्पन पर्ने अरु व्यक्तिले निखनी लिन पाउंछ ५

१३ नं. ॥ ॥ कुनै अचल सम्पत्ति बन्धकीसम्म राखेकोमा अंश बण्डा भई छुट्टिएको सन्धिसर्पन पर्ने ऐन बमोजिमको हकवालाले धनीले ऐन बमोजिमको याममा निखन्न आएका बखत निखन्न दिने गरी अरुको परेको थैली तिरी यसै महलको ११ नम्बरमा लेखिए बमोजिमको म्यादभित्र निखनी लिन पाउंछ । सन्धिसर्पन बाहेकको्ले भने धनी र धनीका सन्तान भएसम्म उनले दिए मात्र निखनी लिन पाउंछ । धनी र धनीका सन्तान नभए अपुताली खानेले बन्धकको प्रमाण पुऱ्यायो भने परेको थैली तिरी निखनी लिन पाउंछ ।

नेपाल कानून आयोग

१४ नं. ॥ ॥ चल अचल भोग बन्धक दिएकोमा दश वर्षमा नबढाई भाखा राखी सो भाखाको म्यादभित्र सो भोगबन्धक निखनी नलिने गरी करार भए गरेकोमा सोही बमोजिम र अरुमा असामीले भोग वा दृष्टिबन्धकी जहिलेसुकै निखन्न आए पनि साहूले आफ्नो थैली बुझी लिई निखन्न दिनुपर्छ । बन्धकी दिएको सम्पत्ति जग्गा रहेछ भने जग्गा पजनीको महलमा लेखिएको याम नाघेपछि थैली बुझाएकोमा सो वर्षको बाली साहूकै हुन्छ ।

१५ नं. ॥ ॥ दृष्टिबन्धक दिंदा लिंदा पाँच वर्षभन्दा बढीको भाखा राख्न हुंदैनसो भाखा नपुगी साहूले थैलीमा टण्टा गर्न वा धितो चलन गर्न पाउँदैन ।

१६ नं. ॥ ॥ थैली तिरी निखनी लिन पाउने गैह्र कुरामा निखनाई पाउँ भनी अड्डामा उजूर गर्न आउँदा थैली थाहा भएकोमा थैलीसमेत ल्याई धरौट राख्नु पर्छ । थैली थाहा नभएकोमा प्रतिउत्तर परी मुख मिलेकोमा सो प्रतिउत्तर परेको पैंतीस दिनभित्र र मुख नमिलनेकोमा बुझाउन पाउने ठहरी फैसला भई अपीलको तहसम्मबाट फैसला भएपछि वा ऐनले अपील नलाग्ने अवस्था पुगेको पैंतीस दिनभित्र सो तिर्नुपर्ने थैली अड्डामा ल्याई धरौट राख्नुपर्छ । सो म्यादभित्र थैली धरौट राख्न ल्याएन भने असामीले नै बन्धक निखनी लिने बाहेक अरुले अरु निखनी लिने कुरा निखनी लिन पाउदैन । लिए दिएको पक्का हुन्छ । असामीले नै बन्धकी निखनी लिने कुरामा पनि सो नालिश फैसलाबाट निखनाई दिनु पर्दैन । साहूले नबुझे थैली धरौट राखी उजूर गरेमा निखनाई दिनुपर्छ ।

१७ नं. ॥ ॥ अड्डामा थैली धरौट राखी उजूर गरेमा बुझ्नु पर्ने बुझी नलिएको ठहऱ्यो भने अड्डामा धरौट राखेको मितिदेखिको व्याज बाली वा बहाल र लिखतमा लेखिएको कुरा समेतमा साहूको हक पुग्दैन ।

नेपाल कानून आयोग

१८ नं. ॥ ॥ सोह्र वर्ष नपुगेका नाबालकले गरेको लेनदेन व्यवहार सदर ठहर्दैन । त्यसको धनको हिफाजत गर्ने मानिस समेतको सहिछाप गराएको रहेछ भने मात्र सदर ठहर्छ । त्यसले पनि सो नाबालकको धन बिगार्नका लागि बेइमानी गरेको रहेछ भने निजबाट त्यसको बिगो भराई सो बिगोको सयकडा पच्चीस जरिवाना गर्नुपर्छ ।

१९ नं. ॥ ॥ साहूको बिगो वापत असामीको जायजात गरी भराउँदा उपर हुन नसकेकोमा देहाय बमोजिम हुन्छ ....

व्यापारलाई कर्जा लिए दिएकोमा सो कर्जा लिने वा कर्जा लिदा शरीक भई काम गर्ने वा सो लिखतमा मन्जूर भई सहीछाप गर्ने एकाघरसँगका अंशियारहरुका नाउँमा नालिस परेमा मुख्यले नोक्सानीको फाँट दिनुपर्छ । सो नोक्सानीको फाँट दिंदा चोरी आगलागीमा परेको पानीमा डुबी बेपत्ता भएको र लहना परेको मिनाहा दिंदा नोक्सानीको फाँट पुग्यो भने सो असामीले बेइमानी गरेको ठहर्दैन कैद पनि

हुंदैन। लेखिएदेखि बाहेक अरु कुरा भै नोक्सान परेको भनेको र लेखिए बमोजिम नोक्सानी भएको भनेमा पनि नोक्सानीको सबूद गुजार्न नसकी जायजात गराई साहूको धन नपुग्ने भएमा साहूको धनमा बेइमानी गरेको ठहर्छ । त्यस्तामा कैद गरी पाउँ भनी दण्ड सजायको महलको ४२ नम्बर बमोजिम साहूले दरखास्त दियो भने एकसय रुपैयाँसम्म नपुग्ने भएमा एक महीनासम्म, एकसयदेखि माथि पांचसयसम्म नपुग भएमा तीन महीनासम्म, पांचसयदेखि माथि एकहजारसम्म नपुग भएमा छ महीनासम्म र सोभन्दा माथि जतिसुकै नपुग भए पनि एक वर्षसम्म बिगो हेरी तजबीजले कैद गरिदिनुपर्छ । लेखिए बाहेक अरु उसका एकाघरसँगका अंशियार वा अपुताली खानेहरुसमेतका नाउँमा नालिश गरेकोमा भने जायजात गरी भराउँदा नपुगेकोमा यिनीहरुले नोक्सानीको फाँट दिनुपर्दैन कैद पनि हुन सक्दैन १

माथि १ दफामा लेखिए बमोजिम व्यापारलाई बाहेक अरु बापतमा कर्जा लिए दिएकोमा जायजात गरी भराउँदा नपुग भएमा नोक्सानीको फाँट दिनु भन्ने पर्दैन । जायजात भई नपुगेकोमा कैद गराईपाउँ भनी साहूले दण्ड सजायको महलको ४२ नम्बर बमोजिम दरखास्त दियो भने कर्जा लिने र सो लिखतमा मन्जूरी भई सहिछाप गर्ने एकाघरका हकदार अंशियारहरुका नाउँमा नालिस गरेकोमा भए माथि १ दफामा लेखिए बमोजिम गरी कैद गरी दिनुपर्छ । कर्जा लिने वा कर्जा लिंदाको लिखतमा मन्जूरी भई सहिछाप नगर्ने एकाघरसँगका अंशियार हकदार वा अपुताली खानेहरुका नाउँमा नालिश परेकोमा जायजात भई नपुग भएमा कैद हुन सक्दैन २

माथि १।२ दफामा लेखिए बमोजिम असामीको जायजात गरी साहूलाई भराई दिंदा साहूको जम्मा उपर हुन नसकेको जतिमा ऐनले कैद गराउन पाउनेमा दरखास्त दिई कैद गराए पछि र कैद गराउन नपाउनेमा पनि सो जायजात हुँदाको मौका सम्मको दबाए छपाएको भए ऐनले उजूर गर्न पाउने बाहेक एक पटक जायजात गराई लिइसकेपछि नपुग भएको भनी फेरी असामीलाई पक्री लिन पाउँदैन । तमसुक खाता बही समेतको लिखतपत्र जे छ फट्टा गराई दिनुपर्छ ३

नेपाल कानून आयोग

२० नं. ॥ ॥ लेनदेख व्यवहारमा दुवैथर बसी हिसाब किताब गरी कागज पत्र फाडी फेरि वा फारख दिई लिई सकेकोमा सोमध्ये कसैले हिसाब छिनेको छ महीनाभित्र उजूर गरे फेरि हिसाब बुझिदिनुपर्छ । सो म्यादभित्र भए पनि दुइथरमध्ये कुनै व्यक्ति मऱ्यो भने पछि नालिश लाग्न सक्तैन ।

२१ नं. ॥ ॥ अंशबण्डा गर्दा साहूको मन्जूरी लिई बण्डा गरेको भए सो मन्जूरी बमोजिम जुन हिसाबसँग बण्डा गरेकोछ सोही बमोजिम साहू असामीले लिनु दिनुपर्छ । साहूको मन्जूरी नली बण्डा गरेकोमा एकै साहू पनि जति बण्डा लाग्छ कलमपिच्छे बण्डा गर्नु पर्छ । साहूको जीउ जीउ पर्ने गरी बण्डा गरेको सदर हुंदैन।

२२ नं. ॥ ॥ अपुताली नखानेलाई साहूले पक्रन हुंदैन। अपुताली खाए पछि साहू तिर्दिन भन्न पनि हुंदैन। जुन हिसाबको अंश अपुताली पाउँछ सोही हिसाबसँग साहू पनि तिर्नुपर्छ । स्त्री अंश धनको महलको ३ नम्बर बमोजिमको अचल सम्पत्ति मात्र खाएकोमा भने त्यस्ताको साहु तिर्न कर लाग्दैन ।

२३ नं. ॥ ॥ चल अचल गैह्र राजीनामा दृष्टि भोगबन्धक लिई भोग गरेपछि थोरै वा घटिया रहेछ भनी वा बिग्रे नासिएमा समेत थैलीमा टण्टा गर्न हुंदैन। भोग गर्न नपाउने केही कुराले लेखिएको कुरा कच्चा ठहर्न गयो भने लिखत भए लिखत बमोजिम हुन्छ । लिखत नभए पनि साँवा र ऐन बमोजिम व्याज समेतमा साहूले दाबी गरी लिन पाउँछ ।

२४ नं. ॥ ॥ आफूले बन्धकी लिई भोग गरेको घर साहूकै चलनमा बिग्र्यो वा पाताल भयो भने असामी भए असामी र निज नभए वा बस्न मन्जूर नगरेमा स्थानीय पञ्चायत र कम्तीमा दुईजना भलाद्मी साक्षी राखी खर्च गरी बनाउनु पर्छ । घर निखन्न आउँदा त्यसरी साक्षी राखी बनाएको खर्चसमेत थैलीमा गाभी हिसाब गरी लिनु दिनुपर्छ। असामी वा स्थानीय पञ्चायत र कम्तीमा दुईजना भलाद्मी नराखी बनाएको खर्च लिन पाउँदैन । पातालसमेत भएछ भने आषाढदेखि आश्विनतक वर्षा चार महीना बाहेक भत्केको मितिले नक्सा पास गर्नुपर्नेमा पैंतीस दिनभित्र दरखास्त दिई पास भएका

नेपाल कानून आयोग

नक्सा बमोजिमको बनाउने म्यादभित्र र नक्सा पास गर्न नपर्नेमा एक वर्षभित्र बनाई तयार नगरे साहूको थैली भूस हुन्छ । पाताल जग्गा असामीको हुन्छ । घरवारी भोग बन्धकी लिएकोमा घर भत्की पाताल भयो भने पाताल भएको घरको र जग्गाको दामासाहीको हिसाबले जग्गाको मात्र रुपैयाँ लिन पाउँछ ।

२५ नं. ॥ ॥ एकालाई लिखत गरिदिएको अचल दोहोरा पारी अरुलाई कुनै व्यहोराले लेखिदिनु हुंदैन। जानी जानी दोहरी पारी लिनेको थैली परेको भए भूस हुन्छ । नजानी लिएकोमा यसै महलको २६ नम्बर बमोजिम लिन मन्जूर नगरे पछिल्लाको थैली कपाली हुन्छ । त्यस्तो दोहोरो परेकोमा जसको लिखतको मिति अघिको छ उसैको सदर हुन्छ । म्याद नाघेपछिलाई ऐन बमोजिम हुन्छ ।

२६ नं. ॥ ॥ यसै महलको २५ नम्बर बमोजिम दोहोरा लिखित भएकोमा हक छाडी लिनु दिनु भएकोमा बन्धकवाला साहूले हक छाडी लिने चाहिंको थैली तिर्न पाउँदैन । अघि लेखाई लिनेले बन्धकी र पछिल्लाले हक छुटाई लिएको रहेछ भने अघिल्लाको थैली तिरी आफ्ना लिखत बमोजिम भोग गर्न पाउँ भनेमा पाउँछ अघिल्लाले हक छुटाई लिएकोमा भने पछिल्लाको थैली तिर्न कर लाग्दैन । बन्धक लिएको सदर हुने वा नहुने साहूले सो बन्धक लिएका अरु साहूको थैली तिरी आफ्नो थैलीमा समेत सो बन्धक परेको अचल भोग चलन गर्न पाउँ भन्छ भने भोग चलन गर्न पाउँछ । सदर हुने साहूले लिएसम्म अरुले लिन पाउँदैन । पछिल्ला साहू धेरै जना भएकोमा भने अघिल्ला लिखतवालाले कबूल गरेको भन्दा धेरै जना साहूको थैली पछिल्ला लिखतवालाले तिर्न कबूल गरेमा पछिल्लोले नै पाउँछ । बराबर तिर्न कबूल गरेमा भने जसको लिखतको मिति अगाडिको छ उसैले पाउँछ । रुपैयाँ तिर्न पाउनेले अड्डाबाट अन्तिम फैसला भएका मितिले पैंतीस दिनभित्र तिर्नु पर्छ । सो म्यादभित्र थैली तिर्न नसक्नेले पाउँदैन ।

२७ नं. ॥ ॥ दोहोरा लिखत भएकोमा पछिल्ला लिखतवालाले भोग गरेका मितिले अघिल्लाले हक छुटाई वा भोग बन्धकीमा लिएको भए दुई वर्षभित्र र दृष्टिबन्धक भए भोग गर्न पाउने अवस्था

नेपाल कानून आयोग

भएका दुई वर्षभित्र उजूर गरे अघिल्लो लिखतवालाले पाउंछ । म्याद नाघे पछि अचल समाउन पाउंदैन । थैली कपाली हुन्छ ।

२८ नं. ॥ ॥ दोहरा पारी लिखत गरिदिनेलाई पछिल्ला लिखतमा बिगो देखिए सोही बमोजिम र सो नदेखिए अघिल्ला लिखतको बिगो बमोजिम र सो लिखतहरुमा बिगो नदेखिएमा पाँचसय रुपैयाँसम्म जरिवाना गर्नुपर्छ ।

२९ नं. ॥ ॥ चल अचल भोग बन्धक वा दृष्टिबन्धक लिई राख्नेले तमसुक बमोजिमको वा त्यसभन्दा घटी लिई लख बन्धक राखी थैली लिन हुन्छ । बढ्ता लिई सार्नु हुंदैन । लख बन्धक परेको चल अचल अघि भोग दृष्टि बन्धक राख्नेले रुपैयाँ तिरी निखन्न जाँदा घटी लिई लख सारेकोमा आफूले बन्धक दिएका ठाउँमा तह तहसँग गै निखन्न जानु पर्छ । पूरा लिई लख सारेकोमा पछिल्ला साहूकहाँ निखन्न गए पनि हुन्छ । पछि लिनेले अघिको भन्दा बढ्ता थैली लिएको र करार लेखेको सदर हुंदैन।

३० नं. ॥ ॥ चल माल धितो राखी कर्जा लिंदा दिंदा तमसुकमा मालको मोल तौल चढाई लिनेदिने गर्नुपर्छ । असामीले रुपैयाँ तिरी माल निखन्न आउँदा साहूले जस्ताको तस्तो माल फिर्ता दियो भने साहूको साउँ र हिसाब बमोजिम दशौंद व्याज समेत भराई दिनु पर्छ । साहूले धितोबन्धक राखेको माल फिर्ता गरिदिन सकेन खर्च गरेछ भने त्यस्ता साहूले रुपैयाँको व्याज पाउँदैन । हिसाबमा असामीको फाजिल पर्ने रहेछ भने तमसुकका मितिदेखिको हिसाब गरी व्याज समेत फाजिल रुपैयाँ असामीलाई फिर्ता गरिदिनु पर्छ ।

३१ नं. ॥ ॥ चल अचल सम्पत्ति गैह्र लेखी कर्जा लिदां दिंदा यति नाघेपछि राजीनामा सुक्री बिक्रीगरी लिनु वा राजीनामा गरी दिउँला वा राजीनामा भयो भन्ने बोली लेखिएको भए पनि सदर हुंदैन। सो लिखत धितो बन्धक सरहनै हुन्छ ।

नेपाल कानून आयोग

३२ नं. ॥ ॥ ऐनले लिन दिन गर्न हुने सबै तरहको चल अचल बन्धक धितो लिंदा तमसुकमा लेखिए बमोजिमको व्यहोरा पुऱ्याई तमसुक लेख्ने मानिसकै हस्ताक्षरले दोहरी कागज लेखी तमसुकमा लेखिएकै साक्षीहरु राखी साहूले सहिछाप गरी असामीलाई दिने समेत गर्नु पर्छ । सो बमोजिम रीत नपुऱ्याई बन्धक लिनु दिनु गरेकोमा साहूलाई तमसुकमा लेखिएका बिगोको दोहोरी नै गरी नदिएको भए सयकडा पाँच र लेखक वा साक्षी फरक पारेको मात्र भए सयकडा एक जरिवाना गरी सो कागजबाट नालिस उजूर सुनी इन्साफ गरिदिनु पर्छ ।

३३ नं. ॥ ॥ विदेशी नागरिकसँग विदेशमा लेनदेन व्यवहार भएकोमा नेपाल सरहदभित्र बुझाउने व्यहोराको साहूले असामीसँग नेपालको कानूनको रीत पुगेको लिखत गराई लिएको रहेछ र सो असामी नेपाली नागरिक रहेछ भने नेपालका सम्बन्धित अड्डाबाट कानून बमोजिम हेरिनेछ । सो बाहेक विदेशका नागरिकसित विदेशमा भएको लेनदेन व्यवहारको नालिस नेपालका अड्डाबाट हेरिने छैन ।

३४ नं. ॥ ॥ विदेशमा लेनदेन व्यवहार भएकोमा सो लिने दिने दुबै थर नेपाली नागरिक रहेछन् र नेपालको कानूनको रीत पुगेको लिखत रहेछ भने नेपालका सम्बन्धित अड्डाबाट नालिस सुनी इन्साफ गरिदिनु हुन्छ ।

३५ नं. ॥ ॥ साविक जिमिदारी साथमा रहेको र पछि कुनै व्यहोराले जिमिदारी साथैमा रहन आएको समेत जिमिदारी साथको जोत जिरायत जग्गा जिमिदारीसाथ दिन बाहेक जोत जिरायत छुटाई जिमिदारी मात्र वा जिमिदारीबाट छुटाई जोत जिरायत मात्र भए पनि धितो बन्धक राख्न र कुनै व्यहोरासँग हक छुटाई दिन लिन समेत हुंदैन। दिए लिएमा बदर हुन्छ । सो दिए लिएको जिमिदारी मै थामी जानी जानी थैली हालि लिएको भए परेको थैली अड्डाबाट भरीभराउ हुन सक्तैन । जानी जानी लिनेलाई पचास रुपैयाँ जरिवाना गर्नु पर्छ । नजानी लिनेलाई बात लाग्दैन नजानी लिने साहूको थैली कपाली हुन्छ । जिमिदारी साथमा रहेको जोत जिरायत छुटाई दिए वापत दिनेलाई रुपैयाँ लिई दिएको

नेपाल कानून आयोग

भए लिएको रुपैयाँको सयकडा दशका दरले र रुपैयाँ नलिई त्यसै दिए लिएको भए फि बिगाह दश रुपैयाँका दरले जरिवाना गर्नु पर्छ । आफूले आर्जेको नम्बरी बाँकी नलाग्दै अघिबाट लिए दिएको सदर हुन्छ ।

३६ नं. ॥ ॥ चल अचल सम्पत्ति गैह्र सट्टा पट्टा गर्दा घरका मुख्य मालिकलाई राजी गराई सट्टापट्टा गर्नु पर्छ । सट्टा पट्टा गरेका पैंतीस दिनभित्र चित्त नबुझ्नेले फिर्ता लिन दिन हुन्छ । मुख्य मालिकलाई राजी नगराई अरुसँग सट्टा पट्टा गरेकोमा सो गरेको मितिले चलमा भए पैतीस दिनभित्र र अचलमा भए छ महीनाभित्र सम्ममा थाहा पाएका पैंतीस दिनभित्र नालिस नपरे लाग्न सक्तैन ।

३७ नं. ॥ ॥ यस महलका अरु नम्बरहरुमा व्यवस्था नभएको अन्य कुनै व्यवहार सम्बन्धी शर्तनामा, कबुलियत वा सम्झौताको लिखत रहेछ र सो लिखतमा लेखिएको कुरा कानूनको विरुद्ध रहेनछ भने लिखतै बमोजिम हुन्छ ।

३८ नं. ॥ ॥ दिनुपर्ने दिन जाँदा बुझिदिएन वा निखन्न जाँदा निखन्न दिएन भन्ने उजूर परेकोमा सो कुरा ठहरे बुझी नलिएको अंकको र बुझाउनै नलगेको वा बुझाउन नपाउने झुट्टा उजूर गरेको ठहरे झुट्टा उजूर गर्नेलाई झुट्टा ठहरेको अंक जतिको घटी बढी भने पक्रेको ठहरे घटी बढी भने पक्रेको अंक जतिको सयकडा अढाई जरिवाना गर्नुपर्छ । लेखिए बमोजिम बुझाउने चाहिँको उजूर परी भराई दिए जति बिगोको दशौंद लाग्दैन ।

३९ नं. ॥ ॥ यसै महलका ३७ नम्बरमा लेखिएका कुरामा लिखतमा यो समयभित्र लिनेदिने वा कामकाज पूरा गर्ने भन्ने किटानी लेखिएकोमा सो समयले र नलेखिएकोमा लिखत भएका मितिले पांच वर्षभित्र नालिश नदिए लाग्न सक्तैन ।

४० नं ॥ ॥ यस्तो व्यवहार गरेको सदर हुँदैनभनेको, नालिस सुनिने छैन भनेको, नाबालकको धन बिगार्नेलाई बेइमानी गरेको, व्याजको व्याज खाएको, व्याजमा दशौंद देखि बढ्ता लेखाएको वा लखबन्धक लिंदा बढ्ता लिएको बढ्ता करार लेखाएको यति कुरामा हदम्याद लाग्दैन । यस महलमा

नेपाल कानून आयोग

अन्यत्र हदम्याद लेखिएको वा हदम्याद लाग्दैन भनेको कुरामा बाहेक अरुमा भए गरेको मितिले दुई वर्षभित्र नालिस नदिए लाग्न सक्तैन ।

नेपाल कानून आयोग

महल १८

नासो धरौटको

१ नं. ॥ ॥ गैह्र धनमाल नासो वा धरौट राख्दा नगद, सुन, चांदी, जुहारात बाहेक दुईसय रुपैयाँसम्म मोल जाने माल रसीद भरपाई नगरिकन पनि साक्षी राखी लिनदिन गर्न हुन्छ । नगद, सुन, चांदी, जुहारात र दुईसय रुपैयाँदेखि बढी मोल जाने अरु माल दिंदा रसीद भरपाई गराई मात्र दिनुपर्छ । सो बमोजिम रसीद भरपाई नगराई दिएकोमा नालिश लाग्न सक्तैन ।

२ नं. ॥ ॥ नासो वा धरौट राख्दा बढेको माल नासो वा धरौट राख्न दिनेको ठहर्छ । लिखत रहेछ भने सो लिखतै बमोजिम हुन्छ ।

३ नं. ॥ ॥ नासो धरौट राख्दा घटेको माल सो राख्न लिनेले पूरा गरी बुझाई दिनुपर्छ ।

४ नं. ॥ ॥ नासो वा धरौट लिएको माल चोरिएको, उडेको वा भागेकोमा आफ्नो पनि नोक्सान परेको रहेछ वा अरु कुनै किसिमले दैवी परेको रहेछ भने सो माल बुझाउन पर्दैन । बांकी रहेछ भने बुझाउनु पर्छ ।

५ नं. ॥ ॥ अंश मार्नाका लागि वा सरकारी पक्राउदेखि बचाउनाको लागि नासो राखेकोमा भए लिखत नभए पनि उजूर सुनी साक्षी प्रमाणबाट ठहरे बमोजिम गर्नुपर्छ ।

६ नं. ॥ ॥ कसैले कुनै धनमाल बालगिरि दिएको वा बिक्री गर्न वा बन्धक राख्न निमित्त कसैलाई दिएकोमा नासो धरौट सरह यसै महल बमोजिम हुन्छ ।

७ नं. ॥ ॥ यस महलमा लेखिएको कुरामा लिखत भएकोमा लिखत भएका मितिले दश वर्षभित्र र लिखत गराउन नपर्नेमा लिए दिएका मितिले एक वर्षभित्र नालिश नदिए लाग्न सक्तैन ।

नेपाल कानून आयोग

महल १९

<u>दान बकसको</u>

१ नं. ॥ ॥ आफ्नो हक पुग्ने सम्पत्ति दान वा बकस गरी दिन हुन्छ । सो बमोजिम दान वा बकस गरिदिदा हकवालालाई बकस भनी र अरुलाई दान वा वकस जुन व्यहोराले दिए पनि हुन्छ । आफ्नो खुश गर्न पाउने बाहेक अरुमा अंशियार र हक पुग्नेहरुको मन्जूरीको लिखत नलिई वा साक्षी नराखी दान वकस गरिदिन हुँदैन ।

२ नं. ॥ ॥ दिनेको शेषपछि खान पाउने कुराको लिखत गरी दिएकोमा सो लिखत गरी दिनेको चित्त नबुझी बदर गर्छु भन्छ भने जहिलेसुकै बदर गर्न पाउँछ । सो लिखत बदर गर्नालाई लिखत रजिष्ट्रेशन भएको वा आफ्ना इलाकाको रजिष्ट्रेशन गर्ने अड्डामा गै दरखास्त दिई बदर गराउनु पर्छ । त्यस्तो दरखास्त पर्न आएमा रजिष्ट्रेशन गर्ने अड्डाले पनि उजूरी दरखास्त बमोजिम शेषपछिको जतिलाई बदर भएकोछ भन्ने व्यहोराको तुरुन्त पूर्जी लेखी अड्डाको छाप र हाकिम तहरीरको सहिछाप लगाई सो बदर गर्न आउनेलाई दिई सो पूर्जी दिएको मितिले बाटाको म्याद बाहेक सात दिनभित्र लिखत गरिपाउनेलाई उसले पाएको लिखत बदर भएको जनाउ पठाई दिने गर्नु पर्छ । सो दरखास्तको पाँच रुपैञा दस्तूर लिनु पर्छ ।

३ नं. ॥ ॥ कसैले केही व्यहोरासँग आफ्नो हक छाडी अरुको हक लाग्ने गरी एकै घरमा आधा वा केहीखण्ड सो घर वा घरले चर्चेको जमीन दान बकस गरी दिई पाएको रहेछ र पाउनेले आफूले पाएको वा दिनेले आफूले दिएदेखि बाँकी अर्कालाई दिए भने अघि दिने वा अघिबाट दिनेका सोही ठाउँमा बस्ने हकवालाले र दिनेले बाँकी अर्कालाई दान बकस गरिदिए भने पाउने वा सोही ठाउँमा बस्ने उसका हकवालाले लिखत रजिष्ट्रेशन भएको मितिले छ महीना सम्ममा थाहा पाएको पैंतीस दिनभित्र मोल अंक देखिनेमा सो बमोजिम रअंक नदेखिनेमा पन्चकृति मोल दिई लिन पाउँछन् ।

नेपाल कानून आयोग

४ नं. ॥ ॥ एउटालाई दान बकस दिइसकेको चल अचल अर्कालाई दोहोरो पारी दानबकस गरिदिनेलाई मुद्दा हेरी पाँचसय रुपैयाँसम्म जरिवाना हुन्छ ।

५ नं. ॥ ॥ आफूले दान बकस पाएको कुरामा आफ्नो हक पुगेको मितिले र दिन नहुने दान बकस दिएकोमा पाउनेको हक पुगी भोग चलन गरेको मितिले दुई वर्षभित्र नालिस नदिए लाग्न सक्तैन ।

नेपाल कानून आयोग

महल २०

दामासाहीको

१ नं. ॥ ॥ आफ्नो जिउले लाएको ऋणमा साहूको मन्जूरी बिना दामासाही हुन सक्तैन । त्यस्तालाई साहूले कि भाखादिनु पर्छ कि दामासाही गरी लिनुपर्छ । भाखा पनि नदी वा दामासाही पनि नगरी जोर जुलुम गर्न हुंदैन ।

२ नं. ॥ ॥ आफ्नो जिउले लाएको बाहेक अरु अंशियार हकवालाले लाएको ऋणमा उसका अपुताली खाने अंशियार हकदारले दामासाही गराई माग्नेमा साहूले मन्जूर नगरे पनि दामासाही हुन्छ । असामीको मन्जूरी बेगर भाखा हुन सक्तैन ।

३ नं. ॥ ॥ व्यापारलाई आफ्नो जिउले लाएको ऋणमा सो कर्जा लिनेले र त्यसबाट काम गर्दा सरीक भई काम काज गरी आएका सोह्र वर्ष नाघेका जानिकारले भाखा माग्दा वा दामासाही गराउँदा नोक्सानीको फाँट दिनु पर्छ । लेखिए बाहेक अरुले आफ्ना हकदारले लगाएको ऋणमा र आफ्नो जिउले लाएको ऋण भए पनि व्यापारलाई बाहेक अरु ऋणमा नोक्सानीको फाँट दिनु पर्दैन । नोक्सानीको फाँट दिनु पर्नेले पनि दुईसय रुपैयाँसम्मको फाँट दिन नसकेकोमा बात लाग्दैन ।

नेपाल कानून आयोग

४ नं. ॥ ॥ असामीले दामासाही वा भाखा गराई माग्नलाई नालिस दिनुपर्ने भएमा यस वापतमा आफ्नै जिउले वा अंशियार हकदारले लिएको फलाना फलाना साहुलाई जम्मा यति तिर्नु पर्ने यस कारणले तिर्न सकिन हक पुग्ने जायजात जम्मा यति मात्र छ भनी भएसम्मको आफ्ना हक पुग्ने जायजातको ऐनले र नोक्सानीको फाँट दी रहनु पर्नेमा यस्तो परी यति नोक्सानी पऱ्यो भनी नोक्सान परी बिग्रेको यथार्थ फाँट समेत पछि बुझ्दा फरक नपर्ने गरी लेखी प्रमाण समेत दी दामासाही गराई वा भाखा माग्नेमा यति वर्षसम्मको भाखा पाउँ भएको साहू जायजात दबाई नभएको साहू जायजात देखाएको वा नोक्सानीको फाँट देखाउनु पर्नेमा नोक्सानी नपरेकोलाई नोक्सान पऱ्यो भनी ढाँटी फरक पारी लेखिदिएको ठहरे कानून बमोजिम सजाय सहूँला बुझाउँला भनी स्पष्ट खोली रीत पुऱ्याई

असामीले ऐनले भरी पाउने सबै साहूको नाउँमा नालिस दिए ली प्रतिवादी साहूहरुले पनि दामासाही गराई लिनामा वा ऐनले भाखा दिन पाउनेमा भाखा दिनामा जुनमा मन्जूर छ सो कुरा स्पष्ट खोली भाखा दिन पाउनेमा भाखा दिन मन्जूर भए असामीले मागे बमोजिमको वा यति वर्षसम्मको भाखा दिन्छु भनी र भाखा नदी दामासाही नै गरी लिनेमा नोक्सानी परेको भनी असामीले लेखिदिएको फाँट देखाएको जायजात साहू ठीक नभए यस कारणले यति ठीक छैन यो यो नभएको साहू देखाएको र भएको यो यो जायजात यस परिबन्दले यस ठाउँमा दबाई राखेकोछ भनी स्पष्ट खोली त्यस कुराको समेत प्रमाण देखाई नालिसमा लेखिएको फरक परेका जति कुराको पूरा जवाफ लेखी प्रतिउत्तर दिए प्रतिवादी साहूहरुको उजूर समेत बुझी कानून बमोजिम गर्नु पर्छ ।

५ नं. ॥ ॥ दामासाही गराई पाउँ भन्ने नालिस परेमा दामासाही गराउनलाई आएको कुरा दामासाही गराउन पाउने असामीले नदेखाएका अरु साहूलाई थाहा दिना निमित्त फलानाले फलाना फलाना साहूलाई दामासाही गराई दिनलाई आएकोछ भएको साहू दबाई लेखेको रहेछ भने असामीले नदेखाएको साहूहरुले असामीले दिएको नालेसको नक्कल ली हेरी बुझी आफ्नो लिनुपर्ने कुराको सबूद कागजपत्र ली यो सूचना टाँसिएको मितिले बाटाका म्याद बाहेक पन्ध्र दिनभित्र यसै महलको ४ नम्बर बमोजिम असामीले देखाएका साहूले खोली दिनुपर्ने जतिकुरा सबै खोली भाखा मागेकोमा मागे बमोजिमको भाखा दिने नदिने नोक्सानीको कारण र जायजातको फाँट लेखिएको ठीक बेठीक के रहेछ सो समेत नालिसमा लेखिएका कुराको जवाफ लेखी प्रमाण दिनुपर्नेमा देखाई आफ्नो भएको व्यहोराको सबै कुरा र लिनुपर्नेअंक देखाई प्रतिउत्तर सरहको सरकारी तमसुकी बाँकी लिनुपर्ने अड्डाले ऐन बमोजिमको लेखोट पठाउनु अरु साहूहरुले आफै हाजिर भई वा ऐन बमोजिमको रीत पुऱ्याई वारिसद्वारा दाखेल गर्न आउनु र बुझी ठहरेका साहूहरुको थैलीमा समेत ऐन बमोजिम दामासाही हुनेछ म्यादभित्र नपठाए नआए पछि हाम्रो थैलीमा दामासाही गराई पाउँ भन्ने समेत कुराको उजूर लाग्न र असामी पक्री लिन समेत पाउने छैनौ भन्ने व्यहोराको सूचना लेखी असामीले देखाएका

नेपाल कानून आयोग

साहूलाई इतलायनामा जारी गरेका दिन अड्डाको छाप लगाई आफ्नो अड्डाको ढोकामा र आफ्नो जिल्लाको सबैले देख्ने शहर गाउँ बजारमा असामीले देखाएका साहूहरुका नाउँमा इतलायनामा जारी गरेकै दिन तामेल गर्न पठाई र सरकारी तेजारथ सरसापट दिने अड्डाहरुलाई समेत जनाउँ पठाई सो टाँसिएको जनाउ पठाएको निस्सा समेत मिसिल सामेल राख्नुपर्छ । लेखिएका म्यादभित्र लेखिए बमोजिम लेखोट पठाए लिखित सबूद निवेदनपत्र साथ दाखिल गरे त्यस साहूलाई असामीले देखाएका अरु साहू सरह राखी असामीको पनि कागज गराई जो बुझ्नु पर्ने प्रमाण समेत बुझी ऐन बमोजिम गर्नु पर्छ । म्याद भित्र लेखोट निवेदनपत्र नपठाउनेको हामीहरुको लिनु पर्ने बाँकीमा दामासाही भएन भन्ने कुराको पछि उजूर लाग्न र अड्डाबाट भरी भराउ समेत हुन सक्तैन ।

६ नं. ॥ ॥ सरकारी लिनुपर्ने तमसुकी बाँकीमा दामासाहीको नालिस परेको जनाउ पठाउँदा पनि म्यादभित्र जवाफ नपठाए त्यसको हकमा दामासाही हुन सक्तैन । अरु साहूलाई दामासाही गरी दी सकेपछि सो सरकारी बाँकीमा ऐन बमोजिम असामीबाट उपर नभए उपर नभए जति जनाउ पठाउँदा पनि जवाफ नदिए जवाफ नदिने हाकिमबाट र जनाउ दिनुपर्नेमा जनाउ नदी अरु साहुहरुलाई मात्र दामासाही गराई दिएको भए जनाउ नदिने हाकिमबाट उपर गरी लिनुपर्छ ।

नेपाल कानून आयोग

७ नं. ॥ ॥ दामासाही गराई माग्न आएमा ऐनले नालिस नलाग्ने भइसकेका चाहिं साहूलाई दामासाही हुन सक्तैन । ऐनले नालिस लाग्नसक्ने जति साहूहरुलाई मात्र दामासाही गरी दिनुपर्छ ।

८ नं. ॥ ॥ असामीले देखाई लेखिदिएको र पछि प्रमाणबाट देखिएको जायजात दामासाही वा भाखा नहुँदै अघिबाट असामीले हिनामिना बेचबिखन, धितोबन्धक, दान बकस समेत केही गरिकन पनि कसैलाई दिन र लिए दिएको सदर समेत हुंदैन ।

९ नं. ॥ ॥ असामीले सम्पत्ति लुकाएको दवाएकोमा सम्पत्तिको फाँट दिए देखाएको मितिले दश वर्षभित्र पत्ता लगाई उजूर नगरे लाग्न सक्तैन ।

१० नं. ॥ ॥ नोक्सानीको फाँट दिनुपर्नेमा लेखिएको नोक्सानी परेको प्रमाण पुऱ्याउन पनि सकेन आफूले देखाएको वा प्रमाणबाट देखिएको सम्पत्ति दिंदा पनि दिएन भने त्यो असामीले बेइमानी गरेको ठहर्छ । बेइमानी गरे वापत जति बिगोमा बेइमानी गरेको छ उसै बिगोको सयकडा पन्ध्र जरिवाना गरी भएको सम्पत्तिबाट दामासाही गरिदिनु पर्छ । नपुग बिगोमा साहूले कैद गराई पाउँ भनेमा दुईसय रुपैयाँदेखि बढी पांचसय रुपैयाँसम्मकोमा एक महीनासम्म र पांचसयभन्दा बढी बिगोमा छ महीनासम्म कैद गरिदिनुपर्छ । कर्जा लिनेले काम गर्दा कामकाज गरी आएका सोह्र वर्ष नाघेकालाई भए माथि लेखिएको सजायको आधी सजाय गर्नुपर्छ ।

११ नं. ॥ ॥ बेइमानी गरेकोमा यसै महलको १० नम्बर बमोजिम कैद भईसकेपछि सो कैद भुक्तान भै नसक्दै जायजातको पत्ता लगाई ल्याई साहू भर्ना पुग्यो भने भर्ना पुग्ने बित्तिकै छोडिदिनु पर्छ ।

१२ नं. ॥ ॥ जायजात हुने धनमाल लुकाउन लान र लुकाउन ल्याएको जानी जानी नासो लिन वा लुकाई दिन समेत हुँदैन । लुकाउन लगेको वा लुकाई दिएको भए बिगो बुझी लिई लुकाउन लाने लुकाइदिनेलाई बिगोको सयकडा पाँचका दरले जरिवाना हुन्छ ।

१३ नं. ॥ ॥ दामासाहीको नालिस पर्नुभन्दा अगावै ऐनको रीत पुऱ्याई चल अचल धितो बन्धक दिएकोमा सो चल अचलबाट बन्धक लिने साहूको थैली उपर भै बाँकी रहन आएको जति मात्र अरु साहूलाई दामासाही गरिदिनु पर्छ ।

१४ नं. ॥ ॥ दामासाही गर्दा ऐनको रीत पुऱ्याई धितो बन्धक ली राख्ने साहूको थैली र साहूको वा अरु कसैको दामासाही गराउनेले नासो धरौट ली राखेको नासो धरौट माल दामासाहीमा जाँदैन । सो र अरु ऐनले पर सार्नुपर्ने जति पर सारी बाँकी रहेको असामीको हकको चल अचल असामी समेत गैह्र दामासाहीमा जान्छ ।

नेपाल कानून आयोग

१५ नं. ॥ ॥ दामासाही गरी भराई दिंदा दामासाही गराई माग्नेका हकको सम्पत्तिमा यसै महलको १४ नम्बर बमोजिम पर सार्नुपर्ने जति पर सारी बन्धकी लेखी दिराखेको र अरु चल अचल समेत गैह्र लिलाम बिक्री गरी आएकोबाट बन्धकवाला साहूको यसै महलको १३ नम्बर बमोजिम थैली भराई बाँकी रहेको अरु ऐनले भरी पाउने ठहरेका जति साहूलाई ऐन बमोजिम दामासाही भरी बाँडी दी साहूसँग रहेको कागजपत्र केराई फेराई दिनुपर्छ । दामासाहीबाट नपुगेकोमा असामी पक्री लिन पाउँदैन ।

१६ नं. ॥ ॥ दामासाही गरी भराई दिनुपर्दा दण्ड सजायको महलको २६ नम्बर बमोजिम बिगो वापत जायजात गर्दा असामीहरुलाई थामिदिन र परसार्नुपर्ने जति थामी पर सारी अरु बाँकी रहेकोबाट ऐन बमोजिम दामासाही गरिदिनुपर्छ ।

१७ नं. ॥ ॥ भाखा गराई दिंदा मागे दिए बमोजिमको भाखा दिन लिनलाई साहु असामी दुबैथरीको मन्जूरी भएकोमा मन्जूरी बमोजिमको भाखा गराई दिनुपर्छ । साहू असामी दुबै थरीको मुख नमिलेकोमा दश वर्षदेखि बढ्ताको भाखा गराईदिन हुँदैन ।

१८ नं. ॥ ॥ कोही साहू भाखा दिने कोही साहू दामासाहीमा लिने भयो भने दामासाहीमा कबूल गर्ने जतिलाई दामासाही गरी गराई दिई भाखा दिने जतिको भाग असामीलाई नै सौपिदिई पल्हाएमा लेनदेन व्यवहारको महलका म्यादभित्र ऐन बमोजिम गरी भराईलिनु भनी सुनाई दिनुपर्छ । सो असामीलाई सौपिदिएको भाखा दिने साहूको भाग असामीले बेचबिखन समेत गर्न पाउँछ ।

१९ नं. ॥ ॥ दबाई राखेको दामासाही भई नसक्दै अघिबाट पत्ता लगाई ल्याए पत्ता लगाई ल्याउने र अरु साहूहरुलाई समेत ऐन बमोजिम दामासाही गरिदिनुपर्छ । दामासाही भइसकेपछि मात्र म्यादभित्र असामीले दबाएको कसैले पत्ता लगाई ल्यायो भने पत्ता लगाई ल्याउनेलाई पहिले उसको थैलीमा नपुगेको भर्ना दिई बढ्ता भए अरुलाई दामासाही गरिदिनुपर्छ ।

नेपाल कानून आयोग

२० नं. ॥ ॥ साहू देखाउँदा ऐनले भरी पाउन सक्ने भएको साहू नदेखाउने वा नभएको बढी साहू देखाउनेलाई कर्जा लिनेले नै वा हकदारले जानी थाहा पाई छुटाए बढी देखाएको भए सयकडा दश जरिवाना गर्नुपर्छ । थाहा नपाई छुटेको भए बात लाग्दैन ।

२१ नं. ॥ ॥ भोग दृष्टिबन्धकवालाको थैली परसारी र नासो धरौट फिर्ता गराई दिएकोमा दशौंद लाग्दैन ।

नेपाल कानून आयोग

महल २१

रजिष्ट्रेशनको

१ नं. ॥ ॥ धर्मपुत्रको लिखत, अचल सम्पत्ति भएकाको मानु छुट्टिएको वा मानु जोरिएको लिखत र अरु गैह्र अचल सम्पत्तिको देहायमा लेखिए बमोजिमको लिखत गर्दा गराउँदा रजिष्ट्रेशन गराउनु पर्छ

बिक्री गरी वा अरु कुनै किसिमले आफ्नो हक छोडिदिएको लिखत १

जुनसुकै किसिमको बन्धकी तमसुक १

भोग बन्धकको लख सारेको तमसुक १

शेष पछिको बकसपत्र १

सट्टा पट्टाको लिखत १

अंशबण्डाको लिखत १

२ नं. ॥ ॥ यसै महलको १ नम्बर बमोजिम रजिष्ट्रेशन गराउनुपर्ने लिखत भएपनि बढिमा एकसय रुपैयाँसम्मको बन्धकी, राजीनामा र जतिसुकै रुपैयाँको भए पनि कपाली तमसुक रजिष्ट्रेशन नगरी घरसार मै गरेको पनि सदर हुन्छ ।

३ नं. ॥ ॥ यसै महलको १ नम्बर बमोजिम रजिष्ट्रेशन गराईरहनु नपर्ने लिखत पनि रजिष्ट्रेशन गराउन हुन्छ । सो बमोजिम कसैले रजिष्ट्रेशन गराउन आएमा रजिष्ट्रेशन गर्ने अड्डाले पनि यसै महल बमोजिमको रीत पुऱ्याई रजिष्ट्रेशन गरिदिनुपर्छ ।

४ नं. ॥ ॥ ऐनले रजिष्ट्रेशन गर्नु पर्ने लिखत गर्दा अड्डैबाट होस् भनी अड्डैमा कागज गरीदिने लिने दुबैथरी आई लेखाउनु वा पहिले घरायसमा ऐन बमोजिम सहिछाप समेत गराई लिखत गरी सो लिखत ली लिखत भएका मितिले छ महिनाभित्र रजिष्ट्रेशन गरी दिने अड्डामा आई रजिष्ट्रेशन गराउन वा रीत बमोजिम घरायसमा कागज लेखी सहिछाप गराउन मात्र बाँकी राखी सो कागज ली रजिष्ट्रेशन गरिदिने अड्डामा आई रजिष्ट्रेशन गराउन पनि हुन्छ । अड्डैबाट गरिपाउँ भनेकोमा अड्डैबाट

नेपाल कानून आयोग

लेखी दी र घरायसमा सहिछाप समेत गराई ल्याएको र सहिछाप गर्न बाँकी राखी ल्याएकोमा समेत रीत पुगे नपुगेको जाँची रीत नपुगेकोमा अर्को लेखी दि रीत पुगेकोमा त्यसै कागजमा अड्डैको सामुन्ने लिने दिनेको र सनाखत गर्ने साक्षी समेतको सहिछाप गराई रजिष्ट्रेशन गरिदिनु पर्छ ।

५ नं. ॥ ॥ रजिष्ट्रेशन गराउनु पर्ने घरसारको लिखत ऐनका म्यादभित्र लिने दिने दुबैथरी अड्डामा गै रजिष्ट्रेशन गराउनु पर्छ । लिखत गरिदिनेले म्यादभित्र अड्डामा गै रजिष्ट्रेशन गरिदिएन भने सोम्याद नाघेका पैंतीस दिनभित्र रजिष्ट्रेशन नगरिदिनेका नाउंमा नालीस दी रजिष्ट्रेशन गराई लिन पाउंछ । सो म्यादपछि नालिस नाग्न सक्तैन ।

६ नं. ॥ ॥ रजिष्ट्रेशन गराउनु पर्ने घरायसको लिखत यसै महलको ५ नम्बर बमोजिम रजिष्ट्रेशन गराई लिन सकेको रहेनछ भने त्यस्तो लिखतबाट कुनै अचल सम्पत्ति पक्री दावी गरेको नालिस लाग्न सक्तैन । थैली परेकोमा सो थैली र लिखत बमोजिमको सम्पत्ति भोग गर्न नपाएकोमा भोग गर्न नपाए जतिको कानून बमोजिमको ब्याज समेत साहूले कपाली सरह भराई लिन पाउँछ ।

७ नं. ॥ ॥ रजिष्ट्रेशन हुनुपर्ने लिखत गरी दिनेले म्यादभित्र रजिष्ट्रेशन गरिदिन खोज्दा लिखत गरी लिनेले रजिष्ट्रेशन गराई लिन नचाहेमा सो लिखत रजिष्ट्रेशन गरिपाउन लिखत गरी दिनेले पनि लिखत गरी लिनेको नाउंमा यसै महलको ५ नम्बर बमोजिमको म्यादभित्र नालिश दिन पाउंछ । सो बमोजिम नालिश परी रजिष्ट्रेशन हुने ठहरी फैसला भएकोमा पनि लिखत गरी लिनेले रजिष्ट्रेशन नगराएमा निजले कपालीमा समेत दाबी गर्न पाउंदैन ।

८ नं. ॥ ॥ रजिष्ट्रेशन गराउनुपर्ने घरसारको लिखत सो लिखत गरी दिने मरी म्यादभित्र रजिष्ट्रेशन हुन नसकेकोमा ऊ मुनीका हकदारले रजिष्ट्रेशन गरी दिने म्याद पैंतीस दिनभन्दा बढी बाँकी छँदै मरेकोमा बाँकी म्यादभित्र र पैंतीस दिनभन्दा घटी बाँकी छँदै मरेमा मरेका मितिले पैंतीस दिनभित्रै रजिष्ट्रेशन गराई लिनु दिनुपर्छ । लेखिएका म्यादभित्र मर्नेपट्टिका मुख्य हकदार जो हो उसलाई

नेपाल कानून आयोग

ल्याई रजिष्ट्रेशन गराउन आएमा लिखत सकारी रजिष्ट्रेशन गरी दिन मन्जूर गरे सो लिखतको शिरमा व्यहोरा जनाई सहिछाप गराई ऐन बमोजिमको रीत पुऱ्याई रजिष्ट्रेशन गरिदिनु पर्छ ।

९ नं. ॥ ॥ रजिष्ट्रेशन गराउनुपर्ने घरसारमा भएको लिखत रजिष्ट्रेशन हुन नपाउँदै सो लिखत गरिदिने मानिस मऱ्यो त्यसको ऐनले अपुताली खाने हकदार कोही छैन रजिष्ट्रेशन गरी पाउँ भनी लिखत गराई लिनेले ऐनका म्यादभित्र दरखास्त दिन आएमा यस्तो व्यहोराको लिखत घरायसमा गरिदिई मरेको हो होइन मर्नेका अपुताली खाने हकदार कोही छौ भने बाटाका म्याद बाहेक पन्ध्र दिनभित्र हाजिर भै जाहेर गर्न आउनु लेखिएका म्यादभित्र मर्नेको अपुताली खान पाउने हकदार हाजिर हुन नआए रजिष्ट्रेशन भै जानेछ भन्ने समेत व्यहोराको म्याद सो लिखत गरी दी मर्नेको गाउँ शहर टोलमा १ घरमा १ रजिष्ट्रेशन गरिदिने अड्डाको ढोकामा १ र सबैले देख्ने ठाउँमा १ समेत टाँसिदिनु पर्छ । सो म्यादभित्र मर्नेका अपुताली खाने हकदारको वा श्री ५ को सरकारमा आउने अपुताली भए जोसुकैको लिखत गरी दिएको वा मरेको छैन भन्ने उजूर नपरे म्याद नाघेको मितिले सात दिनभित्र लिखत गरी दी मरेको जान्ने भनी दरखास्तवालाले लेखिदिएको मानिस र सो लिखतमा लेखिएका साक्षीहरु बुझी बुझिएसम्मका प्रमाणबाट लिखत गरिदिसकेपछि मरेको ठहऱ्यो र त्यसको अपुताली खाने हकदार पत्ता लागेन भने सोही व्यहोरा जनाई कानून बमोजिमको रीत पुऱ्याई रजिष्ट्रेशन गरिदिनुपर्छ । जिउँदोलाई मऱ्यो भनी वा लिखत गरी नदिएकोमा गरिदिएकोछ भनी वा अपुताली खाने हकदार भएको जानी जानी थाहा पाई छैन भनी ढाँटी दरखास्त दी रजिष्ट्रेशन गराएको ठहरे रजिष्ट्रेशन बदर गरी ऐन बमोजिम सजाय समेत गर्नुपर्छ ।

१० नं. ॥ ॥ रजिष्ट्रेशन हुने लिखतमा लिने दिने दुबैथरीको देहायमा लेखिए बमोजिमको व्यहोरा पारी लेख्नुपर्छ । सो लिखत घरायसमा भएको र अड्डैमा भएको जे छ खुलाई सो लिखतको शिरमा लेखी हाकिम, तहरीर र फाँटवालाले सहिछाप गर्नुपर्छ । डोर मार्फत भै आएकोमा डोरमा खटी गएकाले समेत सहिछाप

नेपाल कानून आयोग

गर्नुपर्छ ---

लिखत गरी दिने खूद महजूद भई गरी दिएकोमा अरु कसैको हक नलाग्ने मेरो हकको कसैलाई अन्त बन्धकी वा हक छोडी लेखी नदिएको यस्तो किसिमको मेरो सम्पत्ति यो व्यहोरासँग लेखी दिएँ भन्ने व्यहोरा लेखाउनु पर्छ ..१

लेखी दिने मरी त्यसको हकदारले रजिष्ट्रेशन गरी दिनेमा फलानाले फलाना मितिमा यस व्यहोरासँग फलानालाई लेखी दिई राखेको हुनाले सो बमोजिम रजिष्ट्रेशन गरी दियौं भन्ने व्यहोरा लेखाउनु पर्छ २

रुपैयाँ लिने दिने लिखत भएकोमा भए रुपैयाँ घरसारमै वा अड्डैमा लिई लेखी दिएको भन्ने व्यहोरा लेखाउनु पर्छ ३

लेनदेनमा अघिको तमसुकी रुपैयाँनै वा त्यसमा केही थप गरी वा न्हेडिक तिरी ल्याएको भए सो व्यहोरा लेखाउनु पर्छ ४

दिनेको हकको प्रमाण भए यो यो प्रमाण छ भन्ने लेखाउनु पर्छ ५

नेपाल कानून आयोग

११ नं. ॥ ॥ रजिष्ट्रेशन गराउनु पर्ने लिखत पास गराउन अड्डामा नआई अड्डाबाट डोर खटाई घरमै रजिष्ट्रेशन गराइ पाउने कसैले दर्खास्त दिएमा सो रजिष्ट्रेशन गर्ने अड्डाको इलाकाभित्रको रहेछ भने हाकिम वा कारिन्दा सो दर्खास्त बमोजिम घरैमा गई ऐनको रीत पुऱ्याई रजिष्ट्रेशन पास गरिदिनुपर्छ । लिखत गरी दिने व्यक्ति मात्र अड्डामा हाजिर भै कागज गराई लिने व्यक्ति हाजिर नभएकोमा लिखत गरी लिनेले आफ्नो छाप र आवश्यक लेखोट समेत दी मानिस पठाएमा पनि रजिष्ट्रेशन गरिदिनुपर्छ ।

१२ नं. ॥ ॥ यसै महलका ११ नम्बर बमोजिम घरसारमा लिखत गराउनलाई खटी जानेले ऐन बमोजिमको रीत पुऱ्याई स्रेस्ता मिलाउना निमित्त लिखतहरु लिई आउँदा र दस्तूर बुझी लिंदा भरपाई नदी त्यसै ल्याउन हुंदैन। जससँग लिएकोछ उसलाई आफ्नो भरपाई दी बुझी ल्याई अड्डामा स्रेस्ता

मिलाई सकेपछि आफूले बुझी ल्याएको लिखत फिर्ता र दस्तूर बुझाएको अधकट्टि समेत बुझाई दी आफूले अघि गरी दिएको भरपाई खिची लिने गर्नुपर्छ ।

१३. नं. ॥ ॥ यसै महलको ११ नम्बर बमोजिम घरायसमा लिखत गराउनलाई रजिष्ट्रेशन गर्ने अड्डाका हाकिम कारिन्दा बोलाउन जाँदा अड्डाका हाकिम कारिन्दा आउना साथ लिखत गर्नालाई हर्जा नहुने गरी मानिस कागजपत्र समेत सबै ठीक गराई मात्र बोलाउन जाने गर्नुपर्छ । लेखिए बमोजिम नभएकोबाट लिखत गर्नालाई अड्काउ परेमा पाँच रुपैयाँ जरिवाना गरी लिई अड्डाको स्याहामा आम्दानी बाँध्नुपर्छ र रजिष्ट्रेशन गर्ने कुराको हकमा यथासम्भव चाँडो रजिष्ट्रेशन गरी फर्कनुपर्छ ।

१४ नं. ॥ ॥ लिनु दिनु गर्दा रुपैयाँ अड्डैका सामुन्नेमा गनाई लिन दिन हुन्छ । घरसारमा लिनुदिनु भएकोमा अड्डामा रुपैयाँ नल्याए पनि हुन्छ ।

नेपाल कानून आयोग

१५ नं. ॥ ॥ अचल सम्पत्ति सम्बन्धी कुनै लिखत गर्दा गराउँदा सो सम्पत्तिको कुनै कागज स्रेस्तामा किल्ला किटिएको भए सोही किल्ला र नकिटिएको भए जुन किल्ला हो फरक नपारी छुट्टा छुट्टै कित्ताको छुट्टाछुट्टै किल्ला लेख्नु लेखाई लिनुपर्छ ।

१६ नं. ॥ ॥ लिखत गर्दा सो लिखत गरी दिनेले घर जग्गाको किल्ला लेखाएकोमा पछि सो किल्ला ठीक छैन भन्ने उजूर परेमा प्रमाणबाट ठहरे बमोजिम हुन्छ । लिखतमा लेखिएकोले मात्र किल्ला कायम हुन सक्तैन ।

१७ नं. ॥ ॥ जग्गा जमीनको रजिष्ट्रेशन गर्दा जुन जग्गाको लिखत रजिष्ट्रेशन हुने हो सो जग्गामा दिनेको हक पुगेको प्रमाण वा तिरो तिरेको रसीद बेगर रजिष्ट्रेशन गर्न गराउन हुँदैन। दाखिल भएको प्रमाण वा रसीद समेत राखी रजिष्ट्रेशन गरी दी प्रमाण वा रसीद लिखत गराई लिनेलाई सौंपी दिनुपर्छ । धेरै जग्गाको एउटै प्रमाण वा रसीद भएमा अड्डाबाटै त्यसको रीतपूर्वकको नक्कल लिखत गराई लिनेलाई दिलाई सक्कल जसको हो उसैलाई फिर्ता दिनुपर्छ ।

१८ नं. ॥ ॥ लिनु दिनु भई लिखत गर्दा गराउँदा सो दिनेको हकको प्रमाणको कागज समेत दाखिल गरेको भए सो कागज साहूलाई सौपनु पर्नेमा सौपी लिखतमा समेत सो व्यहोरा पार्नुपर्छ । जग्गा जमीनको हकमा यसै महलको १७ नम्बर बमोजिम हुन्छ ।

१९ नं. ॥ ॥ रुपैयाँ लिनु दिनुभन्दा अघिको तमसुकी रुपैयाँ नै वा केही थपी वा न्हेडिक तिरी ल्याएको भए सोही बोली पारी लिखत गरी दिनुपर्छ ।

२० नं. ॥ ॥ न्हेडिक तिरेकोमा निस्सा अड्डामा देखाउनु पर्छ । न्हेडिक तिरिसकेको नभई तिर्नुपर्ने बाँकी भए सो रुपैयाँ तिरेको न्हेडिकको फट्टा वा निस्सा ल्याएपछि मात्र रजिष्ट्रेशन गर्ने अड्डाले लिखत गराई दिन हुन्छ ।

२१ नं. ॥ ॥ रजिष्ट्रेशन गरी दिंदा लिने दिने मानिसलाई चिन्ने जान्ने जहाँसुकैको भए पनि दुईजनामा नघटाई साक्षी राखी लिने दिने मानिस यी हुन् यिनको नाउँ वतन लेखिएको ठीक छ भनी लेखी सहिछाप गराउनु पर्छ ।

२२ नं. ॥ ॥ अड्डाबाट लिखतमा सहिछाप गराउँदा लिनेदिने दुबै थरलाई सो लिखत स्पष्ट गरी पढी सुनाई यो लिखतबाट यस्तो हुन्छ भन्ने मतलब समेत सम्झाई मात्र ऐन बमोजिम सहिछाप गराउनु पर्छ ।

२३ नं. ॥ ॥ रजिष्ट्रेशन गरिदिनु पर्ने लिखतमा रुपैयाँ लिनु दिनु पर्नेमा अड्डैमा लिनुदिनु गरेको वा घरायसमा भएकोमा दिनेका हकको प्रमाण दाखिल गरेकोमा भए सो समेत खोली मेरै सामुन्नेमा यो यो कारवाई भएको हो भन्ने व्यहोरा रजिष्ट्रेशन हुने लिखतको शिरमा लेखी अड्डाको छाप र हाकिम तहरीर फाँटवालाको समेत सहिछाप गरी रजिष्ट्रेशनको लिखत रजिष्ट्रेशन गराई माग्नेलाई दी ऐनले दोहरी दिनुपर्नेमा लिखत गरी दिनेलाई दोहरी सौंपिदिई अड्डामा रहने चाँहि लिखतको किनारामा दोहरी बुझी लिएँ भनी लेखी दोहरी पाउनेको सहिछाप समेत गराउनु पर्छ ।

नेपाल कानून आयोग

२४ नं. ॥ ॥ केही कारण परी अड्डामा हाकिम नभएमा तहरीरले आफ्नो र आफूमनिका फाँटवालाको र तहरीर नभएमा हाकिमले आफ्नो र तहरीरदेखि मुनिका फाँटवालाको सहिछाप गर्नु गराउनु पर्छ । सो गर्दा हाकिम वा तहरीर नभएको कारण समेत लेख्नु पर्छ ।

२५ नं. ॥ ॥ रजिष्ट्रेशन हुने लिखत घरायसमा वा अड्डामा लेख्दा समेत दोहरी दिनुपर्नेमा तीनप्रति र अरुमा दुईप्रति समेत एकै मिलानसँग लेखी सो सबै प्रतिमा कारणी र त्यसमा बसेका साक्षीको समेत रीतपूर्वक सहिछाप गर्नु गराउनु पर्छ घरायसमा भएका लिखतमा बस्ने साक्षीलाई अड्डामा ल्याउनु पर्दैन । सनाखत गर्ने साक्षीलाई भने अड्डैका रोहवरमा सबै प्रतिमा सहिछाप गराई नम्बर चढाई यस महलको रीत पुऱ्याई रजिष्ट्रेशन गरी एकप्रति अड्डामा राखी एक प्रति लिखत गराई लिनेलाई र दोहरी दिनुपर्नेमा एकप्रति लिखत गरी दिनेलाई समेत दिनुपर्छ । म्यादभित्र रजिष्ट्रेशन गरी नदिंदा नालेश गरी फैसला बमोजिम रजिष्ट्रेशन गरिदिनु पर्ने भएमा नालिस परी सदर भै आएको लिखतको शिरमा सो व्यहोरा जनाई यसै महलको २३ नम्बर बमोजिम रजिष्ट्रेशन गरी माथि लेखिए बमोजिम सहिछाप गराई सो लिखतको नक्कल लेखी सक्कल बमोजिम नक्कल दुरुस्त छ सक्कल बुझी लिएं भनी रजिष्ट्रेशन गर्न आउनेको र नक्कल दुरुस्त छ भनी रजिष्ट्रेशन पास गरी दिनेको समेत सहिछाप गराई राख्नुपर्छ ।

२६ नं. ॥ ॥ रजिष्ट्रेशन गर्न आउँदा वा अघिपछि जोसुकैले पनि अरुलाई लेखिएको छ छैन भनी रजिष्ट्रेशन भएको लिखत हेर्न वा नक्कल लिनलाई आएमा हेर्न वा नक्कल दिनुपर्छ ।

२७ नं. ॥ ॥ रजिष्ट्रेशन भैरहेको लिखत बमोजिम बुझाउनु पर्ने नगदी, जिन्सी भिन्न भै धेरैजनाले भाग शान्ति तिर्नुपर्ने हुन आएकोमा सबैले एकैचोटी बुझाउन नल्याई कुनै कुनैले मात्र आफूले तिर्नुपर्ने जति बुझाउन ल्याए तिर्न आउनेको भागको जति बुझी लिई लिखतका पीठमा व्यहोरा जनाई दरपीठ गरी बुझाउन ल्याउनेलाई पनि बुझाएको निस्सा निमित्त यति मध्ये यसले बुझाउनुपर्ने यति बुझी लिएँ भन्ने भरपाई गराई लिई दिई आफूले तिर्नुपर्ने जति सबै बुझाइसकेपछि

नेपाल कानून आयोग

यसै महलको ३७ नम्बर बमोजिम रजिष्ट्रेशन गर्ने अड्डामा रहेका नक्कलमा दरपीठ गराउन आएमा वा अड्डैमा बुझाएमा समेत असूल जनाई राखी लिखत बमोजिम तिर्नुपर्ने जति सबै बुझाईसकेपछि लिखतको पीठमा अड्डाको छाप लगाई फिर्ता दिने लिने गर्नुपर्छ । बुझाउनु पर्ने जम्मै नबुझाई बुझी लिन्न दरपीठ गरी दिन्न धितो छोड्दिन भन्न पाउँदैन ।

२८ नं. ॥ ॥ कानून बमोजिमको लिखत रजिष्ट्रेशन गराई माग्न आएमा जुनसुकै इलाकाको रजिष्ट्रेशन गर्ने अड्डाबाट गरी दिनुपर्छ ।

२९ नं. ॥ ॥ आर्का इलाकाको अचल सम्पत्तिको लिखत रजिष्ट्रेशन भएकोमा रजिष्ट्रेशन गर्ने अड्डाले सो घर जग्गा भएका इलाकाको रजिष्ट्रेशन गर्ने अड्डामा एकप्रति नक्कल पठाई दिनुपर्छ । सो अड्डाले पनि सिलसिलेवार नम्बर चढाई नक्कल किताबमा शामेल राख्नुपर्छ ।

३० नं. ॥ ॥ रजिष्ट्रेशन भएको लिखतबाट आफ्ना अड्डामा रहेको स्रेस्तामा दाखिल खारेज गर्नुपर्ने कुरा भए दाखिल खारीज गरिदिनु पर्छ । अन्यत्र रहेको स्रेस्तामा दाखिल खारेज गर्नुपर्ने भए लिखत गराई लिने मानिसलाई फलाना ठाउँमा पैंतीस दिनभित्र दाखिल खारेज गराउन जानु भनी सुनाई दिई सो दालिख खारेज गर्नुपर्ने ठाउँमा पनि फलानाको यो यति घर वा जग्गा फलानाका नाउँमा दाखिल खारेज गरिदिनु भनी सात दिनभित्र लेखी पठाउनु पर्छ । सो दाखिल खारेज गरी दिनेले पनि कानून बमोजिम दाखिल खारेज गरी दिनुपर्छ ।

३१ नं. ॥ ॥ रजिष्ट्रेशन हुने गैह्र लिखतमा लिखत गर्ने गराई लिने दुबैथरको आफ्नो आफ्नो बाबु र बाजेको नाम खोली लेखिएको हुनुपर्छ । सँगठित संस्थाहरुको हकमा भने सो संस्थाको नामसम्म लेखे पुग्छ ।

३२ नं. ॥ ॥ शेषपछि हक पुग्ने गरी लिखत गरी दिने मानिस मरी लिखत गराई पाउनेको हक पुग्न आएपछि हक पुग्नेले हक पुगेका दाखिल खारेज गर्नुपर्ने जति कलम आफ्ना नाउँमा दाखिल खारेज गराई माग्नलाई सो लिखत गरिदिने मानिस मरेको मितिले पैंतीस दिनभित्र रजिष्ट्रेशन गर्ने

नेपाल कानून आयोग

अड्डामा दरखास्त दिनुपर्छ । सो बमोजिम दरखास्त परेकोमा रजिष्ट्रेशन गर्ने अड्डाले पनि आफूकहाँ रहेको लिखत हेरी सो लिखत गरिदिने मानिस मरेको हो होइन र लिखत गरी दी सकेपछि फेरि बदर गराई सकेको छ छैन भन्ने समेत जो बुझ्नुपर्ने बुझी लिखत गरिदिने मरी हक पुगिसकेको र लेखी दिएको लिखत बदर गराई सकेको नभै कायमै रहेको ठहरे यसै महलको ३० नम्बर बमोजिम दाखिल खारीज गर्नु गर्न लाउनु पर्छ ।

३३ नं. ॥ ॥ रजिष्ट्रेशन गराउनु पर्ने लिखत पहिले घरायसमा लेखी पछि रजिष्ट्रेशन गराएकोमा उजूर गर्ने हदम्याद कायम गर्दा रजिष्ट्रेशन भएकै मिति कायम गर्नुपर्छ ।

३४ नं. ॥ ॥ दोहोरो लिखत भएकोमा पहिले रजिष्ट्रेशन भएकै लिखत जेठो ठहर्छ ।

३५ नं. ॥ ॥ लेनदेन व्यवहारको महल बमोजिम अचल सम्पत्ति निखन्दा देहाय बमोजिम गर्नुपर्छ निखन्न पाउने व्यक्तिले निखन्न चाहेको अचल सम्पत्ति लिने साहूका साथमा रजिष्ट्रेशन गर्ने अड्डामा गै लिनु दिनु गरी भरपाई गराई रजिष्ट्रेशन भएको लिखत साहूबाट दरपीठ गराई वा लिखत नभए त्यसको कारण खोलाई लिनुपर्छ । फैसला बमोजिम निखन्नु पर्दा दरखास्त साथ फैसलाको रीतपूर्वकको नक्कल पेश गर्नुपर्छ । यस्तो निखन्न पाउने कलममा अरुका नाउँमा दाखिल खारीज भैसकेको भए पनि निखन्न आउने हक पुगेको व्यक्तिका नाउँमा दाखिल खारीज गरी दिनुपर्छ र सो कुरा अड्डामा रहेको तमसुक र स्रेस्तामा समेत जनाई राख्नुपर्छ १

निखन्न पाउने व्यक्तिले निखन्न खोज्दा निखन्न दिनुपर्ने व्यक्तिले बाधा अड्काउ उपस्थित गरेमा निजलाई बुझाउनु पर्ने थैली निखन्न पाउने व्यक्तिले लिखत रजिष्ट्रेशन भएको वा साहू रहेको इलाकाको रजिष्ट्रेशन गर्ने अड्डामा धरौट राखी निखनाई पाउन दरखास्त दिन हुन्छ र सो बमोजिम दरखास्त परेमा निजलाई तारीखमा राखी निखन्न दिनुपर्ने व्यक्तिलाई अर्जी नलाग्ने गरी बाटाका म्याद बाहेक सात दिन भित्र सक्कलै लिखत ली आउनु भनी म्याद पठाउनु पर्छ । सो म्यादमा हाजिर भै निखन्न दिन मञ्जूर गरे माथि १ दफा बमोजिम थैली साहूलाई बुझाई साहूको भरपाई गराई भरपाई

नेपाल कानून आयोग

र रजिष्ट्रेशन भएको लिखत समेत असामीलाई बुझाई दिनुपर्छ । हाजिर नभएमा म्याद नाघेपछि पर्चा खडा गरी सो निखनी पाउने अचल सम्पत्ति चलन गर्नु भनी निखन्न पाउनेलाई चलन पूर्जी दिई सो पूर्जी भएको व्यहोरा र धरौट रहेको रुपैयाँ तीन वर्षभित्र लिन नआए पछि पाउने छैनौं भन्नेसमेत कुराको सूचना साहूलाई पठाइ दिनुपर्छ । हाजिर भै निखन्न दिन मञ्जूर नगरे दरखास्तवालाले दाबी लिएको सम्पत्ति रजिष्ट्रेशन भएको लिखत वा अड्डामा रहेका स्रेस्ताबाटै निखन्न दिनु पर्ने निखन्न दिन इन्कार गरेको देखिन आए रजिष्ट्रेशन गर्ने अड्डाबाटै निखनाई दिने फैसला गरी अपील लाग्ने अवस्था नाघेपछि निखन्न पाउनेलाई चलन पूर्जी गरी दिनुपर्छ । निखन्न दिनुपर्नेले निखन्न दिनु नपर्ने कारण देखाएकोमा प्रमाण बुझी इन्साफ दिनुपर्ने कुरा देखिन आए पैंतीस दिनभित्र नालिस गर्नु भनी सुनाई दिनुपर्छ । म्यादमा नालिश नपरे वा परे पनि निखन्न नपाउने ठहरी फैसला भएकोमा धरौट रहेको थैली कानून बमोजिम म्यादभित्र लिन आए दरखास्तवालालाई दिनुपर्छ । साहू वा असामीले धरौट रहेको थैली फिर्ता लिनुपर्नेमा म्यादभित्र नलिएमा सो थैली श्री ५ को सरकारको हुनेछ २

माथि २ दफा बमोजिम निखन्न धरौट राखी दरखास्त गरेको व्यक्तिले पछि कुनै कारणले निखन्न नचाहेमा वा तारेख छोडेमा वा म्यादभित्र नालिस नगरेमा निजलाई थैलीको सयकडा अढाई रुपैयाँ जरिवाना गरी सो जरिवानाको रकम कट्टा गरी बाँकी थैली फिर्ता दिनुपर्छ ३

निखन्न पाउने र निखन्न दिनेले मिलापत्र गर्न चाहेमा रजिष्ट्रेशन गर्ने अड्डैबाट मिलापत्र गराई दिनुहुन्छ । सो मिलापत्र बापत बक्सौंनी लिंदा थैलीको सयकडा एक रुपैयाँको दरले लिनुपर्छ ४

३६ नं. ॥ ॥ म्यादभित्र रजिष्ट्रेशन गरी नदिएकोले नालिस परी रजिष्ट्रेशन हुनेगरी फैसला भएकोमा दण्ड सजायको महलको ४४ नम्बर बमोजिम फैसला गर्ने अड्डाबाट रजिष्ट्रेशन गर्ने अड्डाका नाउँमा पूर्जी गराई लिनुपर्छ । सो पूर्जी पाएका मितिले पैंतीस दिनभित्र आफूले पाएको पूर्जी, फैसलाको नक्कल र रजिष्ट्रेशन गर्नुपर्ने लिखत समेत ली रजिष्ट्रेशन गर्ने अड्डामा दरखास्त दिन आफै जान वा वारिस पठाउन पर्छ । लेखिए बमोजिम दरखास्त दिन आएमा रजिष्ट्रेशन गरी दिने अड्डाबाट पनि म्यादभित्र

नेपाल कानून आयोग

दरखास्त दिन आएको रहेछ भने फैसला पूर्जी बमोजिम कानूनको रीत पुऱ्याई रजिष्ट्रेशन गरी दिई फैसलाको नक्कलको शिरमा फलाना मितिमा रजिष्ट्रेशन भयो भनी लेखी अड्डाको र हाकिमको समेत छाप लगाई फिर्ता दिनुपर्छ । लेखिएको म्यादभित्र दरखास्त नगरे म्याद नाघेपछि रजिष्ट्रेशन हुन सक्तैन ।

३७ नं. ॥ ॥ रजिष्ट्रेशन भएको लिखतको रुपैयाँ धनीलाई बुझाउँदा घरसारैमा बुझाई कागज फट्टा गरी लिन दिन पनि हुन्छ । अड्डैमा आई बुझाए पनि हुन्छ । घरसारैमा लिनु दिनु गरेकोमा बुझाउनेले कागजको पीठमा यस मितिमा यति रुपैयाँ बुझी लिए भन्ने व्यहोरा लेखी बुझी लिने धनीको ऐन बमोजिमको रीत पुऱ्याई सहिछाप गराई फट्टा लिई सो लिएको मितिले पन्ध्र दिनभित्र आफै हाजिर भई वा वारिस गरी वा लेखोटसाथ छाप पठाई अड्डामा रहेको कागज स्रेस्तामा जनाई माग्न आएमा वा अड्डैका रोहवरमा बुझी लिएमा समेत अड्डामा रहेको लिखतका पीठमा र पन्जिकामा समेत सो व्यहोरा जनाई लेखी फट्टाका पीठमा समेत अड्डाको छाप लगाई फिर्ता दिनुपर्छ ।

३८ नं. ॥ ॥ रजिष्ट्रेशन भएको लिखत बमोजिम तिर्नु पर्ने नगद जिन्सी धनीले साक्षी राखी लेखी पठाएको इच्छापत्र लिई आउने इच्छापत्रवालालाई बुझाए पनि हुन्छ । लेखिए बमोजिम घरसारमा इच्छापत्रवालालाई बुझाई दरपीठ गराई फट्टा लिखत र इच्छापत्र लिई यसै महलको ३७ नम्बर बमोजिम म्यादभित्र अड्डामा रहेका नक्कल पन्जिकामा जनाई माग्न वा अड्डैमा इच्छापत्रवालालाई बुझाउन आएमा बुझाई दिई इच्छापत्रवालालाई बुझाएको व्यहोरा समेत खोली अड्डामा रहेका नक्कल पन्जिकामा जनाई फिर्ता दिने गर्नुपर्छ ।

३९ नं. ॥ ॥ कसैले अड्डामा रहेको रजिष्ट्रेशन भएको कुनै लिखतको नक्कल लिन वा हेर्न आएमा दिनुपर्छ । सो बमोजिम नक्कल लिएकोमा फी थान दुई रुपैयाँ र हेरेकोमा फी थान एक रुपैयाँ दस्तूर लाग्छ ।

नेपाल कानून आयोग

४० नं. ॥ ॥ कानूनले तोकेको रजिष्ट्रेशन दस्तूर देहायका अवस्थामा देहायका व्यक्तिबाट लिनुपर्छ...

राजीनामा बन्धकी समेत लेनदेनको लिखत भएकोमा धनीबाट १

बण्डापत्र वा मानु छुट्टिएको वा मानु जोरिएको लिखतमा दामासाहीले सबै अंशियारबाट १

अरु लिखत भएकोमा लिने पाउनेबाट १

४१ नं. ॥ ॥ राजिष्ट्रेशन भएको लिखतमा सो रजिष्ट्रेशन गरी लिने दिने साहूले नै वा उनीहरुका हकदारले थप ली दी गरे भएको लिखत रजिष्ट्रेशन गराउँदा अघि लिए दिएको दस्तुर लाग्दैन । थप लेनदेन गरे जतिअंक को मात्र कानून बमोजिमको दस्तूर लाग्छ ।

४२ नं. ॥ ॥ जग्गा घरको लेनदेनमा सो घर जग्गाको मोलअंक देखिए पनि रुपैयाँ लिनु दिनु गरी लिखत भएकोमा लिनु दिनु गरेको रुपैयाँकै बिगो कायम गरी रजिष्ट्रेशन दस्तूर लिनुपर्छ ।

४३ नं. ॥ ॥ लिखतको रजिष्ट्रेशन गराउनु पर्ने म्याद गुज्रेमा थामिन सक्तैन ।

४४ नं. ॥ ॥ यसै महलका ३७ नम्बरमा लेखिएको काम सोही नम्बरमा लेखिएको म्यादभित्र नगरी सो म्याद नाघेको एक वर्षसम्ममा गर्न आएको भए म्याद नघाई आए वापत सो आउनेलाई एकसय रुपैयाँमा पच्चीस पैसा र एक वर्षभन्दा बढी म्याद नघाई आएको भए एकसय रुपैयाँमा पचास पैसा जरिवाना गरी सो नम्बरमा लेखिए बमोजिम काम गरी दिनुपर्छ ।

नेपाल कानून आयोग

महल २२

बांकी नतिर्नेको

१ नं. ॥ ॥ दण्ड सजाय बाहेक सरकारी बांकी तिर्नुपर्ने ठहरेकाले सो ठहरेको बांकी तिर्न सकेन र माथवर धनजमानी दियो भने एक वर्षको भाखा दिनुपर्छ । सो बमोजिम जमानी दिन नसके कानून बमोजिम असूल गर्नुपर्छ ।

२ नं. ॥ ॥ आफ्ना जिम्माको सरकारी नगदी जिन्सी गैह्र कानून बमोजिम बाहेक वा रीतपूर्वकको आदेश निकासा बेगर दिन, लिन, दिलाउन वा मास्न हुंदैन।

३ नं. ॥ ॥ सरकारी नगदी जिन्सी रहेको तहबील जाँच्दा जस्को जिम्माको तहबील हो सो व्यक्ति रोहवरमा भए उसलाई र रोहवरमा भएका तहरीर तहबीलदार भण्डारे समेत राखी जांच्नु पर्छ । सो बमोजिम जांच्दा अकर्ण र श्रेस्ता बमोजिमको तहबील मौज्दात नभए मसौट गरेको ठहर्छ । सो मासेको बिगो मास्नेबाट उपर गरी लिई निजलाई बिगो बमोजिम जरिवाना वा तीन वर्षसम्म कैद वा दुवै हुन्छ ।

४ नं. ॥ ॥ सरकारी अड्डाको तहबीलदार भण्डारेले तहबील मासेकोमा सो तहबीलदार भण्डारे हाकिमले पत्याएको मानिस भनी भर्ना भएको रहेछ भने मास्नेबाट उपर नभएको जति बाँकी बिगो हाकिमले बुझाउनुपर्छ ।

५ नं. ॥ ॥ तहबील मासिएका दिनदेखिको दशौंदका हिसाबले सूद समेत लिनुपर्छ ।

६ नं. ॥ ॥ सरकारी सूद लाग्ने बाँकीमा जायजात रोक्का भएकोमा जायजात रोक्का भएको मितिदेखि र जायजात रोक्का नहुँदै थुनिएकोमा थुनिएको मितिदेखि सूद लाग्दैन । सो रोक्का भएको जायजात लिलाम बिक्री भै बिगो उपर नभएकोमा जायजात रोक्का गर्दा जायजात दबाए छपाएको पछि ठहर्न आयो भने नपुगेको बाँकी मध्ये दबाएको ठहरी उपर भए जतिको रोक्का भएकै मितिदेखिको

नेपाल कानून आयोग

सूद पनि लिइनेछ । सो जायजात रोक्का भइरहेकोमा लिलाम बिक्री गरी असूल गर्न हुने अवस्था पुगेपछि पैंतीस दिनभित्र लिलाम बिक्री गर्नुपर्छ ।

७ नं. ॥ ॥ कसैले चल वा अचल कुनै किसमको सम्पत्ति श्री ५ को सरकारमा बुझाउनु पर्ने भनी कुनै अड्डामा बुझाउन ल्याएमा सो अड्डाले बुझ्नुपर्ने रहेछ भने सबै व्यहोरा र कारण खुलाई बुझिलिनुपर्छ । अडबड परेकोमा भने सोही व्यहोरा जनाई धरौटीमा आम्दानी बाँधी कानून बमोजिम कारवाई गरी निर्णय गर्नु गराउनु पर्छ ।

८ नं. ॥ ॥ काम गर्ने बाँकीवालाको अपुताली खाने हकदार पक्राउ भएकोमा उपर गर्नुपर्ने ठहरेको बिगोमा सो हकदारको जायजात गरी उपर गर्नुपर्छ । जायजातबाट नपुगेको बाँकीमा पक्राउ गर्न हुंदैन। सो जायजात हुँदा दवाई छपाई राखेको रहेछ र बुझ्दा ठहऱ्यो भने सो दबाउने हकदारलाई दवाएको बिगो बमोजिम जरिवाना गरी जरिवाना बापत कैद गर्नुपर्छ ।

९ नं. ॥ ॥ सरकारी बाहेक अरुको काम गर्ने कामदारले आफ्ना जिम्माको नगदी जिन्सी तहबील मासेमा धनीको उजूर परी ठहऱ्यो भने बिगोको सयकडा पच्चीस जरिवाना गरी बिगो भराउनु पर्नेमा बिगो समेत भराई दिनुपर्छ । सो बाहेक अरु दिनु पर्ने दिएन वा पक्राउ गर्न नपाउनेमा पक्राउ गऱ्यो लियो भन्ने समेत इत्यादि बेहोराको काम गर्ने गराउनेको नालिश परेमा साहू असामी सरह हुन्छ ।

१० नं. ॥ ॥ यसै महलको ९ नम्बर बमोजिमको नपुग बिगोमा कैद गराउनु पर्दा दुई सय पचास रुपैयाँसम्म नपुगेकोमा पैंतालीस दिन, सो भन्दा माथि पांच सय रुपैयाँसम्म नपुगेकोमा तीन महीना, सो भन्दा माथि एक हजारसम्म नपुगेकोमा छ महिना, सो भन्दा माथी दुई हजारसम्म नपुगेकोमा एक वर्ष, सो भन्दा माथी चार हजारसम्म नपुगेकोमा दुई वर्ष र सो भन्दा माथि जतिसुकै नपुगेकोमा तीन वर्ष कैद गराउन पाउँछ ।

नेपाल कानून आयोग

११ नं. ॥ ॥ यसै महलको ९ नम्बर बमोजिमको कसूरमा सो कसूर भए गरेका मितिले दुई वर्ष भित्र नालिस नदिए लाग्न सक्तैन ।

१२ नं. ॥ ॥ सरकारी तहबील मासेमा कानून बमोजिम भएको सजाय र सरकारी बिगो वापत समेतमा कैद गर्नु पर्दा दश वर्षभन्दा बढी कैद हुन सक्ने छैन ।

नेपाल कानून आयोग

भाग ४

महल १

<u>कीर्ते कागजको</u>

१ नं. ॥ ॥ हस्ताक्षर वा औंलाको ल्याप्चे सही निशाना र छाप इत्यादि झुट्टा बनाई गरी वा ऐन बमोजिम झुट्टा रीतपूर्वकको सहिछाप भईरहेको अर्कै विषयको सच्चा लिखतमा लेखिएको व्यहोरा कुनै तरकीवसँग उडाई अर्कै मतलब निस्कने व्यहोरा पारी मिलाई लेख्ने र एउटा कामलाई भनी सहिछाप गरेको लिफा कागज वा छाप लिए दिएकोमा सो काममा नलगाई अर्कै व्यहोराको लिखतमा लगाई वा अर्कै व्यहोराको लिखत लेख्ने इत्यादि काम गरेकोबाट अर्काको जीउ, धन वा हक जाने नोक्सान हुने वा सो केही नभए पनि झुट्टा काम गर्ने मानिस आफैलाई वा अरु कसैलाई फाइदा प्रमाण हुने गरी काम गरेको रहेछ भने त्यस्ता झुट्टा कागजबाट काम गरी भईसकेको हवस् वा नहवस् कीर्ते गरेको ठहर्छ । त्यस्तो कीर्ते गर्ने गराउनेलाई र जानी बुझी कीर्ते कागजमा बस्ने साक्षी मतियार समेतलाई बात लाग्छ ।

२ नं. ॥ ॥ समूचा लिखत भने कीर्ते नगरेको कारणीका जानकारी मन्जूरीले भैरहेको सच्चा लिखतमाअंक मिति वा केही व्यहोरा घटी बढी पारी सच्याई बनाएकोसम्म रहेछ भने जे जति कुरा घटी बढी पारी बनाएकोछ उति कुराको कीर्ते गर्ने ठहरी बात लाग्छ ।

३ नं. ॥ ॥ लेखिए बाहेक अर्काको हक मेट्ने, हदम्याद तारिख जाने वा कुनै तरहसँग नोक्सान पार्ने इत्यादि जुनसुकै मतलबले हवस् नगरे नभएको झुट्टा कुरा गरे भएको हो भनी वा मिति अंक बेहोरा फरक पारी सहिछाप गरी दिने लिने दुबै थर मिलि कागज लेखी सहिछाप गरिदिने लिने जालसाजी गर्ने ठहर्छ ।

४ नं. ॥ ॥ नगरे नभएको काम कुरा मुखको परिपन्च मिलाई प्रतित पर्ने हिसाबसँग भनी काम गरी सक्ने पनि मुखका परिपन्चले कीर्ते गर्ने ठहर्छ ।

नेपाल कानून आयोग

५ नं ॥ ॥ ज्यान लिनाको मतलबले कीर्ते गरी ज्यान गैसकेको रहेछ भने कीर्ते गर्ने गर्न लाउनेलाई सर्वस्व सहित जन्मकैद र अरु मतियारलाई दश वर्ष कैद हुन्छ । ज्यान मरिसकेको रहेनछ भने कीर्ते गर्ने गर्न लउनेलाई दश वर्ष र अरु मतियारलाई पाँच वर्ष कैद हुन्छ ।

६ नं. ॥ ॥ सर्वस्व सहित जन्मकैद वा जन्मकैद हुने कुरा कीर्ते गरे दश वर्ष र सर्वस्व हुने कुरा कीर्ते गरेको रहेछ भने तीन वर्ष कैद गर्नुपर्छ । काम भैसकेको रहेनछ भने लेखिएका सजायको आधा सजाय गर्नुपर्छ ।

७ नं. ॥ ॥ सम्पत्तिका सम्बन्धमा कीर्ते गरी लिई खाइसकेको भए बिगो भराई बिगो बमोजिम जरिवाना हुन्छ । काम भैसकेको रहेनछ भने बिगोको आधी जरिवाना हुन्छ ।

८ नं. ॥ ॥ लालमोहर वा लालमोहर लागेको कागज कीर्ते गरेमा सो गर्नेबाट बिगो भराउनु पर्ने भए बिगो भराई दश वर्षकैद गर्नु पर्छ ।

९ नं. ॥ ॥ लिखत जम्मै कीर्ते नगरीअंक वा व्यहोरासम्म घटी बढी पारी कीर्ते गरेमा जति कुरा घटी बढी गरेकोछ उति कुरामा मात्र सजाय गर्नुपर्छ । मितिसम्म अघि पछि पारेको रहेछ भने सो गर्दा बिगो खुलेकोमा जे जति बेहक हुने वा नोक्सान हुने गरी अघि पछि पारेको हो सोही बिगोको सयकडा पच्चीसले जरिवाना गर्नुपर्छ । बिगो नखुलेको मुद्दामा पचास रुपैयाँसम्म जरिवाना गर्नुपर्छ ।

१० नं. ॥ ॥ जालसाजी कागज गर्ने गराउनेलाई बिगो खोलिएको रहेछ भने त्यसै बिगोको सयकडा पच्चीस रुपैयाँ जरिवाना हुन्छ । बिगो खोलिएको रहेनछ भने दुई सय रुपैयाँसम्म जरिवाना हुन्छ ।

११ नं. ॥ ॥ ज्यान लिनाका मतलबले बाहेक अरु कुरामा कीर्ते गर्ने गर्न लगाउनेलाई कीर्ते गर्ने ठहरेका मानिसलाई हुने बमोजिम र अरु मतियारलाई त्यसैको आधी सजाय गर्नुपर्छ ।

नेपाल कानून आयोग

१२ नं. ॥ ॥ सरकारी अड्डाको छाप वा सरकारी काममा सरकारी कर्मचारीको छाप दस्तखत वा सो छाप दस्तखत भएको सरकारी कागज कीर्ते गर्नेलाई यसै महलको अरु नम्बरले हुने सजायमा एक वर्ष र उसै अड्डाको कर्मचारीले कीर्ते गरेमा दुई वर्ष थप कैद हुन्छ ।

१३ नं. ॥ ॥ एउटाका नाउँमा अर्काले सहिछाप गर्नेलाई नाउँ लेखिनेको मन्जूरी भए पनि मुद्दा हेरी बीस रुपैयाँसम्म जरिवाना गर्नुपर्छ ।

१४ नं. ॥ ॥ कीर्ते कागज हो भनी जानी जानी साक्षी हुनेलाई काम भैसकेको भए मुख्य कीर्ते गर्ने कारणीलाई सर्वस्व सहित जन्म कैदको सजाय हुने रेहछ भने पन्ध्र दिनदेखि दुई वर्षसम्म कैद र जरिवाना हुनेमा रहेछ भने एकसय रुपैयाँसम्म जरिवाना हुन्छ । काम भै नसकेकोमा लेखिएका सजायको आधा सजाय गर्नुपर्छ ।

१५ नं. ॥ ॥ मुखका परिपन्चले कीर्ते काम कुरा गरेकोमा सो गर्नेलाई बिगो खुलेकोमा बिगोको आधी र बिगो नखुलेकोमा एकसय रुपैयाँसम्म जरिवाना हुन्छ । काम भै नसकेकोमा सो सजायको आधी सजाय हुन्छ ।

१६ नं. ॥ ॥ श्री ५ को सरकारको स्वीकृतिले दिने पाउने व्यक्तिले दिएकोमा वाहेक आफ्ना मनासिबले कसैले कसैलाई कुनै दर्जा दिन वा म फलानो दर्जाको हुँ भन्न लेख्न हुँदैन। अधिकार भएकाले दिए पाएको दर्जा बहाल टुटेपछि पनि लेख्न भन्न हुन्छ सो बाहेक अरुले नपाएको दर्जा पाएँ भन्ने वा लेखापढी गर्ने र देहायमा लेखिए बमोजिमको काम गर्नेलाई समेत देहायमा लेखिए बमोजिम सजाय हुन्छ ----------------------------

नपाएको दर्जाको धाकले कामकाज समेत गर्नेलाई केही लिए खाएको भए सो बिगो फिर्ता गराई चार बर्षसम्म कैद वा पाँच हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना वा दुबै हुन्छ । अरु केही कसूर समेत गरेको भए जुन कसूर गरेकोछ सो कसूरमा ऐन बमोजिम हुने सजाय छुट्न सक्तैन १

नेपाल कानून आयोग

यस्ता मानिस हुन् भन्ने थाहा नपाई त्यस्ता व्यक्तिसँग लागी काम गरेकोमा बाहेक जानी जानी सो व्यक्तिसँग लागी काम गर्ने व्यक्ति मतियार ठहर्छ । माथि १ दफामा लेखिएका सजायको आधा सजाय हुन्छ २

१७ नं. ॥ ॥ सर्वस्व सहित जन्म कैद हुनेमा बाहेक यस महलका अरु कुरामा कैद गर्नु पर्दा बाह्र बर्षदेखि बढ्ता कैद गर्नु हुंदैन।

१८ नं. ॥ ॥ सरकारी छाप लागेका कागजहरु र सरकारी अड्डामा रहेको कागजपत्रहरु बाहेक अरु कीर्ते वा जालसाजी गऱ्यो भन्ने वा मुखका परिपन्चले कीर्ते कुरा गऱ्यो वा नपाएको दर्जा पाए भनी भन्यो वा सो भनी परपजनी समेत गऱ्यो भन्ने कुरामा सो काम भए गरेको मितिले दुई वर्ष भित्र नालिश नदिए लाग्न सक्तैन ।

नेपाल कानून आयोग

महल २

लुटपीटको

१ नं. ॥ ॥ वारदातका रुपबाट चोरीको महल बमोजिमको अपराध ठहर्ने बाहेक अरु यसै महलका नम्बर नम्बरमा लेखिएका रुपबाट उठान भई सोही जरियाबाट झगडा कुटपीटसम्म भई वा सो केही नभई अर्काका हकको वा जिम्माको नगदी जिन्सी धनमाल दोपाया चौपाया जग्गाको बाली समेत हात हाली जवरजस्तीसँग खोसी लैजान वा कुनै किसिमसँग नोक्सान गराई दिन समेत हुँदैन, गरे लुटपीट ठहर्छ ।

२ नं. ॥ ॥ आफ्नो पनि नोक्सान पर्‍यो वा पर्ने भयो भनी वा आफ्नो समेत हक लाग्ने हो भनी जग्गा जमीन साँध सीमाना साहू असामी अंशबण्डा दान बक्स बिर्ताई विद्युत रकम कलम सन्धी सर्पन कुला पानी बाली चराई नासो धरौट समेत इत्यादि र अरु कुनै कुरामा धरपकड वा भनाभन झगडा लछार पछारसम्म भई सोही ठाउँ उसै बखतमा साथमा भए रहेको धनमाल नगदी जिन्सी खोसी लिए लगे नोक्सान गरेको समेत लुटपीट ठहर्छ ।

३ नं. ॥ ॥ भोग दृष्टि वा नासो धरौटमा समेत लिखत बमोजिम लिन पाउने भई लिएमा बाहेक अरु आफ्नै हक पुग्ने धनमाल भएपनि अर्काका जिम्मा रहे भएकोमा सो जिम्मा लिने मानिसको मन्जूरी लिई वा नालिस दिई आफ्नो हक कायम गराएपछि मात्र लैजानु पर्छ । सो बमोजिम नगरी त्यसै लगेको भए उसले लिनु पर्ने बिगो भन्दा बढीको धनमाल लगेको भए सयकडा पच्चीस र लिनु पर्ने जती वा सो भन्दा घटी लगेको भए सयकडा पन्ध्र रुपैयाँ जरिवाना गरी उसले लिएको धनमाल फिर्ता गराई दिनुपर्छ ।

४ नं. ॥ ॥ अर्काले लाएको पाकेको बाली नकाट्दै लुटपीट गर्ने गराउनेलाई सो लुटपीट गरे गराएको बिगोको आफ्नो हक पुग्ने लुटपीट गरे गराएकोमा सयकडा दश र आफ्नो हक नपुग्ने लुटपीट गरे गराएकोमा सयकडा बीस जरिवाना गर्नुपर्छ । नपाकेको काँचो बाली लुटपीट गरे गराएकोमा सो

नेपाल कानून आयोग

लुटपीट गरे गराएको बिगोको आफ्नो हक पुग्ने लुटपीट गरे गराएको भए सयकडा साढे बाह्र र आफ्नो हक नपुग्ने लुटपीट गरे गराएको भए सयकडा पच्चीस जरिवाना गर्नुपर्छ । आफ्नो हक पुग्ने लुटपीट गरे गराएकोमा आफ्नो नोक्सान भएको बिगो पाउँदैन । आफ्नो हक नपुग्ने लुटपीट गरे गराएको भए नोक्सानी बिगो सो लुटपीट गर्ने गराउनेबाट हक पुग्नेलाई भराई दिनुपर्छ । लुटपीट गर्न सरीक भै जाने मुख्य बाहेक अरु मद्दतगारलाई जनही मुख्यलाई हुने सजायको मुख्यको हक पुग्ने लुटपीट गरेकोमा चौथाई र मुख्यको हक नपुग्ने लुटपीट गरेकोमा आधा सजाय हुन्छ ।

५ नं. ॥ ॥ अड्डाबाट रोक्का भएको बाली वा चल अचल गैह्र, फुकुवा नभई कसैले लिन खान हुंदैन। कसैले लुटपीट गरी लिए खाएछ भने त्यस कुराको उजूर परेमा रोक्का गर्ने अड्डाले जसले लिई खाएकोछ त्यसलाई तुरुन्त पक्री रोक्का भए गरेको बाली चल अचल जो जति हो त्यसबाट उपर गरी अड्डा वा माथवर मानिसको जिम्मा राखी दिनुपर्छ । दिएन भने सो नदिएसम्म अड्डामा थुन्नु पर्छ । पन्ध्र दिनसम्म थुन्दा पनि फिर्ता बुझाएन भने लुटपीट गरेको चल अचलै साबूद फेला परे सोही र नपरे त्यसको बिगो त्यसका जायजात समेतबाट उपर गरी राख्नु पर्छ । पछि मुद्दा फैसला गर्दा हक नपुग्नेले लिए खाएको ठहरे सो बिगोको सयकडा पच्चीस रुपैयाँका दरले र हक पुग्नेले लिए खाएको ठहरे पनि सयकडा साढेबाह्र रुपैयाँका दरले जरिवाना गर्नुपर्छ । बिगो हक पुग्नेलाई दिनुपर्छ ।

६ नं. ॥ ॥ यसै महलको ३।४।५ नम्बरमा लेखिएदेखि बाहेक अरु तरहसँग लुटपीट गरेमा लिने खाने नोक्सान पारी दिनेबाट बिगो भराई निजलाई सोही बिगोको सयकडा पच्चीस जरिवाना गर्नुपर्छ । लेखिएका कुरामा मद्दत गर्ने मद्दतगारलाई जनही मुख्यलाई हुने सजायको आधी सजाय गर्नुपर्छ ।

७ नं. ॥ ॥ लुटपीट भएको तीन महीनाभित्र नालिस नदिए लाग्न सक्तैन ।

नेपाल कानून आयोग

महल ३

ठगीको

१ नं. ॥ ॥ कसैले आफ्नो हक नपुग्ने अर्काको हकको चल-अचल धनमाल हक पुग्ने मानिसलाई वा जसका जिम्मा रहेकोछ उसलाई ललाई-फकाई वा अरु जुनसुकै बेहोरासँग धोका दिई वा भुक्याई गफलतमा पारी बेइमानीका नियतले लिए दिए दिलाए वा अर्काको माल मेरो हो वा मेरो भएको छ भनी लिए दिए बिक्री व्यवहार गरेमा ठगी गरेको ठहर्छ ।

२ नं. ॥ ॥ कसैले आफ्नो नाउँ ढाँटी सो नाउँ मेरो होइन, अर्केको हो भनी वा सो मानिस म होइन अर्के हो भनी र अर्को मानिसको नाउँलाई मेरो हो सो मानिस मै हुँ भनी भन्नु वा त्यस्तो कुरा अर्काबाट जानी बुझी भनाउनु भनी दिनु इत्यादि जुनसुकै कुरो गरी होस् कसूर सजायबाट बच्नाका लागि वा बेइमानीको नियतसँग अरु कसैलाई धोका, गफलत वा भुक्यानमा पारी अर्काको नोक्सान वा आफ्नो फाइदा हुने काम गरेमा ठगी गरेको ठहर्छ ।

३ नं. ॥ ॥ ठगिनेले ठगी गर्नेलाई पक्की भाखा तमसुक गराई राखेको रहेछ भने साहू असामी सरह हुन्छ ।

४ नं. ॥ ॥ ठगी गर्नेलाई पाँच सय रुपैयाँसम्म जरिवाना वा छ महीनासम्म कैद वा दुवै सजाय हुनेछ । ठगी गरी लिएको बिगो ठगी गर्नेबाट हक पुग्नेलाई भराई दिनुपर्छ ।

५ नं. ॥ ॥ ठगी गर्नेसँग मिलि ठगी गरेको धनमाल बाँडी लिने वा ठगी गर्नेलाई मद्दत दिने वा ठगी गर्नको निमित्त गरेको कुनै लिखतमा जानी जानी साक्षी हुने व्यक्ति मतियार ठहर्छ त्यस्तालाई ठगी गर्ने सरह सजाय हुन्छ ।

६ नं. ॥ ॥ ठगी ल्याएको हो भनी जानी जानी ठगी ल्याएको धनमाल लिने वा किन्नेबाट सो लिए किनेको धनमालको बिगो हक पुग्नेलाई भराई त्यस्तो लिने किन्नेलाई दुई सय पचास रुपैयाँसम्म जरिवाना वा तीन महीनासम्म कैद वा दुवै सजाय हुनेछ ।

नेपाल कानून आयोग

७ नं. ॥ ॥ ठगी गरेको धनमाल दिए लिएकोमा पाउने वा लिनेको सदर हुँदैन । जोसित छ उसबाट माल भए माल, नभए बिगो सो धनमालमा हक पुग्नेलाई भराई दिनु पर्छ । ठगी गरी ल्याएको हो भनी जानी जानी लिनेको थैली भराई दिनु पर्दैन । नजानी लिएको भए थैली कपाली सरह हुन्छ ।

८ नं. । ॥ यस महलमा लेखिएको कुरामा सो कुरा गरे भएको मितिले दुई वर्ष भित्र नालिश नदिए लाग्न सक्तैन ।

नेपाल कानून आयोग

महल ४

चोरीको

१ नं. ॥ ॥ आफ्नो हक नपुग्ने अचल भै रहेकोलाई चलको हिसाब गराई वा चल धनमाल समेत हक पुग्ने धनीलाई थाहा नदिई वा उसको मन्जूरी नली धनीको हक मेटाई आफूले लिना खानाका लागि जुनसुकै कुरो गरी बेइमानीका नियतले कसैले लग्यो भने चोरी गरेको ठहर्छ ।

२ नं. ॥ ॥ सगोल परिवारमा नावालकलाई थाहा दिएको वा नावालकको मन्जूरी लिएकोमा यसै महलको १ नम्बरको प्रयोजनको निमित्त धनीलाई थाहा दिएको वा धनीको मन्जूरी लिएको ठहर्दैन । उमेर पुगेका अरु जानकारलाई थाहा दिएको वा त्यस्तो जानकारको मन्जूरी लिएकोमा चोरी नभै लेनदेन व्यवहारको महल बमोजिम हुन्छ ।

३ नं. ॥ ॥ खुला ढोकाबाट बाहेक सेन वा सुरुङ्ग खनी वा भित्ता झ्याल ढोकाहरु फोरी वा खोली वा छाना कौशी झ्याल परखाल इत्यादि गैह्र अबाटोबाट कुनै तरहले भित्र पसी चोरी गरेको वा भित्र पस्दा बाटैबाट पसेको भएपनि निस्कदा सो लेखिएका किसिमबाट बाहिर निस्केको भए नकबजनी गरेको ठहर्छ ।

४ नं. ॥ ॥ चोरी गर्दा कुटपीट हातपात गरी वा बाँधी थिची वा उत्तिखेरै ज्यान लिने वा जिउ जखम अङ्ग भङ्ग गर्ने डर त्रास गराई वा भित्र बसेको मानिस निस्कन नहुने गरी ढोका बन्द गरी चोरी गरेमा वा चोरी गरेको थाहा पाई मौकैमा वा दपेट्दै गई माल लिन वा चोर पक्रन खोज्दा चोरले माथि लेखिए बमोजिम जोरजुलुम गरेमा वा सो बमोजिम केही नगरे पनि नाबालकको जिउको धनमाल खोसी चोरी गरेकोमा जबर्जस्ती चोरी गरेको ठहर्छ ।

५ नं. ॥ ॥ बाटो घाटो वा जङ्गलमा ढुकी जबर्जस्ती चोरी गरेको रहजनी ठहर्छ ।

६ नं. ॥ ॥ चारजना भन्दा बढ्ताको जमात भई जबर्जस्ती चोरी वा रहजनीमा लेखिएका रीतसँग वा हातहतियार लिई उठाई छाडी वा हुलहुज्जत गरी चोरी गरेको डाँका गरेको ठहर्छ ।

नेपाल कानून आयोग

७ नं. ॥ ॥ कसैले कुनै प्रकारको चोरी भएको कुरा थाहा पाएमा सो थाहा पाएको सात दिनभित्र नजीकको पुलिस ठाना चौकीमा गै यो यति यस्तो धनमाल यति मोल बिगोको चोरी भयो भनी चोरिएको माल घटीबढी नपारी दरखास्त दिई त्यसको निस्सा लिनुपर्छ । त्यस्तो दरखास्त पर्न आएमा पुलिस अफिसले त्यसको एकप्रति आफ्नो माथिल्लो अफिसमा पठाई आफूले पनि कानूनी कारवाई र खोजतलास गर्नुपर्छ ।

८ नं. ॥ ॥ कसैले कुनै माल बेच्न राख्न ल्याएकोमा सो माल चोरीको हो भन्ने शङ्का पर्ने मनासिब माफिकको कारण रहेछ भने सो माल र सो बेच्न राख्न ल्याउने मानिसलाई नजीकको पुलिस अफिसमा बुझाई दिनुपर्छ ।

९ नं. ॥ ॥ पुलिसमा सूचना नदिँदै जवर्जस्ती चोरी, रहजनी वा डाँका गर्ने वा अघि चोरीमा सजाय पाएको चोर बाहेक अरु चोरलाई छाडेमा धनीलाई बात लाग्दैन । जुनसुकै अवस्थामा पनि धनीले आफ्नो लिनुपर्ने बिगो चोरलाई माफ दिन्छ भने माफीको कागज लेखाई सजायको हकमा ऐन बमोजिम हुन्छ । चोरलाई पक्की आफ्नो बिगोमा लिखत गराएको रहेछ भने कपाली सरह हुन्छ ।

१० नं. ॥ ॥ चोरी मुद्दामा देहाय बमोजिम गरी मुद्दा फैसला गर्नुपर्छ -------------------------------

डाँका बाहेक अरु प्रकारका चोरी मुद्दामा मुख साबित हुने अभियुक्तले चोरी गर्दाको साथी वा मतियार भनी पोलेका व्यक्ति म्याद गुजारी फेरार भएमा निजहरु हाजिर वा पक्राउ भएका बखत कारवाई गरी फैसला गर्ने गरी निजहरुका हकमा मुलतबी राखी सो मुद्दाका अरु प्रतिवादीका हकमा म्याद भित्र ठहरे बमोजिम फैसला गर्नूपर्छ यस्तो अवस्थाको मुद्दामा सबै प्रतिवादी एकैपटक हाजिर वा पक्राउ नभई पटक पटक बयान भै सबैका हकमा एकैचोटी मुद्दा फैसला गर्न अंग नपुग्ने भएमा जसको हकमा अंग पुग्छ उस्को हकमा म्यादभित्र फैसला गर्ने गर्नुपर्छ १

नेपाल कानून आयोग

सबै प्रकारको चोरी मुद्दामा बिगो जसले जति जति खाएको ठहर्छ उसबाट उति उति असूल गरी लिनुपर्छ । बिगो भराउँदा चोरी भएको माल पत्ता लागेमा सो माल नै भराई दिनुपर्छ । दाखिल भएको वा उपर भएको बिगोबाट भराई नपुगेकोमा धनीले सो बिगो खाने अपराधीको जायजात देखाई दरखास्त दिएमा सो बिगो सोही जायजातबाट भराई दिनुपर्छ । सरकारी चोरीको बिगो बाहेक अरुमा जायजातबाट उपर नभएको बिगोमा कैद गराई पाउँ भनी दण्ड सजायको महलको ४२ नम्बर बमोजिम धनीले दरखास्त दिएमा सो बिगो एकसय रुपैयाँसम्म नपुगेकोमा दुई महीनासम्म, एकसय रुपैयाँभन्दा माथि पांचसय रुपैयाँसम्म नपुगेकोमा छ महीनासम्म, पांचसय रुपैयाँभन्दा माथि एकहजार रुपैयाँसम्म नपुगेकोमा एक वर्षसम्म र सोभन्दा माथि जतिसुकै नपुगेको भएपनि दुइ वर्षसम्म कैद गरी दिनुपर्छ २

११ नं. ॥ ॥ जुनसुकै प्रकारको चोरीमा पक्राउ भएकोमा एकै पटक पक्रिएको भएपनि जति पटक जति ठाउँमा चोरी गरेको ठहर्छ उति पटकको सजाय हुन्छ । डाँका र अरु प्रकारको चोरी एकै जनाले गरेमा डाँका र अरु प्रकारको चोरीको बेग्ला बेग्लै पटक गरी सजाय गर्नु पर्छ । सो गर्दा विदेशमा सजाय पाएको पटक भने खापी सजाय गर्न हुँदैन ।

१२ नं. ॥ ॥ डाँका, रहजनी, जबर्जस्ती चोरी र नकबजनी बाहेक अरु साधारण चोरीमा कसूरदारलाई जनही सो चोरीको जम्मा बिगो बमोजिम जरिवाना र पहिला पटककोलाई एक महीना, दोश्रो पटककोलाई तीन महीना, तेश्रो पटककोलाई छ महीना, चौथो पटककोलाई एक वर्ष, पाँचौ पटककोलाई दुई वर्ष, छैठौं पटककोलाई चार वर्ष र सोभन्दा बढी जतिसुकै पटक भएपनि छ वर्ष कैद समेत गर्नुपर्छ ।

१३ नं. ॥ ॥ यसै महलको १२ नम्बर बमोजिम सजाय हुने अवस्थामा चोरीको बिगो पचास रुपैयाँभन्दा कम रहेछ भने पहिलो पटककोलाई सो नम्बरमा लेखिएको जरिवानाको र दोस्रो पटकदेखिकोलाई जरिवाना कैद दुबैको आधा सजाय गर्नुपर्छ । पटक कायम गर्दा जतिसुकै पटकमा

नेपाल कानून आयोग

साबित भए पनि अड्डाबाट कसूरदार ठहराई फैसला भएको प्रत्येक पटकलाई एक पटकको हिसाब गरी कायम गर्नुपर्छ ।

१४ नं. ॥ ॥ देहायका प्रकारको चोरी गर्नेलाई देहाय बमोजिम सजाय गर्नुपर्छ --------------

नकबजनी गर्नेलाई यसै महलको १२ नम्बर बमोजिम हुने सजायको डेढो बढाई सजाय गर्नुपर्छ १

जवर्जस्ती चोरी गर्नेलाई यसै महलको १२ नम्बर बमोजिम हुने सजायको डेढो बढाई सजाय गरी जरिवाना वापत समेत कैद गर्नुपर्छ र सो बमोजिम गर्दा चार महीनादेखि घटी कैद हुने भएमा चार महीना कैद गर्नुपर्छ २

रहजनी गर्नेलाई यसै महलको १२ नम्बर बमोजिम हुने सजायको दोब्बर बढाई सजाय गरी जरिवाना वापत समेत कैद गर्नुपर्छ र सो बमोजिम गर्दा छ महीनादेखि घटी कैद हुने भएमा छ महीना कैद गर्नुपर्छ ३

डाँका गर्नेलाई बिगोको डेढो बढाई जरिवाना गरी पहिलो पटककोलाई छ वर्ष, दोस्रो पटककोलाई नौ वर्ष र तेस्रो पटकदेखिकोलाई जतिसुकै पटकको भए पनि बाह्र वर्ष कैद समेत गर्नुपर्छ ४

नेपाल कानून आयोग

१५ नं. ॥ ॥ यसै महलको १२।१३।१४ नम्बर बमोजिम कसूरदारलाई सजाय गर्दा सरकारी कर्मचारी वा माल धनीले पक्राउ गरी वा पत्ता लगाई बरामद भएको बाहेक मुद्दा फैसला नहुँदै सो कसूरदारले बिगो दाखिल गऱ्यो वा उपर गराई दियो भने सो बमोजिम दाखिल वा उपर भए जति बिगोको हकमा सो नम्बरहरुमा लेखिए बमोजिम जरिवाना नगरी सो बिगोको दशौंदमात्र जरिवाना गर्नुपर्छ ।

१६ नं. ॥ ॥ १६ वर्ष नपुगेका नाबालकले चोरी ल्याएको माल अरु जानकारले बेचेको रहेछ भने सो बेच्नेबाट किन्नेको थैली भराई बेच्नेलाई बिगो बमोजिम जरिवाना समेत गर्नुपर्छ ।

१७ नं. ॥ ॥ यसै महलको १२।१४ नम्बर बमोजिम सजाय हुने कसूर गर्ने उद्योगसम्म गरेको कसूर भने गरी नसकेकोमा सो उद्योग गर्नेलाई जुन कसूरको उद्योग गरेको हो सो कसूरमा हुने कैदको सजायको आधा सजाय गर्नुपर्छ ।

१८ नं. ॥ । लागू खुवाई बेहोस् गराई यसै महलको १२।१४ नम्बर बमोजिम सजाय हुने कसूर गरेमा सो सो कसूरमा नम्बरहरु बमोजिम हुने सजायमा एक वर्ष थपी कैद गर्नुपर्छ ।

१९ नं. ॥ ॥ एकाघरसँग रहेका कसैले चोरी गरी ल्याएको कुनै कुरा सो चोरी ल्याएको थाहा पाई खाइरहेको सोह्र वर्ष नाघेका सो घरका अरु जहानका अंशबाट समेत सो चोरीको बिगो भराई दिनुपर्छ । सो बमोजिम गर्दा बिगो नपुगेकोमा चोर बाहेक अरु जहानलाई अरु सजाय हुँदैन।

२० नं. ॥ ॥ चोर्न जाँदा सँग नगएको भए पनि चोरी ल्याएको माल बाँडी लिने मतियारलाई जति पटक जति बाँडी लिएकोछ सो बिगो भराई बिगो बमोजिम जरिवाना गरी चोरीको पटकको कैद बमोजिम कैद समेत गर्नुपर्छ ।

२१ नं. ॥ ॥ चोरबाट बिगो भराउँदा बरामद भै आएको मालमध्ये चिन्हले वा प्रमाणबाट यसको भन्ने ठहरेको जति जसको हो उसैलाई भराई दिई अरु धनी पत्ता नलागेको माल धरौट राखी तीन महीनाको म्याद टाँसी दिनुपर्छ । सो म्यादभित्र कसैले लिन आयो र चोरीको दर्खास्तमा लेखिएको मालसँग मिल्न आयो भने दिनुपर्छ । लिन आएन वा दर्खास्तको मालमा मिलेन भने पहिले पक्री ल्याउने धनीलाई साबूत भराई बढ्ता भए अरु कायम गराई सकेको धनीलाई दामासाहीका हिसाबले भराई दिई बढी भए लिलाम गरी श्री ५ को सरकार दाखिल गर्नुपर्छ । धनी पत्ता नलागेको बिगोमा जरिवाना हुँदैन । नपुगेमा चोरको जायजातबाट भराई दिनुपर्छ ।

२२ नं. ॥ ॥ कुनै प्रकारको चोरी गर्न गए मध्येका करणी गर्न वा ज्यान मार्नमा सरीक नभएका वा सो कसूर नगरेकालाई सो चोरीको मात्र सजाय गर्नुपर्छ । त्यस्ता चोरले आफू नपोलिंदै वा पक्राउ नहुँदै मौकैमा ज्यान मरेको वा करणी भएको कुरा जाहेर गरेमा वा कुनै चोरले आफू समेत मिली

नेपाल कानून आयोग

चोरी गर्न गए मध्येका अरु चोरलाई आफू नपोलिदै वा पक्राउ नहुँदै मौकैमा पक्री ल्याए वा सुराक पत्ता लगाई पक्राई दिएमा सो बमोजिम जाहेर गर्ने वा पक्री ल्याउने वा पक्राई दिने चोर कसूरमा साबित भए वा प्रमाणबाट कसूरदार ठहरे पनि निजलाई चोरी गरे वापतको सजाय नगरी उसले खाएको बिगोसम्म उपर गरी छाडी दिनुपर्छ ।

२३ नं. ॥ ॥ माल किन्दा सो मालको मोलमा सयकडा पन्ध्रसम्म वा बन्धकमा सयकडा बीससम्म नाफा हुने गरी कागज नगरी वा सोभन्दा बढ्ता परे पनि कागज गरी लिएकोमा चोरीको भन्ने नजानी लिएको भए बात लाग्दैन । लेखिएदेखि बढ्ता नाफा हुने गरी लिएकोमा कागज नगरी लिएको रहेछ वा चोरीको हो भनी जानी बुझी लिएको रहेछ भने यसै महलको २४ नम्बर बमोजिम गर्नुपर्छ । यस्ता मालको मोल कायम गर्दा सो लिएको अवस्थामा सो मालको पर्ने मोलबाट बिगो कायम गर्नुपर्छ ।

२४ नं. ॥ ॥ चोरीको माल भनी जानी जानी लिने वा राख्नेलाई वा किन्नेलाई पहिला पटक भए बिगो बमोजिम जरिवाना गर्नुपर्छ । दोस्रो पटकदेखिलाई बिगो बमोजिम जरिवाना गरी सो जरिवाना वापत कैद गर्नुपर्छ । नजानी लिएको भए जरिवाना कैद हुंदैन। नजानी लिनेहरुले आफ्नो बिगो चोर समेत जसबाट लिएको हो उसबाट कपाली सरह लिन पाउँछ । नाबालकसँग लिएकोमा थैली भराई लिन पाउँदैन ।

२५ नं. ॥ ॥ जेसुकै धनमाल जुनसुकै व्यहोराले लिएको भए पनि चोरीको माल भनी जानी जानी लिएको होस् नजानी लिएको होस् सो माल चोरीकै ठहर्न आयो भने जति ठाउँमा पुगेको भए पनि उसबाट झिकी धनीलाई भराई दिनुपर्छ । चोरीको भनी नजानी नोट नगदी सटही गरेको वा सो दिई लिई माल खरीद बिक्री गरेकोमा पछि चोरीको ठहरे पनि सो लिएको लिनेबाट फिर्ता हुंदैन।

२६ नं. ॥ ॥ चोर हो समाति देऊ भनी ग्वाहार माग्दा सुनी नजाने सोह्रवर्ष माथि पैसट्ठी वर्ष मुनिका जानकार लोग्ने मानिसलाई पन्ध्र रुपैयाँसम्म जरिवाना गर्नुपर्छ ।

नेपाल कानून आयोग

२७ नं. ॥ ॥ यसमा बिगो जरिवाना कैद वा तीनै थोकमा समेत गर्दा पनि चोरीमा आठ वर्ष, नकबजनी वा जबर्जस्ती चोरीमा दश वर्ष, रहजनीमा बाह्र वर्ष र डाँकामा अठार वर्षदेखि बढी कैद गर्न हुंदैन।

२८ नं. ॥ ॥ यसै महल बमोजिम भएको जरिवाना बापत कैद गर्नुपर्दा एक वर्षदेखि घटी जति कैद गर्नुपर्ने हुन आउंछ उति नै कैद ठेक्ने गर्नुपर्छ । एक वर्षदेखि बढी कैद हुने जरिवानामा भने पांचसय रुपैयाँ सम्मकोमा एक वर्ष, पांचसयदेखि माथि एक हजार रुपैयाँसम्मकोमा दुइवर्ष, एकहजारदेखि माथि पन्ध्रसय रुपैयाँ सम्मकोमा तीन वर्ष र पन्ध्रसय रुपैयाँदेखि बढी जतिसुकै भएपनि चार वर्ष कैद गर्नुपर्छ ।

२९ नं. ॥ ॥ कुनै प्रकारको चोरीमा प्रमाण पुग्ने दशी देखाई नालिस गरे जहिलेसुकै पनि लाग्छ । अरु अवस्थामा सो भए गरेका एक वर्षभित्र उजूर नदिए लाग्न सक्तैन ।

नेपाल कानून आयोग

महल ५

आगो लगाउनेको

१ नं. ॥ ॥ कसैको नोक्सान गराउनका लागि जानी जानी आगो लगाउन, लगाउन लाउन र आगो लाउने उद्योग गर्न गराउन समेत हुँदैन। कसैले लेखिएका काम गऱ्यो भने जति जना मानिस भई सो काम भएकोछ उति जनालाई र मतलबीलाई समेत बात लाग्छ ।

२ नं. ॥ ॥ कसैले अर्काको घरमा सो घरभित्र मानिस भएको जानी जानी आगो लगाएको भए मानिस समेत मार्नाका नियतले आगो लगाएको ठहर्छ । ज्यान सम्बन्धीको महल बमोजिम गर्नुपर्छ ।

३ नं. ॥ ॥ कसैले अर्काको घरमा आगो लगाउँदा गाई गोरु परी गौबध भएमा वा जखम घाउ भएमा चौपायाको महल बमोजिम गर्नुपर्छ ।

४ नं. ॥ ॥ घरमा आगो लगाई दिएको नभई घर बाहिर रहेको अर्काको हकको जिन्सी माल आगो लगाई दिने, आगो लाउन उद्योग गर्ने र बचन दिनेलाई घर चौपाया मानिस परेको नभए नोक्सान भएको बिगो भराई आगो लगाइसकेको भए ठाउँ एकको छ महीना, आगो लाउन उद्योग गरेकोमा आगो लगाउन नपाएको भए तीन महीनाको दरले कैद हुन्छ । मतियारलाई मुख्यलाई हुने सजायको आधी सजाय गर्नुपर्छ ।

५ नं. ॥ ॥ अर्काको घरमा आगो लगाएमा यसै महलको २ नम्बर वा ३ नम्बरले सजाय हुने अवस्थाकोमा बाहेक अरुमा आगो लगाउने र सो काममा मुख्य भई वचन दिने जतिलाई एकघरको चार वर्ष र त्यसदेखि बढी घर एकको एक वर्षका दरले बढाई कैद गर्नुपर्छ ।

६ नं. ॥ ॥ सरकारी कागजपत्र वा तहबील रहेको घर वा ठाउँमा आगो लगाउने र मुख्य भै बचन दिनेलाई चार वर्षदेखि बाह्र वर्षसम्म कैद गर्नुपर्छ । जङ्गी खजाना रहेको घर वा ठाउँमा आगो लाउनेलाई र मुख्य भै बचन दिनेलाई सर्वस्व सहित जन्म कैद गर्नुपर्छ । लेखिएदेखि बाहेक अरु सरकारी घरमा आगो लाउनेलाई यसै महलको ४ नम्बर बमोजिम हुन्छ ।

नेपाल कानून आयोग

७ नं. ॥ ॥ मुख्य भै बचन दिने वा घरमा आगो लगाउने बाहेक सो कामको मतलबी मतियारलाई मुख्य कारणीलाई हुने सजायको आधा सजाय गर्नुपर्छ ।

८ नं. ॥ ॥ आगो लगाई नसकेको सो कुराको उद्योगसम्म गरेको रहेछ भने आगो लगाउने र मुख्य भै बचन दिनेलाई जनही दुई वर्ष र सो कुराको मतलबी मतियारलाई एक वर्ष कैद गर्नुपर्छ । सरकारी कागजपत्र वा तहबील रहेको घर वा ठाउँमा भए सो सजायको दोबर गर्नुपर्छ ।

९ नं.॥ ॥ आगो लगाई नोक्सान पारेको बिगो जायजातबाट उपर नभई बाँकी बिगोमा कैद गरी पाउँ भनी धनीले भन्यो भने चोरीको महलको १० नम्बर बमोजिम हुन्छ ।

१० नं. ॥ ॥ घरमा आगो लाउँदा चौपाया र धनमाल परी नोक्सान भएकोमा मोल बिगो खुलेमा सोही बमोजिम र नखुलेकोमा पन्चकृति मोल गराई आगो लगाई दिने काम गर्ने गराउनेका जायजातबाट भराई दिनुपर्छ ।

११ नं. ॥ ॥ सर्वस्व सहित जन्म कैद हुनेमा बाहेक यस महलका अरु कुरामा बाह्र वर्षदेखि बढ्ता कैद गर्न हुंदैन।

१२ नं. ॥ ॥ गाई, गोरु वा मानिस मरेमा नालिस गर्ने हद म्यादको हकमा सोही कुराको महल बमोजिम हदम्याद कायम गर्नुपर्छ । सो बाहेक यस महलमा लेखिएका अन्य कुरामा सो भए गरेका मितिले एक वर्षभित्र नालिस नदिए लाग्न सक्तैन ।

नेपाल कानून आयोग

महल ६

खोटा चलनको

१ नं. ॥ ॥ सरकारी टक लागेको सिक्का नोट, टिकट, छाप लागेको लिफा, माना, पाथी र निशाना नम्बर लागेको ढक, गज इत्यादि स्थिति चलनका कुरा कसैले वाहिडा टक मारी छाप, नम्बर, निशाना इत्यादि ढाली खोदी बनाउन, बनाउन लगाउन, बनाउन उद्योग गर्न र त्यस्ता माल कसैले जानी जानी खरीद बिक्री गर्न औ सरकारी टक छाप नलागेका लेखिएका मालबाट भर्न नाप जोख तौल गर्नु इत्यादि गरी चलाउन र एक फेरा काम लगाई रद्दी भैसकेको टिकट लिफा इत्यादि टाँसी फेरी काममा लगाउन समेत हुँदैन। गरे खोटा चलन गरेको ठहर्छ।

२ नं. ॥ ॥ सरकारी टक लागेका सिक्कामा दैवी परी बेकम्मा भएको र अड्डाबाट काटी फिर्ता दिएको दागी वा माला बाहेक अरु श्री ५ को सरकार नसाधी गाल्न हुँदैन।

३ नं. ॥ ॥ धातु, जुहारात वा खाने चीज बीज इत्यादि गैह्र माल झुट्ठालाई सद्दे हो भनी झुक्याई वा कपट मिलाई बिक्री गर्न र नाप्न, तौल्ने, भर्ने काममा नाप प्रमाण स्थिति भन्दा घटी बढी पारी नाप्न, तौलन, भर्न र सो गर्ना निमित्त त्यस्ता कपटी माल पसलमा राख्न समेत हुँदैन।

४ नं. ॥ ॥ सरकारी टक, छाप, नम्बर, निशाना इत्यादि वाहिडा लगाउनेलाई निजबाट बिगो उपर गरी देहायमा लेखिए बमोजिम गर्नुपर्छ ....

सिक्का वाहिडा टक मार्ने वा नोट वाहिडा छाप्नेलाई बिगो बमोजिम जरिवाना गरी दश वर्ष कैद गर्नुपर्छ १

बिक्री हुने टिकट वा लिफा इत्यादि वाहिडा छाप्नेलाई बिगो बमोजिम जरिवाना गरी छ वर्ष कैद गर्नुपर्छ २

नेपाल कानून आयोग

ढक, माना, पाथी, गज इत्यादिमा वाहिडा छाप, नम्बर निशाना लगाउनेलाई बिगो बमोजिम जरिवाना गरी एक वर्ष कैद गर्नुपर्छ ३

माथि लेखिएका काममा लगाइएको र लाग्ने माल सामान जफत गर्नुपर्छ ४

५ नं. ॥ ॥ सरकारी टक मार्ने टक्सार र टिकट, लिफा, माना, पाथी, गज, ढक इत्यादि छाप्ने, नम्बर निशाना लगाउने अड्डाका सो काम गर्ने कर्मचारीले श्री ५ को सरकार को आदेश पूर्जी कानून केही नभै ढक, छाप, गज, नम्बर निशाना इत्यादि मार्‍यो, छाप्यो, ढाल्यो, नम्बर निशाना लगाई बनायो, बनाउन लगायो वा सो कुराको उद्योग गर्‍यो वा श्री ५ को सरकारका आदेश पूर्जी कानूनले टक मार्ने, छाप्ने, ढाल्ने, नाप्ने, नम्बर निशाना खोद्ने गर्दा पनि जानी जानी तौल, नाप प्रमाणबाट घटी बढी पारी काम गर्‍यो भने यसै महलको ४।६।७।१८ नम्बर बमोजिम हुने सजायमा सवाई बढाई सजाय गर्नुपर्छ ।

६ नं. ॥ ॥ वाहिडा टक मार्ने र नोट, टिकट, लिफा, ढक, माना, पाथी, गज इत्यादिमा सरकारी छाप, नम्बर निशाना छाप्न, खोद्न, ढाल्न, बनाउन लागे लगाएको रहेछ वा सो नियतले बनाउने, छाप्ने, ढाल्ने छाप, साँचो, सरजामहरु आफ्ना साथ वा डेरा, घर, पसलमा राखेको रहेछ भने यसै महलको ४ नम्बरमा लेखिएको सजायको आधा सजाय गर्नुपर्छ ।

७ नं. ॥ ॥ यसै महलको ४ नम्बरको अपराध गर्ने सल्लाहमा पसेका मतलबीलाई सोही नम्बरमा लेखिएको कैदको आधा कैद गर्नुपर्छ । त्यस कामबाट केही लिए खाएको भए सो बिगो उपर गरी बिगो बमोजिम जरिवाना समेत गर्नुपर्छ ।

८ नं. ॥ ॥ विदेशका सरकारको सिक्का वा नोट टक मारे बनाएको, सो कामको उद्योग गरेको वा मतलबमा पसेकोलाई यसै महलको ४।६।७ नम्बरमा लेखिएका सजायको आधा सजाय गर्नुपर्छ ।

९ नं. ॥ ॥ दश च्युंटीको एक मुठी, दश मुठीको एक माना, आठ मानाको एक पाथी र बीस पाथीको एक मुरी हुन्छ ।

नेपाल कानून आयोग

१० नं. ॥ । आठवटा पेट मिलेको जौको एक अंगुल, बाह्र अंगुलको एक बित्ता, दुई बित्ताको एक हात, दुई हातको एक गज अथवा छत्तीस इन्चको एक गज हुन्छ ।

११ नं. ॥ ॥ धार्नीगत तौलमा आठ लालको एक मासा, बाह्र मासाको एक तोला, साढे पाँच तोलाको एक कनुवा, चार कनुवाको एक पाउ, चार पाउको एक सेर, डेढ सेरको एक विशौली, दुई बिशौलीको एक धार्नी र मनगत तौलमा दश लालको एक मासा, दश मासाको एक तोला, पाँच तोलाको एक छटाक, चार छटाकको एक पाउ, चार पाउको एक सेर र चालीस सेरको एक मन हुन्छ ।

१२ नं. ॥ ॥ चासनी र तौलमा घटाई कसर नाफा खानेलाई घटाएको बिगो बुझी बिगो बमोजिम जरिवाना गर्नुपर्छ ।

१३ नं. ॥ ॥ भर्ने, नाप्ने, तौल्ने, माना, पाथी, ढक, गज इत्यादिमा घटाई बढाई चलन गर्नेलाई र सो घटे बढेको वस्तु चलन गर्ना निमित्त बदनियतले पसलमा राख्नेलाई सो नोक्सानी बिगो भराउनु पर्नेमा भराई पटकै पिच्छे पचास रुपैयाँका दरले जरिवाना गर्नुपर्छ ।

१४ नं. ॥ ॥ छाप, नम्बर, निशाना नलागेका माना, पाथी, ढक, गज इत्यादि फेला परेमा र तौल गर्ने काँटा र छाप नम्बर लागेका माना, पाथी, ढक, गज, इत्यादिमा पनि केही बेहोराले तौल प्रमाणको कैफियत गरी घटी बढी पर्ने गरे गराएको त्यस्ता माल फेला परे जफत गरी चलन नालायकको तुल्याई बेकम्मा गराई लिलाम बिक्री गरी श्री ५ को सरकार दाखिल गर्नुपर्छ ।

१५ नं. ॥ ॥ गैह्र माल झुट्टालाई सद्दे हो भनी वा कपट मिलाई बेचेमा सो बेच्दा बढी आएको कसरको मोलको बिगो नोक्सान पर्ने धनीलाई भराई बेच्नेलाई पटकै पिच्छे पचास रुपैयाँका दरले जरिवाना गर्नुपर्छ ।

१६ नं. ॥ ॥ कसैले पनि खोटा, माला, प्वाल परेको वा पोलिई वा अरु केही भै टक नबुझीने भएको दागी सिक्का चलन व्यवहार गर्नु हुंदैन। लेखिए बाहेक अरु मलेदा वा छेउछाउमा घेरा झरेको

नेपाल कानून आयोग

वा फुटेको अड्डा लगायत सबैले लिने दिने गर्नुपर्छ । फुटे झरेको भनी नलिनेलाई सो नलिएका बिगो बमोजिम जरिवाना हुन्छ चलन व्यवहार गर्न नहुने सिक्का अड्डामा बुझाउन ल्याएकोमा भने काटी दुई टुक्रा पारी फिर्ता दिनु पर्छ । काट्न नपर्ने सिक्का काटी फिर्ता दिएको ठहरे सो काट्ने सरकारी कर्मचारीलाई काटेको बिगो बमोजिम जरिवाना गरी नोक्सानी बिगो समेत भराई दिनुपर्छ ।

१७ नं. ॥ ॥ श्री ५ को सरकार ले काटी दिएका दागी माला र दैवी परी बेकम्मा भएको बाहेक सरकारी टक लागेको अरु सिक्का श्री ५ को सरकार नसाधी गाल्नेलाई गालेको बिगो बमोजिम जरिबाना गर्नुपर्छ ।

१८ नं. ॥ ॥ खोटो टक, छाप, नम्बर, निशाना लागेका नगद जिन्सीमाल जानी जानी पूरा मोलमा चलाई फाइदा उठाउने नियतले किन्ने बेच्ने चलन व्यवहार गर्नेलाई बिगो जफत गरी एकसय रुपैयाँसम्म जरिवाना गर्नुपर्छ ।

१९ नं. ॥ ॥ एक फेरा काम लागी रद्दी भै सकेको टिकट, लिफा झुक्यानमा पारी चलाउने नियतले जानी जानी फेरि काममा लाउने वा काममा लगाउन उद्योग गर्नेलाई टिकट वा लिफा थान एकको बिगो पचास रुपैयाँभन्दा घटी भए फी थान पचास रुपैयाँका दरले र बढी भए बिगो बमोजिम जरिवाना गर्नु पर्छ ।

२० नं. ॥ ॥ सरकारी नोट सिक्का सो नोट सिक्कामै लेखिए बमोजिमको दरमा लिनु दिनुपर्छ । घटी बढी पारी लिए दिए वा चलन गरे गराएमा बिगो जफत गरी पाँचसय रुपैयाँसम्म जरिवाना हुन्छ ।

२१ नं. ॥ ॥ सरकारी नोट सिक्का मध्ये यो यस्तो नोट सिक्का चलन चल्ती नगर्नु भनी वा यस्तो ठाउँमा नलैजानु भनी श्री ५ को सरकारले नेपाल गजेटमा प्रकाशित आदेशद्वारा मनाही गर्न सक्नेछ । सो बमोजिम मनाही गरिएको नोट सिक्का श्री ५ को सरकारले नेपाल गजेटमा सूचना प्रकाशित गरी सोही सूचनामा तोकिएको समयभित्र तोकिएको ठाउँमा दाखिल गर्न आदेश दिन

नेपाल कानून आयोग

सक्नेछ । सो बमोजिम दाखिल हुन आएको नोट सिक्काको सट्टा सो दाखिल गर्नेलाई चलन चल्तीमा रहेको उत्तिकै मोलको अर्को नोट सिक्का दिइनेछ । लेखिए बमोजिम मनाही भएको नोट सिक्का आदेशको वर्खिलाप कसैले चलन चल्तीमा ल्याए वा मनाही भएको ठाउँमा लगेमा वा दाखिल गर्नुपर्ने ठाउँमा म्यादभित्र दाखिल नगरेमा त्यस्तो नोट सिक्का श्री ५ को सरकारको आदेशबाट जफत हुन सक्नेछ र त्यस्तो नोट सिक्का कसैले चलन चल्ती गरिरहेको वा चोरी निकासी गरेको वा लुकाई दवाई राखेको पक्राउ गरी सावित गराई दिनेलाई सो पक्राउ भएको व्यक्तिबाट जफत गरिएको नोट सिक्काको सयकडा दश चलन चल्तीमा रहेको नोट सिक्काबाट पुरस्कार दिइनेछ ।

२२ नं. ॥ ॥ यस महलमा "सरकारी" भन्नाले श्री ५ को सरकारबाट स्वीकृत भएको समेतलाई सम्झनु पर्छ ।

२३ नं. ॥ ॥ खोटा टक मारे बनाएको काम गरेकोछ भन्ने कुरामा सो गर्नेको जीउसम्म र सो बाहेक अरु कुरामा सो काम भए गरेका मितिले तीन महीनाभित्र उजूर नदिए लाग्न सक्दैन ।

२४ नं. ॥ ॥ यस महलका कुरामा कैद गर्नु पर्दा बाह्र वर्षदेखि बढ्ता गर्न हुंदैन ।

नेपाल कानून आयोग

महल ७

चौपायाको

१ नं. ॥ ॥ मारौं भन्ने नियत लिई गाई, गोरु मार्न, मार्न लगाउन, मार्नाको उद्योग गर्न, सो नियतले विदेशमा लैजान वा लगी बिक्री गर्न समेत हुंदैन। लेखिए बाहेक ऐनले मनाही भएको र आफ्नो हक नपुग्ने अरु चौपाया जनावर, पशु पंक्षी समेत मारी नोक्सान गरिदिन समेत हुंदैन।

२ नं. ॥ ॥ मारौं भन्ने नियत नगरी उपकारका निमित्त वा अरु केही कुरा गर्दा अकस्मात लाग्न गई वा केही भई गाई गोरु मर्न गएको भए भवितव्य ठहर्छ । जीउमा परेको पीडा निको गराउनका लागि उपकारका निमित्त जीउमा घाउ लगाउन, डाम्न वा केही अङ्गबाट रगत झिक्न हुन्छ ।

३ नं. ॥ ॥ अघिदेखि चली आएको देवताको पूजामा गाई बाहेक अरु स्त्री जाति चौपाया बली दी मार्न हुन्छ । लेखिएका अवस्थामा बाहेक कुनै स्त्री जाति चौपाया कसैले मार्न हुंदैन।

४ नं ॥ ॥ जानी जानी गाई, गोरु मार्न भनी कसैले हतियार उठाई वा अरु कुनै किसिमसँग मार्न तयार भएको देखियो भने मार्न हुंदैनभनी मनाही गर्नुपर्छ । नमानी मनाही गर्ने मानिसलाई समेत हतियार चलायो भने त्यसै ठाउँमा काटी हानी मार्नेलाई खतबात लाग्दैन । सो बाहेकको अवस्थामा भने मार्न हुंदैन। पक्री अड्डामा सपुर्द गरी दिनुपर्छ ।

५ नं. ॥ ॥ कसैले गाई, गोरुलाई हतियार वा लाठा ढुङ्गा इत्यादिले हानेकोमा सो गाई, गोरु सोही पीरले उठ्न नसकी थला परी एक्काइस दिनभित्र मर्‍यो भने सोही हान्नेको चोटले मरेको ठहर्छ । म्याद नाघी मरेमा वा हिड्न डुल्न लागे पछि अरु व्यथा लागी मरेकोमा सो हान्नेलाई त्यसले लगाएको घा खतको मात्र सजाय हुन्छ ।

६ नं ॥ ॥ ऐनले मार्न मनाही भएका चौपाया जनावर बाहेक अरु पाली राखेका चौपायाले आफ्नो बाली नोक्सान गरिदिएमा ती चौपाया पनि मार्न, खुनी गरिदिन हुँदैन । पुलिस कार्यालयमा

नेपाल कानून आयोग

लगी बुझाई नोक्सान भएको बिगो धनीबाट लिन पाउँछ । खूनी गराई दिएको भए बालीको बिगो पाउँदैन । गाई गोरु बाहेक अरु जनावर खूनी गरेमा सजाय हुंदैन। मारेमा धनीको बिगो भराई सजाय पनि गर्नु पर्छ ।

७ नं. ॥ ॥ पाली राखेको जनावर मात्तिई बौलाई वा अरु थोक केही भई नोक्सान गर्ने देखिएमा समेत त्यसबाट हुन सक्ने जोखिमी नोक्सानीको हर तरहबाट बचाउ राखी हेरचाह पुऱ्याई कसैलाई नोक्सान गर्न नपाउने गरी पाल्नु राख्नु पर्छ । सो बमोजिम गरेबाट हानी, टोकी वा अरु केही कुरा गरी कसैको ज्यान मर्न गयो भने त्यसको धनीलाई भवितव्यका ऐन बमोजिम गर्नुपर्छ । मानिस मार्ने चौपायाका हकमा जफत गरी मारी मासु खान हुने जातको जनावर रहेछ भने काटी मासु लिलाम गरिदिनु पर्छ, मासु खान नहुने भए फाली गाडिदिनु पर्छ । गाई गोरु र अरु ऐनले मार्न नहुनेलाई भने नजिकमा सरकारी गोठ, तबेला, हात्तीसार जे छ उही पठाई नोक्सान गर्न नपाउने हिसाबसँग बचाउ गरी राख्ने कुराको समेत जनाउ दिनुपर्छ । घरका मानिसमा जहान वा त्यसको हेरचार गर्ने मानिसलाई मारेको भए बात लाग्दैन । जनावरका हकमा जफत गरी लेखिए बमोजिम गर्नुपर्छ । मानिस बाहेक अरु अर्काको चौपाया मारिदिएमा भए त्यसको बिगो भराई ऐन बमोजिम सजाय गर्नुपर्छ । सवार चढिरहेको बेलामा हात्ती, घोडा इत्यादि सवारीका जनावारले केही व्यहोरासँग नोक्सान गरेमा तत्सम्बन्धी कानून बमोजिम हुन्छ ।

८ नं. ॥ ॥ साँढे वा बूढा खाडा गाई, गोरु वा नव्याउने वैला गाई विदेशमा लान, पठाउन र लगी बिक्री गर्न समेत हुंदैन। कसैले गऱ्यो भने बिक्री भएकोमा बिगो जफत गरी जीउ एकको एकसय रुपैयाँका दरले जरिवाना गर्नुपर्छ विदेशी मुलुकमा लान भनी हिंडाएको पुऱ्याउन नपाउँदै बीचैमा पक्राउ भएको भए जीउ एकको पचास रुपैयाँका दरले जरिवाना गर्नुपर्छ ।

नेपाल कानून आयोग

९ नं. ॥ ॥ बसाहा वा डामी छाडेका साँढे कसैले बेच्न किन्न हुंदैन। किने बेचे बेच्नेको थैली जफत गरी बेच्नेलाई सजाय गर्नुपर्छ । डामेको चिन्ह भएको थाहा नपाई किन्नेलाई बात लाग्दैन । बेच्नेबाट थैली फिर्ता लिई किन्नेलाई दिलाई बेच्नेलाई सजाय गर्नुपर्छ ।

१० नं. ॥ ॥ नेपाल सरहदबाट कुनै प्रकारका गाई, गोरु, साँढे, बसाहा विदेशमा लगी मार्ने मराउनेलाई छ वर्षसम्म कैद गर्नु पर्छ ।

११ नं. ॥ ॥ जानी जानी गाई गोरु मार्नेलाई बाह्र वर्ष र बचन दिनेलाई छ वर्ष कैद गर्नुपर्छ । चौंरी गाई मार्नेलाई जीउ एकको चालीस रुपैयाँका दरले जरिवाना गर्नुपर्छ ।

१२ नं. ॥ ॥ मार्नाको मतलबले गाई गोरुलाई बिष खुवाएकोमा नमरे सो खुवाउनेलाई छ वर्ष, बचन दिनेलाई तीनवर्ष र खुवाउने उद्योगसम्म गरेको खुवाई नसकेको भए दुईवर्ष कैद गर्नुपर्छ ।

१३ नं. ॥ ॥ मार्नाका मतलबले गाई गोरुलाई समाती दिई वा बाँध छाँद गरिदिई अरुका हातबाट मराउनेलाई छ वर्ष कैद गर्नुपर्छ ।

१४ नं. ॥ ॥ गाई गोरुलाई कुटपीट गरी अंगभंग गर्नेलाई दुईवर्ष कैद र घाउ रगतपच्छे गर्नेलाई दुईसय रुपैयाँसम्म जरिवाना गर्नुपर्छ । चौंरी गाईलाई अंगभंग वा घाउ रगतपच्छे गर्नेलाई बीस रुपैयाँसम्म जरिवाना गर्नुपर्छ ।

१५ नं. ॥ ॥ कसैको गाई गोरुलाई कुट्दा भवितव्य भई गाई गोरु मर्न गएमा बिगो भराई बिगो बमोजिम जरिवाना गर्नुपर्छ ।

१६ नं. ॥ ॥ गाई बाहेक यसै महलको ३ नम्बर बर्खिलाप स्त्री जाति चौपाया मार्नेलाई बिगो बमोजिम र गर्भिणी मारेको रहेछ भने बिगोको दोब्बर जरिवाना गर्नुपर्छ ।

१७ नं. ॥ ॥ छाडा गरी पालेको चौपायाले वा गोठाला लाएकाले गोठालाले हेरचाह नपुऱ्याई दिंदा मानिस चौपायालाई जीउ मर्ने गरी चोट पटक जीउ जखम पाऱ्यो भने छाडा राखेको चौपायाले मारेमा चौपायाका धनीलाई र सोह्र वर्ष उमेर पुगेको होस् दुरुस्त भएको गोठालाको जिम्माकोले भए

नेपाल कानून आयोग

गोठालालाई र सोह्र वर्ष उमेर नपुगेको गोठालो जिम्माकाले भए माल धनीलाई नै बीस रुपैयाँसम्म जरिवाना गर्नुपर्छ ।

१८ नं. ॥ ॥ बसाहा, डामी छाडेको साँढे र गाई कसैले जोत्न हुंदैन। जोत्नमा प्रयोग गरेको चौपायलाई फुर्सद गरिदिई जोत्ने मानिसलाई बीस रुपैयाँसम्म जरिवाना गर्नुपर्छ ।

१९ नं. ॥ ॥ गौबध भएका कुरामा छ महीनाभित्र र अरुमा भए गरेका मितिले पैंतीस दिनभित्र नालिस नदिए लाग्न सक्तैन ।

नेपाल कानून आयोग

महल ८

वेरीतसँग थुन्दाको

१ नं. ॥ ॥ ऐनले थुन्नु पर्ने मुद्दामा पक्राउ भएका मानिसलाई थुन्दा अन्न पानी समेतको खानेकुरा खानपीन दिई वा ऐन बमोजिम सिधा लगाई खान दिई मात्र थुन्नु पर्छ । सो बमोजिम नगरी वा ऐनले थुन्न नहुने मानिसलाई खानपीन दिई वा नदिई थुनेमा समेत बात लाग्छ ।

२ नं. ॥ ॥ अन्नपानी खान नदिई थुनेकोमा असख बिरामी वा बाह्र वर्ष नपुगेका वा साठी वर्ष नाघेका मानिसलाई तीन दिन तीन रात थुन्दा मर्न गएमा र लेखिए बाहेक अरु अवस्थाका मानिसलाई सात दिनदेखि बढी थुन्दा सोही कुराले मर्न गयो भने ज्यानमारा ठहर्छ । ज्यान सम्बन्धीका महल बमोजिम सजाय हुन्छ । खान दिई थुनेकोमा अरु व्यथा लागी मर्न गएमा र खानपीन दिएकोमा नखाई मर्न गएमा भने बात लाग्दैन ।

३ नं. ॥ ॥ अन्नपानी बन्द गरी थुनेलाई ज्यान मरेको नभए एक दिन एक रातको पाँच रुपैयाँ, दुई दिनको पन्ध्र रुपैयाँ, तीन दिनको तीस रुपैयाँ, चार दिनको साठी रुपैयाँ, पाँच दिनको एकसय बीस रुपैयाँ, छ दिनको दुईसय चालीस रुपैयाँ, सात दिनको चारसय अस्सी रुपैयाँ, आठ दिनको नौसय साठी रुपैयाँ, नौ दिनको एकहजार नौसय बीस रुपैयाँ, दश दिनको तीनहजार रुपैयाँ, एघार दिनदेखि प्रत्येक दिनको तीन सय रुपैयाँका दरले थपी एक्काइस दिनसम्मको छ हजार तीनसय रुपैयाँका दरले जरिवाना र जति दिन थुनेको हो उति दिन सम्म कैद गर्नुपर्छ । सो थुन्दा नेल चमोट हाली वा ठिंगुरा ठोकी थुनेको भए लेखिएका सजायको सवाई र हतकडी वा गलफन्दी समेत हाली थुनेको भए डेढी बढाई सजाय गर्नुपर्छ । लेखिए बमोजिम गरी जोसुकैले नाबालकलाई र लोग्ने मानिसले स्वास्नी मानिसलाई थुनेकोमा माथि लेखिएको जरिवानाको दोब्बर बढाई सजाय गर्नुपर्छ ।

नेपाल कानून आयोग

४ नं. ॥ ॥ ऐनले थुनामा राख्न हुनेमा बाहेक कसैले कसैलाई खानपीन दिई थुनेमा जति दिन थुनेकोछ उति दिनको महीना एकको एक सय पचास रुपैयाँका दरले, नेल चमोट हाली वा ठिंगुरा ठोकी थुनेकोमा तीन सय रुपैयाँका दरले र हतकडी गलफन्दी हाली थुनेकोमा चार सय पचास रुपैयाँका दरले जरिवाना र जति दिन थुनेको छ उति दिनसम्म कैद गर्नुपर्छ । लोग्ने मानिसले स्वास्नी मानिसलाई वा जोसुकैले नाबालक वा सरकारी कर्मचारीलाई थुनेकोमा भने माथि लेखिएको सजायको दोब्बर सजाय गर्नुपर्छ ।

५ नं. ॥ ॥ मुद्दा परी कारवाईको सिलसिलामा ऐनले थुन्नु पर्ने देखि असल नियतले थुनेकोमा पछि थुन्न नहुने ठहरे पनि सम्बन्धित सरकारी कर्मचारीलाई यस महल बमोजिम सजाय हुँदैन।

६ नं. ॥ ॥ थुन्नेबाट असूल भएको जरिवानाको अन्नपानी खान दिई थुनेको भए तीन खण्डको एक खण्ड र अन्नपानी खान नदिई थुनेको भए आधा थुनाई माग्नेलाई भराई दिनुपर्छ ।

७ नं ॥ ॥ थुनेको कुरामा थुनाबाट छुटेको मितिले पैंतीस दिनभित्र नालिस नदिए लाग्न सक्तैन ।

नेपाल कानून आयोग

महल ९

कुटपिटको

१ नं. ॥ ॥ कसैले कसैलाई हात हतियार उठाई वा अरु कुनै प्रकारले रगतपच्छे घा चोट अंगभंग पारेमा वा जीउमा अरु पीडा नोक्सान हुने काम गरेमा कुटपीट गरेको ठहर्छ ।

२ नं. ॥ ॥ कुटपीट गर्दा देहाय बमोजिम भएमा अंगभंगको खत ठहर्छ-

आँखाको हेर्ने शक्ति हीन गरी वा आँखा फोरी अन्धो गरिदिएमा १

नाकको सुंघ्ने शक्ति हरण गरिदिएमा १

कानको सुन्ने शक्ति हरण गरी बहिरो गरिदिएमा १

जिब्रोको बोल्ने शक्ति हरण गरिदिएमा १

स्वास्नीमानिसको दूध काटी बेकम्मा गरिदिएमा १

नल फलको पुरुषत्व शक्ति हीन गरी नपुंसक गरिदिएमा.................. ....१

मेरुदण्ड डँडाल्नु, हात, खुट्टा वा यिनैको जोर्नी भाँची फोरी फुकाली बेकम्मा पारिदिएमा....................१

नेपाल कानून आयोग

३ नं. ॥ ॥ इवी अदावत र कुटपीट गरुँ भन्ने इच्छा नगरी केही काम गर्दा त्यसै कामका सम्बन्धबाट कसैलाई कुनै किसिमको चोट लाग्न गै अंगभंग घा खत इत्यादि केही हुन गएछ वा लेखिएका हिसाबसँग एक चित्त भई काम गरिरहेका बखत वा ठाउँमा काम गर्नेले बचाउ गर्न नपाउने किसिमसँग मात्र थाहा पाई अथवा थाहै नपाई अकस्मातमा मानिस पर्न आउँदा त्यसलाई चोट लाग्न गै अंगभंग घा चोट इत्यादि हुन गएछ भने भवितव्यबाट भएको ठहर्छ । त्यस्तोमा देहायमा लेखिए बमोजिम गर्नुपर्छ --------------------------------

लेखिएको काम होशियारी र सावधानीसँग गर्दागर्दै चोट लागी अंगभंग भएमा एक अंगभंगको एकसय रुपैयाँको दरले अंगभंग हुनेलाई घा खर्च भराई सो गर्नेलाई बीस रुपैयाँ जरिवाना गर्नुपर्छ । सो बाहेक

अरु चोटपटक नील पर्न गएमा घा चोट हेरी पचास रुपैयाँसम्म घा खर्च भराई दश रुपैयाँसम्म जरिवाना गर्नुपर्छ १

लेखिएका काम होश नपुऱ्याई वा हेलचक्र्याई गरी पर्वाह नराखी काम गरेकाबाट चोट लागी अंगभंग हुन गएमा एक अंगभंगको दुईसय रुपैयाँको दरले अंगभंग हुनेलाई घा खर्च भराई सो गर्नेलाई एकसय रुपैयाँ जरिवाना गर्नुपर्छ । सो बाहेक अरु चोटपटक नील परेमा घा चोट हेरी एकसय रुपैयाँसम्म घा खर्च भराई पचास रुपैयाँसम्म जरिवाना गर्नुपर्छ २

४ नं. ॥ ॥ अघिको इबी अदावत वा कुनै कुराको लालचले वा लुकी चोरीकन पनि हानेको रहेनछ केही कुरामा झगडा हुँदा आफ्नो विराम केही नभई अर्काले पहिले हात हतियारको चोट छोड्न आँटेको वा चोट छोडिसकेपछि सो चोटको जोखिमी बचाउनका निमित्त र अर्काले आफ्नो धनमाल चोर्न लागिरहेको वा अरु अपराध हुने किसिमको केही काम गरिरहेको देखी पक्रन खोज्दा हात हतियार उठायो वा सो मानिस जुलुमी रहेछ र त्यसलाई उसै बखत पक्राउ गर्नलाई कुटपीट नगरी पक्रन नसकिने भै हात छाडनु पर्दा घा चोट अंगभंग केही हुन गएछ भने सो गर्नेलाई र रक्षा शिक्षा गर्नेले कुटाई माग्नेको हितको निमित्त मनासिब माफिकको सामान्य बल प्रयोग गरी कुटेमा सो कुट्नेलाई पनि कुटपीटको बात लाग्दैन ।

५ नं. ॥ ॥ अर्कामाथि हात हतियार उठाई वा अरु केही प्रकार गरी मैले यो काम गरे भने परिणाम अंगभंग वा चोट पीडा यस्तो पुग्न सक्छ वा संभव छ भन्ने कुरा जानी बुझी होस् वा इबी परेकालाई इबी सघाउनका लागि होस् वा केही कुराका लालचले होस् वा लुकी चोरीकन होस् इत्यादि कुरा गरी कसैलाई कुनै प्रकारले पहिले हातहतियार उठाई वा अरु केही कुरा गरी चोट पटक अंगभंग इत्यादि गर्नेलाई यसै महलको तल नम्बर नम्बरमा लेखिए बमोजिम सजाय गर्नुपर्छ ।

६ नं. ॥ ॥ अंगभंगको खतमध्ये अन्धो र नपुङ्सक यी दुई खतमा जुनसुकै एक खत गरे पनि सो गर्नेलाई एकहजार रुपैयाँ जरिवाना गरी आठ वर्ष कैद गर्नुपर्छ । सो दुई खत बाहेक अंगभंग्को अरु

नेपाल कानून आयोग

खतमध्ये जुनसुकै एक खत गरे पनि सो गर्नेलाई पांचसय रुपैयाँ जरिवाना गरी आठ वर्ष कैद गर्नुपर्छ। एउटै किसिमको काम लिने एउटाभन्दा बढी अंग हुनेमा सो मध्ये एउटा अंग मात्र बेकम्बा पारी दिएको भए माथि लेखिएको सजायको आधा सजाय गर्नुपर्छ। सो खत निको भई काम लाग्ने भएमा भने दुइ वर्ष मात्र कैद गर्नुपर्छ । जरिवानाको रुपैयाँ तिऱ्यो भने सो जम्मै रुपैयाँ र तिरेन भने कसूरदारका अंशको मात्र सम्पत्ति जायजात लिलाम बिक्री गरी उपर भए जति रुपैयाँ घा खर्च बापत घा खत लाग्ने मानिसलाई भराई दिनुपर्छ। उपर नभएको जरिवानाको रुपैयाँजतिमा एकहजार रुपैयाँको एक वर्ष कैद गर्ने हद कायम गरी सोही दामासाहीले कैद गर्नुपर्छ।

७ नं. ॥ ॥ अंगभंगको खत हुने बाहेक अरु अंग फोर्ने छिनाल्ने फुकाल्नेलाई सो अंग निको भै काम लाग्ने भएमा दुईसय रुपैयाँ जरिवाना र छ महीना कैद र निको भईकन पनि काम नलाग्ने भएमा वा निकै नहुने भएमा पांचसय रुपैयाँ जरिवाना र एक वर्ष कैद गर्नुपर्छ।

८ नं. ॥ ॥ अंगभंगको खत हुने बाहेक घाँटीदेखि माथि देखिने ठाउँसम्मका अनुहारमा जुनसुकै व्यहोरासँग काटी छिनाली दिई खत डाम लगाई जिन्दगी भर जस्ताको तस्तो नहुने गरी कुरुप पारिदिनेलाई खत हेरी पांचसय रुपैयाँसम्म जरिवाना र एक वर्षदेखि तीनवर्षसम्म कैद र जस्ताको त्यस्तो गरी निको भए पनि कुरुप देखिने गरी खत टाटो वा डाम रहने भएमा खत अनुसार तीनसय रुपैयाँसम्म जरिवाना र एक वर्षसम्म कैद गर्नुपर्छ।

९ नं. ॥ ॥ साधारण हतियार वा लाठा ढुंगाले हानि घोची काटी अंगभंग हुने बाहेक अरु चोट पटक पारी दिएमा घोचेको घाउको गहिराई नापी र हानेका घाउमा लमाई वा गहिराई जुन तर्फका नापबाट बढी खत हुने देखिन्छ उसैतर्फको नापबाट एक इञ्चको एकसय रुपैयाँका दरले जरिवाना गर्नुपर्छ। बन्दूक, खुकुरी, तरवार, कांढ, च्याप्सा, भाला, कटारी, खुंडा, बञ्चरा, गडांसा अरु यस्तै किसिमको गैह्र जोखिमी हतियारले काटी हानी घोची घाउ चोट पारेमा लेखिए बमोजिम इञ्चीको

नेपाल कानून आयोग

नापबाट प्रत्येक इञ्चको पचासरुपैयाँ जरिवाना र एक महीना कैदका दरले दुई वर्ष नपुगेसम्म कैद समेत गर्नुपर्छ ।

१० नं. ॥ ॥ लाठा ढुंगा वा हतियारले हानी रोपी घोची एक इञ्चीदेखि मुनिको घाउ पारेमा जोखिमी साधारण हतियारको र परेको घाउको विचार गरी एकसय रुपैयाँसम्म जरिवाना गर्नुपर्छ ।

११ नं. ॥ ॥ कुटपिट गरी नील पारेमा एक नीलको तीस रुपैयाँको दरले तीनसय साठी रुपैयाँ नपुगेसम्म जरिवाना गर्नुपर्छ ।

१२ नं. ॥ ॥ अर्काको दाँत फुकाल्ने भाँच्नेलाई दांत एककोसाठी रुपैयाँका दरले जरिवाना गर्नुपर्छ ।

१३ नं. ॥ ॥ नङले दाँतले वा अरु थोक गैह्रले रगतपच्छे गराउने, लुछ्ने, छाला खुइल्याइदिने, रातो डाम पार्ने वा बाँध छाँद कटक बिजुली इत्यादि गैह्र कुरा गरी त्यसबाट जीउमा दुःख पीडा पुऱ्याउनेलाई पीडाको विचार गरी पचास रुपैयाँसम्म जरिवाना गर्नुपर्छ ।

१४ नं. ॥ ॥ आगो, आगो समान पोल्ने गराइएका बस्तु वा तेजाब इत्यादिले पोली डामी दली घसी इत्यादि गैह्र कुरा गरी जीउमा पीडा गराउनेलाई अंगभंग कुरुप भएको रहेनछ भने आङ, मुख, कानमा पोलेको भए पचास रुपैयाँ जरिवाना र दुई महीना कैद, नाक, आंखामा भए एकसय जरिवाना र चार महीना कैद, गुदद्वारमा भए दुईसय रुपैयाँ जरिवाना र आठ महीना कैद, लिंगमा भए चारसय रुपैयाँ जरिवाना र एक वर्ष चारमहीना कैद, भगमा भए आठसय रुपैयाँ जरिवाना र दुईवर्ष आठ महीना कैद गर्नुपर्छ । लेखिए देखि बाहेक अरु पोल्ने बस्तु गैह्रले पीडा पर्ने गरी पोली, डामी दली, घसी दिनेलाई लेखिएका सजायको आधा सजाय गर्नुपर्छ । विषयको धूवां दिने वा बेहोश हुने कुरा सुंघाउनेलाई एकसय रुपैयाँ जरिवाना र दुई महीना कैद गर्नुपर्छ । अंगभंग र कुरुप भएको रहेछ भने यसै महलका ६।८ नम्बर बमोजिम सजाय गर्नुपर्छ ।

नेपाल कानून आयोग

१५ नं. ॥ ॥ एकै दिन एकै वारदातमा एकै जनालाई कुटपीट अंगभंग रगतपच्छे समेत गैह गरेमा ठूलो खतको मात्र सजाय गर्नुपर्छ । अरु खत खाप्न हुँदैन ।

१६ नं. ॥ ॥ अर्कालाई अह्राई कुटपीट गराउनेलाई सजाय गर्दा अह्राउ मानी कुटपीट गर्ने सबैलाई भएको जम्मा सजाय बमोजिम सजाय गर्नुपर्छ ।

१७ नं. ॥ ॥ कुटपीट गर्न लागेको बेलामा छुट्याईदिन हुन्छ । छुट्याएका कुरामा छुट्याउनेले हात हाल्यो भनी बात लाउन पाउँदैन ।

१८ नं. ॥ ॥ धेरैजना भै कुटपीट गरेमा जसले जस्तो रीतसँग जे कुरा गरेको छ उसलाई उसै कसूरको सजाय गरी हुल गरे वापत जनही देहायमा लेखिए बमोजिम थप सजाय समेत हुन्छ--------

यस महल बमोजिम कैद हुने कसूर तीनजनासम्मको हूल भई गरेमा बीस रुपैयाँ, तीनजनादेखि बढी पांचजनासम्मको हूल भई गरेमा चालीस रुपैयाँ, पांचजनादेखि बढी दशजनासम्मको हूल भई गरेमा साठी रुपैयाँ, दशजनादेखि बढी बीसजनासम्मको हूल भई गरेमा अस्सी रुपैयाँ र बीसजनादेखि बढी जतिसुकैजनाको हुल भई गरेमा एकसय रुपैयाँका दरले जरिवाना हुन्छ १

यस महल बमोजिम जरिवाना मात्र हुने कसूर हूलभै गरेमा सो जरिवानाको तीनजनासम्मको हूल भै गरेमा सयकडा दश रुपैयाँ, तीनजनादेखि बढी पांचजनासम्मको हूल भई गरेमा सयकडा पन्ध रुपैयाँ, पांचजनादेखि बढी दशजनासम्मको हूल भई गरेमा सयकडा बीस रुपैयाँ, दशजनादेखि बढी बीसजनासम्मको हुल भई गरेमा सयकडा पच्चीस रुपैयाँ र त्यसदेखि बढी जतिसुकै जनाको हूल भै गरेमा पनि सयकडा पचास रुपैयाँका दरले जरिवाना हुन्छ.. २

१९ नं. ॥ । कुटपीटका कुरामा नालिस दिंदा कुटाइका पीरले बेहोस भएकाबाट यस यसका चोटले घा चोट भएको भनी खोली लेखिदिन नसकेको वा वादीमा सो कुरा खोली लेखिदिएमा पनि साक्षी प्रमाणबाट सो घा चोट यस यसले पारेको भन्ने कुरा खुल्न नसकेमा एकजनादेखि बढीको हूल

भई कुटपीट गरेको रहेछ भने परेका घा चोटको सजायमा हूल भै कुटपीट गरेमा र धेरै खत पारेमा यसै महलका १५।१८ नम्बर बमोजिम बढाउँदा हुने सजाय जम्माको दामासाही गरी कुटपीट गर्ने सबैलाई बराबर पारी सजाय गर्नुपर्छ ।

२० नं. ॥ ॥ कुटपीट गर्दा नील घा चोट गैह्र भएकोमा नील घा चोट निको नहुँदैमा सकेसम्म चाँडो सो कुटपीट भएका इलाकाको नजीकको पुलिस अफिस, पञ्चायत वा सम्बन्धित मुद्दा हेर्ने अड्डामा गै जँचाउनु पर्छ । सो बमोजिम घा नील देखाउन र जँचाउन आउनासाथ नजीक अस्पताल वा सरकारी डिस्पेन्सरीमा पठाई जँचाई उसको लेखोट बमोजिम र नजिकमा अस्पताल वा सरकारी डिस्पेन्सरी नभए त्यस ठाउँमा दुवैथरको नातेदार हकवाला भए तिनीहरु र सरजमीनका जानिफकार भलाद्मी कम्तीमा चारजनालाई समेत राखी हेर्न लगाई जाँची ठहराई सो ठहराए बमोजिम फलानाको यतिसम्म भएकोछ भन्ने घा जाँचको मुचुल्का गराई लिनुपर्छ । पञ्चायतले जाँचेकोमा भने उसको अधिकार क्षेत्रको बाहिर भए मुद्दा हेर्ने अड्डामा बुझाई दिनुपर्छ ।

२१ नं. ॥ ॥ यसै महलका २० नम्बर बमोजिम घा जाँच गर्दा गराउँदा सो जाँच नहुँदै यसदिन यस टायममा यसकारण यस यसले घा चोट पारी दियो भन्ने कुरा पुलिसले पक्राउ गरी ल्याएकोमा दाखिल हुनासाथ मौकामा अड्डाबाट गराउने कागजैमा र पुलिसले पक्राउ गरी ल्याएको नभै घा जँचाउन कुटाई माग्ने आफै आई वा उसका मानिसले जँचाउन ल्याएमा कुटाई माग्नेको होस ठेगानमा रहेको भए उसैको र होस ठेगानामा नभए उसलाई ल्याउने मानिसको दरखास्त दिई वा अड्डाबाटै सोधी लेखी सहिछाप गराई लिई मात्र घा जाँच गरी गराई बेहोस् भएकाको पनि होस् ठेगान हुनासाथ सोधी कागज गराई लिई सो दरखास्त, कागज र घा जाँचको कागज सबै शामेल राख्ने गर्नुपर्छ ।

२२ नं. ॥ ॥ कुटपीट मुद्दामा घा जाँच गर्दा सजायमा घटीबढी पर्ने गरी जीउमा परेको घा भन्दा नापमा वा किसिममा घटीबढी पारी वा नभएको घा चोट पटक छ भनी वा भएको घा चोट

नेपाल कानून आयोग

दबाई छुटाई घा जाँचको कागजमा जानी जानी लेखिदिएको रहेछ भने त्यसबाट सजायमा जति घटी बढी पर्न जाने हुन आउँछ त्यसको अन्जाम गरी पचास रुपैयाँसम्मजरिवाना गर्नुपर्छ ।

२३ नं. ॥ ॥ घा जँचाउन आउँदा झुट्ठा घा खत नील डाम बनाई जँचाउन आएमा साबित भएकालाई बीस रुपैयाँ जरिवाना गर्नुपर्छ ।

२४ नं. ॥ ॥ अड्डामा बसी वा डोरमा खटी गएको वा उर्दी पूर्जी गरी पक्रन तामेल गर्न पठाएको सरकारी कर्मचारीले आफ्ना जिम्माको गर्नुपर्ने कानून बमोजिम सरकारी काम तामेल गर्न पक्रन खोजेका अवस्थामा सो काममा बाधा गराउन वा अरु कुनै कुराको नियतले हूल हुज्जत गरी कुटपीट गरी हात हतियार छोडेछ भने त्यसलाई ऐनले हुने सजायमा चूक अनुसार छ महीनासम्म कैद थप हुन्छ हात नछोडी हुल हुज्जत मात्र गरेमा पचास रुपैयाँसम्म जरिवाना मात्र थप हुन्छ ।

२५ नं. ॥ ॥ कुटाईमाग्नेलाई दिलाउने भराउने कुराका सम्बन्धमा यस महलको ३।६ नम्बरमा लेखिएको कुरामा सोही बमोजिम र अरुमा कुटपीट गर्नेबाट असूल भएको जरिवानाको यस महलको ७।८ नम्बरमा लेखिए बमोजिमको कुटपीटको हकमा आधा र अरुमा तीन खण्डको एक खण्ड कुटाइमाग्नेलाई घा खर्च वापत दिनुपर्छ ।

२६ नं. ॥ ॥ यस महलमा लेखिएका कुरामा सजाय गर्दा कुटपीट मात्र भएकोमा भए तीन वर्ष, हतियारले हानी घोची घाउ पारेको वा आगोले पोले डामेकोमा भए छ वर्ष र अंगभंग पारेकोमा भए दश वर्षभन्दा बढी कैद गर्न हुंदैन।

२७ नं. ॥ ॥ यस महलमा लेखिएको खतमा नालिस गर्न आउँदा कुटपीट गरेका मितिले अंगभंग भएकोमा तीन महीनाभित्र र सो बाहेक अरु गैह्र कुरामा भए सो भएका पैतीस दिनभित्र नालिस नदिए लाग्न सक्दैन ।

नेपाल कानून आयोग

महल १०

ज्यान सम्बन्धीको

१ नं. ॥ ॥ कानून बमोजिम बाहेक कसैले कुनै मानिसको ज्यान मार्न, मार्न लगाउन वा मार्नाको उद्योग गर्न हुँदैन।

२ नं. ॥ ॥ अपहत्या वा अर्काका कर्तव्यले कुनै मानिसको ज्यान मरेमा हकवाला र अरु देख्ने सुन्नेले समेत सो कुराको सूचना जिमीदार, तालुकदार वा स्थानीय पञ्चायतका पञ्च र पुलिस अफिसलाई समेत दिनुपर्छ र त्यस्तो सूचना पाएमा वा अरु कुनै व्यहोराले थाहा भएमा जिमीदार, तालुकदार र पञ्चले समेत देहाय बमोजिम गर्नुपर्छ --

जिमिदार, तालुकदार वा पञ्चले आफूले पाएको सूचना वा खबर यथाशक्य चाँडो स्थानीय पञ्चायतलाई दिनुपर्छ र पुलीस मौकामा आई नपुगेकोमा पञ्चायतले जिमिदार तालुकदार समेत राखी यसै महलको ३ नम्बर बमोजिम लाश जाँच मुचुल्का गराई पुलिस आईनसकुन्ज्याल लाश हिफाजतसाथ राख्नुपर्छ १

अर्काका कर्तव्यले ज्यान मरेको देखिएमा पञ्चायत, जिमिदार, तालुकदार समेतले कर्तव्यवाला कसूरदारको पनि भरसक सुराक पत्ता लगाई पक्रिए पुलिसको जिम्मा लगाई दिनुपर्छ २

पञ्चायतले माथि १ दफा बमोजिम गरेको मुचुल्का पुलिस आउनासाथ पुलिसलाई सुम्पी दिनु पर्छ र पुलिसले पनि कानून बमोजिम लाश जाँच सरजमीन तहकीकात समेतको कारवाई गर्नु गराउनु पर्छ ३

लाश जाँच गर्दा डिस्पेन्सरी वा अस्पताल नजीक भएका ठाउँमा अस्पताल भएसम्म अस्पतालका डाक्टर र सो नभै डिस्पेन्सरी भए सो डिस्पेन्सरीमा रहेको मुख्य चिकित्सकबाट समेत जँचाउन लगाई रिपोर्ट लिनुपर्छ ४

नेपाल कानून आयोग

३ नं. ॥ ॥ अपहत्या वा कर्तव्य परी मरेको उजूर वा शङ्का देखिएकोमा मर्नेको लाश जाँच र मौका तहकीकात गर्दा गर्न जाँदा मौकामा पुग्नासाथ पहिले सो लाश भए रहेका ठाउँभन्दा केही वरै खडा भै वा बसी लाश रहेको ठाउँ वरपर भए परेको हात खुट्टा वा अरु केही किसिमको चिन्ह वा जमीन घष्टिए माडिएको वा कहींबाट घिसारी ल्याएको चिन्ह निशाना इत्यादि केही भए परेको र अरु दशी प्रमाण हुने केही माल छुटे रहेको देखियो भेटियो भने सो व्यहोरा समेत खोली टिपी लेखी सो देखिए भेटिएको दसी चिन्ह निशाना समेत भरसक नमासिने गरी जस्ताको तस्तो रहने हिसाबसँग आखिरी जाँच गरी लाश सदगत गर्ने पूर्जी नहुन्ज्यालसम्म सो सबै कुरा हिफाजतसाथ साबूद राखी अरु तल देहायमा लेखिए बमोजिम के के कुरा भए परेको छ खूब ध्यान दिई हेरी लाशको हालत, सो लाश रहेका ठाउँ जग्गाको अवस्था र चार किल्ला समेत देखाई गर्न सक्ने भए नक्सा समेत खडा गरी रीतपूर्वक लाश जाँचको कागज खडा गर्नुपर्छ --

घा, चोटपटक, नील डाम परी मरेकोमा मर्नेको लाशमा यस यस ठाउँमा यति यति लम्वाई चौडाई गहिराई भएको यति गोटा यस्तो यस्तो घाउ चोट पटक अंगभंग नील डाम, सुम्ला परेको, भाँचिएको, फुतेको भन्ने र छाला खुईलिएको, घसिएको, फाटेफुटेको, घोचेको भन्ने समेत सबै कुरा स्पष्ट खुलाई जाँच गर्नुपर्छ १

झुण्डी मरेको मानिसको लाशको अवस्था देहायमा लेखिए बमोजिम छ छैन जाँची पासो लगाएको डोरी अड्डामा ल्याउनु पठाउनु पर्छ २

ओठ फुस्रो र आँखाको नानी ठूलो छ छैन १

आँखा केही वाहिर निस्केको वा निक्लेको छ छैन २

जिभ्रो बाहिर निस्केको वा ओठले च्यापेको छ छैन ३

मुख, नाक, गुदद्वार वा इन्द्रियको प्वालबाट रगत वा राल इत्यादि समेत लस्सादार पानी र मल बिर्य निस्केको छ छैन ४

नेपाल कानून आयोग

घाँटीमा डोरीको डाम झुण्डिएतिर छ छैन सो डाम गोल वा नागबेली कस्तो छ कैलो डाम परेको र सो ठाउँको छाला साह्रो छ छैन ५

हात मुठी पारेको छ छैन, हात खुट्टाले जमीन छोए समातेको छ छैन ६

कुवा, पोखरी, खोला, नालामा परेका लाशको अवस्था देहायमा लेखिए बमोजिम छ छैन जाँच गर्नु पर्छ ३

पानीबाट उठाउने बित्तिकै हातको छाला चाउरिएको र पेट ढाडिएको छ छैन १

लाश रहेको ठाउँको वरपर कुवा पोखरीका किनारा छेउछाउमा र लाशको मुखमा रगतको छिटा छ छैन ..२

लाशको टाउको, गर्धन वा आङमा समेत कहाँ कहाँ चोट पटक वा रगत लागेकोछ ३

मुठी खुला छ छैन, हातमा केही चीज ली राखेको भए यो यो चीज ली राखेको थियो भनी र मुख आङको छाला नरम वा खस्रो जस्तो छ उस्तो दुरुस्त गरी लेख्नु पर्छ ४

पेटमा पानी रहे नरहेको जाँच्नलाई वारिश भएकोमा वारिस र वारिस नभएकोमा अरु मानिस समेत लगाई लाशलाई घोप्टो पारी पिठ्यूं थिच्न लगाउँदा पानी निस्कन्छ निस्कदैन ५

लिङ्ग खुम्चिएर सानो भएको छ छैन..६

हातको औंलामा छाला खुइलिएको छ छैन.................................७

भगभित्र माटो पसेको छ छैन ८

सर्पले टोकेकोमा देहायमा लेखिए बमोजिम भएको छ छैन जाँच गर्नुपर्छ ४

टोकेको ठाउँमा सुनिएको र कपालको रौ लुछ्दा सजिलैसँग उखेलिने भएको छ छैन १

मर्नु अगाडि सो टोकेको ठाउँमा ठूलो पीर पर्ने गरी दुख्ने र मुखबाट फिंज आउने औंला पनि खुम्ची आँखीभई सानु सानु खोल्न पनि नसक्ने भई मुख पहेंलो निलो र रगत पनि नीलो पातलो चाँडै नजम्ने भएको थियो थिएन...२

नेपाल कानून आयोग

कुरा गर्न नसक्ने लठ्ठ भएर हिंड्न पनि नसक्ने भएको थियो थिएन ३

विष खाए खुवाएमा देहायमा लेखिए बमोजिम भएको छ छैन जाँच गर्नु पर्छ ५

मर्नु अगाडि आँखा खुम्ची आँखाको नानी सानु र मरी सकेपछि ठूलो हुने, मर्न अगाडि बेहोश र निन्द्रा लाग्ने, पसिना धेरै आउने, मुख सुक्ने भएको थियो थिएन १

मर्नु अगाडि उन्मत्त, घाँटी मुख सुक्ने र चेहरा रातो हुने, निद्रा लाग्ने, आँखा टोलाउने भई आँखाको नानी ठूलो ठूलो देखिने र बराबर बेहोस् भई लरबराई बोल्ने भएको थियो थिएन २

मर्नु अगाडि झाडा बान्ता हुने र पेटमा डाहा हुने, ज्यादा प्यास लाग्ने मुख सुनिए जस्तो, नाडी चाँडो चाँडो चल्ने, नाताकती हुने र बेहोस भएको थियो थिएन ३

मर्ने वेलामा शिताङ्ग हुने, खांदा खेरी मुख घांटी पेट पोल्ने, पिडौला फर्कने भएको थियो थिएन ...४

४ नं. ॥ ॥ अपहत्या वा कर्तव्य परी मर्ने मानिसको लाश कानून बमोजिम जाँच भै सकेपछि सो लाश जलाउनु गाड्नु फाल्नु जो गर्नु पर्छ गर्नेको निमित्त लाश जाँच गर्ने पुलीस कर्मचारीले र पब्लिक प्रोसिक्युटर भए निजले समेत सहिछाप गरी पूर्जी गरिदिनु पर्छ । सो पूर्जी नलिई त्यसै लाश जलाउन, गाड्न, फाल्न हुंदैन। सो बमोजिम पूर्जी गरी नदिने वा पूर्जी नलिई लाश जलाउने, गाड्ने, फाल्नेलाई दश रुपैयाँ जरिवाना गर्नुपर्छ । लाश जाँच भै नसक्दै दबाउनका मतलबले लाश जलाउने, गाड्ने, फाल्ने वा सो कुरा गर्न लाउनेलाई अरु कानूनले हुने सजायमा सो गरे वापत छ महीना थपी कैद गर्नु पर्छ ।

५ नं. ॥ ॥ ज्यान लिने इबिलाग वा मनसाय नभै कसैले आफूले गरेको कर्तव्यले मानिस मर्ला भन्ने जस्तो नदेखिएको कुनै काम कुरा गर्दा त्यसैद्वारा केही भई कुनै मानिस मर्न गएको भवितव्य ठहर्छ ।

नेपाल कानून आयोग

६ नं. ॥ ॥ भवितव्य भै मानिसको ज्यान मरेकोमा देहाय बमोजिम सजाय हुन्छ -------------

एउटा कामको निमित्त सावधानीसँग हात हतियार उठाएकोमा केही व्यहोराले अरुलाइ लाग्न गै भवितव्य परेकोमा तीन सय रुपैयाँसम्म जरिवाना हुन्छ १

होस् नपुऱ्याई वा हेलचक्रयाई गरी कुनै काम गर्दा भवितव्य परेकोमा पाँचसय रुपैयाँसम्म जरिवाना वा दुई वर्षसम्म कैद वा दुवै सजाय हुन्छ २

रक्षा शिक्षा गर्नेले मर्नेको हितको निमित्त कुटपीट वा अरु कुनै काम कुरा गर्दा भवितव्य परेकोमा पचास रुपैयाँसम्म जरिवाना हुन्छ ३

रक्षा शिक्षा गर्ने बाहेक अरु कसैले कसैलाई कुटपीट गर्दा भवितव्य परेकोमा पाँचसय रुपैयाँसम्म जरिवाना वा दुई वर्षसम्म कैद वा दुबै सजाय हुन्छ ४

लेखिएदेखि बाहेक अरु कुरा भै भवितव्य परेकोमा दुईसय रुपैयाँसम्म जरिवाना हुन्छ ५

७ नं. ॥ ॥ देहायको अवस्थामा ज्यान मरेकोमा ज्यानमाराको बात लाग्दैन -----------------------

कसैले हात हतियार लिई वा नलिई आफ्नो ज्यान लिनासम्मको जोरजुलूम गर्न लागेकोमा त्यस्तालाई पक्राउ गर्न वा गुहार मद्दत माग्न नसकिने वा मागे पनि बखतमा मद्दत पुग्न नसक्ने वा त्यस्ताको पन्जाबाट भागी उम्की आफ्नो ज्यान बचाउन समेत फूर्सत नपाउने अवस्थामा आफूले केही नगरे आफ्नो ज्यान रहँदैन भन्ने पूरा बिश्वास भै ज्यान बचाउनका खातिर उसै मौकामा केही गर्दा सो जुलूमीको ज्यान मरेको १

बारी वा बगैंचाको अन्न सागपात फलफूल चोरेमा बाहेक अरु चोरी गर्न बाटो अबाटोमा ढुकी बसी वा बाटो अबाटोबाट अर्काको घरभित्र पसी कुनै प्रकारको चोरी गर्न लागेका बखत वा चोर्नका निमित्त सेन खनी भित्र पस्न लागेका बखत पक्रन भरमग्दूर गर्दा पनि मद्दत नपुगी चोर डाँकालाई पक्राउ गर्न नसकिने र केही नगरे आफ्नो धन बच्न नसक्ने भयो भने उसै बखत चोर डाँकुलाइ केही गर्दा मर्न गएको २

नेपाल कानून आयोग

सरकारी तहबील कागजपत्र कैदी थुनुवा इत्यादि गैह्र रहेका अड्डाखाना खोर जेलखाना समेत गैह्रमा चपोट पालो पहरा रहेका चपोट पालेले आफूलाई भएका कानून बमोजिमको काम गर्दा सो काममा बाधा पर्ने वा नोक्सान गर्ने, चोर्ने भाग्ने, भगाउने समेत गैह नियतले उर्दी बर्खिलापको काम गर्नालाई पाले चपोट उपर हमला गरी हात हतियार उठाई वा नउठाई आई लागेमा आफ्नो जीउ वा जिम्मामा रहेको सरकारी मालको बचाउ निमित्त उसै मौकामा केही गर्दा मर्न गएको ३

८ नं. ॥ ॥ यसै महलको ५ नम्बरले भवितव्य ठहर्ने बाहेक कुनै अङ्ग भाँच्ने छिन्ने गरी हाने कुटेमा त्यो थलापरी निको नभए जतिसुकै समय पछि मरे पनि ज्यानमाराको बात लाग्छ ।

९ नं. ॥ ॥ ज्यानै मार्नका लागि कुनै अङ्ग भाँच्ने छिन्ने गरी हाने कुटेमा बाहेक मारौं भनी गैह मर्ने कुरा गर्दा उसै बखत ज्यान नमरी त्यही मारौं भनी गरेका चोट पीरले उठ्न नसकी थला परी एक्काईस दिनभित्र, अरु सास्ती सासना जोरजुलूम गरेमा तीन दिनभित्र र विष गैह खुवाएमा सात दिनभित्रमा मऱ्यो भने ज्यानमारा ठहर्छ ।

१० नं. ॥ ॥ यसै महलको ५ नम्बरले भवितव्य ठहर्ने बाहेक सन्धी कुठाउँमा हातले हान्दा त्यसै पीरले उठ्न नसकी थला परी सात दिनभित्र मऱ्यो वा पीडा पर्ने गरी बाँध छाँद गर्दा त्यसै पीडाले उठ्न नसकी थला परी पाँच दिनभित्र मऱ्यो वा जेसुकै कुरा गर्दा सोही चोट पीरको घाउ डाम पाकी त्यसै पीरले उठ्न नसकी थला परी एक्काई दिनभित्र मऱ्यो भने त्यसैको कर्तव्यले ज्यान मरेको ठहर्छ । सो म्याद नाघी मरेमा कुटपीटको महल बमोजिम हुन्छ ।

११ नं. ॥ ॥ अघिबाट अर्काले कुटपीट गैह गर्दा वा कुनै अरु व्यथा लागि वा अरु केही कुरा भै हिंडडुल कामकाज गर्न नसक्ने गरी थलिएका मानिसलाई कुटपीट गैह गरेमा सो गरेका एकाईस दिनभित्रमा मऱ्यो भने पछिबाट कुट्नेका चोट पिरले मरेको ठहर्छ । अघिबाट कुट्नेलाई ज्यानमारौं भनी कुटेको ठहरेमा यसै महलको १५ नम्बर बमोजिम र ज्यान मारौं भन्ने नियत नलिई कुटपीट गरेमा कुटपीटको महल बमोजिम सजाय गर्नुपर्छ ।

नेपाल कानून आयोग

१२ नं. ॥ ॥ म्यादभित्र हिड्न डुल्न अरु काम गर्न लागेपछि अरु कुनै व्यथा लागी वा अरु कुटपीट गैह गरी म्यादभित्रमा मऱ्यो भने पनि अघिबाट कुट्नेका चोट पीरले मरेको ठहर्दैन । मार्ने नियतले कुटेमा यसै महलका १५ नम्बर बमोजिम र सो नियत नदेखिएमा कुटपीटको महल बमोजिम सजाय मात्र गर्नुपर्छ ।

१३ नं. ॥ ॥ यसै महलका अरु नम्बर बमोजिम ज्यानमाराको बात नलाग्ने अवस्थामा बाहेक कसैले अरुको ज्यान मर्ने गैह्र कुरा गर्दा उसै बखत वा ऐनका म्यादभित्र ज्यान मरेमा सो ज्यान मार्नेलाई र मुख्य भै बचन दिनेलाई र वारदात भैरहेका ठाउँमा गै अर्काको जीउमा हात हाली मार्नालाई संयोग पारिदिने नियतले पक्री समाती राख्ने समेतलाई देहायमा लेखिए बमोजिम सजाय गर्नुपर्छ । छुट्याउनका नियतले हात हाल्ने वा छुट्याईदिनेलाई भने बात लाग्दैन -----------------

धार भएको वा नभएको जोखमी हतियार गैह्रले हानी रोपी घोची ज्यान मारेमा जतिजना भै हतियार छाडेको छ उती जना ज्यानमारा ठहर्छन् । सर्वस्व सहित जन्म कैदको सजाथ गर्नुपर्छ १

बिष खुवाई ज्यान मारेमा खुवाउने ज्यानमारा ठहर्छ । त्यस्तालाई सर्वस्व सहित जन्मकैद गर्नुपर्छ । मानिसलाई विष खुवाउन लगाउनेलाई जन्मकैद गर्नुपर्छ २

लाठा ढुङ्गा र साधारण सानातिना हातहतियारले कुटी हानी रोपी घोची वा अरु ज्यान मर्ने गैह कुरा गरी ज्यान मरेमा एकै जनाले मात्र सो काम गरी ज्यान मारेमा सोही एक जना र धेरै जनाको हूल भै मारेमा यसैले मारेको वा यसको चोट्ले मरेको भन्ने प्रमाणबाट देखिन ठहर्न आएमा सोही मानिस मुख्य ज्यानमारा ठहर्छ । त्यस्तालाई सर्वस्व सहित जन्म कैद गर्नुपर्छ । सो बाहेक अरुलाई र यसैले मारेको वा यसैको चोटले मरेको भन्ने कुरा सो हात हतियार छाड्ने कसै उपर कुनै प्रमाणबाट देखिन ठहर्न नआएमा सबैलाई जन्म कैद गर्नुपर्छ ३

नेपाल कानून आयोग

जुनसुकै कुरा गरिकन पनि ज्यान मार्नामा बचन दिनेलाई वा वारदात भैरहेको ठाउँमा गै मार्नालाई संयोग पारिदिना निमित्त मर्ने मानिसको ज्यूमा हात हाली पक्री समाती दिनेलाई जन्मकैद गर्नुपर्छ ४

१४ नं. ॥ ॥ ज्यान मार्नाको मनसाय रहेनछ, ज्यान लिनुपर्नेसम्मको इवी पनि रहेनछ, लुकी चोरिकन हानेको पनि रहेनछ उसै मौकामा उठेको कुनै कुरामा रीस थाम्न नसकी जोखिमी हतियारले हानेको वा विष खुवाएकोमा बाहेक साधारण लाठा, ढुङ्गा, लात, मुक्का इत्यादि हान्दा सोही चोट पीरले ऐनका म्यादभित्र ज्यान मरेमा दश वर्ष कैद गर्नुपर्छ ।

१५ नं. ॥ ॥ ज्यान मार्नाका लागि उद्योग गरी मर्नेसम्मको जुनसुकै काम गरिसकेको सो काम गर्दा पनि ज्यान भने मर्न पाएको रहेनछ भने त्यस्तो काम गर्ने र त्यस्तो मुख्य भै बचन दिनेलाई दश वर्ष कैद गर्नुपर्छ ।

१६ नं. ॥ ॥ ज्यान मार्नमा मुख्य भै षड्यन्त्र गरेको रहेछ भने त्यस्तालाई पांच वर्ष र सो षड्यन्त्रमा पसेका अरुलाई छ महीनादेखि दुई वर्षसम्म कैद गर्नुपर्छ ।

१७ नं. ॥ ॥ ज्यान मार्नालाई मतलबमा भने पसेको तर मुख्य भै बचन पनि नदिने, हात हतियार पनि नछोड्ने जीउमा पनि नछुने देहायका अवस्थाका अरु मतलबीहरुलाई ज्यान मरेको रहेछ भने देहाय बमोजिम र ज्यान मरेको रहेनछ भने देहायमा लेखिएको सजायको आधा सजाय गर्नुपर्छ --

ज्यान मार्नालाई भनी हतियार विष मागेमा जानी जानी हातहतियार गोली बारुद विष दिने वा ज्यान मार्ना निमित्त वारदात गरिरहेका ठाउँमा हतियार साथमा लिई महजूद रहनेलाई दश वर्ष कैद गर्नुपर्छ १

माथि १ दफामा लेखिए बाहेक घेरा दिने, बाटो, गौडा छेक्ने वा भाग्न उम्कन नपाउने समेत गैह काम गरी मार्ने संयोग पारिदिनेलाई पाँच वर्ष कैद गर्नुपर्छ २

नेपाल कानून आयोग

अरु किसिमसँग मत सल्लाहमा पसेकोमा मार्ने ठाउँमा गई अरु कुरा केही नगरी हेरी रहनेलाई र लेखिएदेखि बाहेक अरु किसिमका मतलबीलाई छ महीनादेखि तीन वर्षसम्म कैद गर्नुपर्छ …………………३

१८ नं. ॥ ॥ जन्मेको जिउँदो बालक बालिका फाल्नेलाई चार वर्ष कैद गर्नुपर्छ । सो बालक बालिका मरेको भए ज्यानमारा सरह सजाय गर्नुपर्छ ।

१९ नं. ॥ । अर्काले बेहकमा मानिस मार्न लागेमा ग्वाहार माग्दा सुनी नजाने सोह्र वर्ष माथि पैंसठ्ठी वर्षमुनिका जानकार लोग्नेमानिसलाई जनही तीस रुपैयाँसम्म जरिवाना गर्नुपर्छ ।

२० नं. ॥ ॥ कर्तव्य परी ज्यान मरेको मुद्दामा कसूरदार आफै सावित भै पोलेकोमा बाहेक कर्तव्यको उजूर परेकोमा तहकीकातबाट कर्तव्यवाला यही हो भन्ने पत्ता नलागेकोमा बीस वर्षपछि र कर्तव्यको उजूर नपरकोमा सो वारदात भएका दुई वर्षपछि कसै उपर मुद्दा चल्न सक्तैन ।

२१ नं. ॥ ॥ लाश जाँच गर्दा जुन हिसाबसँग जाँच्नु पर्ने देखिन्छ सो बमोजिम जाँच गरी लाशमा भए देखिएसम्मको घाउ, खत, चोट, निशाना सबै यथार्थ खोली लाश जाँचको कागजमा लेख्नु पर्छ । जानीजानी फरक पारी लेखेको ठहऱ्यो भने त्यस्तालाई पाँचसय रुपैयाँसम्म जरिवाना हुन्छ ।

२२ नं. ॥ ॥ ज्यान मार्नाका मतलबमा नपसेको अर्काको बेहकमा कसैले ज्यान मार्छ भन्ने कुरा आफूले चाल पाई वा ज्यान मरिसकेको छ भन्ने चाल पाई उसलाई नपक्री वा जाहेरनगरी दवाउन भगाउन हुंदैन।

२३ नं. ॥ ॥ ज्यान मार्ने मतलबमा पसेको रहेनछ भने पनि मानु नछुट्टी एकै घरसँग बसेकाले आफ्ना जहान चाकरलाई मारेको ज्यान मारिसकेको छ भन्ने कुरा चाल पाई उसलाई नपक्री वा जाहेर नगरी दवाउन भगाउन हुंदैन।

२४ नं. ॥ ॥ ज्यान मार्नाका मतलबमा नपसेको भए पनि ज्यान मारी ल्याएको कुरा थाहा पाई बाँडी खानेलाई बात लाग्छ सो नखाएको भए र यसै महलको २३ नम्बरमा लेखिएदेखि बाहेक अरुलाई

नेपाल कानून आयोग

ज्यान मारिसकेको चाल पाई अड्डामा जाहेर नगरी दबाए भगाएको भए पनि आफ्ना बाबु, बाजे, बज्यै, स्वास्नी, छोरा, छोरी, एकै बाबुबाट जन्मेका दिदी, बहिनी, एकै बाजेबाट जन्मेका जेठा कान्छा बाबु, फुपु, दाजु, भाइ, भतिजा, नाति, नातिनी, जेठी कान्छी आमा, भाउज्यू, बुहारी, सासु, ससुरा, मामा, भानिज, आफुले जन्माएको छोरी वा एकै बाबुबाट जन्मेका दिदी बहिनी दिएको भिनाजू जुवाई यति नाताका र एकै घरमा मानु नछुट्टी सँग बसेका जहानले भगाए दबाएको भए खत बात लाग्दैन ।

२५ नं. ॥ ॥ ज्यान मारिसकेको कुरा चाल पाई जाहेर नगरी कसूरदारलाई दबाउने भगाउने सरकारी कर्मचारी भए दुईवर्ष, त्यस जग्गाका जिमिदार तालकुदार पञ्चायतका सदस्य भए डेढ वर्ष, थरी गुमस्ता मुखिया मिझार जेठा बुढा गोरुम कटुवाले नाइके महाने गाउँका चौकीदार गोडायत भए छ महिना कैद र अरु भए घरमा थाहा पाउने मुख्य जो हो उसलाई बीस रुपैयाँ जरिवाना गर्नुपर्छ ।

२६ नं. ॥ ॥ ज्यान मार्छ भन्ने कुरा चाल पाई जाहेर नगरी ज्यान मारिसकेपछि जाहेर भयो भने त्यस्तो चाल पाई जाहेर नगर्नेलाई एक वर्षसम्म कैद गर्नुपर्छ ।

२७ नं. ॥ ॥ ज्यान मार्छ भन्ने कुरा चाल पाई जाहेर नगरी दवाई ज्यान मार्न नपाउँदै अरुबाट जाहेर भयो भने त्यस्तो चाल पाई जाहेर नगरी दबाउनेलाई छ महीनासम्म कैद गर्नुपर्छ ।

२८ नं.॥ ॥ उपकारका लागि केही गर्दा गर्भतुहिन गएकोमा बाहेक कसैले गर्भ तुहाए, तुहाउन लाए वा तुहाउनका लागि मद्दत गरे बात लाग्छ ।

२९ नं. ॥ ॥ केही रीस इबीले गर्भवती स्वास्नीमानिसलाई केही कुरा गर्दा गर्भ तुहिन गयो भने गर्भ तुहाउने मनसायले गरेको रहेनछ भने पनि बात लाग्छ ।

३० नं. ॥ ॥ जन्मेका जिउँदो बालक बालिका फालिएको देखियो भने सो कुरा नजीकको प्रहरी अफिसमा जाहेर गर्नुपर्छ ।

३१ नं. ॥ ॥ जसको गर्भ तुहिएको छ सो स्वास्नीमानिसको मञ्जूरी बिना गर्भ तुहाउनेलाई छ महीनासम्मको गर्भ भए दुई वर्ष र छ महीनादेखि माथिको भए तीन वर्ष कैद गर्नुपर्छ । त्यस्ती

नेपाल कानून आयोग

स्वास्नीमानिसको मञ्जूरी भएकोमा सो स्वास्नीमानिस र तुहाउनेलाई समेत छ महीनासम्मको गर्भ भए एक वर्ष र सोभन्दा माथिको भए डेढ वर्ष कैद गर्नुपर्छ । सो काम गर्दा गर्न लाउंदा पनि तुहेन दिउँदै जन्म्यो भने लेखिएको सजायको आधा सजाय गर्नुपर्छ ।

३२ नं. ॥ ॥ यसै महलको २९ नम्बर बमोजिमको कसूर स्वास्नीमानिस गर्भवती छ भन्ने कुरा जानी थाहा पाई गरेको रहेछ भने छ महिनासम्मको गर्भ तुहिकोमा तीन महिना र छ महिना नाघेको गर्भ तुहिएमा छ महिना कैद गर्नु पर्छ । गर्भवती छ भन्ने कुरा नजानी गरेको रहेछ भने छ महिनासम्मको गर्भ भए पच्चिस रुपैयाँ र छ महिना नाघेको गर्भ भए पचास रुपैयाँ जरिबाना गर्नु पर्छ ।

३३ नं. ॥ ॥ कसूरदार आफै मुख सावित भै त्यसैबाट उठेको मुद्दामा बाहेक गर्भ तुहायो भन्ने कुरामा सो तुहाएको तीन महीनाभित्र नालिस नदिए लाग्न सक्तैन ।

नेपाल कानून आयोग

महल ११

<u>जीउ मास्ने बेच्नेको</u>

१ नं. ॥ ॥ कसैले कुनै मानिसलाई बिक्री गर्ने उद्देश्यले ललाई फकाई नेपाल सरहद बाहिर लैजान वा लगी बिक्री गर्न हुँदैन। बिदेशमा बेच्न लगेकोमा बेच्न नपाउँदै पक्राउ भए बेच्न लैजानेलाई तीन वर्षदेखि सात वर्षसम्म र बेचिसकेको भए सात वर्ष कैद हुन्छ। किन्ने मानिस नेपाल सरहदभित्र फेला परे निजलाई समेत बेच्नेलाई हुने सरहको सजाय हुन्छ।

२ नं. ॥ ॥ कसैले सोह्र वर्ष नपुगेका नाबालकलाई वा कुनै उमेरको भए पनि मगज बिग्रेका मानिसलाई कानूनी संरक्षकको मन्जूरी बेगर उसको संरक्षकत्वबाट छुटाउन वा छुटाउनको निमित्त ललाउन फकाउन हुंदैन। सो बमोजिम छुटाए वा ललाए फकाएमा सो गर्नेलाई पाँचसय रुपैयाँसम्म जरिवाना वा तीन वर्षसम्म कैद वा दुवै सजाय हुन्छ।

३ नं. ॥ ॥ कसैले कसैलाई कमारा कमारी बनाउन, वा सो भनी बेच्न किन्न हुंदैन। बनाए वा बेचे किनेमा सो बनाउने वा बेच्ने किन्नेलाई जनही पांच वर्षदेखि सात वर्षसम्म कैद हुन्छ।

४ नं. ॥ ॥ यसै महलको १।२।३ नम्बरमा लेखिएको कसूर गर्नमा जानी जानी मद्दत दिनेलाई मुख्यलाई हुने सजायको आधा सजाय हुन्छ।

५ नं. ॥ ॥ यसै महलको १।३ नम्बरमा लेखिए बमोजिम मानिस बेचे किनेकोमा किन्नेको थैली भूस गराई बेच्नेलाई सो नम्बरहरुमा लेखिएको सजायमा थप सो थैलीको बिगो बमोजिम जरिवाना समेत गर्नुपर्छ।

नेपाल कानून आयोग

महल १२

<u>इलाज गर्नेको</u>

१ नं. ॥ ॥ जोखिमी ठूलो चिरफार औषधी गर्दा र व्यथा जाँची खुवाउनु पर्ने औषधीको लिखत गरी दिंदा समेत सो कुराको इलम पढी पास दी त्यसको निस्सा पाएका पासवाला डाक्टर वैद्यले चिरफार गर्न, औषधी लगाउन र खुवाउने औषधीको लिखत गर्न हुन्छ । व्यथाको परीक्षा गर्न वा औषधी गर्न जान्ने वा अनुभवले गरिआएका मानिसले समेत सानो तिनो घाउ खटिरा चिर्नु फोर्नु मलम पट्टी औषधी लगाउने काम गर्नालाई भने पास नभए पनि गर्न गराउन हुन्छ ।

२ नं. ॥ ॥ जीउमा केही भएको चिर्नु फोर्नु झिक्नु काट्नु नगरी नहुने भएमा बेरामी जानकार र होसहवाशमा भए त्यससँग समेत र बालक वा होशहवाशमा नभएको रहेछ भने उसको संरक्षण गर्ने वारिसवालाको मन्जूरी लिई र वारिसवाला कोही नभएको बेवारिसी मानिसको चिर्नु फोर्नु आवश्यक देखियो भने अस्पतालबाट रोगीको फाइदाको निमित्त मन्जूरी नलिकन पनि पासवाला डाक्टर बैद्य आफैले सो काम गर्नुहुन्छ ।

३ नं. ॥ ॥ क्रिया पुगी सोधिएका विषयहरु र विषादी औषधीहरु पासवाला डाक्टर र वैद्यहरुले व्यथानुसार खुवाउनु पर्ने भै लिखत गरी दिएमा र ठीक मात्रासँग खुवाएमा मर्न गए बात लाग्दैन । क्रिया नपुगी सोधिएको विषादी र खांदा मरिने भनी कहलिएका अरु विषादी केही वस्तु खुवाउन नहुनेलाई खुवाए लिखत गरी दिएको भए र खुवाउन हुनेलाई खुवाउँदा पनि दिन हुने मात्राभन्दा बढी मात्रा गरी लिखतमा लेखी दिंदा वा खुवाउँदा वा बेकाइदासँग रोगीलाई चिरफार गर्दा केही हुन गयो भने त्यस्ता डाक्टर बैद्यलाई र डाक्टर बैद्यले लिखत गरी दिंदा मात्रा मिलाई रोगीलाई दिनुपर्ने औषधी लेखी दिएकोमा औषधी मिलाउनेले मात्रामा घटी बढी पारी वा एकथोक औषधी मिलाउनु पर्नेमा अर्को औषधी मिलाई खुवाउँदा केही भएमा सो मिलाई दिनेलाई समेत बात लाग्छ ।

नेपाल कानून आयोग

४ नं. ॥ ॥ यसै महलको १ नम्बर बमोजिम औषधी गर्न वा चिरफार गर्न पाउनेले औषधी गर्दा वा चिरफार गर्दा समेत सो औषधी वा चिरफार गराई माग्ने बेरामीको व्यथा बढ्न गएमा वा निजको मृत्यु भएमा वा जीउमा हानी पीडा हुन गएमा खान दिएको औषधी बाँकी भए सोही औषधी समेत र सो नभएमा डाक्टर बैद्यले लेखिदिएको लिखत चिरफार गरेको काइदा र हतियार त्यसमा गरे लगाएको औषधीमध्ये विषादिमा क्रिया पुगेका वा नपुगेका र अरु पनि प्रमाण बमोजिमको भाग पुगे नपुगेको समेत के रहेछ त्यसमा औषधी व्यथा अनुसार दिनै पर्ने भई दिएको र दिन नहुने दिएको समेत के हो इत्यादि सबै कुरा राम्रो गरी जाँच्न सक्ने डाक्टर वैद्यहरुबाट जँचाई र खाई मर्ने विषादि कुरा भए परेको औषधि भए सो औषधी कुकुर खसी बोकालाई खुवाई परीक्षा गर्नुपर्छ । त्यस्तो परीक्षा गर्दा औषधी खाने कुकुर खसी बोका मर्न गयो वा जाँच्दा बेरामीलाई व्यथा अनुसार दिन नहुने औषधीको लिखत गरी दिएको वा औषधी मिलाउने वा बनाउनेले प्रमाणभन्दा घटी बढी मात्रा पारी मिलाएको, क्रिया भाग नपुगेको औषधी खुवाएको, बेकाइदासँग चिरफार गरेको, कमसल बीउबाट बिफर खोपेको ठहराए भने सो काम मार्नाका नियतले नगरेको बुद्धि नपुगी वा भूलचूकबाट मात्र हुन गएको ठहरेमा यसै महलको ८ नम्बर बमोजिम सजाय हुन्छ ।

५ नं. ॥ ॥ डाक्टर वा बैद्यको लिखत नभै कसैले नसा लाग्ने चीज र कुनै किसिमको विषादी वस्तु वा विषको भाग परेको औषधीहरु दिन बिक्री गर्न हुंदैन। दिए बिक्री गरे बात लाग्छ ।

६ नं. ॥ ॥ बहुलाएका मानिसलाई औषधि निमित्त निको नहुन्ज्यालसम्म नेल ठोकी खोर वा झ्यालखानामा राखी अस्पताल भए सो ठाउँबाट त्यस कुराको औषधी गराउनु पर्छ । उसको वारिसवालाले लगी हिफाजतसँग राख्छौं भने वारिसवालाको जिम्मा गरिदिनु पर्छ ।

७ नं. ॥ ॥ नोकरहरु वा आफ्ना घरमा बास दिइराखेका बिरामी मानिसलाई स्याहर संभार गर्ने कुरुवा मानिस नराखी बेहिफाजतसँग त्यसै अलपत्र गरी वाहिर बाटाघाटा पाटी पौवा समेत कहीं लगी फाल्न हुंदैन। सो बमोजिम नगरी बेहिफाजतसँग फाल्नेलाई पाँचसय रुपैयाँसम्म जरिवाना गर्नुपर्छ ।

नेपाल कानून आयोग

पुलिस वा पञ्चायतले त्यस्तो बिरामीलाई अस्पताल वा औषधालय भएका ठाउँमा अस्पताल वा औषधालयमा र सो नभएका ठाउँमा यथासम्भव बिरामी कुरुवा राखी औषधी गराउनु पर्छ ।

८ नं. ॥ ॥ यसै महलको १ नम्बरले औषधि चिरफार गर्ने औषधि मिलाई खुवाउन पाउनेहरुले रोगीको फाइदाको निमित्त सो काम गर्दा होस नपुऱ्याई गफलत बेपर्वाही गरी बेकाइदासँग काम गरेकोबाट रोगी मर्न गएको वा जीउमा जखम हानी पीडा भएको ठहरेमा त्यस्तालाई पाँचसय रुपैयाँसम्म जरिवाना वा दुई वर्षसम्म कैद वा दुवै सजाय हुन्छ ।

९ नं. ॥ ॥ यसै महलको १ नम्बरले औषधी चिरफार गर्न पाउने बाहेक अरुले रोगीको फाइदाका निमित्त औषधी चिरफार गर्दा खोप्दा रोगी मर्न गएमा वा जीउमा हानी भएमा यसै महलको ८ नम्बरले हुने सजायमा थप एकसय रुपैयाँसम्म जरिवाना वा छ महीनासम्म कैद हुन्छ । बेरामीको जीउमा हानी केही भएको रहेनछ भन्ने पाँच रुपैयाँसम्म जरिवाना हुन्छ ।

१० नं. ॥ ॥ यसमा औषधी गर्दा मर्न गएमा दगा गरे बाहेक अरुमा तीन महीनाभित्र नालिस नदिए लाग्न सक्तैन ।

नेपाल कानून आयोग

महल १३

आसय करणीको

१ नं. ॥ ॥ जुनसुकै मानिसले आफ्नी स्वास्नी बाहेक एघार वर्ष नाघेका जुनसुकै स्वास्नीमानिसलाई करणीका आसयले शिरदेखि पैतालासम्मका अंगमा समातेमा पांचसय रुपैयाँसम्म जरिवाना वा एक वर्षसम्म कैद वा दुवै सजाय हुनेछ ।

२ नं ॥ ॥ एघार वर्ष नाघेका स्वास्नीमानिससँग घुर खापी सुतेको ठहरे करणी भएको ठहर्छ ।

३ नं. ॥ ॥ कन्या, विधवा, अर्काकी सधवाको करणी नगरी मैले करणी गरेको छ भन्ने लाई पांचसय रुपैयाँसम्म जरिवाना वा एक वर्षसम्म कैद वा दुवै सजाय हुनेछ ।

४ नं. ॥ ॥ स्वास्नीमानिसको राजीखुशी बिना करणीको आसयले ढुकनेलाई पांचसय रुपैयाँसम्म जरिवाना वा एक वर्षसम्म कैद वा दुवै सजाय हुनेछ ।

५ नं. ॥ ॥ अनुचित सम्बन्ध गराइदिने उद्देश्यले स्वास्नीमानिसलाई फकाइ दिनेलाई एकसय रुपैयाँसम्म जरिवाना वा तीन महीनासम्म कैद वा दुवै सजाय हुनेछ ।

६ नं. ॥ ॥ यस महलमा लेखिएको कुरामा सो कुरा प्रकाश भएका मितिले पैंतीस दिनभित्र नालिस नदिए लाग्न सक्तैन ।

नेपाल कानून आयोग

महल १४

जवर्जस्ती करणीको

१ नं. ॥   ॥ कन्या, विधवा वा अर्काकी सधवा स्वास्नीमानिसमा चौध वर्ष मनिकीलाई उसको मञ्जूरी लिई वा नलिई जुनसुकै व्यहोरासँग करणी गरे पनि र चौध वर्ष नाघेकीको राजीखुशी बिना बेमञ्जूरीले जुनसुकै तरहसँग भए पनि जोरजुलुम गरी वा डर धाक देखाई वा अनुचित प्रभावमा पारी करणी गरेकी समेत जवर्जस्ती करणी ठहर्छ ।

२ नं. ॥ ॥ हाडनाताकी स्वास्नीमानिसको जबर्जस्ती करणी गरेमा यस महल बमोजिमको सजायमा हाडनातामा करणी गर्नेको महलमा लेखिएको सजायसमेत थपी सजाय हुन्छ । जन्मकैदको सजाय पाउनेमा भने जबर्जस्ती करणी वापतको सजाय थप हुंदैन ।

३ नं. ॥   ॥ जवर्जस्ती करणी गर्नेलाई चौध वर्षमुनिकी स्वास्नीमानिसको भए छ वर्षदेखि दश वर्षसम्म र चौध वर्ष वा सो भन्दा माथिको स्वास्नीमानिसको भए तीन वर्षदेखि पांच वर्षसम्म कैद गर्नुपर्छ ।

४ नं. ॥ ॥ जबर्जस्ती करणी गर्ने भएको कुरा जानी थाहा पाई हूल गरी सँग लागि जाने, समाउने र सो काममा मद्दत दिनेलाई जनही एक वर्षसम्म कैद गर्नुपर्छ । चौध वर्षमुनिकी स्वास्नीमानिसका सम्बन्धमा भने दोब्बर सजाय हुन्छ ।

५ नं. ॥ ॥ जबर्जस्ती करणी गर्ने उद्योग गरेको करणी गर्न भने पाएको रहेनछ भने जबजस्ती करणी गर्नेलाई हुने सजायको आधा सजाय हुन्छ ।

६ नं. ॥ ॥ अह्राई जबर्जस्ती करणी गर्न लगाएको भए सो अह्राउनेलाई करणी भैसकेकोमा करणी गर्नेलाई हुने सजायको र करणी हुन नपाएको उद्योगसम्म गरेको भए उद्योग गर्नेलाई हुने सजायको आधा सजाय गर्नुपर्छ ।

नेपाल कानून आयोग

७ नं. ॥ ॥ वेश्या स्वास्नीमानिसलाई उसको राजीखुशी बिना बेमञ्जूरीले जुनसुकै तरहसँग भए पनि जोरजुलुम गरी करणी गरेमा पाँचसय रुपैंयासम्म जरिवाना वा एक वर्षसम्म कैद हुनेछ ।

८ नं. ॥ ॥ आफूलाई जबर्जस्ती करणी गर्ने मनसाय लिई उद्योग गरी हातपात, छेकथुन, बाँध छाँद इत्यादि जोरजुलुम गर्नलाग्यो र त्यसबखत कराई गुहार मागी वा अरु केही उद्योग गरी त्यस्तो जुल्मीको पन्जाबाट उम्की भागी आफ्नो धर्म बचाउन नसक्ने अवस्था परी त्यस्ता जुल्मीलाई आफ्ना अक्कल वर्कतले सक्नेसम्मका कुरा केही नगरे आफ्नो धर्म नष्ट हुने सम्मको ठूलो डर त्रास परी करणी लिन नपाउँदै वा उसै बखत आफ्नो जोडबल पुग्न नसक्नेमा करणी लीसकेपछि पनि सोही कुराको रीस थाम्न नसकी उसै बखत करणी लिएकै थलामा वा त्यहींदेखि लपेट्दै गई एक घण्टाभित्र हतियार, लाठो, ढुङ्गा इत्यादि केही चलाई ज्यान मर्न गएको ठहरे बात लाग्दैन । एक घण्टा उप्रान्त मारेमा पाँचहजार रुपैयाँसम्म जरिवाना वा दश वर्षसम्म कैद हुन्छ ।

९ नं. ॥ ॥ अपुताली खानाका लागि कसैले कुनै स्वास्नीमानिसको जबर्जस्ती करणी गरेमा वा गर्न लगाएमा त्यस्तो जबर्जस्ती करणी गर्ने वा गर्न लाउनेले सो स्वास्नीमानिसको अपुताली खान पाउँदैन ।

१० नं. ॥ ॥ कसैले कुनै स्वास्नीमानिसको जवर्जस्ती करणी गरेमा त्यस्तो करणी गर्नेको आधा अंश सर्वस्व गरी त्यस्ती स्वास्नीमानिसलाई दिलाई दिनुपर्छ । त्यस्तोमा दशौंद लाग्दैन । त्यस्ती स्वास्नीमानिसले अघिल्ला लोग्नेपट्टिको ऐन बमोजिम पाउने अंश पनि जिउता भर भोग गर्न पाउंछे ।

११ नं. ॥ ॥ जबर्जस्ती करणीको कुरामा सो भए गरेको मितिले पैंतीस दिनभित्र नालिस नदिए लाग्न सक्तैन ।

नेपाल कानून आयोग

महल १५

हाडनातामा करणी गर्नेको

१ नं. ॥ ॥ आफूलाई जन्माउने आमाको करणी गर्नेलाई जन्मकैद हुन्छ । आफ्ना एकै बाबुबाट जन्मेका दिदी बहिनी वा आफूले जन्माएका छोरीको करणी गर्नेलाई दशवर्ष कैद हुन्छ । त्यस्ता दिदी बहिनी वा छोरी आफ्ना लोग्नेको सत्य छोडी बिग्रकी रहिछ भने त्यस्तीको करणी गर्नेलाई सो सजायको आधा सजाय हुन्छ ।

२ नं. ॥ ॥ देहायमा लेखिएको नाताकी स्वास्नी मानिसको करणी गर्नेलाई तीन वर्षदेखि छ वर्षसम्म कैद हुन्छ ---

आफ्ना हाडको नातामा आफ्नी सौतेनी आमा, हाँगा नफाटेकोमा जतिसुकै माथिको पुस्ता भए पनि र हांगा फाटेकोमा तीन पुस्तासम्मका बज्यू, आफ्ना छोराकी स्वास्नी छोरा बुहारी, आफ्नो हांगामा जतिसुकै पुस्ताको छोरा सन्तान भएपनि त्यस्ता छोरा सन्तानकी स्वास्नी वा छोरी, आफ्ना एकै बाबुबाट जन्मेका भाइकी स्वास्नी भाइ बुहारी, आफ्ना एकै बाबुबाट जन्मेका दाजु वा भाइकी छोरी वा छोरा बुहारी, आफ्नो एकै बाबुबाट जन्मेका दाजु वा भाइका छोराकी छोरी वा छोरा बुहारी, आफ्ना एकै बाजेबाट जन्मेकी दिदी वा बहिनी वा आफ्ना एकै बाजेबाट जन्मेका दाजु वा भाइकी छोरा वा त्यस्तो भाइकी स्वास्नी ……………………………………………….१

आफूले जन्माएकी छोरीको छोरी वा छोरा बुहारी, आफूलाई जन्माउने आमालाई जन्माउने बज्यू, आफूलाई जन्माउने आमाका बाबु वा आमालाई जन्माउने बज्यू, बाबुका आमालाई जन्माउने बज्यू, आफ्नी स्वास्नीलाई जन्माउने सासू, त्यस्ती सासू, वा आफ्ना ससूरालाई जन्माउने बुढी सासू, आफ्नी आमाका एक आँतका दिदी वा बहिनी, आफ्ना एकै बाबुबाट जन्मेका दिदी वा बहिनीकी छोरी वा त्यस्ती दिदी वा बहिनीकी छोरा बुहारी, आफूलाई जन्माउने आमाका एकै आँतका दाजू वा भाइकी स्वास्नी आफ्नी माइज्यू, ……………..२

नेपाल कानून आयोग

३ नं. ॥ ॥ देहायमा लेखिएको नाताकी स्वास्नीमानिसको जानी जानी करणी गर्नेलाई नाता र पुस्ताको विचार गरी बढीमा दुई वर्षसम्म कैद हुनेछ ---------------------------------------

आफ्ना हाडमा सात पुस्तासम्मका यसै महलका १ नम्बरमा र २ नम्बरको देहाय दफा १ मा लेखिएदेखि बाहेकका बज्यु, भाई बुहारी, छोरा बुहारी, नातिनी बुहारी, दिदी, बहिनी, छोरी, नातिनी, फूपू, जेठा वा कान्छा बाबुकी स्वास्नी १

आफ्ना एकै बाजेबाट जन्मेका जेठा वा कान्छा बाबुकी छोरीकी छोरी वा आफ्ना एकै बाबुबाट जन्मेका दाजु वा भाइकी छोरीकी छोरी, आफ्ना एक बाबुबाट जन्मेका दिदी वा बहिनीका छोराकी छोरी वा छोरा बुहारी वा त्यस्ता दिदी वा बहिनीकी छोरीकी छोरी वा छोरा बुहारी, आफ्नी सौतेनी सासू वा सौतेनी बुढी सासू २

४ नं. ॥ ॥ आफ्ना जात वा कुलको चलन बमोजिम चलेकोमा बाहेक अरु कसैले भाउज्यूको करणी गरेमा आफ्ना एकै बाबुबाट जन्मेका दाजुकी स्वास्नी भए तीन वर्षदेखि छ वर्षसम्म र अरुमा आफ्ना हाडमा सात पुस्तासम्मका दाजुकी स्वास्नीको जानी जानी करणी गरेको भए नाता र पुस्ताको विचार गरी बढीमा एक वर्षसम्म कैद हुनेछ ।

५ नं. ॥ ॥ एका लोग्नेबाट जन्मेका छोराको र उसै स्वास्नीले अर्को लोग्नेबाट जन्माएकी छोरीको जानी जानी करणी भएमा सो करणी गर्ने लोग्ने मानिसलाई बढीमा एक वर्षसम्म कैद हुनेछ ।

६ नं. ॥ ॥ कसैले आफ्नो धर्मपुत्र छोराका स्वास्नी वा सन्तानमा वा धर्मपुत्र राख्ने बाबुका नातामा करणी गरेमा यस महल बमोजिम सजाय हुने हाडनाताको रहेछ भने सोही बमोजिम र अरुमा धर्मपुत्रले धर्मपुत्र राख्ने बाबुकी स्वास्नीको वा त्यसै बाबुबाट जन्मेकी छोरीको वा धर्मपुत्र राख्नेले धर्मपुत्रकी स्वास्नीको वा धर्मपुत्रकी छोरीको करणी गरेमा बढीमा एक वर्षसम्म कैद हुनेछ ।

नेपाल कानून आयोग

७ नं. ॥ ॥ यसै महलको २ नम्बरमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि सो नम्बरमा लेखिएको नाताकी स्वास्नीमानिस आफ्ना लोग्नेको सत्य छोडी अर्कासित बिग्रेकी रहिछ भने त्यस्तीको करणी गर्नेलाई बढीमा एक वर्षम्म कैद हुनेछ ।

८ नं. ॥ ॥ यसै महलको ३ नम्बरमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि सो नम्बरमा लेखिएको नाताकी स्वास्नीमानिस आफ्नो लोग्नेको सत्य छोडी अर्कासित बिग्रेकी रहिछ भने त्यस्तीको जानी जानी करणी गर्नेलाई बढीमा छ महीनासम्म कैद हुनेछ ।

९ नं. ॥ ॥ यस महल बमोजिम सजाय हुने कुनै स्वास्नीमानिसको करणी गरे वापत सजाय भैसकेपछि फेरी सोही स्वास्नीमानिसको करणी गरेमा निजलाई पचास रुपैयाँ जरिवाना हुन्छ र सो बमोजिम जरिवाना गरिसकेपछि निजले सोही स्वास्नीमानिसको करणी गरेमा तेस्रो पटकदेखि निजलाई प्रत्येक पटकलाई बढीमा तीन महीनासम्म कैद हुन्छ ।

१० नं. ॥ ॥ यस महलमा लेखिए बमोजिम लोग्नेमानिसलाई सजाय हुने कसूरमा राजीखुशीले करणी गराउने स्वास्नीमानिसलाई लोग्नेमानिसलाई हुने सजायको चार खण्डको एक खण्ड सजाय हुन्छ । त्यस्तो सजाय गर्दा तीन वर्षभन्दा बढी कैद हुने भएमा तीन वर्षसम्मको मात्र कैद गर्नुपर्छ ।

११ नं. ॥ ॥ यस महलको अन्य नम्बरहरुमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि कसैले यस महल बमोजिम सजाय हुने नाताका कुनै सधवा स्वास्नीको करणी गरेको रहेछ र साधुले जारीको महल बमोजिम कैदको सजाय समेत गराउन चाहन्छ भने यस महल बमोजिम हुने सजायमा सो कैदको सजाय समेत थपी कैद गरिदिनु पर्छ । तर सो बमोजिम थपी कैद गर्दा छ वर्षभन्दा बढी कैद हुनजाने रहेछ भने एक वर्ष मात्र थप कैद गर्नुपर्छ ।

१२ नं. ॥ ॥ यस महलमा लेखिएका कसूर सम्बन्धी कुरामा कसूर गर्नेको ज्यूसम्म नालिस नपरे लाग्न सक्तैन ।

नेपाल कानून आयोग

महल १६

पशु करणीको

१ नं. ॥ ॥ कसैले स्त्री जाति चौपायाको करणी गर्न वा कुनै चौपायासित करणी गराउन वा अरु कुनै अप्राकृतिक मैथुन गर्न गराउन हुंदैन।

२ नं. ॥ ॥ कसैले स्त्री जाति चौपायामध्ये गाईको करणी गरेमा निजलाई एक वर्ष कैद र गाई बाहेक अरु चौपायाको करणी गरेमा छ महीनासम्म कैद वा दुई सय रुपैयाँसम्म जरिबाना हुन्छ ।

३ नं. ॥ ॥ कुनै स्वास्नीमानिसले चौपायाबाट करणी गराएमा निजलाई एक वर्षसम्म कैद वा पाँचसय रुपैयाँसम्म जरिवाना हुन्छ ।

४ नं. ॥ ॥ यस महलका अरु नम्बरहरुमा लेखिएदेखि बाहेक अरु कुनै किसिमको अप्राकृतिक मैथुन गर्ने गराउनेलाई तीन महीनासम्म कैद वा एकसय रुपैयाँसम्म जरिवाना हुन्छ ।

५ नं. ॥ ॥ यस महलमा लेखिएको कुरामा सो भए गरेका मितिले एक वर्षभित्र नालिस नदिए लाग्न सक्तैन ।

नेपाल कानून आयोग

महल १७

विहावरीको

१ नं. ॥ ॥ हाडनाता करणीको महलले सजाय हुने नातामा बाहेक यस महलका नम्बर नम्बरमा लेखिएका कुराका अधीनमा रही आफ्नो इच्छानुसार राजीखुशीले विहावरी गर्न हुन्छ । विहावरी भएकोमा हाडनातामा पर्न गएको रहेछ भने ती लोग्ने स्वास्नीलाई छुट्याई दिनुपर्छ । जानी जानी त्यस्तो विहावरी गरेकोमा हाडनाता करणीको महलमा लेखिए बमोजिम सजाय समेत हुन्छ ।

२ नं. ॥ ॥ विहावरी गर्दा स्वास्नीमानिसको उमेर चौध वर्ष र लोग्नेमानिसको उमेर अठार वर्षको नपुगी वा स्वास्नीमानिस र लोग्नेमानिसको उमेर बीस वर्षभन्दा बढी फरक पर्ने गरी विवाह गर्न गराउन हुँदैन। गरे गराएमा देहाय बमोजिम हुन्छ --

सात वर्ष नपुगेकी स्वास्नीमानिसको विवाह गरे गराएको रहेछ भने विवाह गर्ने गराउने मुख्यमध्ये उमेर पुगेकालाई एक महीनादेखि तीन महीनासम्म कैद र पांचसय रुपैयाँदेखि पांचहजारसम्म जरिवाना गर्नुपर्छ १

सात वर्षमाथि एघार वर्ष नपुगेकी स्वास्नीमानिसको विवाह गरे गराएको रहेछ भने सो गर्ने गराउने मुख्यमध्ये उमेर पुगेकालाई पन्ध्र दिनदेखि एक महीनासम्म कैद र दुईसय रुपैयाँदेखि दुईहजार रुपैयाँसम्म जरिवाना गर्नुपर्छ...२

एघार वर्षदेखि माथि चौध वर्ष नपुगेकी स्वास्नीमानिसको विवाह गरे गराएको रहेछ भने सो गर्ने गराउने मुख्यमध्ये उमेर पुगेकालाई पांचदिनदेखि पन्ध्रदिनसम्म कैद र एकसय रुपैयाँदेखि एकहजार रुपैयाँसम्म जरिवाना गर्नुपर्छ..३

यसै नम्बरका माथिका दफाहरुमा लेखिएदेखि बाहेक यस नम्बरमा निषेध गरिएको अरु कुनै काम कुरा गर्ने गराउने मुख्यमध्ये उमेर पुगेकालाई पन्ध्र दिनदेखि एक महीनासम्म कैद र तीनसय साठी रुपैयाँसम्म जरिवाना गर्नुपर्छ ४

नेपाल कानून आयोग

ऐनले विवाह गर्न पाउने हदभित्रको हो भनी ढांटी विवाह गरी दिएको भए नजानी विवाह गर्ने गराउनेलाई सजाय हुंदैन । ढांट्नेलाई नै माथि लेखिए बमोजिम सजाय हुन्छ ५

यस नम्बर बमोजिम विवाह गर्न गराउन नहुने जानी जानी विवाहको काम गर्ने पुरोहित, लमी र अरु मद्दतीहरु मध्ये उमेर पुगेकालाई जनही सात दिनसम्म कैद र एक सय रुपैयाँसम्म जरिवाना गर्नुपर्छ ६

यसै नम्बरको माथिका दफाहरुमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि विवाह भने भई नसकेको रीत दस्तुर पुऱ्याई छिनीसम्म सकेको रहेछ भने सो कुरा छिन्ने मुख्यलाई तीन सय रुपैयाँसम्म जरिबाना गरी सो छिनी सकेको कुरा बदर गरिदिनु पर्छ ७

माथि १, २, ३ र ४ दफा बमोजिम भएको जरिबाना तिरे लिई सो त्यसै स्वास्नी मानिसलाई दिनु पर्छ । नतिरेमा सो जरिबाना हुने व्यक्तिको अंश मात्र जायजात गरी उपर भएकोबाट सो लागेको जरिबानाकोअंक जति सो स्वास्नी मानिसलाई दिनु पर्छ । जायजातबाट सो जरिवाना उपर हुन नसके उपर नभएको जरिवानाको रुपैयाँ जतिमा बढीमा तीन महिनासम्म कैद गर्नु पर्छ ८

३ नं. ॥ ॥ विवाह निमित्त आफ्ना कुलको रीत दस्तूर दिए लिए पछि पनि विवाह गर्न नचाहे कर लाग्दैन ।

४ नं. ॥ ॥ वक्क लाटो, महारोगी, लुलो, कूंजो, दुबै आँखाको अन्धो, लिङ्ग नभएको नपुंसक, हात गोडा भाँची बेकम्मा भएको, बौलाहा वा छारेरोग भएको लोग्ने मानिसलाई सद्दे छ भनी ढाँटी विवाह भएकोमा स्वास्नी मानिसले मन्जूर नगरे सो विवाह बदर हुन्छ । त्यस्तो ढाँटी विवाह गर्ने गरी दिनेलाई पाँचसय रुपैयाँसम्म जरिवाना हुन्छ ।

५ नं. ॥ ॥ वक्क लाटी, महारोगी, लुली, कुंजी, दुबै आँखाकी अन्धी, योनीहीन भएकी, हात गोडा भाँची बेकम्मा भएकी, बौलाएकी वा छारे रोग भएकी स्वास्नी मानिसलाई सद्दे छ भनी ढांटी

नेपाल कानून आयोग

विवाह भएकोमा लोग्ने मानिसले मन्जूर नगरे विवाह बदर हुन्छ । त्यस्तो ढांटी विवाह गर्ने गरी दिनेलाई पाँचसय रुपैयाँसम्म जरिवाना हुन्छ ।

६. नं. ॥ ॥ अघिदेखि आफ्ना कुलमा चली आएको रीति स्थिति बमोजिम दै दस्तूर लिए दिएकोमा बाहेक लोग्नेमानिसतर्फबाट अरु रुपैयाँ पैसा समेत केही लिनु दिनु गरी स्वास्नीमानिसको विवाह गरिदिनु हुंदैन। लिए दिएमा सो लिए दिएको बिगो जफत गरी लिनेलाई सो लिएको बिगो बमोजिम जरिवाना समेत हुन्छ ।

७ नं. ॥ ॥ स्वास्नीमानिसलाई उसको मञ्जूरी बिना विवाह गर्न वा गरिदिन हुंदैन । कसैले जबर्जस्ती विवाह गरे वा गरी दिएमा सो विवाह बदर हुन्छ । त्यस्तो विवाह गर्ने गरीदिनेलाई दुइ वर्ष कैद हुन्छ ।

८ नं. ॥ ॥ सधवा विधवा स्वास्नीमानिसलाई कन्या हो भनी ढांटी अरुसँग विवाह गरी दिएमा सो गरी दिने मुख्यलाई र त्यस्तो विवाह गर्ने चौध वर्षको उमेर पुगेका स्वास्नीमानिसालई एक वर्षसम्म कैद वा पांचयस रुपैयाँसम्म जरिवाना वा दुवै सजाय हुन्छ ।

९ नं. ॥ ॥ देहायका अवस्थामा बाहेक कुनै लोग्ने मानिसले आफ्नी स्वास्नी जीवित छँदै वा कानून बमोजिम लोग्ने स्वास्नीको सम्बन्ध विच्छेद नहुँदै अर्की स्वास्नी मानिससँग विवाह गर्न वा अर्की स्वास्नी राख्न हुँदैन……………………………………………………………………………

स्वास्नी महारोगी भएमा …………………………………………………………………………१

स्वास्नीलाई यौन सम्बन्धी कुनै सरुवा रोग भै निको नहुने भएमा ………………………………१

स्वास्नी निको नहुने गरी बौलाएमा ……………………………………………………………१

विवाह भएको दश वर्षभित्र सन्तान भएमा वा नरहेमा ……………………………………… १

स्वास्नी हिंडडुल गर्न नसक्ने गरी कुंजी भएमा ………………………………………………१

स्वास्नी दुवै आंखा नदेख्ने अन्धी भएमा …………………………………………………………१

नेपाल कानून आयोग

१० नं. ॥   ॥ कसैले यस महलको ९ नम्बरमा लेखिएको कुराको विपरित अर्को विवाह गरे वा स्वास्नी राखेमा निजलाई एक महीनासम्म कैद वा एक हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना वा दुवै सजाय हुनेछ । जानीजानी त्यस्तो विवाह गर्ने वा स्वास्नी भै बस्ने स्वास्नी मानिसलाई ७ दिनसम्म कैद वा ५० रुपैयाँसम्म जरिवाना वा दुवै सजाय हुनेछ ।

११ नं. ॥   ॥ यस महलमा लेखिएको कुरामा सो भए गरेको मितिले पैंतीस दिनभित्र नालिस नदिए लाग्न सक्तैन ।

नेपाल कानून आयोग

महल १८

जारीको

१ नं. ॥ ॥ अर्काकी सधवा स्वास्नी हो भन्ने कुरा जानी जानी वा सो थाहा पाउन मनासिब माफिकको कारण भै कसैले त्यस्ती स्वास्नीमानिसको करणी गरेमा जबर्जस्ती करणी ठहर्ने रहेनछ भने जारी गरेको ठहर्छ ।

२ नं. ॥ ॥ कसैले जारीको कसूर गरेमा साधुले जारबाट विवाह खर्च भराई माग्न चाहेमा एकहजार रुपैयाँमा नबढाई विवाह खर्च भराई दिनुपर्छ । साधुले विवाह खर्च भराई माग्न नचाही जारलाई कैद गराउन चाहेमा पांच वर्षसम्म कैद गराउन पाउंछ । नालिस परेमा सो बमोजिम गरी दिनुपर्छ ।

३ नं. ॥ ॥ अघि जारी खतको सजाय पाएर वा विवाह खर्च तिरेर ल्याएकी स्वास्नीको कसैले करणी गऱ्यो भने त्यस्ताबाट साधुले चाहेमा आफूले ल्याउंदा तिरेको विवाह खर्चको आधासम्म भराई लिन वा त्यस्तालाई आफूले पाएको सजायको आधासम्म सजाय गराउन पाउंछ । नालिस परेमा सो बमोजिम गरी दिनुपर्छ ।

४ नं. ॥ ॥ यस महलं बमोजिम जारलाई कैदको सजाय हुने भएमा करणी गराउने स्वास्नीमानिसलाई सो जारलाई हुने सजायको चार खण्डको एक खण्ड सजाय हुन्छ ।

५ नं. ॥ ॥ जारीखतमा जारलाई सजाय भै नसक्दै साधुको मृत्यु भएमा देहाय बमोजिम हुन्छ

विवाह खर्च भराई माग्न नालिस दिई विवाह खर्च पाउने ठहरी फैसला भएपछि फैसला बमोजिम भराई माग्न जपाउँदै मरेमा भराई माग्न दरखास्तसम्म दिइसकेको रहेछ भने सोही दरखास्तबाट र दरखास्त दिन नपाउंदै मरेको भए बिगो भराई माग्न ऐनका म्यादभित्र दरखास्त दिई जारसँग ऐन बमोजिम गरी गर्ने साधुको अपुताली खानेले भराई लिन पाउंछ..................................१

नेपाल कानून आयोग

विवाह खर्च बाहेक कैदको सजाय गर्न नालिस दिएकोमा वा नालिस दिन नपाउँदै मरेकोमा जारलाई कुनै सजाय हुंदैन। थुनिएको भए पनि छाडी दिनुपर्छ २

६ नं. ॥ ॥ लोग्ने परदेश गएको अवस्थामा स्वास्नीको जारी गरी धनमाल वा छोरा छोरी समेत कसैले लगेमा निजलाई धनमालका सम्बन्धमा चोरीको महल बमोजिम सजाय हुन्छ । सो परदेश गएको मानिस फर्की आएमा ऐनका म्यादभित्र निजले जारीखतको सजाय समेत गराउन पाउंछ । धनमाल भराउंदा स्वास्नीले लगाई गएको कपडा बाहेक अरु धनमाल जो उठ्छ सो परदेश गएको मानिस फर्की सकेको भए निजलाई र नभए निजको वारिसलाई भराई दिनुपर्छ ।

७ नं. ॥ ॥ यस महलमा लेखिएको कुरामा सो कुरा प्रकाश भएको मितिले एक वर्षभित्रएक नपरे लाग्न नालिस सक्तैन ।

नेपाल कानून आयोग

महल १९

अदलको

१ नं. ॥ ॥ नेपालभित्र हिन्दू जातिमा चली आएको धर्ममा खलल हुनेगरी इसाई, इस्लाम इत्यादि मतहरु कसैले प्रचार गर्न वा सो मतहरुमा हिन्दू धर्मका कसैको धर्म परिवर्तन गराई लैजान हुंदैन। सो कुराको उद्योगसम्म गरेमा तीन वर्ष कैद र काम गरी सकेकोमा छ वर्ष कैद गरी विदेशी नागरिक रहेछ भने नेपाल बाहिर निकाला समेत गरिदिनुपर्छ । हिन्दू धर्मका कसैले आफ्नो मत परिवर्तन गरी माथि लेखिएको कुनै धर्म लिएमा निजलाई एक वर्षसम्म कैद गरी विदेशी नागरिक रहेछ भने नेपाल बाहिर निकाला समेत गरी दिनुपर्छ । धर्मपरिवर्तन गर्ने उद्योगसम्म गरेकोमा एकसय रुपैयाँ जरिवाना हुन्छ । धर्म परिवर्तन भएकोमा सो बदर भै त्यस्तो व्यक्ति आफ्नो हिन्दूधर्ममै रहन्छ ।

२ नं. ॥ ॥ विदेशी नागरिक, विदेशी सँगठित संस्था वा विदेशी राष्ट्रलाई श्री ५ को सरकारको पूर्व स्वीकृति बेगर कुनै अचल सम्पत्ति बिक्री वा दान बकस गरी वा अरु कुनै प्रकारले हक छाडी वा बन्धक दिन हुंदैन। दिएलिएको भए सो सम्पत्ति जफत भै श्री ५ को सरकारको हुन्छ । साहूको थैली परेको भए सो थैली कपाली सरह हुन्छ ।

३ नं. ॥ ॥ नेपालभित्रको कुनै अचल सम्पत्तिमा कुनै विदेशी नागरिकलाई अपुताली पऱ्यो वा अंश प्राप्त भयो भने कानून बमोजिम नेपालको नागरिकता प्राप्त गरी नेपालमा आई बसेकोमा बाहेक सो सम्पत्ति निजको नाममा दर्ता गर्न वा सो सम्पत्तिको आयस्ता खान पाउँदैन । कुनै नेपाली नागरिकहरुलाई सो सम्पत्ति बिक्री गरी वा अरु कुनै व्यहोराले हक छोडी दिन पाउँछ । सो बमोजिम नगरी दिए लिएको बदर भई सम्पत्तिमा श्री ५ को सरकारको अधिकार हुनेछ ।

४ नं. ॥ ॥ सरकारी कर्मचारीले आफू बहाल रहेको अड्डामा परी रहेको वा पर्न आएको अचल सम्पत्ति सम्बन्धी मुद्दामा आफूले कारवाई गरी छिनेको जति मध्ये कुनै पनि आफू सोही अड्डामा वा

नेपाल कानून आयोग

सोही जिल्लाको अरु कुनै अड्डामा बहाल छउन्जेल र आफू अन्त अरु जिल्लामा सरुवा भई वा वर्खास्त भई सो अड्डा वा जिल्ला वा सरकारी सेवाबाट बहाल टुटेको दुई वर्षसम्म आफ्नो वा आफ्ना परिवारको कुनै व्यक्तिका नाममा श्री ५ को सरकारको पूर्व स्वीकृति बेगर कुनै व्यहोरासँग लिन हुँदैन । लिएको भए पनि बदर हुन्छ । हक छुटाई लिएको रहेछ भने निजको थैली परेको भए सो थैली भूस गराई सो लिएको अचल सम्पत्ति निजबाट जफत गरी जग्गा भए कानूनको रीत पुऱ्याई पजनी गरिदिनु पर्छ । हक नछुटाई धितो बन्धकसम्म लेखाई लिएकोमा निजको परेको थैली श्री ५ को सरकारको हुन्छ । असामीले सो थैली बुझाउँदा श्री ५ को सरकारलाई बुझाउनु पर्छ । अड्डाबाट सूचना पाएको मितिले ६ महीनाभित्रमा फिर्ता थैली दिई निखनी लिन असामीले सकेन वा मन्जूर गरेन भने सोही जग्गा लिलाम बिक्री गरी आएको रुपैयाँमा थैलीसम्म जफत गरी बढी भए बढी जति सो सम्पत्तिको धनीलाई फिर्ता गराई लिलाममा कबूल गर्नेका नाममा सो सम्पत्तिको बहाली गरिदिनुपर्छ ।

५ नं. ॥ ॥ कैद वा थुनामा रहेकी स्वास्नीमानिसको कैद वा थुनामा राख्ने अड्डाका कर्मचारीले करणी गरेछ भने निजलाई एक वर्ष कैद हुन्छ । अरु ऐनले सजाय हुने रहेछ भने सो समेत हुन्छ ।

६ नं. ॥ ॥ कुनै भेषधारीले हकवालाले राजी खुशी गरी दिए भने पनि वा उसैलाई राजी गराएको भए पनि अठार वर्ष नपुगेका मानिसलाई मुड्न हुंदैन । अठार वर्ष नाघेकालाई करकाप गरी मुडी दियो भनी मुडिएका पैंतीस दिनभित्र उजूर दिए सुन्नुपर्छ । नदिएमा खुशीराजी ठहर्छ । अठार वर्ष मुनिकालाई मुडेको कुरामा तीन वर्षभित्र नालिस नदिए लाग्न सक्दैन ।

७ नं. ॥ ॥ यसै महलको ६ नम्बरको कसूर गर्नेलाई एक वर्षसम्म कैद हुन्छ ।

८ नं. ॥ ॥ गद्दीनसीन श्री ५ महाराजाधिराज, मौसूफका पटबन्धा महारानी, श्री ५ युवराजाधिराज, श्री ५ युवरानी वा गद्दीनसीन श्री महाराजाधिराजका साक्षात् मुमा स्वर्ग हुँदा गैह्र प्रजाले तीनदिनसम्म आफ्ना कुल धर्म अनुसार आशौच बार्नुपर्छ ।

नेपाल कानून आयोग

९ नं. ॥ ॥ आफ्ना बाबु, आमा, दाजु, भाई इत्यादिको जुठो सूतक बार्ने गरी आएकाले आफ्ना कूलधर्म अनुसार बार्नुपर्छ ।

१० नं. ॥ ॥ कसैले अर्काको सामाजिक रीति स्थितिमा खलल पर्ने वा हुने गरी झुक्याई वा जवर्जस्ती गरी कुनै काम कुरा गर्न गराउन हुंदैन। कसैले गरे वा गराएमा निजलाई बढीमा एक वर्षसम्म कैद वा एक हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना हुन्छ ।

११ नं. ॥ ॥ यस महलमा सजाय लेखिएको कुरामा सोही बमोजिम र अरुमा बीस रुपैयाँसम्म जरिवाना हुन्छ ।

१२ नं. ॥ ॥ यस महलको १।२।३। नम्बरमा लेखिएको कुरामा जहिलेसुकै पनि र अरुमा हद म्याद लेखिएको कुरामा सोही बमोजिम र नलेखिएको कुरामा भए गरेको मितिले पैंतीस दिनभित्र नालिस नदिए लाग्न सक्तैन ।

नेपाल कानून आयोग

भाग ५

खारेजीको

१ नं. ॥ ॥ यो मुलुकी ऐन प्रारम्भ हुनुभन्दा अघिको मुलुकी ऐन खारेज गरिएको छ ।

२ नं. ॥ ॥ सम्बत् २००७ साल फाल्गुण ७ गते अघि बनी यो मुलुकी ऐन प्रारम्भ हुँदाका बखत कायम रहेका सवाल सनदहरुमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि यो मुलुकी ऐनमा लेखिएको कुरामा यसै बमोजिम गर्नुपर्छ ।

लालमोहर सदर मिति २०१९।१२।३०।६

साभार: मुलुकी ऐन, कानून तथा न्याय मन्त्रालय,

पहिलो संस्करण, बि.सं. २०२०

गोरखापत्र छापखानामा मुद्रित ।

नेपाल कानून आयोग